

Türkiye’de Siyasal İdeolojiler ve İletişim: Söylem, Algı ve İktidar

Editörler: Ali Rıza SAVAŞ • Müge PALANCI

ÖZGÜR
YAYINLARI

Türkiye’de Siyasal İdeolojiler ve İletişim: Söylem, Algı ve İktidar

Editörler:

Ali Rıza SAVAŞ

Müge PALANCI

Published by

Özgür Yayın-Dağıtım Co. Ltd.

Certificate Number: 45503

📍 15 Temmuz Mah. 148136. Sk. No: 9 Şhitkamil/Gaziantep

☎ +90.850 260 09 97

📞 +90.532 289 82 15

🌐 www.ozgurayinlari.com

✉ info@ozgurayinlari.com

Türkiye’de Siyasal İdeolojiler ve İletişim: Söylem, Algı ve İktidar

Editörler: Ali Rıza SAVAŞ • Müge PALANCI

Language: Turkish

Publication Date: 2025

Cover design by Mehmet Çakır

Cover design and image licensed under CC BY-NC 4.0

Print and digital versions typeset by Çizgi Medya Co. Ltd.

ISBN (PDF): 978-625-8562-28-6

DOI: <https://doi.org/10.58830/ozgur.pub1090>

This work is licensed under the Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International (CC BY-NC 4.0). To view a copy of this license, visit <https://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0/>. This license allows for copying any part of the work for personal use, not commercial use, providing author attribution is clearly stated.

Suggested citation:

Savaş, A. R. (ed), Palancı, M. (ed) (2025). *Türkiye’de Siyasal İdeolojiler ve İletişim: Söylem, Algı ve İktidar*.

Özgür Publications. DOI: <https://doi.org/10.58830/ozgur.pub1090>. License: CC-BY-NC 4.0

The full text of this book has been peer-reviewed to ensure high academic standards. For full review policies, see <https://www.ozgurayinlari.com/>

Ön Söz

Elinizdeki kitap, Türkiye’de siyasal ideolojilerin iletişim pratikleriyle kurduğu çok katmanlı ilişkiyi, söylem, algı ve iktidar eksenlerinde ele alan kapsamlı bir çalışmayı okuyucuya sunmaktadır. Siyasal ideolojiler yalnızca düşünsel sistemler ya da programatik metinler üzerinden değil; dil, semboller, anlatılar ve iletişim stratejileri aracılığıyla toplumsal alanda anlam kazanmakta ve yeniden üretilmektedir. Bu yönüyle siyasal iletişim, ideolojilerin görünürlük kazandığı, meşruiyet ürettiği ve iktidar ilişkilerini yapılandığı temel bir alan olarak öne çıkmaktadır.

Kitap, Türkiye’nin kendine özgü tarihsel, toplumsal ve siyasal bağlamını merkeze alarak; farklı ideolojik konumların söylemsel inşasını, kitlelerle kurulan iletişim biçimlerini ve algı yönetimi süreçlerini çok boyutlu bir perspektifle incelemektedir. Demokrasi, milliyetçilik, muhafazakârlık, sosyal demokrasi, liberalizm ve diğer ideolojik yönelimlerin siyasal iletişim pratikleri; seçim kampanyaları, lider söylemleri, medya temsilleri ve yeni iletişim teknolojileri bağlamında ele alınmaktadır. Böylece ideolojilerin yalnızca “ne söylediği” değil, “nasıl söylediği” ve bu söylemin toplumsal karşılığının nasıl şekillendiği de analiz edilmektedir.

Eserde yer alan çalışmalar, ulusal ve yerel iktidarın söylem yoluyla nasıl kurulduğunu ve sürdürüldüğünü tartışırken; aynı zamanda siyasal iletişimin dönüştürücü gücüne de dikkat çekmektedir. Medya yapısındaki değişimler, dijitalleşme ve sosyal medyanın yükselişi, ideolojik söylemlerin dolaşım hızını ve etki alanını genişletirken, siyasal algının inşasında yeni kırılma noktaları yaratmaktadır. Kitap, bu dönüşümün siyasal pratiklerini değerlendirerek günümüz Türkiye siyasetine ışık tutmaktadır.

Bu yönleriyle çalışma; siyaset bilimi, iletişim bilimleri ve sosyoloji alanlarında çalışan akademisyenler, araştırmacılar ve öğrenciler için önemli bir başvuru kaynağı olmasının yanı sıra, Türkiye’de siyasal ideolojilerin iletişim yoluyla nasıl anlam kazandığını kavramak isteyen tüm okuyuculara katkı sunmayı amaçlamaktadır.

İçindekiler

Ön Söz

iii

Bölüm 1

Yerel Yönetimlerde Güç Dengeleri: 3 Büyükşehir (İstanbul-Ankara-İzmir)
Özelinde 2019–2024 Seçim Analizi

1

Ali Rıza Savaş

Cengiz Gürbüz

Bölüm 2

Milliyetçi İdeolojinin Söylemsel Ve Duygusal Yönü: Devlet Bahçeli'nin 2023
Yılı Resmî Konuşmalarının İçerik Analizi

53

Ertuğrul Buğra Orhan

Bölüm 3

Küresel Siyaset ve Ortadoğu Kıskaçında Türkiye'nin Dış Politikası: AK Parti
Dönemi

77

Şaban Öztürk

Bölüm 4

Hollanda'nın Günümüzdeki Göç Politikaları ve Göç Kavramının
Güvenlikleştirilmesi

99

Ayşegül Melis Yurdakul

Müge Palancı

Ali Rıza Savaş

Bölüm 5

Yüz Yılın Seçimi

123

Abmet Hikmet Zabun

Yerel Yönetimlerde Güç Dengeleri: 3 Büyükşehir (İstanbul-Ankara-İzmir) Özelinde 2019–2024 Seçim Analizi

Ali Rıza Savaş¹

Cengiz Gürbüz²

Özet

2019 ve 2024 yıllarında yapılan mahalli idare seçimleri incelenmiş ve seçim sonuçları üzerinden İstanbul, Ankara ve İzmir ile ilgili; siyasal katılım, demokratik meşruiyet ve ulusal siyasete etki gibi hususlarda değerlendirmeler yapılmıştır. Ayrıca metropol niteliğine haiz bu şehirlerde yapılan seçimlerin, büyükşehir belediye başkanı seçiminin ötesinde sonuçları olduğu vurgulanmaktadır. Bu çerçevede her üç büyükşehir belediye başkanlığı seçimi Türk siyasal hayatı açısından önemli rekabet alanları olarak görülmektedir.

Çalışmanın birinci bölümünde demokrasi ve meşruiyet ilişkisi, normatif teori açısından siyasal meşruiyetin unsurları, seçimlerin demokrasi içindeki yeri incelenmeye çalışılmıştır. İkinci bölümde; halk egemenliği ve seçim ilkesi, siyasal temsil, siyasal katılım ve meşruiyet arasındaki bağlantı konuları detaylı bir şekilde ortaya konulmuştur. Üçüncü bölümde ise Türkiye’de seçim sistemi ve yerel seçimler konusu etraflıca açıklanmaya çalışılmıştır. Dördüncü bölümde 2019 yılı İstanbul, Ankara, İzmir mahalli idare seçim sonuçları Yüksek Seçim Kurulu verileri üzerinden değerlendirilmiş, Bu çerçevede siyasal katılım, seçmen tercihleri ve seçim stratejileri ile ilgili analizler yapılmıştır. Beşinci bölümde ise 2024 yılı İstanbul, Ankara, İzmir mahalli idare seçim sonuçları ile ilgili olarak resmi seçim sonuçları çerçevesinde değerlendirmeler yapılmış olup; demokratik katılım, seçmen eğilimleri, seçim kampanyaları ve ittifak stratejileri ile ilgili analizler yapılmıştır. Çalışmanın altıncı bölümünde 2019 ve 2024 seçim sonuçları üç büyükşehir ekseninde karşılaştırılmış ve seçim sonuçları üzerinden detaylı bir analiz yapılmaya çalışılmıştır.

1 Dr. Öğr. Üyesi –Bitlis Eren Üniversitesi, ORCID: 0000-0003-0112-8033, a.savas@beu.edu.tr

2 Dr. Öğr. Üyesi –Bitlis Eren Üniversitesi, ORCID: 0000-0002-2507-6824, cgurbuz@beu.edu.tr

Türk siyasal hayatında mahalli idare seçimlerinin demokratik temsil ve siyasal katılım açısından önemli bir unsur olarak değerlendirilmesi gerektiği söylenebilir. Özellikle İstanbul ve Ankara seçimleri ulusal siyaseti etkileme potansiyeli bakımından diğer şehirlerde yapılan yerel seçimlerin önüne geçmektedir. İstanbul'un Türkiye'deki seçmen dağılımının minyatür bir yansıması, Ankara'nın ise başkent olarak sembolik bir öneminin olması her iki şehri iktidar ve muhalefet partileri açısından önemli kılmış ve bu şehirler ciddi bir rekabet alanı olarak görülmüştür.

1. Kuramsal Çerçeve

Demokratik siyasal düzenlerin kavranmasında, meşruiyetin teorik temelleri ile vatandaşların siyasal karar alma süreçlerine katılım yöntemleri arasındaki ilişki temel bir kavramsal alan oluşturmaktadır. Siyasal iktidarın toplum tarafından kabulünü belirleyen meşruiyet, hem hukuki normlara dayanan yapısal ilkeleri hem de halkın yönetime dair algı ve değerlendirmelerini içeren sosyolojik unsurları kapsamaktadır (Pickel ve Pickel, 2024). Demokrasi ise bu iki boyutu bir araya getirerek seçimler, temsil mekanizmaları ve katılım kanalları aracılığıyla işleyen bir siyasal örgütlenme biçimi sunmaktadır. Bu bağlamda meşruiyet, demokrasi ve seçim süreçlerine ilişkin kuramsal yaklaşımların birlikte ele alınması, kavramlar arasındaki ilişkilere dair daha bütüncül ve tutarlı bir düşünsel zemin sağlar. Böylece, demokratik işleyişin temelini oluşturan bu unsurların yapısal ve teorik bağları daha net bir şekilde ortaya konulabilir.

1.1. Demokrasi ve Meşruiyet İlişkisine Teorik Bir Bakış

Demokrasi ile meşruiyet arasındaki ilişki siyasal teori içinde en çok tartışılan temel alanlardan birini oluşturmaktadır. Demokrasi, yöneticilerin seçim yoluyla belirlenmesi, iktidarın hukuki sınırlar içinde tutulması ve vatandaşların siyasal süreçlere katılımının güvence altına alınması gibi kurumsal özellikler üzerinden tanımlansa da, bu düzenin meşruiyet üretebilme kapasitesi rejimin sürdürülebilirliğini belirleyen asli unsur olmaktadır. Meşruiyet, siyasal yapının hangi normlara dayandığını ve toplumsal onayı ne derece elde edebildiğini gösterir; bu nedenle demokrasi ile meşruiyet birbirini güçlendiren ve birlikte anlam kazanan iki temel kavramsal boyut olarak değerlendirilmektedir (Buchanan, 2002: 689-719). Bu ilişki çerçevesinde demokratik kurumların yalnızca var olup olmadığına değil, söz konusu kurumların nasıl işlediğine, hangi sonuçları ortaya çıkardığına ve toplumla nasıl bir etkileşim kurduğuna birlikte bakılması gerekmektedir.

Demokratik meşruiyetin ilk boyutu, siyasal süreçlerin adil, kapsayıcı ve öngörülebilir kurallar çerçevesinde yürütülüp yürütülmediğine ilişkin

prosedürel değerlendirmelerden oluşmaktadır. Scharpf tarafından geliştirilen “girdi meşruiyeti” yaklaşımı, siyasal mekanizmaların ne ölçüde kapsayıcı biçimde işlediğini açıklamayı amaçlamakta; bu koşulların zayıflaması durumunda seçimlerin biçimsel olarak varlığını sürdürmesine rağmen meşruiyetin gerçekte aşınabildiği rekabetçi otoriter yapılar ortaya çıkmaktadır (Scharpf, 1999: 6-8). Seçim dönemlerinde ortaya çıkan medya erişimindeki dengesizlikler, kampanya kaynaklarının eşitsiz biçimde dağılması ve kamu imkânlarının iktidar lehine kullanılabilmesi, siyasal rekabetin adil koşullar altında yürütülmesini güçleştirerek prosedürel meşruiyetin zayıflamasına yol açmaktadır. Prosedürel meşruiyetin tesis edilebilmesi, yalnızca seçimlerin hukukî olarak gerçekleştirilmekte olmasına değil, vatandaşların karar alma süreçlerine gerçek ve etkili biçimde katılabilmelerine bağlı bulunmakta; bu nedenle katılım kanallarına eşit erişimin sağlanması, örgütlenme özgürlüğünün korunması, siyasal rekabetin engellenmemesi, yargının bağımsız biçimde çalışması ve medya çoğulculuğunun güvence altına alınması temel bir gereklilik oluşturmaktadır (Christensen vd., 2023: 374–381).

Demokratik meşruiyetin ikinci boyutu olan çıktı meşruiyeti ise, siyasal düzenin topluma sağlamakta olduğu somut sonuçların (ekonomik istikrar, kamu hizmetlerinin niteliği, devlet kapasitesinin etkinliği, sosyal adaletin gözetilmesi ve eşitsizliklerin düşük düzeyde tutulması) toplumsal değerlendirme üzerindeki belirleyici etkisine işaret etmektedir. Ampirik çalışmalar, özellikle siyasal ve sosyoekonomik eşitsizliklerin arttığı bağlamlarda demokratik meşruiyet algısının hızla zayıflamakta olduğunu göstermekte ve çıktı meşruiyetinin prosedürel meşruiyetle birlikte ele alınmasının zorunluluğunu ortaya koymaktadır (Christensen vd., 2023: 381–385). Bu nedenle demokratik rejimler, yalnızca normatif ilkeleri bakımından değil, aynı zamanda toplumun günlük yaşamına yansıyan performansları üzerinden de değerlendirilmektedir. Dolayısıyla demokrasinin toplumdaki meşruiyeti, yalnızca “nasıl yönetildiğiyle” değil, aynı zamanda “ne ürettiğiyle” yakından ilişkilendirilmektedir.

Meşruiyetin üçüncü boyutu, siyasal düzenin toplumsal iletişim süreçleri üzerinden nasıl kurulduğunu açıklamaktadır. Habermas’ın (1996: 356-364) iletişimsel eylem kuramından hareket eden bu yaklaşım, meşruiyetin yalnızca hukukî normlardan ya da yönetsel performanstan değil, vatandaşların kamusal tartışmalara özgürce katılabilmeye imkânından beslendiğini ileri sürmektedir. Farklı görüşlerin eşit biçimde ifade edilebildiği, medya özgürlüğünün ve çoğulculuğunun korunduğu, sivil toplumun siyasal sürece erişiminin açık olduğu bir kamusal alan, demokratik meşruiyetin temel koşullarını oluşturmaktadır. Bu nedenle meşruiyet, yalnızca seçimlerde

ortaya çıkan tercihlerle değil, siyasal kararların kamusal biçimde tartışılabilir ve gerekçelendirilebilir olmasıyla güç kazanmaktadır. İletişimsel yaklaşım, meşruiyeti durağan bir onay değil, toplumsal etkileşim ve kamusal akıl yürütme yoluyla sürekli yeniden üretilen dinamik bir süreç olarak değerlendirmektedir. Demokratik düzenin meşruiyeti de seçmen iradesine ek olarak, toplumun kendisini yöneten norm ve kararlar üzerine rasyonel biçimde tartışabilme kapasitesiyle pekişmektedir.

Demokrasi ile meşruiyet arasındaki ilişkinin prosedürel, çıktıs ve iletişimsel boyutları birlikte ele alındığında, siyasal sistemlerin toplum tarafından hangi ölçütlerle değerlendirildiği daha açık biçimde anlaşılmaktadır. Bu çok boyutlu yaklaşım, özellikle yerel yönetimler bakımından belirgin bir önem taşımaktadır; çünkü yerel düzeyde meşruiyet, hem vatandaş katılımının daha doğrudan deneyimlenmesi hem de kamu hizmetlerinin gündelik yaşamla yakın temas içinde olması nedeniyle daha görünür biçimde oluşmaktadır. Bu nedenle İstanbul, Ankara ve İzmir gibi büyükşehirlerde 2019–2024 döneminde ortaya çıkan siyasal güç dengelerinin, rekabet koşulları, yönetim performansı ve kamusal iletişim süreçleri açısından değerlendirilmesi, yerel seçimlerin hangi meşruiyet zemininde biçimlendiğini anlamak açısından önem taşımaktadır.

1.2. Normatif Teoride Siyasal Meşruiyetin Unsurları

Siyasal meşruiyet, çağdaş siyaset felsefesinde hem kapsamı hem de sonuçları itibarıyla en tartışmalı kavramlardan biri olmaya devam etmektedir. Meşruiyetin yalnızca bir siyasal düzenin fiilen kabul edilmesi ya da toplumsal istikrarı koruma kapasitesine indirgenemeyeceği, aynı zamanda siyasal otoritenin hangi koşullar altında haklı bir biçimde itaat talep edebileceğine ilişkin normatif bir değerlendirmeyi zorunlu kıldığı belirtilmektedir. Bu nedenle normatif çerçevede meşruiyet, siyasal gücün hangi ahlaki temellere dayandığını ve bu temellerin otoriteyi nasıl gerekçelendirdiğini açıklamaya odaklanmaktadır. Meşruiyetin kaynaklarını, sınırlarını ve zorunlu gerekçelerini anlamaya yönelik tartışmalarda Rawls'un kamusal akıl yaklaşımları, Habermas'ın iletişimsel eylem modeli, Raz'ın hizmet anlayışı, Beetham'ın üç boyutlu meşruiyet kuramı ile Simmons ve Christiano'nun siyasal yükümlülük ve demokratik otorite konularındaki değerlendirmeleri temel teorik zeminlerden bazılarını oluşturmaktadır.

Normatif meşruiyetin ilk unsuru, siyasal otoritenin ahlaki açıdan savunulabilir bir gerekçeye dayanması gerekliliğidir. Beetham (1991: 15-18), meşruiyetin temelde “kuralların meşru olması”, “otoritenin kurallara uygun hareket etmesi” ve “yönetenlerin toplumdaki onay görmesi” olmak

üzere üç normatif bileşene sahip olduğunu savunmaktadır. Bu yaklaşım, meşruiyetin yalnızca toplumsal kabul değil, aynı zamanda ahlaki normlara dayanması gerektiğini vurgulamaktadır. Raz (1986: 53-57), meşruiyeti “hizmet anlayışı” bağlamında değerlendirerek otoritenin, bireylerin kendi amaçlarına ulaşmalarını kolaylaştırdığı ölçüde haklı kabul edilmesi gerektiği vurgulamaktadır. Bu nedenle devletin rasyonel eylem kapasitesini artırması meşruiyetin bir koşulu olarak görülmektedir. Simmons (2001: 67-68) ise siyasal yükümlülüğün etik bir temele dayanması gerektiğini, aksi halde otoritenin meşru bir otorite olmaktan çıkıp yalnızca zorlayıcı bir güç hâline geleceğini ileri sürerek bu tartışmaya katkı sunmaktadır.

Normatif meşruiyet tartışmalarında rıza, özellikle liberal siyaset felsefesinde meşruiyetin temel belirleyicilerinden biri olarak kabul edilir. Klasik toplum sözleşmesi teorileri meşruiyeti bireylerin açık ya da varsayılan rızasına dayandırırken, güncel yaklaşımlar rıza kavramını hem etik hem de kurumsal açıdan yeniden yorumlamıştır. Rawls (2017: 120-132), rızayı “cehalet perdesi” kavramı üzerinden yeniden teorize etmektedir. Ona göre bireyler, kişisel çıkarlarından arındırılmış koşullar altında kabul edecekleri ilkeler doğrultusunda oluşturulmuş bir siyasal sistem tarafından yönetilmeye normatif olarak rıza göstermiş sayılmaktadır. Buna karşılık Simmons (2001: 158), gerçek ve fiilî rızanın siyasal yükümlülük bakımından zorunlu olduğunu, varsayımsal rıza anlayışlarının ise otoriteyi gereğinden fazla meşrulaştırarak ahlaki sorunlara yol açtığını ileri sürmektedir. Bu nedenle rıza, normatif meşruiyet çerçevesinde otoritenin keyfi kullanımını sınırlandıran ve bireylerin siyasal yükümlülüklerinin ahlaki temelini oluşturan kritik bir unsur olarak konumlanmaktadır.

Rawls’un (2017: 112-118) siyasal liberalizm modeli, meşruiyeti adalet ilkeleriyle doğrudan bağlantılı bir kavramsal yapı olarak ele almaktadır. Bu yaklaşıma göre bir siyasal düzenin meşru kabul edilebilmesi, bireylerin temel özgürlüklerinin güvence altına alınmasına, eşit vatandaşlığın hayata geçirilmesine ve fırsat eşitliğinin kurumsal olarak sağlanmasına bağlı bulunmaktadır. Demokratik rejimlerde otoritenin meşruiyeti yalnızca güç kullanımının sınırlandırılmasına değil, aynı zamanda bu gücün adil biçimde dağıtılmasına ve temel hakların korunmasına dayanmaktadır. Habermas (1996: 107-128) benzer biçimde hukukun meşruiyetinin normatif temellerini iletişimsel rasyonalite ve hakların kurumsal güvenliği üzerinden açıklamaktadır. Ona göre meşru hukuk düzeni, bireylere yalnızca hak tanımakla kalmaz, aynı zamanda bu hakların kullanımının önündeki engelleri de ortadan kaldırır. Böylece adalet ilkesi, meşruiyetin yalnızca etik bir temel değil, aynı zamanda kurumsal bir bileşen olarak değerlendirilmesini gerektirmektedir.

Normatif teoride meşruiyetin vazgeçilmez unsurlarından biri de siyasal otoritenin kamusal olarak gerekçelendirilebilir olmasıdır. Rawls (2005: 137-140), meşru bir siyasal düzenin tüm vatandaşlara makul biçimde savunulabilir ilkelere dayanması gerektiğini savunmaktadır. Kamusal akıl ilkesine göre siyasal kararların, toplumda var olan farklı ahlaki ve dini görüşlerden bağımsız şekilde herkesin ortak akıl yürütmesine hitap edebilmesi gerekmektedir. Habermas'ın (1996: 107-110) iletişimsel meşruiyet teorisi, siyasal iktidarın gerekçelendirilmesinin demokratik tartışma süreçlerine dayanması gerektiği savunmakta; bu tür bir meşruiyetin özgür, eşit ve baskıdan arındırılmış iletişim ortamlarında ortaya çıkan normlara bağlı olarak şekillendiğini belirtmektedir. Bu yaklaşım, meşruiyeti hem epistemik hem ahlaki temellere oturtmaktadır. Gaus (2011: 15-22) ise kamusal gerekçelendirmeyi çoğulculuk bağlamında ele alarak, modern toplumlarda meşruiyetin ancak bireylerin farklı değer sistemlerine rağmen paylaşabilecekleri gerekçeler aracılığıyla kurulabileceğini belirtmektedir.

Demokratik kuramda meşruiyetin yalnızca ortaya çıkan sonuçlardan değil, bu sonuçlara ulaşılırken kullanılan karar alma süreçlerinin niteliğinden beslendiği kabul edilmektedir. Bu çerçevede demokratik otoritenin meşruiyeti, tüm vatandaşların siyasal süreçlere eşit biçimde katılabilmesini zorunlu kılan eşit saygı ve eşit katılım ilkelerine dayanmaktadır (Christiano, 2008: 35-39). Siyasal düzenin meşruluğunun, vatandaşların karar alma süreçlerinde ayrım gözetilmeksizin yer alabilmesine bağlı olduğu belirtilmektedir. Demokratik meşruiyete yönelik bir diğer yaklaşım ise, karar alma süreçlerinin bilgi üretme kapasitesine odaklanmakta ve demokratik usullerin toplumların daha doğru ya da daha iyi sonuçlara ulaşmasını sağladığı için tercih edildiğini savunmaktadır (Estlund, 2008: 40-44). Bu görüş, meşruiyetin normatif temellerinin yanı sıra epistemik bir boyut taşıdığını da göstermektedir. Bu nedenle demokratik katılım ve karar alma süreçlerinin niteliği, meşruiyetin hem ön koşulu hem de güvence mekanizması olarak demokratik teori içinde merkezi bir önem taşımaktadır.

Kamu yararına ilişkin yaklaşım, normatif meşruiyetin tek başına belirleyicisi olmamakla birlikte önemli bir tamamlayıcı unsur olarak değerlendirilmektedir. Beetham'ın (1991: 15-22) yaklaşımı, otoritenin meşruiyetinin yalnızca ahlaki temele değil, aynı zamanda toplumun ortak çıkarlarını gözetme kapasitesine dayandığını vurgular. Bu nedenle etkililik, özellikle liberal-demokratik rejimlerde normatif meşruiyeti güçlendiren fakat kendi başına meşruiyetin oluşumunu garanti etmeyen bir bileşen olarak kabul edilmektedir.

Normatif meşruiyet teorisi, siyasal otoritenin hangi koşullar altında haklı bir şekilde itaat talep edebileceğini kapsamlı biçimde incelemektedir. Yapılan değerlendirmeler, meşruiyetin ahlaki gerekçelendirme, rıza, adalet, temel hakların korunması, kamusal akıl, demokratik usuller ve kamu yararından oluşan altı temel unsura dayandığını göstermektedir. Bu unsurlar, Rawls, Habermas, Raz, Simmons, Estlund, Christiano ve Gaus gibi çağdaş siyaset filozoflarının farklı normatif modelleri içerisinde teorik olarak şekillenmektedir. Bir bütün olarak ele alındığında meşruiyet, yalnızca siyasal otoritenin fiilî uygulanabilirliği değil, aynı zamanda bu otoritenin bireylere karşı ahlaki açıdan savunulabilir olması anlamına gelmektedir. Bu nedenle normatif meşruiyet, modern devletlerin değerlendirilmesinde merkezi bir ölçüt olma niteliğini sürdürmektedir.

1.3. Seçimlerin Demokrasi İçindeki Yeri

Seçimler modern demokrasilerin en belirleyici kurumları arasında yer almakta ve siyasal iktidarın meşruiyet kazanmasında merkezi bir işlev üstlenmektedir. Yerel seçimler, bu işlevin en somut biçimde gözlemlendiği alanlardan biri olup, demokrasiye ilişkin süreçlerin günlük yaşamla doğrudan kesiştiği bir düzlem sunmaktadır. Özellikle büyükşehirlerde siyasal iktidar ile toplum arasındaki meşruiyet ilişkisinin hem kurumsal hem de toplumsal boyutları bu seçimler aracılığıyla görünür hâle gelmektedir. Rekabet düzeyi, siyasal seçeneklerin çeşitliliği ve oy verme davranışının oluşumuna etki eden unsurlar, demokratik kalitenin değerlendirilmesinde temel göstergeler arasında yer almaktadır (Schumpeter, 2006: 269-319; Lijphart, 2020: 31-48).

Yerel seçimler, siyasal rekabetin yalnızca ulusal düzeyde değil, yerel düzeyde de nasıl örgütlendiğini ve seçmen tercihinin hangi koşullar altında şekillendiğini analiz etmeyi mümkün kılmaktadır. Rekabetin niteliği, partilerin yerel örgütlenme kapasitesi, medya ortamının çeşitliliği ve siyasal kampanyaların serbestliği gibi unsurlar seçim sonuçlarının demokratik karakterini belirlemektedir. Bu nedenle yerel düzeyde gerçekleşen rekabet, demokrasinin kurumsallığına dair önemli göstergeler sunmaktadır (Lijphart, 2020: 143-169; Sartori, 1997: 85-104).

Temsiliyet, seçimlerin demokrasi içindeki ikinci ve tamamlayıcı işlevini oluşturmaktadır. Yerel yönetimlerde temsil mekanizması yalnızca yöneticilerin belirlenmesiyle sınırlı kalmamakta; kentsel düzeyde toplumun farklı taleplerini siyasal süreçlere aktaran bir yapı sunmaktadır. Seçimlerin belirli aralıklarla tekrarlanması, yöneticilerin hesap verebilirliğini artırmakta ve iktidarın barışçıl biçimde el değiştirebilmesini sağlayarak

demokratik istikrarın korunmasına katkı sunmaktadır (Sartori, 1997: 85-104; Przeworski, 2010: 26-31). Yerel seçim süreçleri aynı zamanda siyasal katılımın en ulaşılabilir ve en kurumsallaşmış biçimlerinden birini oluşturmaktadır. Oy verme davranışı, bireylerin siyasal sisteme dâhil olma yolları içinde en yaygın olanıdır ve yerel seçimlerde katılımın motivasyon kaynakları ulusal seçimlerden farklılaşabilmektedir. Katılım oranlarının niteliği, sosyoekonomik eşitsizlikler, bilgiye erişim olanakları ve kampanya ortamının durumu gibi etkenlere bağlı olarak şekillenmekte; bu unsurlar demokratik kapsayıcılığın değerlendirilmesinde kritik bir rol oynamaktadır (Lijphart, 2020: 165-168).

Yerel seçimlerin bir başka boyutu, toplumsal bölünmelerin siyasal tercihlere yansıma biçimlerini görünür hâle getirmesidir. Rokkan'ın bölünme hatları yaklaşımında işaret edildiği üzere sınıfsal, kültürel, mekânsal ve kimlik temelli ayrışmalar çoğu zaman seçim sonuçları üzerinden siyasal anlam kazanmaktadır. Büyükşehirlerin sosyolojik çeşitliliği, dönüşen merkez-çevre veya kır-kent ayrımlarının yeni biçimlerde ortaya çıkmasına yol açmakta; bu nedenle yerel seçim sonuçları toplumsal değişim dinamiklerini takip etmek açısından önemli bir gösterge niteliği taşımaktadır (Rokkan, 2019: 203-230; Lijphart, 2020: 87-110).

Yerel seçimler, hem ulusal iktidar-muhalefet dengelerinin yeniden tanımlandığı hem de yerel yönetimlerin performansının seçmen gözünde değerlendirildiği bir alan olarak, demokrasinin çift yönlü işlevini açığa çıkarmaktadır. Seçmen davranışı; yerel hizmet beklentileri, kent yaşam kalitesi, ekonomik koşullar ve aday profilleri gibi unsurlardan etkilenmekte ve bu durum seçimlerin performansa dayalı bir meşruiyet üretme işlevi taşıdığını göstermektedir (Sartori, 1997: 151-165).

Seçimler, rekabetin oluşturulması, temsil mekanizmalarının işlemesi ve siyasal katılımın kurumsallaşması aracılığıyla demokrasinin hem hukuki hem de toplumsal temelini inşa eden üç asli işlevi yerine getirmektedir. Yerel seçimler ise bu işlevlerin en görünür biçimde ortaya çıktığı alanları oluşturmaktadır. Büyükşehirlerde gerçekleşen seçimlerin incelenmesi, demokratik süreçlerin nasıl işlediğine ve siyasal sistemin hangi dinamikler üzerinden şekillendiğine dair önemli değerlendirmeler yapılmasına imkân sağlamaktadır.

2. Meşruiyet Üretiminde Seçimlerin Rolü

Siyasal meşruiyet, siyasal otoritenin bireylerden haklı olarak itaat talep etme kapasitesini ifade eden normatif bir kavramdır. Weber'in (2012: 311-325) klasik sınıflandırmasından günümüze meşruiyet, hem sosyolojik algıları

hem de normatif gerekçeleri içeren geniş bir tartışma alanı hâline gelmiştir. Modern devletlerde meşruiyetin en temel kaynaklarından biri seçimlerdir. Seçimler, yalnızca siyasal iktidarın kimde olacağını belirlemez; aynı zamanda demokratik rejimin kabulünü, vatandaşların yönetime rızasını ve otoritenin ahlaki temellendirilmesini sağlayan kurumsal mekanizmalardır. Bu nedenle seçimler, hem normatif hem kurumsal hem de sosyolojik açıdan meşruiyet üretiminde merkezi bir role sahiptir.

2.1. Halk Egemenliği ve Seçim İlkesi

Halk egemenliği ilkesi, modern demokrasilerin temel normlarından biri olarak siyasal iktidarın meşruiyetini toplumun bütününe dayandırmaktadır. Bu ilkeye göre egemenlik, herhangi bir kişi, zümre veya kurumsal yapı adına değil, yalnızca halk adına ve halkın belirlediği usullerle kullanılabilir. Türk kamu hukukunda halk egemenliği, hem anayasal üstünlük hem de demokratik temsil mekanizmaları aracılığıyla kurumsallaşmıştır. Siyasal iktidarın meşruiyetinin kaynağının halk olduğu Anayasa'nın başlangıç hükümleri ve ilgili maddeleriyle açık şekilde ifade edilmektedir (Gözler, 2021: 140-150). Bu nedenle halk egemenliği, yalnızca soyut bir anayasal ilke değil, siyasal düzenin bütününe yön veren kurucu bir çerçeve niteliği taşımaktadır.

Halk egemenliği ilkesinin siyasal sistemde işlev kazanmasını sağlayan temel araç seçim ilkesidir. Seçimler, halkın yönetenleri belirleme, yetkilendirme ve gerektiğinde değiştirme kapasitesini görünür hâle getirmekte; temsili demokrasinin işlerliği ise seçimlerin düzenli, rekabetçi, özgür ve adil koşullarda gerçekleştirilmesine bağlı olarak sürdürülebilir. Seçim ilkesinin bu niteliği, siyasal iktidarın meşruiyetinin periyodik olarak yenilenmesine ve iktidarın sürekli biçimde halkın denetimine açık kalmasına katkı sağlamaktadır. Bu çerçevede seçimler, halk egemenliğinin kurumsal ifadesi niteliği taşımakta ve demokratik sistemin hem istikrarını hem de sürekliliğini güvence altına almaktadır (Özbudun, 2015: 78-122).

Demokratik meşruiyetin toplumsal yönü, halk egemenliği ile seçim ilkesi arasındaki bağlantıyı daha görünür kılmaktadır. Halk egemenliğinin gerçek anlamda işleyebilmesi, vatandaşların siyasal karar alma süreçlerine özgür biçimde katılabilmesini ve bu katılımın kararların oluşumunda etkili olmasını gerektirmektedir. Siyasal toplumsallaşmanın bu kapsamda eşitlikçi, kapsayıcı ve baskıdan uzak bir ortamda gerçekleşmesi gerektiği, seçim süreçlerinin de aynı koşulları taşıdığı ölçüde halk egemenliğinin güç kazandığı ifade edilmektedir (Kapani, 2007: 77-79). Bu nedenle seçim ilkesi, halkın ortak

iradesinin sağlıklı biçimde oluşmasını sağlayan temel bir siyasal iletişim ve meşruiyet mekanizması olarak işlev görmektedir.

Seçim ilkesinin bir diğer etkisi hesap verebilirliğin kurumsallaştırılmasıdır. Siyasal iktidarın halk tarafından belirli aralıklarla denetlenebilmesi, demokratik rejimlerde istikrarın ve meşruiyetin en önemli güvencelerinden birini oluşturmaktadır. Bu işlev sayesinde iktidarın el değiştirmesi barışçıl yollarla mümkün kılınmakta ve siyasal süreçler demokratik bir çevrim içinde sürdürülebilmektedir. Bu özellik, seçim ilkesinin halk egemenliğinin sürekliliğini sağlayan asli unsurlardan biri olduğunu göstermektedir (Kapani: 2007:150-153).

Seçim ilkesi aynı zamanda halk egemenliğinin toplumsal ve katılımcı boyutunu belirginleştirmektedir. Seçmenlerin seçim süreçlerine katılım düzeyi, siyasal tercihlerdeki çeşitlilik ve oy verme davranışının arka planındaki motivasyonlar, halk egemenliğinin pratikte ne ölçüde karşılık bulduğunu ortaya koymaktadır. Siyasal katılımın niteliğinin demokratik meşruiyet açısından belirleyici olduğu ve seçimlerin bu katılımın en kurumsal biçimini oluşturduğu ifade edilmektedir (Dahl, 1998:100-102). Bu nedenle seçim ilkesi, halk egemenliğinin hukuki yönünün yanı sıra toplumsal işleyişini de somutlaştırmaktadır.

Halk egemenliğinin seçim ilkesiyle birleşen yapısı, özellikle yerel yönetimler bağlamında daha açık biçimde izlenebilmektedir. Yerel seçimlerde seçmen davranışının hizmet beklentileri, aday profilleri, kent kimliği, sınıfsal ve mekânsal tercihler gibi çok katmanlı unsurlarla şekillenmesi, halk egemenliğinin yerel düzeyde farklı biçimlerde işlediğini göstermektedir. Temsil ve katılım arasındaki dengeye ilişkin değerlendirmeler, yerel seçimlerin halk egemenliğinin kurumsal tezahürlerinden biri olduğunu ortaya koymaktadır. Toplumsal bölünmelerin seçim davranışı üzerindeki etkisini açıklayan yaklaşımlar da yerel seçimlerin halk egemenliğinin yerel düzeydeki dinamiklerini anlamak açısından kritik bir alan olduğunu göstermektedir (Lijphart, 1997: 1-2).

2.2. Siyasal Temsil

Siyasal temsil, modern demokrasilerde halk egemenliğinin kurumsal düzeyde somutlaşmasını sağlayan temel mekanizmalar arasında yer almaktadır. Geniş nüfuslu toplumlarda vatandaşların doğrudan karar alma süreçlerine katılmaları mümkün olmadığından, siyasal iradenin seçilmiş temsilciler aracılığıyla yönetime aktarılması zorunlu hale gelmektedir. Bu bağlamda temsil ilişkisi, yalnızca yetki devrinden ibaret olmayıp, siyasal

topluluğun ortak iradesinin yönetime bağlanmasını güvence altına alan kurumsal bir işlev üstlenmektedir (Demir ve Özdemir: 2024: 494-499).

Siyasal temsilin demokratik niteliği, seçim süreçlerinin rekabetçi, eşitlikçi ve çoğulcu bir zeminde yürütülmesine bağlı olarak şekillenmektedir. Temsil mekanizmasının meşruiyet üretebilmesi, vatandaşların siyasal süreçlere özgürce katılabilesine ve bu katılımın seçim sonuçları üzerinde gerçek bir etki yaratabilesine dayanmaktadır. Siyasal katılım düzeyi, demokratik temsilin yalnızca seçimlerin düzenli aralıklarla yapılmasıyla sınırlı olmadığını; bu seçimlerin adil, şeffaf ve rekabetçi koşullarda gerçekleşmesi gerektiğini göstermektedir (Kılınç, 2017: 98). Siyasal katılımın zayıfladığı ya da seçim süreçlerinin eşitsizlik ve rekabetsizlik ürettiği durumlarda temsil mekanizmasının meşruiyet kapasitesi daralmakta, temsil edilenlerle temsilciler arasındaki bağ zayıflamakta ve demokratik niteliğin aşınması yönünde bir eğilim ortaya çıkmaktadır. Bu nedenle demokratik temsil, yalnızca seçimlerin yapılmasını değil, seçmen iradesini gerçek anlamda yansıtacak kurumsal ve siyasal güvencelerin oluşturulmasını gerektirmektedir (Habermas, 1975:68)

Siyasal temsil, oyların yönetime aktarılmasının ötesinde, toplumsal yapıdaki ekonomik, kültürel ve mekânsal farklılıkların siyasal sistemde nasıl karşılık bulduğunu belirleyen kurumsal bir filtre işlevi görmektedir. Toplumsal yarılımların siyasal tercihlere nasıl yansıdığını açıklayan bölünme hatları yaklaşımı, temsil sistemlerinin bu farklılıkları siyasal düzleme taşıma kapasitesine sahip olduğunu ortaya koymaktadır (Rokkan, 2019: 62). Türkiye üzerine yapılan ampirik çalışmalar, toplumsal tabanın sosyo-ekonomik ve kültürel çizgiler boyunca giderek daha fazla farklılaştığını ve bu parçalı yapının siyasal temsil ilişkileri üzerinde doğrudan etkide bulunduğunu göstermektedir. Çukurçayır ve Gökçe'nin Konya araştırması, siyasal partilere üyeliğin son derece düşük kaldığını, kurumsal güvenin zayıf olduğunu ve yurttaşların önemli bir kısmının siyasal süreçlerden uzak durduğunu ortaya koymaktadır (Çukurçayır ve Gökçe, 2006: 139-142). Bu bulgular, toplumsal yapının heterojenleşmesinin yalnızca siyasal tercihleri değil, temsilciler ile temsil edilenler arasındaki kurumsal ilişkinin niteliğini de belirgin biçimde dönüştürdüğünü ortaya koymaktadır.

Türkiye'de siyasal temsil mekanizmasının niteliğini belirleyen bir diğer temel unsur, siyasal rekabetin niteliği ve meşruiyetin kurumsal düzeyde tam olarak yerleşememesidir. Kalaycıoğlu'nun ifade ettiği gibi, Türkiye'de siyasal aktörler arasındaki rekabet çoğu zaman "sıfır toplamı oyun" anlayışıyla yürütülmekte; seçimleri kaybetmenin politik ve kurumsal maliyetinin yüksek görülmesi temsil mekanizmasını kırılğanlaştırmaktadır. Bu durum, temsil ilişkilerinde uzlaşmaya dayalı bir siyasal kültürün gelişimini engellemekte

ve siyasal partiler arasındaki meşruiyet tartışmalarının süreklileşmesine yol açmaktadır. Siyasal seçkinler arasında demokratik oyunun kuralları konusunda ortak bir kabullenişin bulunmaması, temsilin kurumsal işleyişini zayıflatmakta ve temsil edilenlerle temsilciler arasındaki güven bağına aşındırmaktadır. Bu bağlam, Türkiye’de siyasal temsilin yalnızca seçim sistemi tartışmalarıyla değil, aynı zamanda meşruiyet, rekabet kültürü ve kurumsal uzlaşma eksikliğiyle iç içe biçimde şekillendiğini göstermektedir (Kalaycıoğlu, 2000: 286-288).

Türkiye’de uygulanan seçim barajının temsilde adalet üzerinde doğrudan belirleyici etkiler yarattığı, yapılan akademik incelemelerde açık biçimde ortaya konmaktadır. Yüksek ülke barajı, parlamentoda temsil edilebilecek parti sayısını azaltarak temsilde adalet ilkesini zayıflatan dışlayıcı bir mekanizma niteliği taşımaktadır. Barajın küçük partilerin parlamentoya erişimini kısıtlaması, oyların sandalye dağılımına orantısız biçimde yansımaya neden olmakta ve temsil sisteminde yapısal sapmalar ortaya çıkarmaktadır. Ayrıca barajın seçmen davranışını çarpıtarak seçmenleri asli tercihlerinden uzaklaştırdığı, barajı aşma ihtimali yüksek partilere yönelmeye zorladığı; bu durumun da temsilde adalet ilkesini zayıflatan aşırı temsil ve eksik temsil eğilimlerine yol açtığı belirtilmektedir. Tüm bu bulgular, yüksek seçim barajının Türkiye’de temsil mekanizmaları üzerinde sistematik bir orantısızlık yarattığını ve siyasal temsilin meşruiyet zemini üzerinde baskı oluşturduğunu göstermektedir (Ormanoğlu, 2020:391).

Siyasal temsilin niteliğini belirleyen seçim sistemi tercihlerinin, Türkiye’de parti yapılarının şekillenmesi, siyasal rekabetin çerçevesi ve meşruiyet üretimi üzerinde doğrudan etkiler yarattığı görülmektedir. Temsilde adalet ile yönetimde istikrar arasındaki ilişkinin seçim sistemi tasarımından bağımsız düşünülemeyeceği; kullanılan yöntemlerin siyasal çoğulculuğun karar alma organlarına yansıma biçimini doğrudan belirlediği ifade edilmektedir (Tuncer, 2006: 168). Nispi temsilin d’Hondt yöntemiyle uygulanması, seçim çevresi büyüklükleri ve baraj mekanizmaları, Türkiye’de oyların parlamentoya aktarılma oranını ve temsilde adalet düzeyini etkileyen başlıca kurumsal unsurlar olarak öne çıkmaktadır. Bu nedenle seçim sistemi, teknik bir düzenleme olmanın ötesine geçerek siyasal alanın rekabet yapısını, parti sisteminin parçalanma veya yoğunlaşma eğilimlerini ve seçmen iradesinin kurumsal düzeydeki karşılığını belirleyen kurucu bir unsur niteliği taşımaktadır (Ormanoğlu, 2020: 389–391).

Siyasal temsil, siyasal topluluğun bütünlüğünün yeniden üretildiği kurumsal bir alan olarak işlev görmekte ve bu yönüyle yalnızca yetki devrini değil, ortak bir siyasal varlığın sürdürülmesini de kapsamaktadır.

Temsil mekanizması, vatandaşların taleplerinin siyasal sisteme aktarılmasını sağlayarak demokratik düzenin toplumsal ve kurumsal temellerine derinlik kazandırmakta; temsil ilişkilerinin niteliği ise siyasal sistemin meşruiyetinin şekillenmesinde belirleyici bir rol oynamaktadır. Türkiye’de siyasal temsil, toplumsal dinamikler ile kurumsal düzenlemelerin etkileşimi içinde biçimlenmekte olup seçmen ile temsilci arasındaki ilişkinin tarzı ve yoğunluğu, temsil kalitesinin en temel göstergesi olarak öne çıkmaktadır. Bu nedenle siyasal temsil, demokratik rejimlerde katılım, meşruiyet ve vatandaşlık bağlarını bütünleştiren bir kategori olarak ele alınmakta ve siyasal sistemin işleyişine ilişkin temel bir kavramsal eksen sunmaktadır (Kalaycıoğlu, 2000: 268–284; Turan, 2000: 360).

Sonuç olarak, Türkiye’de siyasal temsil mekanizmalarının halk egemenliğinin kurumsal düzeyde hayata geçirilmesinde belirleyici bir rol üstlenmekte olduğu görülmektedir. Toplumsal yapının giderek heterojenleşmesi, seçim sistemi tercihleri ve yüksek baraj uygulaması, temsil ilişkilerinin hem meşruiyet hem de katılım boyutunda önemli kırılğanlıklar üretmekte; seçmen ile temsilci arasındaki bağın güçlenmesini zorlaştırmaktadır. Bu çerçevede, temsilde adalet ilkesini gözeten, siyasal çoğulculuğu karar alma süreçlerine yansıtabilen ve vatandaşların kurumsal kanallar üzerinden siyasal sürece dâhil olmasını teşvik eden bir temsil düzeninin, Türkiye’de demokratik rejimin derinleşmesi bakımından vazgeçilmez bir gereklilik olarak ortaya çıkmakta olduğu kabul edilmektedir.

2.3. Siyasal Katılım ve Meşruiyet Arasındaki Bağlantı

Siyasal katılım ile siyasal meşruiyet arasındaki ilişki, çağdaş demokrasi kuramının merkezinde yer alan temel etkileşim alanlarından birini oluşturmaktadır. Siyasal katılım, en genel anlamıyla vatandaşların siyasal karar alma süreçleri üzerinde etkide bulunmaya yönelik gönüllü faaliyetlerinin bütünüdür; oy verme, parti üyeliği, seçim kampanyalarına dâhil olma, dilekçe verme, protestolara katılma ve sivil toplum etkinliklerine iştirak etme gibi pratikler bu kapsamda değerlendirilmektedir. Bu geniş katılım tanımı, katılımın yalnızca seçim gününde sandığa gitmekten ibaret olmadığını; bireyin siyasal süreçlerle kurduğu sürekli etkileşimin bir parçası olduğunu göstermektedir. Siyasal katılım, bir yönüyle bireyin siyasal sisteme bağlanmasını ve demokratik değerleri içselleştirmesini sağlayan bir siyasal sosyalleşme süreci olarak görülmekte; diğer yönüyle yöneten–yönetilen ilişkisinin sürekliliğini ve dinamizmini sağlayan bir denetim mekanizması işlevi görmektedir (Duran, 2005: 3-5). Yerel düzeyde gerçekleştirilen katılım biçimlerinin de bu çerçevede siyasal meşruiyet açısından güçlendirici bir rol üstlendiği, yurttaşların yalnızca seçim gününde değil, gündelik

yaşam pratikleri içinde siyasal süreçleri etkileme arzusuyla hareket ettikleri görülmektedir. Bu nedenle siyasal katılım, demokratik sistemlerde yalnızca yönetsel süreçlere dâhil olmanın ötesinde, siyasal iktidar üzerinde sürekli bir etki kurma kapasitesinin gündelik hayata yayıldığı çok katmanlı bir süreç olarak değerlendirilmektedir (Çukurçayırve Gökçe, 2008: 127–133). Bu katılım biçimlerinin siyasal düzen üzerindeki etkisini anlamlandırmak için kavramın tamamlayıcı boyutu olan siyasal meşruiyetin nasıl oluştuğunu açıklamak gerekmektedir.

Siyasal meşruiyet, siyasal iktidarın ve alınan kararların toplum tarafından “haklı” ve “uyulmaya değer” görülmesiyle ortaya çıkmaktadır. Bu nedenle iktidarın yalnızca zor kullanma kapasitesine değil, yönetilenlerin rızasına dayanması gerekmektedir (Gönenç, 2001: 133). Meşruiyet, hukuki geçerliliğin ötesine geçerek iktidarın toplum nezdindeki kabul düzeyini belirleyen sosyolojik bir olgu niteliği taşımaktadır. Normatif açıdan meşruiyet, hukuka uygunluk, temel hakların korunması ve adalet ilkelerine bağlılığın sağlanmasını gerektirmektedir (Beetham, 1991: 16–18). Sosyolojik açıdan ise vatandaşların yönetenlerin yönetme hakkını tanıması ve bu rızanın devamlılığı belirleyici olmaktadır (Gönenç, 2001: 134). Siyasal düzenin meşruiyeti yalnızca kuruluş anındaki başlangıç rızasına değil, iktidarın zaman içerisindeki performansına, devlet ile toplum arasındaki ilişkinin niteliğine ve bu ilişkinin ürettiği kabul düzeyine bağlı olarak yeniden şekillenmektedir (Lipset, 1959: 77). Demokratik rejimlerde meşruiyetin sürekliliği; siyasal katılım kanallarının işlerliği ve toplumun yönetime ilişkin değerlendirmeleri üzerinden anlam kazanmaktadır. Meşruiyetin yalnızca normatif temellere değil, toplumsal güven ve destek düzeyine dayandığı dikkate alındığında siyasal katılımın bu çerçevedeki konumu daha görünür hâle gelmektedir.

Siyasal katılımın meşruiyeti güçlendiren ilk boyutu, vatandaşların siyasal sürece dâhil olmalarının siyasal sisteme yönelik güveni artırmasıdır. Easton’ın (1965: 273) “siyasal destek” yaklaşımı, rejime yönelik uzun vadeli bağlılığın siyasal istikrar açısından belirleyici olduğunu ortaya koymaktadır. Bu çerçeveye paralel biçimde Dalton’ın karşılaştırmalı bulguları, siyasal güven düzeyi yüksek toplumlarda seçimlere ve konvansiyonel siyasal etkinliklere katılımın belirgin biçimde arttığını göstermektedir (Dalton, 2007: 171–172). Franklin’ın seçmen davranışı üzerine yaptığı çalışma da düşük katılımın demokratik rejimlerde siyasal güvenin aşınmasını hızlandırdığını ve bu durumun meşruiyet sorunlarına yol açabildiğini ortaya koymaktadır (Franklin, 2002: 151–152). Bu nedenle siyasal güvenin meşruiyeti desteklemesi kadar, katılımın eşitlikçi biçimde dağılması da meşruiyetin toplumsal temelini koruması açısından kritik bir önem taşımaktadır.

Siyasal katılım ile meşruiyet arasındaki ilişkinin önemli bir boyutu, katılımın siyasal eşitlik ve kapsayıcılıkla doğrudan bağlantılı olmasıdır. Dahl'ın poliarki modelinde katılım, demokratik bir sistemin temel koşullarından biri olarak ele alınmakta; geniş ve etkili katılımın ancak siyasal eşitlik ilkesinin sağlandığı ortamlarda mümkün olabileceği vurgulanmaktadır (Dahl, 1971: 3–10). Katılımın toplumsal tabana dengeli biçimde yayıldığı durumlarda demokratik rızanın güçlendiğini gösteren Kalaycıoğlu ise, Türkiye örneğinde seçmen katılımının yükseldiği dönemlerde yönetime duyulan kabulün genişlediğini; buna karşılık katılımın belirli toplumsal gruplar arasında dengesizleştiği dönemlerde meşruiyet algısının daraldığını ortaya koymaktadır (Kalaycıoğlu, 2007: 89–90). Siyasal eşitliğin zayıfladığı ve katılımın toplumsal kesimler arasında dengesizleştiği durumlarda siyasal süreçlere erişim daralmakta; bu daralma meşruiyet algısının toplumsal temellerini zayıflatmaktadır. Bu karşılıklı etkileşim, demokratik rejimlerde katılım–meşruiyet ilişkisinin neden kırılğan bir yapıya sahip olduğunu göstermektedir. Siyasal eşitliğin sağlanmasıyla genişleyen katılım alanı, özellikle seçim süreçlerinde meşruiyetin en görünür biçimde üretildiği mekanizmalara dönüşmektedir.

Seçimlere katılım, meşruiyet ilişkisinin doğrudan gözlenebildiği alanlardan biri olarak değerlendirilmektedir. Türkiye’de seçimlere katılım düzeyinin tarihsel olarak yüksek seyretmesi, siyasal sistemin geniş bir toplumsal taban tarafından desteklendiğini göstermektedir. Sayarı’nın demokratik katılımın kitle tabanını genişleten temel davranış biçimi olduğunu ve seçmenlerin oy verme yoluyla sürece dahil olmasının siyasal sistemin toplumsal kabulünü güçlendirdiğini vurguladığı üzere, seçimlere katılım meşruiyet üretiminde kritik bir rol oynamaktadır (Sayarı ve Dikici Bilgin, 2015: 17–18). Siyasal katılımın bu meşruiyet artırıcı etkisi yalnızca genel seçimlerde değil, yerel seçimler ve referandumlarda da gözlemlenmektedir. Lipset’in klasik yaklaşımı da rejimlerin yaşayabilirliği için iki temel niteliğe işaret eder: etkililik ve meşruiyet; meşruiyet ise mevcut siyasal kurumların toplum açısından en uygun modeller olduğuna dair yaygın inancı ifade eder. Lipset ayrıca siyasal sistemlerin varlığını sürdürebilmesi için etkililik ile meşruiyetin birlikte bulunması gerektiğini vurgular (Lipset, 1959:79-83). Bu çerçevede yüksek seçim katılımı, yöneticilerin yetki zeminini geniş bir toplumsal rızaya dayandırarak siyasal düzenin meşruiyetini pekiştiren bir dinamik oluşturmaktadır. Katılımın meşruiyet üretimindeki bu merkezi rolü, siyasal kültürün yapısı tarafından daha da belirgin hâle gelmektedir.

Katılım ile meşruiyet arasındaki bağlantının üçüncü boyutu, siyasal kültürün toplumsal davranışları ve siyasal tutumları şekillendirme gücü üzerinden açıklanmaktadır. Pye ve Verba’nın klasik çalışmasında

siyasal kültürün, bireylerin siyasal sisteme yönelik tutumlarını, bağlılık düzeylerini ve yönetime dair değerlendirmelerini belirleyen temel çerçeveyi oluşturduğu; açık ve katılımcı kültürlerde siyasal sürece duyulan güvenin ve meşruiyet algısının güçlendiği vurgulanmaktadır (Pye ve Verba, 1965: 8–11). Siyasal kültürün kapalı, hiyerarşik ya da katılımı sınırlayan bir nitelik taşıdığı bağlamlarda ise siyasal sürece katılımın zayıflaması, meşruiyetin toplumsal temelinin daralmasına yol açabilmektedir (Pye ve Verba, 1965: 13–15). Sarıbay'ın Türkiye örneğine ilişkin değerlendirmeleri de siyasal kültürün meşruiyet üretimindeki belirleyici rolünü ortaya koyar; özellikle seçimlerin siyasal kültür içinde merkezi bir konumda bulunması, meşruiyetin önemli ölçüde seçimlere katılım ve bu katılımın yarattığı rıza temelinde kurulduğunu göstermektedir (Sarıbay, 2000: 115–118). Ayrıca Sarıbay, siyasal kültürün yurttaşların siyasal sisteme yönelik bağlılıklarını ve yönetime dair meşruiyet algılarını doğrudan biçimlendirdiğini vurgulayarak kültürel yapının meşruiyetin sürekliliği açısından taşıdığı önemi belirtir (Sarıbay, 2000: 108–110). Bu nedenle siyasal kültürün niteliği ile katılım düzeyi birlikte değerlendirildiğinde, meşruiyetin sürekliliğini belirleyen temel unsurlar arasında kritik bir yer tuttuğu görülmektedir. Bu kuramsal ve kültürel çerçeve, siyasal katılımın meşruiyet üzerindeki etkisini hem yerel hem ulusal düzeyde ampirik olarak inceleyen çalışmalarda da tutarlı biçimde doğrulanmaktadır.

Demokratik rejimlerde siyasal katılımın meşruiyet üretimindeki işlevi, hem kuramsal tartışmalar hem de ampirik bulgular tarafından desteklenen çok boyutlu bir süreçtir. Karakoç, modern demokrasilerde meşruiyetin ancak yurttaşların karar alma süreçlerine serbest ve etkin biçimde katılabilmeleriyle üretilebileceğini temellendirerek, siyasal katılımın hem siyasal tercihleri yönlendirme hem de uygulanan politikaların meşruiyet çerçevesini genişletme işlevine sahip olduğunu göstermektedir (2018: 5052–5053). Yerel düzeyde yürütülen ampirik araştırmalar bu kuramsal çerçeveyi doğrular niteliktedir. Duran'ın Tavşanlı–Kütahya araştırması, karar alma mekanizmalarına erişimin artmasının devlet ile toplum arasındaki bütünleşmeyi güçlendirdiğini ve bunun hem siyasal sisteme duyulan güveni hem de rejimin meşruiyet algısını yükselttiğini ortaya koymaktadır (2005: 1–2). Çukurçayır (2000: 27–28) benzer biçimde, yerel düzeyde katılımın özellikle belediye hizmetlerinin belirlenmesi ve denetlenmesinde yurttaş etkisini artırarak yalnızca hizmet niteliğini değil, yerel yönetimlerin meşru kabul edilme düzeyini de genişlettiğini göstermektedir. Doğanay ise siyasal katılımı demokrasi kültürünün kurucu unsurlarından biri olarak ele almakta; katılımın temsilcilerin hesap verebilirlik düzeyini yükselttiği ölçüde siyasal sistemin meşruiyetini pekiştirdiğini savunmaktadır (2025: 266–267). Bu

bulgular, siyasal katılımın meşruiyet açısından hem kurucu hem de yenileyici bir işlev taşıdığını göstermektedir. Bir yandan seçimler aracılığıyla siyasal iktidara yetki devri meşruiyetin başlangıç anını oluşturmakta; diğer yandan seçimler dışında süreklilik arz eden katılım biçimleri (parti süreçlerine katılım, sivil toplum etkinlikleri, protesto pratikleri ve istişare mekanizmaları) meşruiyetin toplumsal temellerini sürekli olarak güncellemektedir. Katılım düzeyindeki düşüşün, özellikle geniş toplumsal kesimlerin dışlandığı ya da süreçten gönüllü olarak çekildiği durumlarda, literatürde meşruiyet krizinin erken göstergesi olarak değerlendirilmesi de bu çerçeveyi güçlendirmektedir (Duran, 2005: 2; Karakoç, 2018:5052). Dolayısıyla siyasal katılımın kurumsal ve kültürel düzeylerde desteklenmesi, yalnızca demokratik standartların yükseltilmesi için değil, siyasal iktidarın ve anayasal düzenin meşruiyetinin sürdürülebilirliği açısından da zorunlu bir gereklilik taşımaktadır (Gönenç, 2001: 133–134).

Sonuç itibarıyla siyasal katılım ile siyasal meşruiyet arasında karşılıklı olarak birbirini besleyen ve demokratik sistemlerin işleyişini doğrudan belirleyen güçlü bir ilişkinin bulunduğu görülmektedir. Katılım düzeyinin yükselmesi, siyasal iktidarın toplumsal rıza temelinin genişleterek meşruiyetin kurucu boyutunu pekiştirirken; seçim dışı katılım biçimlerinin sürekliliği meşruiyetin yenileyici niteliğini güçlendirmekte ve vatandaşların yönetime dair güvenini artırmaktadır. Buna karşılık meşruiyetin güçlenmesi, siyasal süreçlere katılım isteğini ve yurttaşların sisteme yönelik bağlılığını besleyen önemli bir geri bildirim mekanizması yaratmaktadır. Siyasal katılım bu çerçevede yalnızca demokratik bir hak değil, meşruiyetin üretildiği ve yeniden üretildiği temel bir siyasal yapı taşıdır. Bu nedenle demokratik rejimlerin sürdürülebilirliği açısından katılımı artıran kurumsal düzenlemelerin, kapsayıcı bir siyasal kültürün ve eşit erişime dayalı katılım kanallarının geliştirilmesi stratejik bir önem taşımaktadır. Siyasal meşruiyetin geniş bir toplumsal tabana yayılması ise, ancak katılımın hem kurucu hem de yenileyici mekanizmalarının güçlendirilmesiyle mümkün olabilmektedir.

3. Türkiye’de Seçim Sistemi ve Yerel Seçimler

Türkiye’de seçim sistemi, Anayasa’nın 67. maddesinde 1995 değişikliğiyle ifade edilen temsilde adalet ve yönetimde istikrar ilkeleri arasındaki dengeye dayanmaktadır (T.C. Anayasası, 1982, RG: 17863 Mükerrer, md. 67). Bu hüküm, seçim kanunlarına hem seçmen iradesinin Meclis’e mümkün olduğunca yansıtılmasını sağlama hem de hükümet oluşumunda istikrarı güvenceye alma görevi yüklemektedir. Literatürde, Türkiye’de uygulamaların tarihsel olarak yönetimde istikrarı önceleyen bir yönelime sahip olduğunu; bunun da temsilde adaletin daralması riskini beraberinde getirdiğini

belirtmektedir (Hakyemez, 2007: 18). Türk'ün değerlendirmesi, çok partili hayat boyunca kullanılan çoğunluk ve nispi temsil modellerinin bu iki ilkeyi farklı ağırlıklarla gözettiğini ve özellikle 1980 sonrasında benimsenen ülke barajlı d'Hondt yönteminin düşük oy oranlı partilerin temsilini sınırlayarak istikrar lehine güçlü bir kurumsal müdahale oluşturduğunu ortaya koymaktadır (Türk, 2006: 96). Bu nedenle seçim sistemi, oyların sandalyelere çevrilmesini sağlayan teknik bir düzenek olmanın ötesinde, demokratik temsilin niteliğini ve siyasal meşruiyetin dayanıklılığını belirleyen kurumsal bir tercih alanı olarak önemini korumaktadır.

Türkiye'de seçim sisteminin tarihsel gelişimi, temsilde adalet-yönetimde istikrar dengesinin farklı dönemlerde nasıl kurulduğunu ortaya koymaktadır. Cumhuriyet'in ilk döneminde (1923-1946) iki dereceli çoğunluk sistemi uygulanmış; seçmenlerin önce ikinci seçmenleri, ardından ikinci seçmenlerin milletvekillerini belirlediği bu yapı, temsil adaletinden çok devlet inşası ve siyasal bütünlük hedefleri doğrultusunda tasarlanmıştır (Özbudun, 2015: 73-75). 1946'da çok partili hayata geçişle birlikte tek dereceli çoğunluk sistemine geçilmiş; ancak "açık oy-gizli sayım" uygulaması seçim güvenliğine ilişkin yoğun tartışmalar yaratmıştır. 1950-1957 dönemindeki liste usulü çoğunluk modeli en fazla oyu alan partinin tüm milletvekillerini kazanmasına olanak verdiğinden ciddi bir temsil dengesizliği üretmiş ve nispi temsil yönündeki tartışmaların hızlanmasına neden olmuştur (Alkan, 2006: 42-45).

1961 Anayasası sonrasında nispi temsil sistemine geçilmesi temsilde adaleti artırmış; ancak hükümet kurma süreçlerinde istikrarın zayıflaması yeni tartışmalar yaratmıştır. 1983 tarihli 2839 sayılı Kanun ile getirilen %10 ülke barajı, yönetimde istikrar hedefini gözetken en köklü müdahalelerden biri olmuş; küçük partilerin Meclis'e girişini sınırlayarak temsilde adalet bakımından belirgin bir sapmaya yol açmıştır (Hakyemez, 2007: 17-19). 1995 düzenlemeleri çevre barajlarını kaldırarak sınırlı bir iyileştirme sağlamış, ancak ülke barajı varlığını sürdürmüştür (Özbudun, 2015: 161). 2018'de yürürlüğe giren ittifak düzenlemesi ise barajın etkisini dolaylı olarak azaltarak temsil kapasitesini artırmış ve parti stratejilerini seçim öncesi koalisyonlar etrafında yeniden şekillendirmiştir (Çolak, 2020: 738-739). Bu tarihsel bütünlük, seçim sistemine ilişkin düzenlemelerin teknik tercihlerden ziyade demokratik temsilin niteliğini belirleyen kurumsal ve siyasal kararlar olduğunu göstermektedir.

Seçim sistemine ilişkin ilkesel çerçevenin yerel düzeydeki karşılığı, yerel yönetim organlarının seçimle oluşumunu düzenleyen anayasal hükümler üzerinden şekillenmektedir. Ulusal düzeyde tartışılan temsil-istikrar dengesi,

yerel seçim sisteminin tasarımı da benzer biçimde belirleyici bir unsur hâline gelmektedir. Anayasa'nın 127. maddesi yerel yönetim organlarının seçimle oluşturulacağını ve bu seçimlerin 67. maddede belirtilen genel seçim ilkelerine tabi olduğunu düzenlemektedir. Bu yapı, yerel seçimleri idari bir işlem alanından çıkararak yerel demokrasinin işleyişini belirleyen kurumsal bir süreç hâline getirmektedir. Belediye meclisleri ve il genel meclisleri karar ve denetim organları olarak işlev görürken, belediye başkanlarının doğrudan halk tarafından seçilmesi yerel düzeyde güçlü bir siyasal meşruiyet zemini oluşturmaktadır (Akcagündüz, 2021: 341–343; Altınel ve Özmen, 2024: 1–3).

Yerel seçimlerin tarihsel gelişimi, ulusal seçimlerdeki temsil–istikrar geriliminin yerel düzeyde de benzer biçimde yeniden üretildiğini göstermektedir. 1960 öncesi dönemde belediye meclisi seçimleri tek dereceli basit çoğunluk yöntemiyle yapılmış, bu sistem oyların önemli bölümünün temsil dışı kalmasına neden olarak temsilde adalet sorunlarını derinleştirmiştir. İl genel meclisi seçimleri ise 1946'ya kadar iki dereceli çoğunluk sistemiyle, sonrasında tek dereceli çoğunluk sistemiyle yürütülmüştür (Akbulut, 2002: 51). Bu dönemde uygulanan “listeli basit çoğunluk” modeli, en çok oyu alan listenin tüm üyeleri kazanmasına yol açtığından, yerel yönetimlerde temsil çeşitliliğini ciddi biçimde sınırlamıştır. 1960 sonrasında yürürlüğe giren 306 ve 307 sayılı yasalarla belediye meclisi seçimlerinde d'Hondt usulüne dayalı nispi temsil modeline geçilmiş, bu değişiklik oyların “daha adil ve dengeli” biçimde dağıtılmasını amaçlamıştır (Cumhuriyet Senatosu Geçici Komisyon Raporu, 1963: 2). Nispi temsil uygulaması 1984'e kadar sürmüştür ve yerel meclislerin siyasal çeşitliliğini artırmıştır. 1984 tarihli 2972 sayılı Kanun, yerel seçim sisteminde köklü bir dönüşüm yaratmıştır. Belediye meclisi seçimlerinde barajlı nispi temsil modeli benimsenmiş; yüzde 10 oranında kesme barajı olarak işleyen “ondabirlik barajı” ile partilerin oyları belirli bir tutar düşülerek dağıtım yapılmıştır. Bu yöntem küçük partilerin temsil olasılığını azaltmakta ve çoğu durumda birinci parti lehine sonuçlar üreterek temsilde adalet ilkesine yönelik eleştirileri güçlendirmektedir (Avaner, 2009: 41; Akcagündüz, 2021: 344). Belediye başkanlarının ise çoğunluk sistemiyle seçilmesi, yerel yürütmeye yüksek meşruiyet sağlayan bir model oluşturmaktadır.

Yerel seçim sisteminin hukuki çerçevesi, günümüzde 18.01.1984 tarihli ve 2972 sayılı *Mahalli İdareler ile Mahalle Muhtarlıkları ve İhtiyar Heyetleri Seçimi Hakkında Kanun* tarafından belirlenmektedir. Bu düzenleme, yerel seçimlerin türlerine göre farklı yöntemlerin uygulanmasını öngörmekte ve Türkiye'de yerel temsilin yapısal niteliğini şekillendirmektedir. Kanunun 2. maddesi uyarınca il genel meclisi ve belediye meclisi üyeleri için “ondabirlik

baraj uygulamalı nispi temsil sistemi”, belediye başkanları için ise çoğunluk sistemi esas alınmaktadır (Akcagündüz, 2021: 343). Belediye meclisi seçimlerinde kullanılan nispi temsil modeli d’Hondt sistemine dayanmakla birlikte, klasik d’Hondt yönteminden önemli bir noktada ayrılmaktadır: Seçim çevresindeki toplam geçerli oyların yüzde onuna denk gelen miktar, her partinin oyundan düşülmekte ve sandalye dağılımı bu azaltılmış oylar üzerinden yapılmaktadır. Literatürde “kesme barajı” olarak adlandırılan bu yöntem, küçük partilerin temsil imkânlarını daraltmakta ve çoğu durumda birinci parti lehine sonuçlar üreterek temsilde adalet ilkesine yönelik eleştirileri güçlendirmektedir (Avaner, 2009: 41; Akcagündüz, 2021: 344).

2012 tarihli 6360 sayılı Kanun, büyükşehir belediyelerinin sınırlarını il mülki sınırına genişleterek yerel yönetim yapısında radikal bir ölçek değişimi yaratmıştır. Reformun gerekçeleri arasında hizmet bütünleşmesi ve ölçek ekonomisi hedefleri bulunsa da, temsil boyutunda ortaya çıkan sorunlar literatürde güçlü biçimde tartışılmaktadır. Kırsal yerleşimlerin belediye statüsünü kaybetmesi, büyükşehir meclislerinde nüfus ağırlıklı temsilin belirli siyasal partiler lehine asimetrik sonuçlar üretmesi ve yerel katılım kanallarının daralması reformun meşruiyetini sınavan başlıca unsurlar hâline gelmiştir (Arslaner ve Yavan, 2016: 277–280; Akcagündüz, 2021: 342–343).

Türkiye’de seçim sistemi ile yerel seçim düzenlemelerinin tarihsel gelişimi, temsilde adalet ve yönetimde istikrar ilkelerinin farklı dönemlerde değişen siyasal ve kurumsal koşullar doğrultusunda yeniden yapılandırıldığını göstermektedir. Çoğunluk esaslı modellerden nispi temsil sistemlerine, baraj uygulamalarından ittifak düzenlemelerine ve yerel seçim çevrelerinin ölçeğini belirleyen yasal düzenlemelere kadar uzanan bu değişimler, seçim süreçlerinin işleyişini ve temsil mekanizmalarının yapısını dönemsel olarak biçimlendirmiştir. Ulusal ve yerel düzeyde gerçekleştirilen düzenlemeler birlikte değerlendirildiğinde, seçim sistemine ilişkin tercihlerin her dönemde kurumsal çerçevenin kapsamını, temsil yöntemlerini ve seçim çevrelerinin yapısını belirleyen temel unsurlar olduğu görülmektedir.

4. 2019 YEREL SEÇİMLERİNİN SİYASAL HARİTASI VE 3 BÜYÜKŞEHİRDE SONUÇLARIN DAĞILIMI

2019 mahalli idare seçimleri 2000’li yıllar sonrası Türk siyasal hayatında yaşanan AK Parti hegemonyasında bir dönüm noktası olarak değerlendirilebilir. Bu değerlendirmenin nedeni olarak daha çok İstanbul ve Ankara gibi nüfus ve siyasal temsil kriterleri açısından önem taşıyan iki şehirde ortaya çıkan seçim sonuçları olarak gösterilebilir. Seçim sonucunda Ankara ve İstanbul Büyükşehir belediye başkanlıkları yıllardır buralarda hâkimiyet

kurmuş olan iktidar partisinden Cumhuriyet Halk partisine geçmiştir. Bu bağlamda sadece bir yerel seçim sonucu olarak değerlendirmenin dışında ülke siyasetinin var olan dengeleri üzerinde etkide bulunduğu söylenebilir.

İstanbul'da Mart 2019 seçimlerine yönelik yapılan itirazın Yüksek Seçim Kurulu (YSK) tarafından haklı bulunması sonucu seçimin Haziran 2019 tekrarlanması söz konusu olmuştur. Seçim sonucunda İstanbul'da çok uzun bir dönemden sonra Belediye başkanlığının el değiştirdiği görülmektedir. Ankara'da yapılan seçim sonucu da İstanbul'dakine benzer şekilde gerçekleşmiş ve yerel yönetimin el değiştirmesi söz konusu olmuştur. İzmir'de ise artık geleneksel olarak ifade edebileceğimiz siyasal eğilimin devam ettiği görülmüştür. Bu çerçevede daha önce de belediye başkanlığını almış olan ana muhalefet partisi Cumhuriyet Halk Partisi (CHP) bu kent üzerindeki siyasi ağırlığını devam ettirmiştir.

Bu çerçevede söz konusu üç büyükşehrin ikisinde 2019 seçim sonuçları sonucunda yerel yönetim değişikliği olmuştur. Türkiye'de mahalli idareler seçimlerini sadece yerel siyaset çerçevesinde değerlendirilmemesi gerektiği görülmektedir. Bu bağlamda ekonominin siyaset üzerinde belirleyici olduğuna ilişkin Marksist önermeye uygun bir seçim sonucunun ortaya çıktığı söylenebilir. İstanbul ve Ankara örneklerinin iktidar ile ana muhalefet arasındaki rekabetin nasıl yeniden şekillendiğini analiz etmek açısından çerçeve sunduğu görülmektedir.

Bu kapsamda bölüm üç büyükşehir özelinde 2019 yerel seçimlerinin Büyükşehir belediye başkanlığı açısından siyasal sonuçlarını, bu seçim ekseninde seçmen davranışını ve seçim sonuçlarının ulusal siyaset üzerindeki etkilerini analiz etmeyi amaçlamaktadır.

4.1. 2019 İstanbul Mahalli İdareler Seçim Sonuçları

2019 İstanbul Büyükşehir Belediye seçimi, 2000'li yıllarda Türk siyasal hayatında seçim öncesi ve sonuçlar bakımından en fazla tartışılan seçimlerinden bir olmuştur. Seçime 8 siyasal parti ve bağımsızların katıldığı görülmüştür. Seçim sürecinin tamamında Cumhur İttifakı ve Millet İttifakı olarak adlandırılan ittifak siyasetinin etkileri bariz bir şekilde gözlenmiştir.

Tablo 1: 2019 Mahalli İdareler Seçimi İstanbul Seçim Sonucu³

2019 İSTANBUL MAHALLİ İDARELER SEÇİM SONUCU					
TOPLAM SANDIK SAYISI	KAYITLI SEÇMEN SAYISI	OY KULLANAN SEÇMEN SAYISI	GEÇERLİ OY SAYISI	GEÇERSİZ OY SAYISI	SEÇİME KATILMA ORANI
31.186	10.560.963	8.865.072	8.549.822	315.250	% 83.94
PARTİ ADI			ALDIĞI OY SAYISI	OY ORANI	AÇIKLAMA
1	Cumhuriyet Halk Partisi		4.169.765	% 48.80	Millet İttifakı Toplam Oy
2	Adalet ve Kalkınma Partisi		4.156.036	% 48.55	Cumhur İttifakı Toplam Oy
3	Vatan Partisi		15.428	% 0.20	-
4	Saadet Partisi		103.364	% 1.20	-
5	Demokratik Sol Parti		30.884	% 0.36	-
6	Bağımsız Türkiye Partisi		27.087	% 0.31	-
7	Demokrat Parti		22.252	% 0.26	-
8	Türkiye Komünist Partisi		10.349	% 0.12	-
9	Bağımsızlar		14.657	% 0.06	-

2019 İstanbul Büyükşehir Belediye Başkanlığı seçimi ile ilgili Tablo 1 incelendiğinde, seçime katılımın % 83.94 gibi çok yüksek bir oranda olduğu görülmektedir. İstanbul'da kayıtlı 10 milyon üzerinde seçmenin yaklaşık dokuz milyonunun katılmış olması seçim meşruiyeti açısından çok önemli bir veri olarak karşımıza çıkmaktadır.

Yüksek Seçim Kurulu tarafından açıklanan seçim sonucuna göre; CHP'nin 1.550.192 oy (% 58.10), AK Parti'nin ise 1.032.359 oy (% 38.68) almış olduğu görülmüştür. Seçimin ilk iki sırası alan partiler dışındaki partilerin oy oranlarına baktığımızda; Saadet Partisi'nin % 1.13, Vatan Partisi'nin % 0.32, Demokratik Sol Parti'nin % 0.76, Bağımsız Türkiye Partisi'nin % 0.14, Türkiye Komünist Partisi'nin % 0.30, bağımsızların % 0.09 oy oranı elde ettikleri görülmektedir. Bu sonuçlar ışığında, İzmir'de 2019 mahalli idare seçimlerinin iki eksenli bir seçim sonucu üretmiş olduğu söylenebilir.

Tablodan elde edilen veriler bize ittifak siyaseti ile ilgili de önemli bilgiler vermektedir. CHP'nin almış olduğu oy oranı Millet İttifakı'nın toplam oyu, AK Parti'nin almış olduğu oy oranı Cumhur İttifakı'nın toplam oyu olarak ifade edilebilir. Bu durum, seçmenin iki ana ittifak çerçevesinde yoğunlaştığını göstermektedir. Seçmen tercihleri Millet ve Cumhur ittifakı

3 Yüksek Seçim Kurulu tarafından açıklanan 2019 yılı mahalli idareler seçim sonuçlarına göre oluşturulmuştur.

ekseninde yoğunlaşmış olup, diğer partilerin almış oldukları oy seviyesi oldukça düşük kalmıştır. Seçimin ilk iki sırası alan partiler dışındaki partilerin oy oranlarına baktığımızda; Saadet Partisi'nin % 1.20, Vatan Partisi'nin % 0.20, Demokratik Sol Parti'nin % 0.36, Bağımsız Türkiye Partisi'nin % 0.31, Demokrat Parti'nin % 0.26, Türkiye Komünist Partisi'nin % 0.12, bağımsızların % 0.06 oy oranı elde ettikleri görülmektedir. Bu sonuçlar ışığında, İstanbul'da 2019 mahalli idare seçimlerinin iki eksenli bir seçim sonucu üretmiş olduğu söylenebilir.

Seçimde kullanılan geçerli oy sayısının 8.549.822, geçersiz oy sayısının 315.250 olduğu görülmektedir. Geçersiz oy sayısının oldukça yüksek olması göz önüne alındığında seçim teknikleri ve seçmen eğitim düzeyi konularında yeterli çalışma yapılmadığı izlenimi vermektedir. Özellikle seçim sonuçlarının başa baş olarak nitelendirildiği bu denli rekabetçi seçimlerde bu geçersiz oy sayısının ciddi bir önem arz edebileceği göz ardı edilmemelidir.

İstanbul 2019 mahalli idare seçimlerinin % 83.94'lük bir oranla yüksek katılımı ve rekabet düzeyi yüksek bir seçim olduğu ifade edilmelidir. Seçim sonuçlarında iki parti arasında çok yüksek rekabetin gerçekleşmiş olması ittifak siyasetinden kaynaklanmış olup, bu durum iki parti ekseninde polarize olmuş bir seçmen yapısına işaret etmektedir. Sonuçların birbirine bu kadar yakın olarak seyrettiği seçimlerde seçmen davranışındaki küçük değişimlerin siyasal sonuçlarının çok büyük olabileceği görülmektedir.

Mart 2019 İstanbul Büyükşehir Belediye Başkanlığı seçim sonuçları 2000'li yıllarda Türk Siyasal hayatı çerçevesinde çok önemli bir dönüm noktası olarak ifade edilebilirdi. Fakat 2019 Mart İstanbul Büyükşehir Belediye Başkanlığı seçimlerine AK Parti tarafından yapılan itiraz Yüksek seçim kurulu tarafından haklı bulunmuş ve seçimin yenilenmesine karar verilmiştir.

23 Haziran 2019 tarihinde yapılan seçim ile ilgili olarak seçime katılan parti sayısı ile ilgili bir değişiklikten söz edilebilir. 2019 Mart seçimine 8 siyasal parti ve bağımsızlar katılmışken, 2019 Haziran seçimine 4 siyasal parti ve bağımsızların katıldığı görülmüştür.

2019 İstanbul mahalli idareler yenileme seçiminin Türkiye'de yerel düzeyde yapılan siyasal faaliyetler değerlendirildiğinde çok özel bir seçim olduğu söylenebilir. Bu durumun hem partilerin seçmen davranışlarını etkileme stratejileri hem de ittifak çalışmalarından kaynaklı olarak ortaya çıktığı söylenebilir.

Tablo 2: 23 Haziran 2019 İstanbul Büyükşehir Belediye Başkanlığı Yenileme Seçimi⁴

23 HAZİRAN 2019 İSTANBUL BÜYÜKŞEHİR BELEDİYE BAŞKANI YENİLEME SEÇİMİ					
TOPLAM SANDIK SAYISI	KAYITLI SEÇMEN SAYISI	OY KULLANAN SEÇMEN SAYISI	GEÇERLİ OY SAYISI	GEÇERSİZ OY SAYISI	SEÇİME KATILMA ORANI
31.186	10.560.963	8.925.166	8.746.566	178.600	% 84.51
PARTİ ADI			ALDIĞI OY SAYISI	OY ORANI	AÇIKLAMA
1	Cumhuriyet Halk Partisi		4.742.082	% 54.22	Millet İttifakı Toplam Oy
2	Adalet ve Kalkınma Partisi		3.936.068	% 45.00	Cumhur İttifakı Toplam Oy
3	Vatan Partisi		13.962	% 0.16	-
4	Saadet Partisi		47.832	% 0.55	-
5	Bağımsızlar		6.622	% 0.08	-

23 Haziran 2019 İstanbul Büyükşehir Belediye Başkanlığı Yenileme Seçimi ile ilgili olarak Tablo 2 incelendiğinde, seçime katılımın % 84.51 gibi çok yüksek bir oranda olduğu görülmektedir. İstanbul'da kayıtlı 10 milyon üzerinde seçmenin yaklaşık dokuz milyonunun katılmış olması seçim meşruiyeti açısından çok önemli bir veri olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu oranın yüksek olması İstanbul halkının yerele ilişkin meselelere olan ilgisi ve motivasyonun yüksekliği ile açıklanabilir. Geçersiz oyların iptal edilen seçime göre daha düşük olması seçmenin tercihlerini önceki seçime kıyasla net biçimde ortaya koyduğunu göstermektedir.

Yüksek Seçim Kurulu tarafından açıklanan seçim sonucuna göre; CHP'nin 4.169.765 oy (% 54.22), AK Parti'nin ise 3.936.068 oy (% 45) almış olduğu görülmüştür. Her iki parti arasındaki oy farkının önceki seçimle kıyaslandığında 806 bin düzeyine çıktığı görülmektedir. Bu oy farkındaki değişim kampanya stratejilerinden kaynaklı bir seçmen eğilimi değişikliği olarak söylenebilir. Bu çerçevede İstanbul yenileme seçimleri önceki iptal edilen seçimle kıyaslandığında başa baş olarak ifade edilen rekabet durumundan uzaklaşmıştır.

Saadet Partisi ve Vatan Partisi adaylarının almış oldukları oy oranlarının % 1'in altında olması, İstanbul seçimlerinin seçmen kitlesinin iki ittifak ekseninde polarize olduğu bir durumu ifade etmektedir. Bu durum, bir önceki iptal edilen seçimde olduğu gibi ittifak siyasetinin etkisini net bir şekilde doğrulamaktadır. Seçmenlerin saadet Partisi, Vatan Partisi veya bağımsız

4 Yüksek Seçim Kurulu tarafından açıklanan 23 Haziran 2019 İstanbul Büyükşehir Belediye Başkanlığı Yenileme Seçimi sonuçlarına göre oluşturulmuştur.

adaylara yönelmek yerine ittifakları temsil eden partinin adaylarına oy verme eğilimi gösterdiğini görülmektedir. Seçim sonucuna göre çok uzun bir süre boyunca AK Parti'li başkanlar tarafından yönetilen İstanbul'da bir yerel yönetim değişikliği söz konusu olmuştur. Haziran 2019 İstanbul mahalli idareler seçim sonuçlarının, daha sonra yapılacak olan gerek yerel seçimlerde gerekse –İstanbul'un Türkiye'nin bir minyatürü olduğu düşüncesinden hareketle-genel seçimlerde bir referans noktası olabileceği düşünülmektedir. Bu bağlamda Haziran 2019 İstanbul Büyükşehir Belediye Başkanlığı seçim sonuçları 2000'li yıllarda Türk Siyasal hayatı çerçevesinde çok önemli bir dönüm noktası olarak ifade edilebilir.

4.2. 2019 Mahalli İdareler Seçimleri Ankara Seçimi Sonuçları

2019 Ankara Büyükşehir Belediye seçimini gerek Cumhuriyet İttifakı gerekse Millet İttifakı tarafından çok önem verilen rekabet alanlarından birisi olmuştur. Bu durumun sebebi Ankara'nın sembolik ve stratejik önemi olarak ifade edilebilir. Başka bir ifade ile Ankara'nın başkent olması nedeniyle; yönetim, kentsel politikalar çerçevesinde değil siyasal iktidarın temsil gücünü göstermesi ve toplumun siyasal algısı açısından da seçim çok önemli bir gösterge olarak görülmüştür. Bu nedenle 2019 Ankara Büyükşehir Belediye Başkanlığı seçimini partiler, bir mahalli idareler seçim yarışından ziyade siyasal hayatı etkileyecek bir alan olarak ele almışlardır.

Tablo 3: 2019 Mahalli İdareler Seçimi Ankara Seçimi Sonuç Tablo⁵

2019 ANKARA MAHALLİ İDARELER SEÇİM SONUCU					
TOPLAM SANDIK SAYISI	KAYITLI SEÇMEN SAYISI	OY KULLANAN SEÇMEN SAYISI	GEÇERLİ OY SAYISI	GEÇERSİZ OY SAYISI	SEÇİME KATILMA ORANI
12.180	3.922.163	3.362.641	3.263.648	98.993	% 85.73
PARTİ ADI			ALDIĞI OY SAYISI	OY ORANI	AÇIKLAMA
1	Cumhuriyet Halk Partisi		1.662.209	% 50.93	Millî İttifakı Toplam Oy
2	Adalet ve Kalkınma Partisi		1.538.410	% 47.11	Cumhuriyet İttifakı Toplam Oy
3	Saadet Partisi		34.182	% 1.04	-
4	Bağımsız Türkiye Partisi		5.576	% 0.17	-
5	Türkiye Komünist Partisi		4.629	% 0.14	-
6	Vatan Partisi		6.238	% 0.20	-
7	Demokratik Sol Parti		9.706	% 0.29	-
8	Bağımsızlar		2.698	% 0.06	-

5 Yüksek Seçim Kurulu tarafından açıklanan 2019 yılı mahalli idareler seçim sonuçlarına göre oluşturulmuştur.

31 Mart 2019 mahalli idareler seçimi, 2000'li yıllarda Türk siyasal hayatında yerel bazda bazı kırılmaların yaşandığı bir seçimdir. İstanbul'dan sonra Ankara'daki seçim sonuçları da yalnızca yerel siyaset açısından değil, ittifak siyaseti açısından ana muhalefetin başarısını yansıtmaktadır. YSK tarafından açıklanan seçim sonuçlarına göre Cumhuriyet Halk Partisi adayı Mansur Yavaş'ın lehine net bir sonuç ortaya çıkmıştır.

YSK tarafından açıklanan Tablo 3'de verilen temel parametreler (kayıtlı seçmen, oy kullanan seçmen, geçerli/geçersiz oy, katılma oranı) seçime dönük yapılacak analiz için ana veri setini oluşturmaktadır. Tabloya göre kayıtlı seçmen sayısının kullanılan oy'a bölünmesi ile bulunan seçime katılım oranı Ankara için % 85.73 gibi yüksek bir orana karşılık gelmektedir.

Ankara'da kayıtlı 4 milyon üzerinde seçmenin yaklaşık 3.4 milyonunun katılmış olması seçim meşruiyeti açısından çok önemli bir veri olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu oranın yüksek olması Ankara halkının da tıpkı İstanbul halkı gibi yerele ilişkin meselelere olan ilgisi ve motivasyonun yüksekliği ile açıklanabilir. Resmî seçim sonuçları değerlendirildiğinde yüksek katılımlı ve rekabetçi bir seçim süreci görülmektedir. Ayrıca katılım oranının bu düzeyde yüksek olması seçim meşruiyetinin güçlü bir şekilde algılandığını göstermektedir. Bunun yanında kampanya stratejilerinin ve ittifak siyasetinin seçmen nezdinde karşılık bulduğu da söylenebilir.

Yüksek Seçim Kurulu tarafından açıklanan seçim sonucuna göre; CHP'nin 1.662.209 oy (% 50.93), AK Parti'nin ise 1.538.410 oy (% 47.11) aldığı görülmüştür. Seçimin ilk iki sırası alan partiler dışındaki partilerin oy oranlarına baktığımızda; Saadet Partisi'nin % 1.04, Vatan Partisi'nin % 0.20, Demokratik Sol Parti'nin % 0.29, Bağımsız Türkiye Partisi'nin % 0.17, Türkiye Komünist Partisi'nin % 0.14, bağımsızların % 0.06 oy oranı elde ettikleri görülmektedir. Bu sonuçlar ışığında, Ankara'da 2019 mahalli idare seçimlerinin iki eksenli bir seçim sonucu üretmiş olduğu söylenebilir. Bu sonuca yol açan temel faktörler:

- İttifak stratejisinin sahadaki başarısı,
- Seçmenlerin Stratejik oy tercihleri

olarak ifade edilebilir.

2019 Ankara Mahallî İdareler Seçimi'ne ait sonuçlar analiz edildiğinde, iki bloklu rekabetin söz konusu olması ittifak siyasetinin etkisini net bir şekilde ortaya koymaktadır. Seçmenlerin diğer partiler veya bağımsız adaylara yönelmek yerine ittifakları temsil eden partinin adaylarına oy verme eğilimi gösterdiği görülmektedir. Seçim sonucuna göre çok uzun bir süre boyunca AK Parti'li başkanlar tarafından yönetilen Ankara'da tıpkı İstanbul da olduğu

gibi bir yerel yönetim değişikliği söz konusu olmuştur. 2019 Ankara mahalli idareler seçim sonuçlarının, daha sonra yapılacak olan gerek yerel seçimlerde gerekse genel seçimlerde bir referans noktası olabileceği düşünülmektedir. Bu bağlamda 2019 Ankara Büyükşehir Belediye Başkanlığı seçim sonuçları -İstanbul ile beraber düşünüldüğünde- 2000’li yıllarda Türk Siyasal hayatı çerçevesinde çok önemli bir kırılma noktası olarak ifade edilebilir. Bu çerçevede uluslararası ve ulusal medya da ana muhalefetin İstanbul ve Ankara’da elde ettiği seçim başarısını iktidar partisi açısından önemli bir gerileme olarak yorumlamışlardır. 2019 Ankara Büyükşehir Belediye Başkanlığı Seçimi sonucunda Ankara’da 20 yıldan daha fazla bir süre sonra yerel yönetimin el değiştirmesi ekonomik koşulların ve kampanya stratejilerinin seçmenlerin oy tercihleri üzerindeki etkisinden kaynaklanmıştır.

4.3. 2019 Mahalli İdareler Seçimleri İzmir Seçim Sonuçları

2019 yılı İzmir mahalli idare seçimleri İzmir’in uzun yıllara dayanan yerleşmiş siyasal kimliği ile birlikte değerlendirilecek olup, seçmen davranışlarının dönüşümü, ittifak stratejilerinin etkisi ve yerel demokrasinin işleyişini gözlemlemek bakımından önemli bir inceleme alanı sunmaktadır. Türk siyasal hayatında her ne kadar İstanbul ve Ankara daha stratejik şehirler olarak görülse de ideolojik konumlanma ve kimlik temsilleri açısından İzmir, iktidar ve ana muhalefet partisi tarafından önemli bir rekabet alanı olarak görülmüştür. Aynı zamanda sol siyasal gelenekle özdeşleşmiş bir şehir olmasının yanında sosyo-kültürel ve demografik açıdan taşımış olduğu çeşitlilik seçmen davranışlarının seçim sonuçları üzerinden çok katmanlı bir düzlemde değerlendirilmesine imkân vermektedir. 2019 İzmir mahalli idareler seçimlerinin Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sistemi’ne geçişten sonraki ilk yerel seçim olması nedeniyle ulusal ve yerel siyaset arasındaki ilişkinin seçmen tercihleri üzerinden değerlendirilmesine imkân veren bir seçim olduğu da söylenebilir.

Tablo 4: 2019 Mahalli İdareler Seçimi İzmir Seçim Sonucu⁶

2019 İZMİR MAHALLİ İDARELER SEÇİM SONUCU					
TOPLAM SANDIK SAYISI	KAYITLI SEÇMEN SAYISI	OY KULLANAN SEÇMEN SAYISI	GEÇERLİ OY SAYISI	GEÇERSİZ OY SAYISI	SEÇİME KATILMA ORANI
10.161	3.250.780	2.740.742	2.667.297	73.445	% 84.31
PARTİ ADI			ALDIĞI OY SAYISI	OY ORANI	AÇIKLAMA
1	Cumhuriyet Halk Partisi		1.550.192	% 58.10	Millet İttifakı Toplam Oy
2	Adalet ve Kalkınma Partisi		1.032.359	% 38.68	Cumhur İttifakı Toplam Oy
3	Saadet Partisi		30.180	% 1.13	-
4	Bağımsız Türkiye Partisi		3.956	% 0.14	-
5	Türkiye Komünist Partisi		8.061	% 0.30	-
6	Vatan Partisi		7.963	% 0.32	-
7	Demokratik Sol Parti		20.509	% 0.76	-
8	Demokrat Parti		11.209	% 0.42	-
9	Bağımsızlar		2.868	% 0.09	-

31 Mart 2019 İzmir mahalli idareler seçimi, -İstanbul ve Ankara'dan sonra- yalnızca yerel siyaset açısından değil, ittifak siyaseti açısından ana muhalefetin başarısını yansıtmaktadır. YSK tarafından açıklanan seçim sonuçlarına göre Cumhuriyet Halk Partisi lehine net bir sonuç ortaya çıkmıştır.

YSK tarafından açıklanan Tablo 4'te verilen temel parametreler (kayıtlı seçmen, oy kullanan seçmen, geçerli oy, geçersiz oy, katılma oranı) seçime dönük yapılacak analiz için ana veri setini oluşturmaktadır. Tabloya göre kayıtlı seçmen sayısının kullanılan oy'a bölünmesi ile bulunan seçime katılım oranı İzmir için % 84.31 gibi yüksek bir orana karşılık gelmektedir.

İzmir'de kayıtlı 3.2 milyon üzerinde seçmenin yaklaşık 2.7 milyonunun katılmış olması seçim meşruiyeti açısından çok önemli bir veri olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu oranın yüksek olması İzmir halkının da tıpkı İstanbul ve Ankara seçmeni gibi yerele ilişkin meselelere olan ilgisi ve motivasyonun yüksekliği ile açıklanabilir. Resmî seçim sonuçları değerlendirildiğinde yüksek katılım ve rekabetçi bir seçim süreci görülmektedir. Ayrıca katılım oranının bu düzeyde yüksek olması seçim meşruiyetinin güçlü bir şekilde algılandığını göstermektedir. Bunun yanında kampanya stratejilerinin ve ittifak siyasetinin

6 Yüksek Seçim Kurulu tarafından açıklanan 2019 yılı mahalli idareler seçim sonuçlarına göre oluşturulmuştur.

seçmen nezdinde karşılık bulduğu da söylenebilir. Aynı zamanda katılımın oranının yüksek olmasının, İzmir’de seçmen tercihlerinin ideolojik eksenle şekillenmesinden kaynaklı olduğu da değerlendirilebilir.

Yüksek Seçim Kurulu tarafından açıklanan seçim sonucuna göre; CHP’nin 1.550.192 oy (% 58.10), AK Parti’nin ise 1.032.359 oy (% 38.68) almış olduğu görülmüştür. Seçimin ilk iki sırası alan partiler dışındaki partilerin oy oranlarına baktığımızda; Saadet Partisi’nin % 1.13, Vatan Partisi’nin % 0.32, Demokratik Sol Parti’nin % 0.76, Bağımsız Türkiye Partisi’nin % 0.14, Türkiye Komünist Partisi’nin % 0.30, bağımsızların % 0.09 oy oranı elde ettikleri görülmektedir. Bu sonuçlar ışığında, İzmir’de 2019 mahalli idare seçimlerinin iki eksenli bir seçim sonucu üretmiş olduğu söylenebilir.

Seçimde kullanılan geçerli oy sayısının 2.667.297, geçersiz oy sayısının 73.445 olduğu görülmektedir. Geçersiz oy sayısının oldukça yüksek olması göz önüne alındığında seçim teknikleri ve seçmen eğitim düzeyi konularında yeterli çalışma yapılmadığı izlenimi vermektedir. Fakat geçersiz oy sayısının ilk iki parti arasındaki oy farkı dikkate alındığında seçim sonucunu belirleyici bir etkisinin olmayacağı da görülmektedir.

2019 İzmir Mahallî İdareler Seçimi’ne ait sonuçlar analiz edildiğinde, CHP’nin 1.550.192 oyla % 58.10’luk bir oy oranı, AK Parti’nin ise almış olduğu 1.032.359 oy ile % 38.68’lik oy oranı elde etmiş olduğu görülmüştür. İki bloklu rekabetin söz konusu olması ittifak siyasetinin etkisini net bir şekilde ortaya koymaktadır. Seçmenlerin diğer partiler veya bağımsız adaylara yönelmek yerine ittifakları temsil eden partinin adaylarına oy verme eğilimi gösterdiği görülmektedir. Seçim sonucuna göre çok uzun bir süre boyunca Cumhuriyet Halk Partili başkanlar tarafından yönetilen İzmir’de bir yerel yönetim değişikliği söz konusu olmamıştır. Bu durumun temel nedeninin İzmir’in geleneksel olarak sol ve Laik/modernist siyasal kimliği baskın bir seçmen kitlesine sahip olması olarak ifade edilebilir. Seçmen profilinin bu şekilde olması CHP’nin İzmir’de hegemonik bir ağırlığının olmasına yol açmıştır.

Bunun yanında İzmir seçiminde ikinci parti olan AK Parti’nin almış olduğu % 38.68’lik oy oranını değerlendirdiğimizde; AK Parti’nin ana seçmen kitlesini oluşturan muhafazakâr, sağ ve milliyetçi seçmenin bir önceki seçime göre kısmen de olsa artış gösterdiği söylenmelidir. Bu durum ittifak stratejileri ve sosyolojik değişimler üzerinden açıklanabilecek bir olgu olarak ifade edilebilir.

Bu bağlamda 2019 İzmir Büyükşehir Belediye Başkanlığı seçimleri yalnızca ideolojik siyasal kimlik temelinde değil, aynı zamanda ittifak

stratejileri ve seçim kampanyaları üzerinden de okunabilir. Demokratik siyasal katılım oranının yüksek olması ve rekabetin, iktidar ve ana muhalefet partileri etrafında konsolide olması, mahalli idare seçimlerinin seçmen tarafından ulusal düzeyde siyasal rekabetin bir cüz'ü olarak görüldüğünü göstermektedir.

5. 2024 YEREL SEÇİMLERİNİN SİYASAL HARİTASI VE BÜYÜKŞEHİRLERDE SONUÇLARIN DAĞILIMI

2024 mahalli idare seçimleri İstanbul, Ankara ve İzmir'de 2019 seçimlerinde ortaya çıkan kırılmanın tasdik edilmesi olarak ifade edilebilecek bir sonucu ortaya çıkarmıştır. Bu değerlendirmenin temel nedeni İstanbul ve Ankara gibi nüfus ve siyasal temsil kriterleri açısından önem taşıyan iki şehirde ortaya çıkan seçim sonuçları olarak gösterilebilir. Seçim sonucunda Ankara ve İstanbul Büyükşehir belediye başkanlıkları Cumhuriyet Halk partisi hâkimiyetinde devam etmiştir. Bu seçim sonuçlarını sadece bir yerel seçim sonucu olarak değerlendirmenin dışında ülke siyasetinin var olan dengeleri üzerinde etkide bulunduğu söylenebilir.

Bu çerçevede söz konusu üç büyükşehrin tamamında 2024 seçim sonuçları sonucunda yerel yönetim değişikliği olmamıştır. Türkiye'de mahalli idareler seçimlerini sadece yerel siyaset çerçevesinde değerlendirilmemesi gerektiği görülmektedir. Bu bağlamda ekonominin siyaset üzerinde belirleyici olduğuna ilişkin Marksist önermeye uygun bir seçim sonucunun ortaya çıktığı söylenebilir. İstanbul ve Ankara örneklerinin iktidar ile ana muhalefet arasındaki rekabetin nasıl yeniden şekillendiğini analiz etmek açısından çerçeve sunduğu görülmektedir. Bu kapsamda bölüm üç büyükşehir özelinde 2024 yerel seçimlerinin Büyükşehir belediye başkanlığı açısından siyasal sonuçlarını, bu seçim ekseninde seçmen davranışını ve seçim sonuçlarının ulusal siyaset üzerindeki etkilerini analiz etmeyi amaçlamaktadır.

5.1. 2024 İstanbul Mahalli İdareler Seçim Sonuçları

2024 İstanbul Büyükşehir Belediye seçimi, seçim öncesi kampanya süreci ve sonuçlar bakımından en fazla tartışılan seçimlerinden bir olmuştur. Seçime 22 siyasal parti ve bağımsızların katıldığı görülmüştür. Seçim sürecinin tamamında Cumhuriyet İttifakı ve Millet İttifakı olarak adlandırılan ittifak siyasetinin etkileri bariz bir şekilde gözlenmiştir.

Tablo 5: 2024 Mahalli İdareler Seçimi İstanbul Seçim Sonucu⁷

2024 İSTANBUL BÜYÜKŞEHİR BELEDİYE BAŞKANI SEÇİMİ					
TOPLAM SANDIK SAYISI	KAYITLI SEÇMEN SAYISI	OY KULLANAN SEÇMEN SAYISI	GEÇERLİ OY SAYISI	GEÇERSİZ OY SAYISI	SEÇİME KATILMA ORANI
33.273	11.314.534	8.970.377	8.667.694	302.683	% 79,28
PARTİ ADI			ALDIĞI OY SAYISI	OY ORANI	AÇIKLAMA
1	Adalet ve Kalkınma Partisi		3.431.871	% 39.59	Cumhur İttifakı Toplam Oy
2	İYİ Parti		54.241	% 0.63	
3	Memleket Partisi		14.860	% 0.17	-
4	Anavatan Partisi		2.992	% 0.03	-
5	Demokratik Sol Parti		5.273	% 0.06	-
6	Yeniden Refah Partisi		226.731	% 2.61	-
7	DEM Parti		183.827	% 2.12	-
8	Türkiye Komünist Partisi		7.408	% 0.08	-
9	ABP		2.185	% 0.02	-
10	Zafer Partisi		183.901	% 2.12	-
11	TKH		1.951	% 0.02	-
12	Bağımsız Türkiye Partisi		8.534	% 0.10	-
13	YTP		10.407	% 0.16	-
14	Cumhuriyet Halk Partisi		4.438.727	% 51.14	Millet İttifakı Toplam Oy
15	Hak-Par		8.769	% 0.11	-
16	Ocak Partisi		699	% 0.00	-
17	AB Parti		1.827	% 0.02	-
18	Millet Partisi		2.025	% 0.02	-
19	Milli Yol Partisi		1.135	% 0.01	-
20	Deva Partisi		11.417	% 0.13	-
21	Saadet Partisi		48.897	% 0.56	-
22	Vatan Partisi		4.904	% 0.05	-
23	Bağımsızlar		15.113	% 0.08	-

2024 İstanbul Büyükşehir Belediye Başkanlığı seçimi ile ilgili Tablo 5 incelendiğinde, seçime katılımın % 79.28 gibi çok yüksek bir oranda olduğu görülmektedir. İstanbul'da kayıtlı 11 milyon üzerinde seçmenin yaklaşık dokuz milyonunun katılmış olması seçim meşruiyeti açısından çok önemli bir veri olarak karşımıza çıkmaktadır.

Yüksek Seçim Kurulu tarafından açıklanan seçim sonucuna göre; CHP'nin 4.438.727 oy (% 51.14), AK Parti'nin ise 3.431.871 oy (% 39.59) almış olduğu görülmüştür. Partilerin oy oranlarının yüksek olmasına rağmen her

7 Yüksek Seçim Kurulu tarafından açıklanan 2024 yılı mahalli idareler seçim sonuçlarına göre oluşturulmuştur.

iki parti arasındaki oy sayısının bir milyona yakın bir düzeyde olması, ortanın üzeri düzeyde rekabetçi bir seçim olduğunu göstermektedir.

Tablodan elde edilen veriler bize ittifak siyaseti ile ilgili de önemli bilgiler vermektedir. CHP'nin almış olduğu oy oranı Millet İttifakı'nın toplam oyu, AK Parti'nin almış olduğu oy oranı Cumhur İttifakı'nın toplam oyu olarak ifade edilebilir. Bu durum, seçmenin iki ana ittifak çerçevesinde yoğunlaştığını göstermektedir. Seçmen tercihleri Millet ve Cumhur ittifakı ekseninde yoğunlaşmış olup, diğer partilerin almış oldukları oy seviyesi oldukça düşük kalmıştır.

Seçimin ilk iki sırası alan partiler dışındaki partilerin oy oranlarına baktığımızda; İYİ Partinin % 0.63, Memleket Partisi'nin % 0.17, Anavatan Partisi'nin % 0.03, Yeniden Refah Partisi'nin % 2.61, DEM Parti'nin % 2.12, ABP'nin % 0.02, Zafer Partisi'nin % 2.12, TKH'nin % 0.02, YTP'nin % 0.16, Hak-Par'ın % 0.11, Ocak Partisi'nin % 0.004, AB Partisi'nin % 0.02, Millet Partisi'nin % 0.02, Milli Yol Partisi'nin % 0.01, Deva Partisi'nin % 0.13, Saadet Partisi'nin % 1.20, Vatan Partisi'nin % 0.05, Demokratik Sol Parti'nin % 0.06, Bağımsız Türkiye Partisi'nin % 0.10, Türkiye Komünist Partisi'nin % 0.08, bağımsızların % 0.08 oy oranı elde ettikleri görülmektedir. Bu sonuçlar ışığında, İstanbul'da 2024 mahalli idare seçimlerinin iki eksenli bir seçim sonucu üretmiş olduğu söylenebilir.

Seçimde kullanılan geçerli oy sayısının 8.970.377, geçersiz oy sayısının 302.683 olduğu görülmektedir. Geçersiz oy sayısının oldukça yüksek olması göz önüne alındığında seçim teknikleri ve seçmen eğitim düzeyi konularında yeterli çalışma yapılmadığı izlenimi vermektedir. Bu durum seçim sonuçlarını etkileyebilecek nitelikte olmasa bile bu kadar yüksek geçersiz oy sayısının ciddi bir önem arz edebileceği göz ardı edilmemelidir.

İstanbul 2024 mahalli idare seçimlerinin % 79.28'lik bir oranla yüksek katılımı ve rekabet düzeyi olan bir seçim olduğu ifade edilmelidir. Seçim sonuçlarında iki parti arasında yüksek rekabetin gerçekleşmiş olması ittifak siyasetinden kaynaklanmış olup, bu durum iki parti ekseninde polarize olmuş bir seçmen yapısına işaret etmektedir.

2024 İstanbul mahalli idareler yenileme seçiminin Türkiye'de yerel düzeyde yapılan siyasal faaliyetler değerlendirildiğinde özel seçimlerden biri olduğu söylenebilir. Bu durumun hem seçmen davranışlarını etkileme stratejileri hem de ittifak çalışmalarından kaynaklı olarak ortaya çıktığı söylenebilir. 2024 İstanbul mahalli idareler seçim sonuçlarının, daha sonra yapılacak olan gerek yerel seçimlerde gerekse -İstanbul'un Türkiye'nin bir

minyatürü olduğu düşüncesinden hareketle- genel seçimlerde bir referans noktası olabileceği düşünülmektedir.

5.2. 2024 Mahalli İdareler Seçimleri Ankara Seçimi Sonuçları

2024 Ankara Büyükşehir Belediye seçimi Cumhuriyet İttifakı ve Millet İttifakı açısından çok önem verilen rekabet alanlarından birisi olmuştur. Daha önce değindiğimiz gibi Ankara'nın başkent olması nedeniyle yönetime sahip olma iradesinden ziyade siyasal iktidarın temsil gücünü göstermesi ve toplumun siyasal algısı bakımından çok önemli bir gösterge olarak görülmüştür. Bu durum Ankara'yı sembolik ve stratejik açıdan çok önemli bir hale getirmektedir. Bu nedenle 2024 Ankara Büyükşehir Belediye Başkanlığı seçimini partiler bir önceki seçim gibi mahalli idareler seçiminden ziyade siyasal hayatı etkileyecek bir yarış olarak ele almışlardır.

Tablo 6: 2024 Mahalli İdareler Seçimi Ankara Seçimi Sonucu⁸

2024 ANKARA MAHALLİ İDARELER SEÇİM SONUCU					
TOPLAM SANDIK SAYISI	KAYITLI SEÇMEN SAYISI	OY KULLANAN SEÇMEN SAYISI	GEÇERLİ OY SAYISI	GEÇERSİZ OY SAYISI	SEÇİME KATILMA ORANI
13.253	4.304.874	3.417.581	3.308.097	109.484	% 79.39
PARTİ ADI			ALDIĞI OY SAYISI	OY ORANI	AÇIKLAMA
1	Adalet ve Kalkınma Partisi		1.048.111	% 31.68	Cumhuriyet İttifakı Toplam Oy
2	İYİ Parti		29.984	% 0.90	-
3	Memleket Partisi		5.380	% 0.16	-
4	Anavatan Partisi		2.485	% 0.07	-
5	Demokratik Sol Parti		1.718	% 0.05	-
6	Yeniden Refah Partisi		103.719	% 3.13	-
7	DEM Parti		26.500	% 0.80	-
8	Türkiye Komünist Partisi		4.031	% 0.12	-
9	Zafer Partisi		49.970	% 1.51	-
10	TKH		946	% 0.03	-
11	Yeniden Türkiye Partisi		3.419	% 0.14	-
12	Cumhuriyet Halk Partisi		2.001.722	% 60.43	Cumhuriyet İttifakı Toplam Oy
13	Hak-Par		3.523	% 0.12	-
14	Ocak Partisi		519	% 0.01	-
15	AB Partisi		980	% 0.02	-
16	Millet Partisi		1.709	% 0.05	-
17	Deva Partisi		5.033	% 0.15	-
18	Saadet Partisi		14.799	% 0.44	-
19	Vatan Partisi		2.062	% 0.06	-
20	Bağımsızlar		1.487	% 0.02	-

8 Yüksek Seçim Kurulu tarafından açıklanan 2024 yılı mahalli idareler seçim sonuçlarına göre oluşturulmuştur.

31 Mart 2024 mahalli idareler seçimi, Türk siyasal hayatında yerel bazda çok önem arz eden seçimlerden biri olarak karşımıza çıkmaktadır. İstanbul seçim sonucundan sonra Ankara'daki seçim sonuçları da yalnızca yerel siyaset ve ittifak stratejileri açısından ana muhalefetin başarısını yansıtmaktadır. YSK tarafından açıklanan seçim sonuçlarına göre Cumhuriyet Halk Partisi adına net bir sonuç ortaya çıkmıştır.

YSK tarafından açıklanan Tablo 6'da verilen temel parametreler (kayıtlı seçmen, oy kullanan seçmen, geçerli/geçersiz oy, katılma oranı) seçime dönük yapılacak analiz için ana veri setini oluşturmaktadır. Tabloya göre kayıtlı seçmen sayısının kullanılan oy'a bölünmesi ile bulunan seçime katılım oranı Ankara için % 79.39 gibi yüksek bir orana karşılık gelmektedir.

Ankara'da kayıtlı 4 milyon üzerinde seçmenin yaklaşık 3.4 milyonunun katılmış olması seçim meşruiyeti açısından çok önemli bir veri olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu oranın yüksek olması Ankara halkının da tıpkı İstanbul halkı gibi yerele ilişkin meselelere olan ilgisi ve motivasyon yüksekliğinin devam etmesi ile açıklanabilir. Resmî seçim sonuçları değerlendirildiğinde yüksek katılımlı ve orta düzeyde rekabetin gerçekleştiği bir seçim süreci görülmektedir. Ayrıca katılım oranının bu düzeyde yüksek olması seçim meşruiyetinin güçlü bir şekilde algılandığını göstermektedir. Bunun yanında seçim sonuçlarının iki parti etrafında polarize olması kampanya stratejilerinin ve ittifak siyasetinin yine seçmen nezdinde karşılık bulması çerçevesinde değerlendirilmelidir.

Yüksek Seçim Kurulu tarafından açıklanan seçim sonucuna göre; CHP'nin 2.001.722 oy (% 60.43), AK Parti'nin ise 1.048.111 oy (% 31.68) aldığı görülmüştür. Seçimin ilk iki sırası alan partiler dışındaki partilerin oy oranlarına baktığımızda; İYİ Parti'nin % 0.90, Memleket Partisi'nin % 0.16, Anavatan Partisi'nin % 0.07, Demokratik Sol Parti'nin % 0.05, Yeniden Refah Partisi'nin % 3.13, DEM Parti'nin % 0.80, Türkiye Komünist Partisi'nin % 0.12, Zafer Partisi'nin % 1.51, TKH'nin % 0.03, Yeniden Türkiye Partisi'nin % 0.14, Hak-Par'ın % 0.12, Ocak Partisi'nin % 0.01, AB Partisi'nin % 0.02, Millet Partisi'nin % 0.05, Deva Partisi'nin % 0.15, Saadet Partisi'nin % 0.44, Vatan Partisi'nin % 0.06, bağımsızların % 0.02 oy oranı elde ettikleri görülmektedir. Bu sonuçlar çerçevesinde Ankara 2024 mahalli idare seçimlerinin iki eksenli bir seçim sonucu üretmiş olduğu söylenebilir.

2024 Ankara Mahallî İdareler Seçimi'ne ait sonuçlar analiz edildiğinde, iki bloklu rekabetin söz konusu olması ittifak siyasetinin etkisini net bir şekilde ortaya koymaktadır. Seçmenlerin diğer partiler veya bağımsız adaylara yönelmek yerine ittifakları temsil eden partinin adaylarına oy verme eğilimi gösterdiği görülmektedir. Seçim sonucuna göre 2019 seçiminden

itibaren Cumhuriyet Halk Partili bir başkan tarafından yönetilen Ankara’da tıpkı İstanbul da olduğu gibi bir yerel yönetim değişikliği söz konusu olmamıştır. 2024 Ankara mahalli idareler seçim sonuçlarının, daha sonra yapılacak olan gerek yerel seçimlerde gerekse genel seçimlerde bir referans noktası olabileceği düşünülmektedir. Bu bağlamda 2024 Ankara Büyükşehir Belediye Başkanlığı seçim sonuçları Türk siyasal hayatı çerçevesinde çok önemli bir seçim olarak ifade edilebilir. Uluslararası ve ulusal medya da ana muhalefetin İstanbul ve Ankara’da elde ettiği seçim başarısını iktidar partisi açısından önemli bir gerileme olarak yorumlamışları bu durumu destekler niteliktedir. 2024 Ankara Büyükşehir Belediye Başkanlığı Seçimi sonucunda yerel yönetimde devamlılığın söz konusu olması Türkiye’nin ekonomik koşulları ve kampanya stratejilerinin seçmenlerin oy tercihleri üzerindeki etkisinden kaynaklanmıştır.

5.3. 2024 Mahalli İdareler Seçimleri İzmir Seçimi Sonuçları

2024 yılı İzmir mahalli idare seçimleri yine -2019 mahalli idareler seçim sonuçlarında olduğu gibi- İzmir’in uzun yıllara dayanan yerleşmiş siyasal kimliği ile birlikte değerlendirilecektir. İzmir seçimleri bize ittifak stratejilerinin etkisi ve yerel demokrasinin işleyişini gözlemlemek bakımından önemli bir inceleme alanı sunmaktadır. Ayrıca ideolojik konumlanma ve kimlik temsilleri açısından İzmir, iktidar ve ana muhalefet partisi tarafından önemli bir rekabet alanı olarak görülmüştür. Sol ideolojik çizgi ile özdeşleşmiş bir şehir olmasının yanında sosyo-kültürel ve demografik açıdan taşımış olduğu çeşitlilik seçmen davranışlarının seçim sonuçları üzerinden çok katmanlı bir düzlemde değerlendirilmesine imkân vermektedir.

Tablo 7: 2024 Mahalli İdareler Seçimi İzmir Seçimi Sonucu⁹

2024 İZMİR MAHALLİ İDARELER SEÇİM SONUCU					
TOPLAM SANDIK SAYISI	KAYITLI SEÇMEN SAYISI	OY KULLANAN SEÇMEN SAYISI	GEÇERLİ OY SAYISI	GEÇERSİZ OY SAYISI	SEÇİME KATILMA ORANI
10.697	3.459.970	2.734.105	2.638.524	95.581	% 79.02
PARTİ ADI			ALDIĞI OY SAYISI	OY ORANI	AÇIKLAMA
1	Adalet ve Kalkınma Partisi		977.886	% 37.06	Cumhur İttifakı Toplam Oy
2	İYİ Parti		96.116	% 3.64	
3	Memleket Partisi		8.988	% 0.34	-
4	Anavatan Partisi		1.538	% 0.05	-
5	Demokratik Sol Parti		2.625	% 0.10	-
6	Yeniden Refah Partisi		24.396	% 0.92	-
7	DEM Partisi		110.758	% 4.19	-
8	Türkiye Komünist Partisi		9.422	% 0.35	-
9	ABP		1.113	% 0.04	-
10	Zafer Partisi		66.466	% 2.51	-
11	HKP		1.587	% 0.07	-
12	TKH		1.533	% 0.05	-
13	Bağımsız Türkiye Partisi		7.174	% 0.29	-
14	Cumhuriyet Halk Partisi		1.293.470	% 48.97	Millet İttifakı Toplam Oy
15	EMEP		3.891	% 0.15	-
16	Hak-Par		1.080	% 0.04	-
17	AB Parti		1.110	% 0.04	-
18	Demokrat Parti		9.241	% 0.35	-
19	Deva Partisi		6.063	% 0.22	-
20	Saadet Partisi		9.291	% 0.35	-
21	Vatan Partisi		2.771	% 0.10	-
22	Bağımsızlar		2.005	% 0.04	-

31 Mart 2024 İzmir mahalli idareler seçimi ana muhalefetin başarısını yansıtmaktadır. YSK tarafından açıklanan seçim sonuçlarına göre Cumhuriyet Halk Partisi lehine sonuçlanmıştır.

YSK tarafından açıklanan Tablo 7’de verilen temel parametreler (kayıtlı seçmen, oy kullanan seçmen, geçerli oy, geçersiz oy, katılım oranı) seçime dönük yapılacak analiz için ana veri setini oluşturmaktadır. Tabloya göre kayıtlı seçmen sayısının kullanılan oy’a bölünmesi ile bulunan seçime katılım oranı İzmir için % 79.02 gibi yüksek bir orana karşılık gelmektedir.

İzmir’de kayıtlı 3.5 milyon üzerinde seçmenin yaklaşık 2.7 milyonunun katılmış olması seçim meşruiyeti açısından çok önemli bir veri olarak

9 Yüksek Seçim Kurulu tarafından açıklanan 2024 yılı mahalli idareler seçim sonuçlarına göre oluşturulmuştur.

karşımıza çıkmaktadır. Bu oranın yüksek olması İzmir halkının yerele ilişkin meselelere olan ilgisi ve motivasyonun yüksekliği ile açıklanabilir. Resmî seçim sonuçları değerlendirildiğinde yüksek katılımlı ve rekabetçi bir seçim süreci görülmektedir. Ayrıca katılım oranının bu düzeyde yüksek olması seçim meşruiyetinin güçlü bir şekilde algılandığını göstermektedir. Bunun yanında kampanya stratejilerinin ve ittifak siyasetinin seçmen nezdinde karşılık bulduğu da söylenebilir. Aynı zamanda katılımın oranının yüksek olmasının, İzmir’de seçmen tercihlerinin ideolojik ekseninde şekillenmesinden kaynaklı olduğu da değerlendirilebilir.

Yüksek Seçim Kurulu tarafından açıklanan seçim sonucuna göre; CHP’nin 1.293.470 oy (% 48.97), AK Parti’nin ise 977.886 oy (% 37.06) almış olduğu görülmüştür. Seçimin ilk iki sırası alan partiler dışındaki partilerin oy oranlarına baktığımızda; İYİ Parti’nin % 3.64, Memleket Partisi’nin % 0.34, Anavatan Partisi’nin % 0.05, Demokratik Sol Parti’nin % 0.10, Yeniden Refah Partisi’nin % 0.92, DEM Parti’nin % 4.19, Türkiye Komünist Partisi’nin % 0.35, ABP’nin % 0.04, Zafer Partisi’nin % 2.51, HKP’nin % 0.07, TKH’nin % 0.05, Bağımsız Türkiye Partisi’nin % 0.29, EMEP’in % 0.15, Hak-Par’ın % 0.04, AB Parti’nin % 0.04, Demokrat Parti’nin % 0.35, Deva Partisi’nin % 0.22, Saadet Partisi’nin % 0.35, Vatan Partisi’nin % 0.10, Bağımsızların % 0.04, oy oranı elde ettikleri görülmektedir. Bu sonuçlar ışığında, İzmir’de 2024 mahalli idare seçimlerinin iki eksenli bir seçim sonucu üretmiş olduğu söylenebilir.

Seçimde kullanılan geçerli oy sayısının 2.638.524, geçersiz oy sayısının 95.581 olduğu görülmektedir. İlk iki partinin almış oldukları oy sayıları dikkate alındığında yaklaşık 300 bin civarı oy farkı olduğu görülmektedir. Bu çerçevede geçersiz oy sayısının oldukça yüksek olması, seçim teknikleri ve seçmen eğitim düzeyi konularında yeterli çalışma yapılmadığı izlenimi vermektedir.

2024 İzmir Mahallî İdareler Seçimi’ne ait sonuçlar analiz edildiğinde, CHP’nin 1.293.470 oyla % 48.97’lik bir oy oranı, AK Parti’nin ise almış olduğu 977.886 oy ile % 37.06’lık oy oranı elde etmiş olduğu görülmüştür. İki bloklu rekabetin söz konusu olması ittifak siyasetinin etkisini net bir şekilde ortaya koymaktadır. Seçmenlerin diğer partiler veya bağımsız adaylara yönelmek yerine ittifakları temsil eden partinin adaylarına oy verme eğilimi gösterdiği görülmektedir. Seçim sonucuna göre çok uzun bir süre boyunca Cumhuriyet Halk Partili başkanlar tarafından yönetilen İzmir’de bir yerel yönetim değişikliği söz konusu olmamıştır. Bu durumun temel nedeninin yine şehrin sol ve Laik/modernist siyasal kimliği baskın bir seçmen kitlesine sahip olması üzerinden okunabilir. Seçmen profilinin bu şekilde yapılanmış

olması daha önce belirtildiği gibi CHP'nin İzmir'de hegemonik bir ağırlığının olmasına neden olmaktadır.

Bunun yanında İzmir seçiminde ikinci parti olan AK Parti'nin almış olduğu % 37.06'lık oy oranını değerlendirdiğimizde; seçmen sayısının bir önceki seçime göre 200 bin civarında artmış olmasına rağmen, AK Parti'nin ana seçmen kitlesini oluşturan muhafazakâr, sağ ve milliyetçi seçmenin bir önceki seçime göre artış göstermediği söylenmelidir. Bu durum ittifak stratejileri ve sandığa gitmeyen 800 bine yakın seçmen üzerinden okunabilir.

2024 İzmir Büyükşehir Belediye Başkanlığı seçimleri yalnızca ideolojik siyasal kimlik temelinde değil, aynı zamanda ittifak stratejileri ve seçim kampanyaları üzerinden de okunmalıdır. Demokratik siyasal katılım oranının bir önceki seçime göre düşük olmakla beraber yinede yüksek oranda olması; seçmenin iktidar ve ana muhalefet partileri etrafında konsolide olması ve mahalli idare seçimlerinin seçmen tarafından ulusal düzeyde siyasal rekabetin bir cüz'ü olarak görülmesinden kaynaklanmaktadır.

6. 2019-2024 YEREL SEÇİMLERİNİN BÜYÜKŞEHİR EKSENİNDE KARŞILAŞTIRILMASI

6.1. 2019-2024 İstanbul Mahalli İdareler Seçimleri Sonuçlarının Karşılaştırılması

İstanbul'da 2019 ve 2024 mahalli idare seçimleri Türkiye'deki siyasal atmosferi çok net bir şekilde yansıtan iki önemli seçim olarak ifade edilebilir. Bu durum İstanbul'un seçmen yapısının Türkiye'de siyasal süreçlerin adeta aynası olan bir şehir olmasından kaynaklanmaktadır. YSK tarafından seçim sonuçları değerlendirildiğinde iki seçim arasında bazı farkların olduğu görülmektedir. Yalnızca aday performansı açısından değil, aynı zamanda seçmen katılım düzeyi, İttifak Stratejileri, üçüncü partilerin etkisi ve seçmen davranışı değişimleri bakımından da dikkate değer veriler sunmaktadır.

2019 İstanbul seçimleri AK Parti tarafından yapılan itiraz sonucunda Yüksek Seçim Kurulunca iptal edilmiş ve yenileme seçimleri yapılmıştır. Cumhuriyet Halk Partisi adayı Ekrem İmamoğlu bu seçimde 4.7 milyon oy ve % 54.22 oy oranı ile seçimi kazanmıştır. Seçim sonuçları değerlendirildiğinde seçime katılım oranının ve ilk iki partinin oy oranlarının yüksekliği çok ciddi bir siyasi mobilizasyona işaret etmektedir. 2024 mahalli idare seçimlerinde Cumhuriyet Halk Partisi 4.4 milyon oy ve % 51.14 oy oranı ile birinci olmuştur. AK Parti ise 3.4 milyon oy ve % 39,59 oy oranı ile ikinci sırada kalmıştır. Bu her iki sonuç çerçevesinde 2019'daki siyasal

koşullar doğrultusunda ortaya çıkan geniş muhalefet mobilizasyonunun 2024 seçimlerinde kısmen azalma gösterdiği görülmektedir.

Tablo 8: 2019-2024 Mahalli İdareler Seçimi İstanbul Seçim Sonucu Karşılaştırması¹⁰

2019-2024 İSTANBUL BÜYÜKŞEHİR BELEDİYE BAŞKANI SEÇİMİ KARŞILAŞTIRMA											
TOPLAM SANDIK SAYISI		KAYITLI SEÇMEN SAYISI		OY KULLANAN SEÇMEN SAYISI		GEÇERLİ OY SAYISI		GEÇERSİZ OY SAYISI		SEÇİME KATILMA ORANI %	
2019	2024	2019	2024	2019	2024	2019	2024	2019	2024	2019	2024
31.186	33.273	10.560.963	11.314.534	8.925.166	8.970.377	8.746.566	8.667.694	178.600	302.683	84.51	79,28
PARTİ ADI					ALDIĞI OY SAYISI		OY ORANI				
					2019	2024	2019	2024			
1	Adalet ve Kalkınma Partisi				3.936.068	3.431.871	% 45.00	% 39.59	Cumhur İttifakı Toplam Oy		
2	İYİ Parti				-	54.241	-	% 0.63			
3	Memleket Partisi				-	14.860	-	% 0.17			
4	Anavatan Partisi				-	2.992	-	% 0.03			
5	Demokratik Sol Parti				-	5.273	-	% 0.06			
6	Yeniden Refah Partisi				-	226.731	-	% 2.61			
7	DEM Parti				-	183.827	-	% 2.12			
8	Türkiye Komünist Partisi				-	7.408	-	% 0.08			
9	ABP				-	2.185	-	% 0.02			
10	Zafer Partisi				-	183.901	-	% 2.12			
11	TKH				-	1.951	-	% 0.02			
12	Bağımsız Türkiye Partisi				-	8.534	-	% 0.10			
13	YTP				-	10.407	-	% 0.16			
14	Cumhuriyet Halk Partisi				4.742.082	4.438.727	% 54.22	% 51.14	Millet İttifakı Toplam Oy		
15	Hak-Par				-	8.769	-	% 0.11			
16	Ocak Partisi				-	699	-	% 0.00			
17	AB Parti				-	1.827	-	% 0.02			
18	Millet Partisi				-	2.025	-	% 0.02			
19	Milli Yol Partisi				-	1.135	-	% 0.01			
20	Deva Partisi				-	11.417	-	% 0.13			
21	Saadet Partisi				47.832	48.897	% 0.55	% 0.56			
22	Vatan Partisi				13.962	4.904	% 0.16	% 0.05			
23	Bağımsızlar				6.622	15.113	% 0.08	% 0.08			

Cumhuriyet Halk Partisi'nin 2019-2024 seçimleri oy sayıları açısından karşılaştırıldığında yaklaşık 300 bin oy düşüşü yaşadığı görülmektedir. Öte yandan AK Parti'nin oy oranına bakıldığında ise 2019'a göre 500 bin civarında bir oy düşüşü söz konusudur. Dolayısıyla her iki parti cephesinde seçmen davranışının bir değişim gösterdiği söylenebilir. Bu değişimin en temel göstergesi seçmen katılım oranlarındaki düşüş olarak görülmektedir. 2019 İstanbul Büyükşehir Belediye Başkanlığı Yenileme Seçiminde siyasal

10 Yüksek Seçim Kurulu tarafından açıklanan 2019-2024 yılı mahalli idareler seçim sonuçlarına göre oluşturulmuştur.

katılım oranı % 84.51 iken 2024 mahalli idareler seçiminde siyasal katılım % 79.28'e gerileme eğilimi göstermiştir. Siyasal katılım oranlarındaki bu gerileme her iki siyasal partinin seçimde aldıkları oy oranında gerilemenin temel nedenidir. Bu durum 2019 seçimlerindeki seçmen motivasyonunun çok belirgin bir şekilde azaldığını göstermektedir. Ayrıca 2024 seçimlerinde iki büyük parti dışındaki alternatif partilere yönelen bir seçmen kitlesinin varlığı da söz konusudur.

2019 ve 2024 seçimleri değerlendirildiğinde; siyasal katılım ve oy oranları değişiminin dışında siyasal atmosfer değişikliğinin söz konusu olduğu da görülmektedir. 2019 Mart seçiminin Yüksek Seçim Kurulu tarafından iptal edilmesi, seçmen nezdinde iptal kararına yönelik bir tepki ve meşruiyet tartışması ortaya çıkarmıştır. 2024 mahalli idareler seçiminde ise siyasal ortamı daha sıcak hale getirecek herhangi bir siyasal olayın varlığı söz konusu değildir. Bu seçimde seçmen tercihleri şekillendiren ve siyasal motivasyonu artıran nedenler ekonomik faktörler, aday profilleri ve partilerin siyasal hayat içerisinde konumlandığı ideolojik pozisyon olarak ifade edilebilir. Ayrıca 2024'te CHP'nin Türkiye genelinde büyükşehirlerde güç kazanması, muhalefetin kentsel tabanının pekiştiğini göstermektedir. 2019'da seçimin yenilenmesine yönelik tepkisel oy veren bir seçmen kitlesi 2024'te aynı düzeyde hissedilmemiş, bu da oy oranlarındaki düşüşe yansımıştır.

İstanbul'da 2019 ve 2024 seçim sonuçları değerlendirildiğinde ana muhalefet partisi Cumhuriyet Halk Partisi yerel yönetimi elinde tutmayı başardığı görülmektedir. Bu durum üzerinde yerel yönetim performansından ziyade ulusal düzeyde siyasal ve ekonomik faktörlerin etkili olduğu söylenebilir. Siyasal katılım oranında yaşanan aşağı yönlü değişim ittifak siyasetinde meydana gelen değişiklikler ve seçmen motivasyonunu sağlayacak faktörlerin eksikliğinden kaynaklanmaktadır.

6.2. 2019-2024 Ankara Mahalli İdareler Seçimleri Sonuçlarının Karşılaştırılması

2019 ve 2024 Ankara yerel seçimleri Türkiye'nin siyasal iklimindeki dönüşümleri gözlemlemek açısından İstanbul seçimleri kadar belirleyici olmasa da Ankara'nın Başkent olması açısından önemli bir yer tutmaktadır. 2019 seçimlerinden önce seçmen davranışını etkileyen temel faktörlere bakıldığında yerel ekonomik daralma ve sosyal belediyeçiliğe yönelik beklentiler ön plana çıkmıştır. 2024 seçimleri öncesinde ise ülke ekonomisinde ortaya çıkan olumsuzluklardan kaynaklı olarak ortaya çıkan yüksek enflasyon yaşam maliyetlerini artırmıştır. Bunun yanında 2019'dan itibaren beş yıllık belediyeçilik uygulamalarının seçmen tarafından başarılı bulunması 2024 seçimleri öncesin farklı bir sosyo-politik çerçeve oluşturmuştur.

2019 Ankara seçimlerinde Cumhuriyet Halk Partisi adayı Mansur Yavaş 1.6 milyon oy ve % 50.93 oy oranı ile seçimi kazanmıştır. Seçim sonuçları değerlendirildiğinde seçime katılım oranının % 85.73 gibi yüksek bir oran olması ve ilk iki partinin almış oldukları oy oranlarının yüksekliği çok ciddi bir siyasi mobilizasyona işaret etmektedir. 2024 mahalli idare seçimlerinde Cumhuriyet Halk Partisi 2 milyon oy ve % 60.43 oy oranı ile yine Ankara'da birinci parti olmuştur. AK Parti ise 1 milyon oy ve % 31.68 oy oranı ile ikinci sırada kalmıştır. Bu her iki sonuç çerçevesinde 2019'daki siyasal koşullar doğrultusunda ortaya çıkan geniş muhalefet mobilizasyonunun 2024 seçimlerinde devam ettiği net bir şekilde görülmektedir.

Tablo 9: 2019-2024 Mahalli İdareler Seçimi Ankara Seçim Sonucu Karşılaştırması¹¹

2019-2024 ANKARA BÜYÜKŞEHİR BELEDİYE BAŞKANI SEÇİMİ KARŞILAŞTIRMA											
TOPLAM SANDIK SAYISI		KAYITLI SEÇMEN SAYISI		OY KULLANAN SEÇMEN SAYISI		GEÇERLİ OY SAYISI		GEÇERSİZ OY SAYISI		SEÇİME KATILMA ORANI %	
2019	2024	2019	2024	2019	2024	2019	2024	2019	2024	2019	2024
12.180	13.253	3.922.163	4.304.874	3.362.641	3.417.581	3.263.648	3.308.097	98.993	109.484	85.73	79.39
PARTİ ADI					ALDIĞI OY SAYISI		OY ORANI				
					2019	2024	2019	2024			
1	Adalet ve Kalkınma Partisi				1.538.410	1.048.111	% 47.11	% 31.68	Cumhur İttifakı Toplam Oy		
2	İYİ Parti					29.984		% 0.90	-		
3	Memleket Partisi					5.380		% 0.16	-		
4	Anavatan Partisi					2.485		% 0.07	-		
5	Demokratik Sol Parti				9.706	1.718	% 0.29	% 0.05	-		
6	Yeniden Refah Partisi					103.719		% 3.13	-		
7	DEM Parti					26.500		% 0.80	-		
8	Türkiye Komünist Partisi				4.629	4.031	% 0.14	% 0.12	-		
9	Zafer Partisi					49.970		% 1.51	-		
10	TKH					946		% 0.03	-		
11	Yeniden Türkiye Partisi					3.419		% 0.14	-		
12	Cumhuriyet Halk Partisi				1.662.209	2.001.722	% 50.93	% 60.43	Millet İttifakı Toplam Oy -		
13	Hak-Par					3.523		% 0.12	-		
14	Ocak Partisi					519		% 0.01	-		
15	AB Partisi					980		% 0.02	-		
16	Millet Partisi					1.709		% 0.05	-		
17	Deva Partisi					5.033		% 0.15	-		
18	Saadet Partisi				34.182	14.799	% 1.04	% 0.44	-		
19	Vatan Partisi				6.238	2.062	% 0.20	% 0.06	-		
20	Bağımsız Türkiye Partisi				5.576	-	% 0.17	-			
21	Bağımsızlar				2.698	1.487	% 0.06	% 0.02	-		

11 Yüksek Seçim Kurulu tarafından açıklanan 2019-2024 yılı mahalli idareler seçim sonuçlarına göre oluşturulmuştur.

Cumhuriyet Halk Partisi'nin 2019-2024 seçimleri oy sayıları açısından karşılaştırıldığında yaklaşık 400 bin oy artışı yaşandığı görülmektedir. Öte yandan AK Parti'nin oy oranına bakıldığında ise 2019'a göre 500 bin civarında bir oy düşüşü söz konusudur. Dolayısıyla her iki parti cephesinde seçmen davranışının bir değişim gösterdiği söylenebilir. Bu değişimin CHP'de % 10'luk bir artış söz konusu iken, AK Parti'de yaklaşık % 16'lık bir düşüş gerçekleşmiştir. 2019 Ankara Büyükşehir Belediye Başkanlığı Seçiminde siyasal katılım oranı % 84.73 iken 2024 mahalli idareler seçiminde siyasal katılım % 79.39'a gerileme eğilimi göstermiştir. Siyasal katılım oranlarındaki bu gerileme kayıtlı seçmen sayısındaki 400 bin'lik artış ve CHP'nin bir önceki seçime göre oyunu artırması ile birlikte değerlendirilmelidir. Bu durum 2019 seçimlerindeki yüksek seçmen motivasyonunun çok belirgin bir şekilde 2024'te azaldığını göstermektedir. Ayrıca 2024 seçimlerinde bir önceki seçimde AK Parti'ye oy veren seçmenin alternatif partilere yöneldiği de söylenebilir.

2019 ve 2024 seçimleri değerlendirildiğinde; bu seçimde seçmen tercihleri şekillendiren ve siyasal motivasyonu artıran nedenler ekonomik faktörler, aday profilleri ve partilerin siyasal hayat içerisinde konumlandığı ideolojik pozisyon olarak ifade edilebilir. Ayrıca 2024'te CHP'nin Türkiye genelinde büyükşehirlerde güç kazanması, muhalefetin kentsel tabanının pekiştğini göstermektedir.

Ankara'da 2019 ve 2024 seçim sonuçları ekseninde ana muhalefet partisi Cumhuriyet Halk Partisi yerel yönetimi elinde tutmayı başardığı görülmektedir. Bu durum üzerinde yerel yönetim performansının yanında ulusal düzeyde olumsuz seyreden siyasal ve ekonomik faktörlerin etkili olduğu söylenebilir. Siyasal katılım oranında yaşanan aşağı yönlü değişim AK Parti'nin Ankara'da kendi seçmenin motivasyonunu sağlayacak faktörlerin eksikliğinden ve onları konsolide edememesinden kaynaklanmaktadır.

2024 seçimlerinde Ankara tablosu, Ankara'daki seçmen tercihlerinin yavaş yavaş ana muhalefet partisi CHP lehine değiştiğinin ve yerel yönetim performansının seçmen tarafından olumlu değerlendirildiğinin bir göstergesidir. Ankara'daki 2019-2024 seçimlerinde CHP'nin yerel düzeyde başarılı bir yönetim performansı göstermesi ulusal siyaset bağlamında genel seçimler için ciddi doneler vermektedir. Bu çerçevede Ankara'daki 2024 seçim sonucu sadece bir yerel yönetim devamlılığı üzerinden açıklanırsa değerlendirme eksik kalacaktır. Bu yerel değerlendirmelerden ziyade ulusal düzeyde siyasal bir yeniden konumlanmayı işaret etmektedir. 2019 ile 2024 yılları arası Ankara'da Mansur Yavaş'ın yerel yönetimde güç kazandığı ve performansının seçmen tercihleri üzerindeki kendisi açısından olumlu

etkisiyle öne çıktığı bir dönem olmuştur. Mansur Yavaş'ın 2019 seçimlerinde almış olduğu % 50,9'luk oy oranından 2024 seçimlerinde % 60,4'lük bir oy oranına ulaşması hem CHP'nin kurumsal kapasitenin hem de seçmen algısının dönüştüğünü göstermektedir. Bu dönüşümün derinlemesine anlaşılması için Ankara genelinde detaylı çalışmalar ve veri analizleri ile yapılacak nitel çalışmalara gereksinim duyulmaktadır.

6.3. 2019-2024 İzmir Mahalli İdareler Seçimleri Sonuçlarının Karşılaştırılması

2019 ve 2024 İzmir mahalli idare seçimleri Türk siyasal hayatındaki temel dönüşümleri gözlemlemek açısından İstanbul seçimleri kadar belirleyici bir seçim değildir. İzmir seçimlerinin iktidar partisi tarafından ciddi bir şekilde önemsenmesi şehrin ideolojik olarak Cumhuriyet Halk Partisi'nin kalesi niteliğinde bir niteliğe sahip olması ile ilişkilidir. 2019 seçimlerinden önce seçmen davranışını etkileyen temel faktörlere bakıldığında belediyeçilik faaliyetleri seçmen tarafından yeterli görülme de geleneksel olarak destek verdikleri CHP'ye yönelik bir yoğunlaşmanın söz konusu olduğu söylenebilir. 2024 seçimleri öncesinde ise ülke ekonomisinde ortaya çıkan olumsuzluklardan kaynaklı olarak ortaya çıkan yüksek enflasyon yaşam maliyetlerini artırmış ve seçimlere bu koşullar içerisinde gidilmiştir.

Tablo 10: 2019-2024 Mahalli İdareler Seçimi İzmir Seçim Sonucu Karşılaştırması¹²

2019-2024 İZMİR BÜYÜKŞEHİR BELEDİYE BAŞKANLIĞI SEÇİMİ KARŞILAŞTIRMA											
TOPLAM SANDIK SAYISI		KAYITLI SEÇMEN SAYISI		OY KULLANAN SEÇMEN SAYISI		GEÇERLİ OY SAYISI		GEÇERSİZ OY SAYISI		SEÇİME KATILMA ORANI %	
2019	2024	2019	2024	2019	2024	2019	2024	2019	2024	2019	2024
10.161	10.697	3.250.780	3.459.970	2.740.742	2.734.105	2.667.297	2.638.524	73.445	95.581	84.31	79.02
PARTİ ADI				ALDIĞI OY SAYISI		OY ORANI					
				2019	2024	2019	2024				
1	Adalet ve Kalkınma Partisi			1.032.359	977.886	% 38.68	% 37.06	Cumhur İttifakı Toplam Oy			
2	İYİ Parti			-	96.116		% 3.64	-			
3	Memleket Partisi			-	8.988		% 0.34	-			
4	Anavatan Partisi			-	1.538		% 0.05	-			
5	Demokratik Sol Parti			20.509	2.625	% 0.76	% 0.10	-			
6	Yeniden Refah Partisi			-	24.396		% 0.92	-			
7	DEM Partisi			-	110.758		% 4.19	-			
8	Türkiye Komünist Partisi			8.061	9.422	% 0.30	% 0.35	-			
9	ABP			-	1.113		% 0.04	-			
10	Zafer Partisi			-	66.466		% 2.51	-			
11	HKP			-	1.587		% 0.07	-			
12	TKH			-	1.533		% 0.05	-			
13	Bağımsız Türkiye Partisi			3.956	7.174	% 0.14	% 0.29	-			
14	Cumhuriyet Halk Partisi			1.550.192	1.293.470	% 58.10	% 48.97	Millet İttifakı Toplam Oy			
15	EMEP			-	3.891		% 0.15	-			
16	Hak-Par			-	1.080		% 0.04	-			
17	AB Parti			-	1.110		% 0.04	-			
18	Demokrat Parti			11.209	9.241	% 0.42	% 0.35	-			
19	Deva Partisi			-	6.063		% 0.22	-			
20	Saadet Partisi			30.180	9.291	% 1.13	% 0.35	-			
21	Vatan Partisi			7.963	2.771	% 0.32	% 0.10	-			
22	Bağımsızlar			2.868	2.005	% 0.09	% 0.04	-			

2019 İzmir seçimlerinde Cumhuriyet Halk Partisi adayı Tunç Soyer, 1.5 milyon oy ve % 58.10 oy oranı ile seçimi kazanmıştır. Seçim sonuçları değerlendirildiğinde seçime katılım oranının % 84.31 gibi yüksek bir oran olması ve ilk iki partinin almış oldukları oy oranlarının yüksekliği çok ciddi bir siyasi mobilizasyona işaret etmektedir. 2024 mahalli idare seçimlerinde Cumhuriyet Halk Partisi 1.3 milyon oy ve % 48.97 oy oranı ile İzmir’de yine birinci parti olmuştur. AK Parti ise yaklaşık 1 milyon oy ve % 37.06 oy oranı ile ikinci sırada kalmıştır. Bu her iki sonuç çerçevesinde 2019’daki siyasal koşullar doğrultusunda ortaya çıkan geniş muhalefet mobilizasyonunun 2024 seçimlerinde devam ettiği net bir şekilde görülmektedir.

12 Yüksek Seçim Kurulu tarafından açıklanan 2019-2024 yılı mahalli idareler seçim sonuçlarına göre oluşturulmuştur.

Cumhuriyet Halk Partisi'nin 2019-2024 seçimleri oy sayıları açısından karşılaştırıldığında yaklaşık 200 bin oy düşüşü yaşandığı görülmektedir. AK Parti'nin oy oranına bakıldığında ise 2019'a göre 50 bin civarında bir oy düşüşü söz konusu olduğu söylenebilir. Dolayısıyla her iki parti cephesinde seçmen davranışının bir değişim gösterdiği söylenebilir. Bu değişimin CHP'de % 10'luk bir düşüş söz konusu iken, AK Parti'de yaklaşık % 1'lik bir düşüş gerçekleşmiştir. 2019 İzmir Büyükşehir Belediye Başkanlığı Seçiminde siyasal katılım oranı % 84.31 iken 2024 mahalli idareler seçiminde siyasal katılım % 79.02'a gerileme eğilimi göstermiştir. Siyasal katılım oranlarındaki bu gerileme kayıtlı seçmen sayısındaki 200 bin'lik artış göz önünde bulundurularak değerlendirilmelidir. Bu durum 2019 seçimlerindeki seçmen motivasyonunun 2024 İzmir seçiminde çok belirgin bir şekilde azaldığını göstermektedir. Ayrıca 2024 seçimlerinde bir önceki seçimde CHP'ye oy veren seçmenin ya alternatif partilere yöneldiği ya da sandığa gitmediği şeklinde bir değerlendirme yapmak yanlış olmayacaktır.

İzmir'de 2019 ve 2024 seçim sonuçları değerlendirildiğinde ana muhalefet partisi Cumhuriyet Halk Partisinin yerel yönetimi elinde tutmayı başardığı görülmektedir. Bu durum geleneksel olarak CHP'yi destekleyen seçmen kitlesinin belediyeçilik hizmetlerindeki sıkıntılar ve aday değişikliğine rağmen yine ideolojik olarak tercih yaparak CHP'nin yanında konumlandığını göstermektedir. Öte yandan siyasal katılım oranında yaşanan aşağı yönlü değişim CHP'nin İzmir'de kendi seçmeninin motivasyonunu sağlayamaması ve onları konsolide edememesinden kaynaklanmaktadır.

Sonuç olarak İzmir'de 2019'dan 2024'e geçiş, üç temel dinamikle açıklanabilir: birincisi CHP'nin oylarında belirgin bir gerileme yaşanmasıyla büyükşehir düzeyindeki geleneksel ideolojik üstünlüğünün nispeten zayıflaması; ikincisi seçmen katılımının düşmesiyle siyasal mobilizasyonun zayıflaması; üçüncüsü ise üçüncü partilerin güç kazanmasıyla daha parçalı bir siyasal yapının ortaya çıkmasıdır. Bu üç unsur birlikte değerlendirildiğinde İzmir'in siyasal profilinin artık daha karmaşık, daha çok aktörlü ve daha öngörülemez bir yapıya sahip olduğu söylenebilir. Bu nedenle gelecekteki akademik çalışmaların ilçe düzeyinde daha ayrıntılı veri analizi yapması, oy kaymalarının sosyo-demografik temellerini incelemesi ve seçmen davranışındaki bu dönüşümün siyasi partiler tarafından nasıl karşılanacağını araştırması önem taşımaktadır.

SONUÇ

Çalışmamız 2019 ve 2024 yılları mahalli idareler seçimleri üzerinden İstanbul, Ankara ve İzmir örneklemini temel alarak söz konusu illerdeki

büyükşehir belediye başkanlığı seçim sonuçlarının Türk siyasal hayatına yansımalarını ortaya koymaya çalışmıştır. Bu yansımaları değerlendirirken yaptığımız analizlere göre mahalli idare seçimlerinin siyasal hayat içerisinde ikinci düzey etkisi olan seçimler olmaktan ziyade özellikle İstanbul ve Ankara gibi büyükşehirlerdeki seçim sonuçlarının ulusal düzeyde etkilerinin olacağı düşünülmektedir.

2019 mahalli idare seçimleri sonuçları bakımından 2000’li yıllar açısından Türk siyasal hayatında çok önemli değişimleri ortaya çıkaran bir dönüm noktası olarak kabul edilmektedir. Özellikle çok uzun bir süre boyunca Adalet ve Kalkınma Partisi (AK Parti) yönetiminde bulunan İstanbul ve Ankara şehirlerinde Büyükşehir Belediye Başkanlığının el değiştirerek ana muhalefet partisi Cumhuriyet Halk Partisi’ne (CHP) geçmiş olması Türk siyasal hayatında ulusal düzeyde etkiler doğurabilecek bir niteliğe haizdir.

Özellikle 2019 Mart İstanbul seçiminin Yüksek seçim Kurulu tarafından iptal edilmesi aynı yılın haziran ayında yapılan yenilme seçimlerini seçmenin demokratik meşruiyet tartışması üzerinden okumasına yol açmış ve iptal edilen seçimlere göre CHP üzerinde daha fazla konsolide olmasına yol açmıştır. Seçim sonucuna göre çok uzun bir süre boyunca AK Parti’li başkanlar tarafından yönetilen İstanbul’da bir yerel yönetim değişikliği söz konusu olmuştur. Haziran 2019 İstanbul mahalli idareler seçim sonuçlarının, daha sonra yapılacak olan gerek yerel seçimlerde gerekse –İstanbul’un Türkiye’nin bir minyatürü olduğu düşüncesinden hareketle-genel seçimlerde bir referans noktası olabileceği düşünülmektedir. Bu bağlamda Haziran 2019 İstanbul Büyükşehir Belediye Başkanlığı seçim sonuçları 2000’li yıllarda Türk Siyasal hayatı çerçevesinde çok önemli bir kırılma noktası olarak ifade edilebilir.

2019 Ankara Mahalli idare seçimlerinde ise yine bir yönetim değişikliği söz konusu olmuş yine uzun yıllar boyunca AK Parti tarafından yönetilen büyükşehir belediyesi CHP’ye geçmiştir. Ankara’nın başkent olması nedeniyle; yönetim, kentsel politikalar çerçevesinde değil siyasal iktidarın temsil gücünü göstermesi ve toplumun siyasal algısı açısından da seçim çok önemli bir gösterge olarak görülmüştür. Bu nedenle 2019 Ankara Büyükşehir Belediye Başkanlığı seçim sonucu bir mahalli idareler seçim yarışından ziyade siyasal hayatı etkileyecek bir sonuç olarak görülmüştür. 2019 İzmir mahalli idare seçimleri ise -İstanbul ve Ankara’dan sonra- yalnızca yerel siyaset açısından değil, ittifak siyaseti açısından ana muhalefetin başarısını yansıtmaktadır. YSK tarafından açıklanan seçim sonuçlarına göre Cumhuriyet Halk Partisi lehine net bir sonuç ortaya çıkmıştır. Bu sonuçlar geleneksel olarak sol ideolojik bir tercihe sahip olan seçmen kitlesi üzerinden değerlendirildiğinde önceki dönemlerde yapılan seçimlerden çok farklı bir sonuç ortaya çıkmadığı söylenebilir.

2024 mahalli idare seçimleri İktidar partisi olan AK Parti açısından İstanbul, Ankara ve İzmir’de farklı bir sonuç ortaya çıkarmamıştır. Seçim sonuçlarına bakıldığında seçmen kitlesinin yine iki parti ekseninde polarize olduğu görülse de, üç şehrin tamamında CHP adaylarının yarışı kazandığı görülmüştür. 2024 İstanbul ve Ankara mahalli idareler seçimleri Türkiye’de yerel düzeyde yapılan siyasal faaliyetler değerlendirildiğinde farklı nitelikte seçimler olduğu söylenebilir. Bu durumun hem seçmen davranışlarını etkileme stratejileri hem de ittifak çalışmalarından kaynaklı olarak ortaya çıkmıştır. 2024 İstanbul mahalli idareler seçim sonuçlarının, daha sonra yapılacak olan gerek yerel seçimlerde gerekse –İstanbul’un Türkiye’nin bir minyatürü olduğu düşüncesinden hareketle- genel seçimlerde bir referans noktası olabileceği düşünülmektedir. Ankara’nın başkent olduğu düşünüldüğünde sembolik düzeyde de olsa Türk siyasal hayatı açısından önem taşıdığı bilinmektedir. İzmir’deki geleneksel seçmen tercihlerinde 2024 seçimleri ekseninde bir değişim yaşanmadığı görülmüştür.

2019 ve 2024 seçimlerini siyasal katılım ve seçimin demokratik niteliklere uygunluğu açısından değerlendirdiğimizde; katılım oranlarının yüksek ve demokratik meşruiyet açısından yeterli seçimler olduğu görülmüştür. İstanbul, Ankara ve İzmir’de katılım oranlarının en düşük ortalama % 80 civarında gerçekleşmesi bu durumu net bir şekilde ortaya koymaktadır. Sandıklar açıldığında geçersiz oy sayılarının yüksek çıkması ise seçmenlerin demokratik usuller konusunda ya yeterli düzeyde bilgilendirilmediği ya da oy kullanırken özensiz ve bilinçsiz davrandığı şeklinde yorumlanabilir.

Sonuç olarak Türk siyasal hayatında mahalli idare seçimleri demokrasi, temsil ve siyasi katılım açısından önemli bir unsur olarak değerlendirilmelidir. Özellikle İstanbul ve Ankara seçimleri ulusal siyaseti etkileme potansiyeli bakımından diğer şehirlerde yapılan yerel seçimlerin önüne geçmektedir.

2024 seçimleri öncesinde ülke ekonomisinde ortaya çıkan olumsuzluklardan kaynaklı olarak ortaya çıkan yüksek enflasyon yaşam maliyetlerini artırmıştır. Bu bağlamda ekonominin siyaset üzerinde belirleyici olduğuna ilişkin Marksist önermeye uygun bir seçim sonucunun ortaya çıktığı görülmüştür. İstanbul ve Ankara örneklerinin iktidar ile ana muhalefet arasındaki rekabetin nasıl yeniden şekillendiğini analiz etmek açısından önemli bir çerçeve sunduğu söylenebilir.

İstanbul’un Türkiye’deki seçmen dağılımının minyatür bir yansıması ve Ankara’nın ise başkent olarak sembolik bir öneminin olması, her iki şehri iktidar ve muhalefet partileri açısından önemli kılmış ve ciddi bir rekabet alanı olarak görülmüştür.

Kaynakça

- Akbulut, Y. (2002). *Yerel Yönetimlerde Seçim Sistemleri*. Gazi Kitabevi.
- Akcagündüz, E. (2021). Yerel Yönetimlerde Seçim Sistemlerinin Demokratik Temsil Üzerine Etkisi: İstanbul Adalar ve Sultanbeyli Belediye Meclisleri Üzerine İnceleme. *Hacettepe Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 39(3), 342-358. <https://doi.org/10.17065/huniibf.829616>
- Alkan, M. Ö. (2006). Türkiye’de Seçim Sistemi Tercihinin Misyon Boyutu ve Demokratik Gelişime Etkileri. *Anayasa Yargısı*, 22(1), 133-165.
- Altınel, G. ve Özmen, A. (2024). Belediye Meclis Üyelerinin Seçimi ve Nitelikleri Hakkında Belediye Başkanlarının Düşünceleri: Eskişehir Örneği. *Çağdaş Yerel Yönetimler Dergisi*, 33(2), 1-32.
- Arslaner, Y. D. D. H., ve Yavan, A. G. S. (2016). 6360 Sayılı Kanunun Getirmiş Olduğu Yerel Kamusal Hizmet Sunum Farklılıkları. *Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 16(Özel Sayı), 277-290. <https://doi.org/10.18037/ausbd.417476>
- Avaner, T. (2009). Prof. Dr. Hikmet Sami Türk ile Röportaj: “Hukuk ve Siyaset Temelinde Yerel Seçimler: Yerel Seçim Sistemi ve Mart 2009 Seçimleri Üzerine Değerlendirmeler”. *Memleket Siyaset Yönetim*, 4(9), 33-54.
- Beetham, D. (1991). *The Legitimation Of Power*. PalgraveMacmillan.
- Buchanan, A. (2002). Political Legitimacy And Democracy. *Ethics*, 112(4), 689-719. <https://doi.org/10.1086/340313> (Erişim Tarihi: 01.12.2025)
- Christensen, H. S., Huttunen, J., Malmberg, F. G. ve Silagadze, N. (2023). Unequal Inequalities? How Participatory Inequalities Affect Democratic Legitimacy. *European Political Science Review*, 15(1), 19-38. doi:10.1017/S1755773922000479
- Christiano, T. (2008). *The Constitution Of Equality: Democratic Authority And Its Limits*. Oxford University Press.
- Cumhuriyet Senatosu Geçici Komisyonu. (1963). Belediye Seçimlerinde Nispi Temsil Sistemine İlişkin Komisyon Raporu. <https://katalog.tbmm.gov.tr/> (Erişim Tarihi: 01.12.2025)
- Çolak, Ç. D. (2020). Seçim İttifakı Sisteminin 2018 Milletvekili Genel Seçimine Etkileri. *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 15(2), 719-742. <https://doi.org/10.17153/oguiibf.532102>
- Çukurçayır, M. A. (2000). *Siyasal Katılma ve Yerel Demokrasi*. Yargı Yayınları.
- Çukurçayır, M. A., ve Gökçe, G. (2002). Yerel Siyaset ve Katılma Davranışı: Konya’da Katılım Eğilimleri. *Sosyal Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, 2(3), 126-146.
- Dahl, R. A. (1971). *Polyarchy: Participation And Opposition*. Yale University Press.
- Dahl, R. A. (1998). *On Democracy*. Yale University Press.

- Dalton, R. J. (2007). *Democratic Challenges, Democratic Choices*. Oxford University Press.
- Demir, B. M., ve Özdemir, E. (2024). Siyasal Katılma, Oy Verme Davranışı ve Liderlik: Oy Verme ve Liderlik Çalışmaları Üzerine Bir Değerlendirme. *İstanbul Gelişim Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 11(2), 493-506. <https://doi.org/10.17336/igusbd.1239134>
- Doğanay, T. C. (2025). Demokrasi Kültürüne Etkisi Bağlamında Siyasal Katılım ve Teorik Açılımlar. *Journal of Academic Value Studies*, 1(1), 34-47. doi:10.29228/javs.80267
- Duran, H. (2005). Katılmayı Etkileyen Faktörler Üzerine Bir Araştırma: Tavşanlı - Kütahya Örneği, *DPÜ Sosyal Bilimler Dergisi*. 13, 131-152. <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/55341> (Erişim Tarihi: 28.11.2025)
- Easton, D. (1965). *A Systems Analysis of Political Life*. Wiley.
- Estlund, D. (2008). *Democratic Authority*. Princeton University Press.
- Franklin, M. N. (2002). The Dynamics Of Electoral Participation. In L. LeDuc, R. G. Niemi, ve P. Norris (Eds.), *Comparing democracies 2: Elections and voting in global perspective* (pp. 148-168). Thousand Oaks, CA: Sage.
- Gönenç, L. (2001). Meşruiyet Kavramı ve Anayasaların Meşruiyet Problemi. *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*. 50, (1), 131-152. https://doi.org/10.1501/Hukfak_0000000606.
- Gözler, K. (2021). *Anayasa Hukuku* (3. baskı). Ekin Yayınevi.
- Habermas, J. (1975). *Legitimation Crisis*. Beacon Press.
- Habermas, J. (1996). *Between Facts And Norms*. MIT Press.
- Hakyemez, Y. Ş. (2007). Temsilde Adalet ve Yönetimde İstikrar. *Anayasa Yargısı*, 24, 15-32.
- Kalaycıoğlu, E. (2000). "Türkiye'de Politik Rejimin Evrimi ve Yasama Sistemi", *Türkiye'de Politik Değişim ve Modernleşme* içinde Der: E. Kalaycıoğlu, A. Sarıbay. 278-296 Alfa Yayınları.
- Kalaycıoğlu, E. (2007). *Turkish Democracy Today*. I.B. Tauris.
- Karakoç, R. (2018). Siyasal Katılma Düzey ve Biçimleri Üzerine Bir İnceleme. *Sciences Studies Journal (SSS Journal)*. 4(24), 5052-5058. DOI:10.26449/sssj.973.
- Kapani, M. (2007). *Politika Bilimine Giriş*. Bilgi Yayınları.
- Lijphart, A. (1997). Unequal Participation: Democracy's Unresolved Dilemma Presidential Address, American Political Science Association, 1996. *American Political Science Review*. 1997;91(1):1-14. doi:10.2307/2952255
- Lijphart, A. (2020). *Demokrasi Modelleri*. Sentez Yayınları.
- Lipset, S. M. (1959). *Political Man*. Doubleday.

- Ormanoğlu, H. D. (2020). Türkiye’de Seçim Barajı Uygulamasının Temsilde Adalet İlkesine Etkisi. *Anadolu Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 6(2), 387-410.
- Özbudun, E. (2015). *Türk Anayasa Hukuku*. Yetkin Yayınları.
- Pickel G. ve Pickel S. (2024) Empirical Legitimacy As Core Of Comparative-Democracy Research. *Frontiers in Political Science*. 5, Article 1176508. doi:10.3389/fpos.2023.1176508
- Przeworski, A. (2010). *Democracy and The Limits of Self-Government*. Cambridge.
- Pye, L. W. ve Verba, S. (1965). *Political Culture and Development*. Princeton.
- Rawls, J. (2005). *Political Liberalism*. Columbia University Press.
- Rawls, J. (2017). *Bir Adalet Teorisi*. İş Bankası.
- Raz, J. (1986). *The Morality of Freedom*. Oxford.
- Resmi Gazete (1983). 2839 Sayılı Milletvekili Seçimi Kanunu. Resmî Gazete, 18076 (13 Haziran 1983). <https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.2839.pdf> (Erişim Tarihi: 01.12.2025)
- Resmi Gazete (1984). 2972 Sayılı Mahalli İdareler ile Mahalle Muhtarlıkları ve İhtiyar Heyetleri Seçimi Hakkında Kanun. Resmî Gazete, 18335 (18 Ocak 1984). <https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.2972.pdf> (Erişim Tarihi: 01.12.2025)
- Resmi Gazete (2012). 6360 Sayılı On Dört İlde Büyükşehir Belediyesi ve Yirmi Yedi İlçe Kurulması Hakkında Kanun. Resmî Gazete, 28489 (6 Aralık 2012). <https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.6360.pdf> (Erişim Tarihi: 01.12.2025)
- Rokkan, S. (2019). *Yurttaşlar, Seçimler, Partiler*. Sentez.
- Sarıbay, A. Y. (2000). *Siyasal Sosyoloji*. Alfa.
- Sartori, G. (1997). *Karşılaştırmalı Anayasa Mühendisliği*. Yetkin.
- Sayarı, S. ve Dikici Bilgin, H. (2015). *Karşılaştırmalı Siyaset*. Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Schumpeter, J. A. (2006). *Kapitalizm, Sosyalizm ve Demokrasi*. Kaynak Yayınları.
- Simmons, A. J. (2001). *Justification and Legitimacy*. Cambridge.
- Scharpf, F. W. (1999). *Governing in Europe*. Oxford.
- TBMM. (1984). 2972 sayılı Kanun görüşmeleri: TBMM Tutanak Dergisi. Retrieved from <https://www.tbmm.gov.tr/tutanaklar/> (Erişim Tarihi: 01.12.2025)
- Tuncer, E. (2006). Türkiye’de Seçim Uygulamaları Sorunları Işığında Temsilde Adalet-Yönetimde İstikrar İlkelerinin İşlevselliği. *Anayasa Yargısı*, 22(1), 167-182
- Turan, I. (2000). *Türkiye’de Siyasal Kültürün Oluşumu*. Alfa.

- Türk, H. S. (2006). Seçim, Seçim Sistemleri ve Anayasal Tercih. *Anayasa Yargısı*. 22(1), 75-113.
- Türkiye Cumhuriyeti Anayasası. (1982). Resmî Gazete, 17863 Mükerrer (9 Kasım 1982). <https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuatmetin/1.5.2709.pdf> (Erişim Tarihi: 01.12.2025)
- Weber, M. (2012). *Ekonomi ve Toplum*. Yarın Yayınları.
- YSK. Seçim Sonuçları-2019. <https://sonuc.ysk.gov.tr/sorgu>. Erişim Tarihi: 10.11.2025
- YSK. Seçim Sonuçları-2024. <https://sonuc.ysk.gov.tr/sorgu>. Erişim Tarihi: 12.11.2025

Milliyetçi İdeolojinin Söylemsel Ve Duygusal Yönü: Devlet Bahçeli'nin 2023 Yılı Resmî Konuşmalarının İçerik Analizi

Ertuğrul Buğra Orhan¹

Özet

Bu çalışma, Devlet Bahçeli'nin 2023 yılı boyunca gerçekleştirdiği resmî konuşmaları temel alarak, milliyetçi ideolojinin söylemsel ve duygusal yapısını ampirik olarak incelemeyi amaçlamaktadır. Çalışma, milliyetçiliği normatif bir tartışma alanı olarak değil; ölçülebilir, gözlemlenebilir ve sistematik biçimde analiz edilebilir bir siyasal söylem pratiği olarak ele almaktadır. Araştırma kapsamında, Bahçeli'nin kamuoyuna açık konuşmalarından oluşan bir metin korpusu oluşturulmuş ve bu korpus frekans dağılımı analizi, tematik analiz ve duygu analizi yöntemleri birlikte kullanılarak incelenmiştir.

Analiz sonuçları, milliyetçi söylemin kavramsal düzeyde yüksek derecede yoğunlaşmış bir ulus-devlet çekirdeği etrafında yapılandığını göstermektedir. “Türkiye”, “Türk”, “millet”, “devlet” ve “cumhuriyet” gibi kavramlar, kolektif kimlik ve siyasal meşruiyetin temel referans noktaları olarak öne çıkmaktadır. Tematik analiz, söylemin ulus-devlet ve kolektif kimlik, devlet ve siyasal otorite, ideolojik hareket ve ittifak, ötekileştirme ve tehdit söylemi ile milli-dini meşruiyet olmak üzere beş ana tema etrafında örgütlendiğini ortaya koymuştur.

Duygu analizi ve tema × duygu matrisi bulguları, milliyetçi söylemin ağırlıklı olarak gurur ve öfke ekseninde yapılandığını, korku merkezli bir kriz söyleminin ise görece sınırlı kaldığını göstermektedir. Kolektif kimlik ve devlet temaları gurur duygusuyla ilişkilendirilirken, ötekileştirme söylemi öfke üzerinden inşa edilmektedir. Bu bulgular, milliyetçi ideolojinin pasif bir tehdit anlatısından ziyade, aktif aidiyet ve karşıtlık üretimine dayalı bir siyasal mobilizasyon mantığı izlediğini ortaya koymaktadır. Çalışma, lider söylemi, milliyetçilik ve siyasal duygu literatürüne Türkiye bağlamından özgün ve bütüncül bir katkı sunmaktadır.

1 Dr. Öğr. Üyesi –Fırat Üniversitesi, bugraorhan@firat.edu.tr, ORCID:0000-0003-2455-5441

1. Giriş

Siyasi söylem analizi, ideolojilerin ve siyasal kimliklerin nasıl inşa edildiğini anlamada modern siyaset biliminin temel araştırma alanlarından birini oluşturmaktadır. Siyasi söylem araştırmalarında uzun bir dilbilimsel gelenek bulunmakla birlikte, ‘siyasi söylem’ kavramının kendisinin neleri kapsadığına çok az dikkat edilmiştir. Yazarların 164 bilimsel makale üzerinde yaptıkları sistematik literatür taraması, siyasi söylemin genellikle kurumsal siyasi elitlerin ve özellikle sözlü monolog konuşmaların söylemiyle sınırlı kaldığını ortaya koymaktadır (Randour, Perrez ve Reuchamps, 2020, s. 2).

Siyasi söylemin ideolojik boyutu, yapılan çalışmalarda sistematik bir çerçeveye kavuşturulmuştur. Van Dijk (2006), ideolojileri grupların paylaştığı temel bilişsel sistemler olarak tanımlamakta ve bu sistemlerin grup tutumlarını ve üyelerin belirli olaylar hakkındaki zihinsel modellerini kontrol ettiğini ileri sürmektedir. İdeolojik söylemin temel stratejisi, söylemin tüm seviyelerinde “Bizim İyi Yönlerimizi” ve “Onların Kötü Yönlerini” vurgularken, “Bizim Kötü Yönlerimizi” ve “Onların İyi Yönlerini” hafifletmektir. Bu durum “İdeolojik Kare” (Ideological Square) olarak adlandırılmaktadır (Van Dijk, 2006, s. 124). Van Dijk’a (2002) göre, ideolojiler büyük ölçüde metin veya konuşma yoluyla edinildiği, ifade edildiği ve yeniden üretildiği için, söylem analizi ideoloji çalışmalarında kritik bir öneme sahiptir.

Türkiye bağlamında milliyetçi söylem ve ideoloji, özellikle Milliyetçi Hareket Partisi (MHP) özelinde akademik literatürde önemli bir yer tutmaktadır. MHP’nin 1965-1980 döneminde milliyetçi söyleminde somut bir değişimin yaşandığını ve partinin ideolojik gücü söz konusu dönemde seküler milliyetçilikten dini-muhafazakâr milliyetçiliğin sınırlarına doğru kaydığı görülmüştür. Bu ideolojik güç transferi, partinin kademeli olarak dönüşen siyasi söylemine yansımıştır (Aytaç ve Elçi, 2014, s. 182). Finlayson’ın (1998) vurguladığı gibi, milliyetçi söylemin içeriğinin incelenmesi ve milliyetçiliğin belirli bir tür ideolojik söylem olarak nasıl işlediğinin keşfedilmesi gerekmektedir. Türkiye’de AKP-MHP ittifakı bağlamında milliyetçi söylemin dış politikaya yansımaları da akademik ilginin konusu olmuştur. Bu bağlamda bir çalışma, AKP’nin iktidarını sürdürme ihtiyacının artan milliyetçi ve popülist davranışlara yol açtığını ve ana milliyetçi parti MHP ile bir ittifakın oluşumuna neden olduğunu ortaya koymaktadır. Bu ittifak, Türk dış politikasında milliyetçi söylemin hakimiyetine katkıda bulunmuştur (Babayev ve Jumayeva, 2025, s. 548).

Siyasi konuşmaların ampirik analizinde içerik analizi metodolojisi merkezi bir rol oynamaktadır. Krippendorff’un (2004) kapsamlı çalışması, içerik analizini metinler, görüntüler ve sesler gibi anlamlı materyalleri analiz

etme yöntemi olarak tanımlamakta ve bu yöntemin sosyal gerçekliğe dair çıkarımlar yapılmasına olanak tanıdığını belirtmektedir. İçerik analizi, belirli kelimelerin, ifadelerin, konuların veya kavramların oluşumunu sayısal olarak ölçmeyi ve metinlerdeki anlamsal ilişkileri analiz ederek nitel çıkarımlar yapmayı sağlamaktadır. Frekans analizi, siyasi söylem araştırmalarında yaygın olarak kullanılan bir tekniktir. Piñeiro-Naval'in (2020) İspanyolca konuşulan ülkelerde iletişim araştırmalarında içerik analizi metodolojisinin kullanımı üzerine yaptığı çalışma, bu yöntemin uygulamalarını ve güvenilirlik değerlendirmesinin önemini vurgulamaktadır. Araştırmacılar, 2010-2014 döneminde Krippendorff'un Alpha (α) ve Cohen'in Kappa (κ) değerlerinin en yaygın kullanılan güvenilirlik ölçütleri olduğunu ve güvenilirlik değerlendirmesi raporlamasının 1985'te %20'den 2014'te %90'a yükseldiğini belirtmektedir (Piñeiro-Naval, 2020, s. 8).

Tematik analiz, siyasi söylemin derinlemesine anlaşılmasında tamamlayıcı bir yaklaşım sunmaktadır. Liu ve Ren'in (2018) Donald Trump ve Hillary Clinton'un 2016 başkanlık seçimi konuşmaları üzerine yaptıkları çalışma, makine tabanlı yöntemlerle duygu analizi ve yapısal konu modellemesini (structural topic modeling) birleştirerek söylemlerdeki duygusal eğilimleri ve tema stratejilerini ortaya çıkarmıştır. Çalışma, Trump'ın konuşmalarının Clinton'inkinden anlamlı derecede daha negatif olduğunu ve bu bulgunun farklı araştırma yöntemleri kullanan önceki çalışmaların bulgularını desteklediğini göstermiştir.

Duygu analizi, siyasi söylemin duygusal boyutunu sistematik olarak değerlendirmede önemli bir araç haline gelmiştir. Gnanapriya ve Anandan'ın (2025) sosyal medyada siyasi söylemin duygu analizi üzerine yaptıkları güncel çalışma, sosyal medya duygu örüntüleri ile seçim sonuçları arasında %78,3 tahmin doğruluğu ile anlamlı korelasyonlar olduğunu ortaya koymuştur. Araştırmacılar, çok dilli siyasi söylemin ele alınması için yeni metodolojik yaklaşımlar sunarak literatürdeki kritik boşlukları ele almaktadır. Young ve Soroka'nın (2012) çalışması, siyasi metinlerde otomatik kodlama yoluyla duygu analizinin nasıl yapılacağını göstermekte ve Lexicoder gibi siyasi metinlerin analizi için özel olarak tasarlanmış araçların kullanımını önermektedir. Bu yöntem, özellikle haber makalelerinin duygusal içeriğinin analiz edilmesinde etkili olmuştur. Chilton ve Schäffner'in (2002) siyasi söylemin analizinde temalar ve ilkeler üzerine çalışması, siyasi söylemin sistematik analizinin nasıl yapılacağına dair temel bir çerçeve sunmaktadır. Yazarlar, siyasi söylemin metin ve konuşma olarak ele alınmasının analitik yaklaşımlardaki çeşitliliği nasıl zenginleştirdiğini göstermektedir.

Bu çalışma, Devlet Bahçeli'nin 2023 yılında yaptığı resmi konuşmaların içerik analizini frekans dağılımı, tematik analiz ve duygu analizi yöntemleriyle ele almaktadır. Milliyetçi ideoloji bağlamında yapılan bu analiz, MHP liderinin söylemsel stratejilerini sistematik bir şekilde ortaya koymayı ve Van Dijk'ın (2006) ideolojik söylem çerçevesi içinde değerlendirmeyi amaçlamaktadır. Çalışmanın kavramsal tartışması, Türk milliyetçiliğinin çok boyutlu yapısını Finlayson'ın (1998) önerdiği şekilde milliyetçi söylemin içeriğinin incelenmesi perspektifiyle gerçekleştirilecektir.

2. Teorik Çerçeve: Milliyetçi İdeoloji ve Siyasal Söylem

Milliyetçilik, modern siyasal ideolojiler içerisinde hem kimlik inşası hem de siyasal meşruiyet üretimi bakımından merkezi bir konuma sahiptir. Anderson'un (1983) klasik yaklaşımında milliyet, "hayal edilmiş bir siyasal topluluk" olarak tanımlanmakta; bu hayalin sürekliliği ise büyük ölçüde semboller, anlatılar ve söylemler aracılığıyla sağlanmaktadır. Bu yönüyle milliyetçilik yalnızca bir düşünce sistemi değil, aynı zamanda sürekli olarak yeniden üretilen bir söylemsel pratiktir.

Siyasal söylem analizi literatürü, ideolojilerin dil yoluyla nasıl kurulduğunu ve toplumsal gerçekliğin bu dilsel inşada nasıl çerçevelendiğini ortaya koymayı amaçlar. Van Dijk'a (2006) göre ideolojiler, toplumsal grupların paylaştığı temel bilişsel şemalar olup, söylem aracılığıyla üretilir, aktarılır ve meşrulaştırılır. Bu çerçevede siyasal konuşmalar, ideolojik konumlanışların en yoğun biçimde görünür olduğu metin türlerinden biridir. Van Dijk'ın "İdeolojik Kare" yaklaşımı, siyasal söylemlerde "biz" ve "onlar" ayrımının sistematik biçimde kurulduğunu; "bizim olumlu özelliklerimizin vurgulanması" ve "ötekinin olumsuz özelliklerinin öne çıkarılması" üzerinden ideolojik sınırların çizildiğini ileri sürmektedir.

Milliyetçi söylem, bu ikili karşıtlık mantığını özellikle güçlü biçimde barındırır. Smith'e (1991) göre milliyetçi ideolojinin temel bileşenleri; ortak tarih anlatısı, kültürel birlik, kader duygusu ve tehdit algısıdır. Bu unsurlar siyasal liderlerin söylemlerinde sıkça "devletin bekası", "milletin birliği", "iç ve dış düşmanlar" gibi kavramsal çerçeveler üzerinden yeniden üretilir. Billig'in (1995) "banal milliyetçilik" kavramı ise milliyetçi ideolojinin yalnızca kriz anlarında değil, gündelik ve rutin siyasal söylemler içinde de sürekli olarak yeniden üretildiğini göstermektedir. Resmî konuşmalar, bu banal milliyetçi yeniden üretimin en kurumsal örnekleri arasında yer alır.

Türkiye bağlamında milliyetçi ideoloji, tarihsel olarak devlet merkezli bir siyasal kültürle iç içe gelişmiştir. Bora'ya (2017) göre Türk milliyetçiliği, yalnızca etnik ya da kültürel bir kimlik söylemi değil; aynı zamanda güvenlik,

düzen ve devlet otoritesi etrafında şekillenen siyasal bir dünya görüşüdür. Milliyetçi Hareket Partisi (MHP) ve liderliği etrafında şekillenen söylem, bu devlet merkezli milliyetçilik anlayışını güçlü biçimde yansıtmaktadır. Özellikle lider söylemi, partinin ideolojik sürekliliğini ve seçmen nezdindeki kimliksel sınırlarını koruyan temel bir araçtır.

Bu çalışmada kullanılan frekans dağılımı analizi, milliyetçi söylemin hangi kavramlar etrafında yoğunlaştığını ortaya koyarak ideolojik önceliklerin nicel görünümünü sunmaktadır. Krippendorff'un (2004) vurguladığı üzere, kelime ve kavram sıklıkları, söylemin yüzeysel yapısının ötesinde, ideolojik vurgu alanlarını anlamaya imkân tanır. "Devlet", "millet", "beka", "tehdit", "birlik" gibi kavramların tekrar yoğunluğu, milliyetçi ideolojinin söylemsel omurgasını görünür kılmaktadır.

Tematik analiz ise milliyetçi ideolojinin daha derin anlatı yapısını çözümlemeye olanak sağlar. Braun ve Clarke'ın (2006) yaklaşımına göre temalar, yalnızca sık tekrar eden konular değil; söylemin anlam dünyasını yapılandıran örüntülerdir. Milliyetçi söylem bağlamında bu temalar; "ulusal birlik", "devletin sürekliliği", "dış tehdit algısı", "iç düşman söylemi" ve "liderlik/otorite" gibi eksenler etrafında şekillenmektedir. Bu temalar, ideolojinin yalnızca ne söylediğini değil, nasıl bir siyasal gerçeklik sunduğunu da ortaya koymaktadır.

Duygu analizi ise milliyetçi ideolojinin rasyonel argümanlardan ziyade duygusal mobilizasyon üzerinden nasıl işlediğini anlamak açısından tamamlayıcı bir araçtır. Marcus, Neuman ve MacKuen'un (2000) "duygusal zeka modeli", siyasal söylemlerde korku, öfke ve gurur gibi duyguların siyasal bağlılık ve tehdit algısını güçlendirdiğini göstermektedir. Milliyetçi söylem, özellikle tehdit ve beka vurguları aracılığıyla negatif duyguları (kaygı, öfke) harekete geçirirken; birlik, tarih ve fedakârlık anlatıları yoluyla pozitif duyguları (gurur, aidiyet) pekiştirmektedir.

Bu bağlamda çalışma, Devlet Bahçeli'nin 2023 yılı resmi konuşmalarını; milliyetçi ideolojinin bilişsel (kavramlar), anlatısal (temalar) ve duygusal (duygu tonları) boyutlarını bütüncül biçimde ele alarak çözümlemektedir. Söylem, yalnızca siyasal bir iletişim aracı olarak değil, milliyetçi ideolojinin yeniden üretildiği temel bir mekanizma olarak ele alınmakta; Van Dijk'ın ideolojik söylem yaklaşımı ile milliyetçilik literatüründeki klasik kuramsal çerçeveler birlikte kullanılmaktadır.

3. Literatür

Milliyetçilik literatürü uzun süre ulusun modern inşasını açıklayan kuramsal yaklaşımlar üzerinden şekillenmiştir. Anderson'un (1983) "hayali

cemaatler” yaklaşımı, ulusun söylemsel ve anlatısal bir inşa olduğunu vurgularken; Smith (1991) ulusal kimliği tarihsel mitler, semboller ve kolektif hafıza üzerinden tanımlamıştır. Bu klasik çerçeveler, milliyetçiliğin ideolojik temellerini güçlü biçimde açıklamakla birlikte, milliyetçi ideolojinin güncel siyasal pratiklerde –özellikle siyasal liderlerin resmî konuşmaları aracılığıyla– nasıl üretildiği ve yeniden dolaşıma sokulduğu sorusunu sınırlı ölçüde ele almıştır. Billig’in (1995) “banal milliyetçilik” yaklaşımı, milliyetçi ideolojinin kriz anları dışında da gündelik siyasal dil ve kurumsal pratikler yoluyla yeniden üretildiğini göstermiştir; ancak bu perspektif dahi, lider söylemini sistematik bir metinsel korpus olarak analiz eden ampirik çalışmalara nadiren dayanmaktadır.

Siyasal söylem analizi literatürü, bu boşluğu doldurabilecek kuramsal ve metodolojik araçlar sunmaktadır. Van Dijk (2006), ideolojileri grupların paylaştığı bilişsel yapılar olarak ele almakta ve siyasal elit söyleminin bu yapıların yeniden üretimindeki merkezi rolüne dikkat çekmektedir. Van Dijk’ın “İdeolojik Kare” yaklaşımı, siyasal söylemlerde “biz” ve “onlar” ayrımının nasıl kurulduğunu analiz etmek için özellikle elverişlidir. Benzer biçimde Chilton ve Schäffner (2002), siyasal söylemin yalnızca içerik değil, aynı zamanda güç, meşruiyet ve kimlik üretimiyle ilişkili bir pratik olduğunu ileri sürmektedir. Ancak bu çalışmaların önemli bir bölümü, milliyetçiliği genel bir ideolojik kategori içinde ele almakta; milliyetçi ideolojinin kavramsal, tematik ve duygusal özgülüğünü ayrıntılı biçimde çözümlememektedir.

Son yıllarda siyaset bilimi literatüründe giderek güçlenen “text-as-data” yaklaşımı, siyasal metinlerin sistematik ve tekrarlanabilir biçimde analiz edilmesine olanak tanımıştır. Grimmer ve Stewart (2013), otomatik ve yarı-otomatik metin analizlerinin siyasal araştırmalarda önemli fırsatlar sunduğunu; ancak bu yöntemlerin kuramsal tasarımdan kopuk biçimde kullanılmasının ciddi geçerlik sorunları doğurabileceğini vurgulamaktadır. Benzer şekilde Lucas ve arkadaşları (2015), bilgisayar destekli metin analizlerinin araştırma tasarımını güçlendirdiğini, ancak kavram–ölçüm uyumunun ve bağlamsal doğrulamanın zorunlu olduğunu göstermiştir. Bu metodolojik tartışma, milliyetçi ideolojinin söylemsel yapısını analiz eden çalışmalar açısından, nicel ve nitel yaklaşımların birlikte kullanılmasını giderek daha gerekli hâle getirmektedir.

Milliyetçi söylemi güncel siyasal bağlamda ele alan çalışmaların önemli bir bölümü, milliyetçiliği popülizmle birlikte değerlendirmektedir. Mudde (2007), milliyetçi söylemin radikal sağ popülizmle birleşerek “halk” ve “elit/ötekiler” karşıtlığı üzerinden siyasal mobilizasyon sağladığını ileri sürmektedir. Brubaker (2017) ise popülizmi “ince bir ideoloji” olarak

tanımlamakta ve milliyetçilikle kurduğu esnek ilişkiye dikkat çekmektedir. Türkiye bağlamında bu yaklaşım, özellikle 2018 sonrası ittifak siyaseti ve 2023 seçimleri çerçevesinde yapılan çalışmalarda öne çıkmıştır (Elçi, 2023). Ancak bu literatürün önemli bir kısmı, milliyetçiliği popülizmin alt bileşeni olarak ele almakta; bu durum, devlet merkezli ve kurumsallaşmış milliyetçilik biçimlerinin analitik olarak arka planda kalmasına yol açmaktadır.

Buna karşılık, Türkiye’de milliyetçi söylemi güvenlik, devlet ve beka ekseninde ele alan çalışmalar, milliyetçiliğin yalnızca seçim dönemlerine özgü bir mobilizasyon aracı olmadığını; uzun erimli bir siyasal yönetim dili olarak işlediğini ileri sürmektedir. Bora (2017), Türk sağında milliyetçi ideolojinin devlet merkezli karakterini vurgularken; Zürcher (2004) bu söylemin tarihsel sürekliliğine dikkat çekmektedir. Daha güncel çalışmalar ise, AKP–MHP ittifakının milliyetçi söylemi iç siyasal hayatta kalma stratejisiyle ilişkilendirdiğini ve bu söylemin dış politika başlıklarıyla da eklemlendiğini göstermektedir (Kara, 2024; Yılmaz ve Bashirov, 2018).

Lider söylemine odaklanan ampirik çalışmalar ise ağırlıklı olarak Batı demokrasileri bağlamında yoğunlaşmaktadır. Örneğin Liu ve Ren (2018), ABD başkanlık kampanyası konuşmalarını tematik ve duygusal açıdan analiz ederek lider söyleminde duyguların merkezi rolünü ortaya koymuştur. Young ve Soroka (2012) ise siyasal metinlerde duygu analizinin nasıl sistematik biçimde uygulanabileceğini göstermiştir. Bununla birlikte, bu çalışmaların büyük bölümü milliyetçi ideolojiyi bağımsız bir analitik kategori olarak değil, genel siyasal iletişim çerçevesi içinde ele almaktadır.

Türkiye’de Devlet Bahçeli özelinde yapılan çalışmalar ise görece sınırlıdır ve çoğunlukla nitel söylem analizi ya da tarihsel-ideolojik değerlendirmelerle sınırlı kalmaktadır. Bahçeli’nin söylemini metafor kullanımı, retorik yapı veya belirli dış politika başlıkları üzerinden ele alan çalışmalar mevcuttur (Örneğin: Çelik, 2022; Taş, 2023); ancak bu çalışmalar genellikle dar bir tematik çerçeveye sahiptir ve geniş ölçekli bir metin korpusuna dayanmamaktadır. 2023 yılı gibi yüksek siyasal yoğunluk dönemlerinde, Bahçeli’nin resmî konuşmalarını bütüncül ve sistematik biçimde analiz eden çok yöntemli çalışmalar literatürde oldukça sınırlıdır.

Duygu analizi literatürü açısından da benzer bir boşluk söz konusudur. Siyasal metinlerde duygu analizinin metodolojik olanaklarını tartışan çalışmalar (Marcus et al., 2000; Liu, 2012) giderek artmakla birlikte, Türkiye’de lider konuşmalarına uygulanmış ve ideolojiyle doğrudan ilişkilendirilmiş örnekler sınırlı kalmaktadır. Bu durum, milliyetçi ideolojinin yalnızca kavramsal ve tematik değil, duygusal mobilizasyon stratejileri üzerinden de sistematik biçimde incelenmesini gerekli kılmaktadır.

Bu literatür çerçevesinde üç temel boşluk öne çıkmaktadır. Birincisi, Türkiye’de milliyetçi ideolojinin lider merkezli resmî söylemler üzerinden, yıl bazlı kapsamlı bir korpus kullanılarak analiz edildiği çalışmaların sınırlı olmasıdır. İkincisi, mevcut çalışmaların büyük bölümünün ya nitel söylem analizine ya da tekil nicel tekniklere dayanması; kavramsal yoğunluk, tematik yapı ve duygusal tonların birlikte ele alınmamasıdır. Üçüncüsü ise, Devlet Bahçeli’nin söyleminin 2023 gibi kritik bir siyasal dönemde, çok boyutlu ve tekrarlanabilir bir metodolojiyle incelenmemiş olmasıdır.

Bu çalışma, söz konusu boşlukları doldurmayı amaçlayarak Devlet Bahçeli’nin 2023 yılı resmî konuşmalarını frekans dağılımı, tematik analiz ve duygu analizi yöntemlerini birlikte kullanarak incelemektedir. Bu yönüyle çalışma, milliyetçi ideolojiyi normatif bir tartışma konusu olmaktan çıkarak, ampirik olarak gözlemlenebilir ve ölçülebilir bir söylem pratiği olarak ele almakta ve liderlik, ideoloji ve siyasal söylem literatürüne özgün bir katkı sunmayı hedeflemektedir.

3.1. Araştırmanın Gerekçesi ve Yöntemi

Milliyetçilik, çağdaş siyaset bilimi literatüründe yalnızca bir ideolojik yönelim değil; kriz dönemlerinde siyasal mobilizasyonu, seçmen sadakatini ve rejim meşruiyetini yeniden üreten temel bir söylemsel mekanizma olarak ele alınmaktadır (Smith, 1991; Billig, 1995). Özellikle güvenlik tehditleri, jeopolitik çatışmalar ve iç siyasal kutuplaşmanın arttığı dönemlerde milliyetçi söylemin yoğunlaştığı; siyasal liderlerin bu ideolojik repertuarı bilinçli biçimde kullandığı birçok karşılaştırmalı çalışmada ortaya konmuştur (Mudde, 2007; Brubaker, 2017). Bu bağlamda milliyetçilik, yalnızca tarihsel ya da normatif bir ideoloji değil, ampirik olarak incelenebilir ve ölçülebilir bir siyasal söylem alanıdır. Bu çalışmanın milliyetçiliği merkezine almasının temel gerekçesi, Türkiye’de 2023 yılının hem seçim süreci hem de güvenlik ve dış politika gündemi bakımından milliyetçi söylemin en görünür olduğu dönemlerden biri olmasıdır. Seçim kampanyaları, lider konuşmaları ve resmî beyanlar, milliyetçi ideolojinin yalnızca programatik düzeyde değil, duygusal ve sembolik düzeyde de yoğun biçimde üretildiği metinlerdir. Bu nedenle 2023 yılı, milliyetçi söylemin söylemsel yapılarını analiz etmek açısından metodolojik olarak elverişli bir zaman dilimi sunmaktadır.

“Neden Devlet Bahçeli?” sorusu ise çalışmanın kişisel bir lider incelemesi mi yoksa ideolojik bir söylem çözümlemesi mi yaptığına ilişkin metodolojik bir ayrımı gerektirmektedir. Bu çalışma, Devlet Bahçeli’yi bireysel özellikleri nedeniyle değil; Türk siyasal sisteminde milliyetçi ideolojinin en kurumsallaşmış ve süreklilik arz eden temsilcisi olması nedeniyle analiz

etmektedir. Lider söylemi, parti ideolojisinin en yoğun ve en rafine biçimde üretildiği alanlardan biridir (Finlayson, 1998). Bu nedenle Bahçeli'nin resmî konuşmaları, MHP'nin ve daha geniş anlamda devlet-merkezli Türk milliyetçiliğinin ideolojik sınırlarını ve söylemsel önceliklerini gözlemlemek için analitik bir “ideal tip” işlevi görmektedir.

Metodolojik açıdan bakıldığında, siyasal lider konuşmalarının analiz edilmesi söylem çalışmalarında yerleşik ve meşru bir yaklaşımdır. Van Dijk'ın (2006) ideolojik söylem kuramı, özellikle elit söylemin ideolojilerin yeniden üretimindeki merkezi rolüne dikkat çeker. Elit aktörler, toplumsal grupların “biz” ve “onlar” ayrımını hangi kavramlar, temalar ve duygular üzerinden kurduğunu belirleyen temel söylem üreticileridir. Bu nedenle Devlet Bahçeli'nin resmî konuşmaları, milliyetçi ideolojinin bilişsel (kavramlar), anlatısal (temalar) ve duygusal (duygu tonları) boyutlarını birlikte analiz etmeye imkân tanımaktadır. Bu çalışmada kullanılan frekans dağılımı, tematik analiz ve duygu analizi yöntemlerinin birlikte kullanımı, tek boyutlu bir ideolojik okumanın ötesine geçmeyi amaçlamaktadır. Frekans analizi, milliyetçi söylemin hangi kavramlar etrafında yoğunlaştığını nicel olarak ortaya koyarken (Krippendorff, 2004), tematik analiz bu kavramların nasıl anlamlı bütünler hâline geldiğini göstermektedir (Braun ve Clarke, 2006). Duygu analizi ise milliyetçi ideolojinin yalnızca bilişsel değil, duygusal mobilizasyon üzerinden nasıl işlediğini açığa çıkarmaktadır (Marcus, Neuman ve MacKuen, 2000). Bu çok katmanlı yaklaşım, çalışmayı betimleyici bir içerik özetinden çıkararak teorik olarak açıklayıcı bir düzleme taşımaktadır. Bu çalışma, milliyetçiliği savunmak ya da eleştirmek gibi normatif bir amaç gütmemekte; milliyetçi ideolojiyi ampirik olarak gözlemlenebilir bir söylem pratiği olarak ele almaktadır. Kullanılan yöntemler, önceden tanımlanmış kodlama şemalarına, açık metodolojik adımlara ve tekrarlanabilir analiz süreçlerine dayanmaktadır. Bu yönüyle çalışma, ideolojik içeriği analiz ederken analistin ideolojik konumundan bağımsız kalmayı hedeflemektedir. Son olarak, Devlet Bahçeli'nin 2023 yılı konuşmalarının seçilmesi, lider söyleminin süreklilik ve değişim boyutlarını aynı anda gözleme imkânı sunmaktadır. Bahçeli'nin uzun süreli liderliği, milliyetçi ideolojinin kısa vadeli popülist dalgalanmalardan ziyade yapısal bir söylem mantığı içinde nasıl üretildiğini analiz etmeye olanak tanımaktadır. Bu durum, çalışmayı yalnızca Türkiye siyasetine özgü bir vaka incelemesi olmaktan çıkararak, liderlik, ideoloji ve söylem ilişkisini inceleyen karşılaştırmalı literatüre de katkı sunabilecek bir örnek hâline getirmektedir.

Bu çalışma, Devlet Bahçeli'nin 2023 yılı içerisinde kamuoyuna açık şekilde gerçekleştirdiği resmî konuşmaları temel veri seti olarak ele almaktadır. Analize dâhil edilen metinler; parti grup toplantıları, resmî beyanlar ve

kamuoyuna yönelik lider konuşmalarından oluşmaktadır. Tüm konuşma metinleri, Milliyetçi Hareket Partisi'nin resmî internet sitesi ve kamuya açık arşiv kaynaklarından elde edilmiş; konuşmaların tam metin hâlleri esas alınmıştır. Araştırmada analiz birimi olarak metin (speech-level) ve kelime/kavram (token-level) birlikte kullanılmıştır. Bu ikili yaklaşım, hem söylemin genel yapısal özelliklerini hem de ideolojik yoğunlaşmanın mikro düzeydeki göstergelerini analiz etmeye imkân tanımaktadır. Metinler analiz öncesinde standartlaştırılmış; noktalama işaretleri, anlamsal katkısı olmayan bağlaçlar ve dilsel tekrarlar temizlenmiş; ancak ideolojik anlam taşıyan tekrarlar (örneğin “beka”, “millet”, “devlet”) korunmuştur. Çalışmada, milliyetçi ideolojinin söylemsel yapısını çok boyutlu biçimde ortaya koyabilmek amacıyla frekans dağılımı analizi, tematik analiz ve duygu analizi birlikte kullanılmıştır. Bu yöntemlerin birlikte kullanımı, söylemin yalnızca hangi kavramları içerdiğini değil, bu kavramların hangi tematik bağlamlarda ve hangi duygusal tonlarla üretildiğini analiz etmeyi mümkün kılmaktadır.

Frekans dağılımı analizi, milliyetçi söylemin hangi kavramlar etrafında yoğunlaştığını ortaya koymak amacıyla uygulanmıştır. Krippendorff'un (2004) içerik analizi yaklaşımı doğrultusunda, belirli kelime ve kavramların metinler içerisindeki tekrar sıklıkları hesaplanmıştır. Bu analiz, ideolojik önceliklerin nicel bir görünümünü sunmakta ve tematik analize zemin hazırlamaktadır. Analiz sürecinde özellikle devlet, millet, beka, birlik, tehdit, vatan ve egemenlik gibi milliyetçi ideolojinin temel kavramlarına odaklanılmış; bu kavramların göreceli frekansları karşılaştırmalı olarak değerlendirilmiştir. Frekans sonuçları, söylemin ideolojik merkezinin hangi kavramlar etrafında kurulduğunu göstermek amacıyla yorumlanmıştır. Tematik analiz, Braun ve Clarke'ın (2006) önerdiği altı aşamalı yaklaşım temel alınarak gerçekleştirilmiştir. İlk aşamada metinler tekrar tekrar okunarak veriye aşinalık sağlanmış; ikinci aşamada anlamlı söylem parçaları kodlanmıştır. Kodlama süreci, önceden belirlenmiş ideolojik kategorilere dayalı kapalı bir şema yerine, veri temelli (inductive) bir yaklaşımla yürütülmüştür. Üçüncü aşamada kodlar bir araya getirilerek temalar oluşturulmuş; dördüncü aşamada bu temalar milliyetçi ideoloji literatürü ışığında gözden geçirilmiştir. Son aşamada ise temalar adlandırılmış ve söylemin ideolojik yapısıyla ilişkisi yorumlanmıştır. Bu süreç sonucunda milliyetçi söylemin; ulusal birlik, devletin bekası, dış tehdit algısı, iç düşman söylemi ve liderlik/otorite gibi temalar etrafında yapılandığı tespit edilmiştir.

Duygu analizi, milliyetçi ideolojinin duygusal mobilizasyon boyutunu ortaya koymak amacıyla gerçekleştirilmiştir. Analizde, siyasal metinlerde yaygın olarak kullanılan duygu sınıflandırma yaklaşımları esas alınmış; söylemin pozitif ve negatif duygu tonlarının yanı sıra korku, öfke, gurur

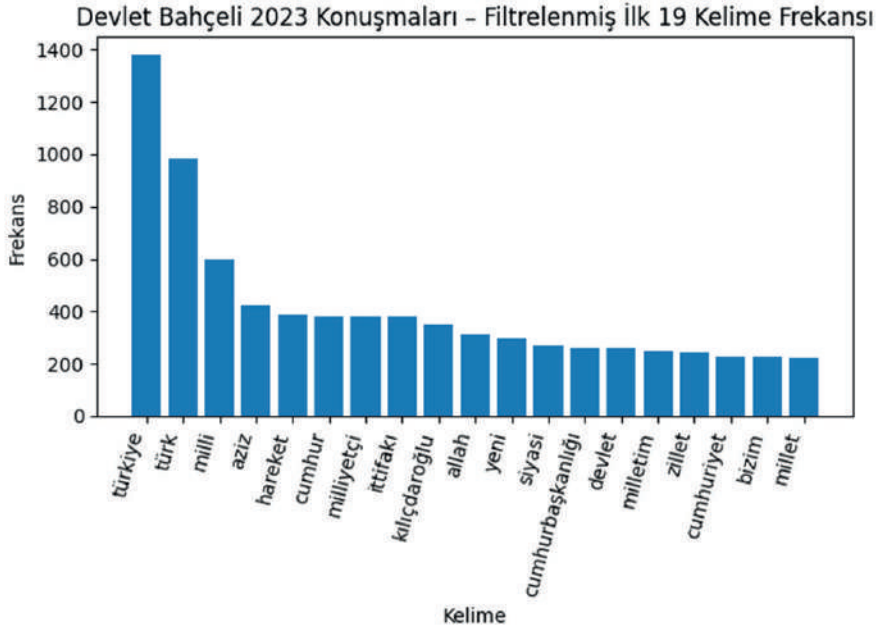
ve umut gibi alt duygu türleri de değerlendirilmiştir (Marcus, Neuman ve MacKuen, 2000). Duygusal tonlar, tematik yapılarla birlikte ele alınarak yorumlanmış; belirli temaların hangi duygu örüntüleriyle birlikte üretildiği analiz edilmiştir. Bu yaklaşım, milliyetçi söylemin yalnızca rasyonel argümanlara değil, duygusal çağrışımlara dayalı olarak da nasıl inşa edildiğini ortaya koymayı amaçlamaktadır.

Çalışmada analitik güvenilirliği sağlamak amacıyla kodlama süreci sistematik biçimde yürütülmüş; tematik yapıların tutarlılığı metinler arası karşılaştırmalar yoluyla test edilmiştir. Analiz süreci şeffaf biçimde raporlanmış; kullanılan yöntemler ve analitik adımlar açıkça tanımlanmıştır. Bu yaklaşım, çalışmanın tekrarlanabilirliğini ve metodolojik sağlamlığını artırmayı hedeflemektedir.

4. Bulgular

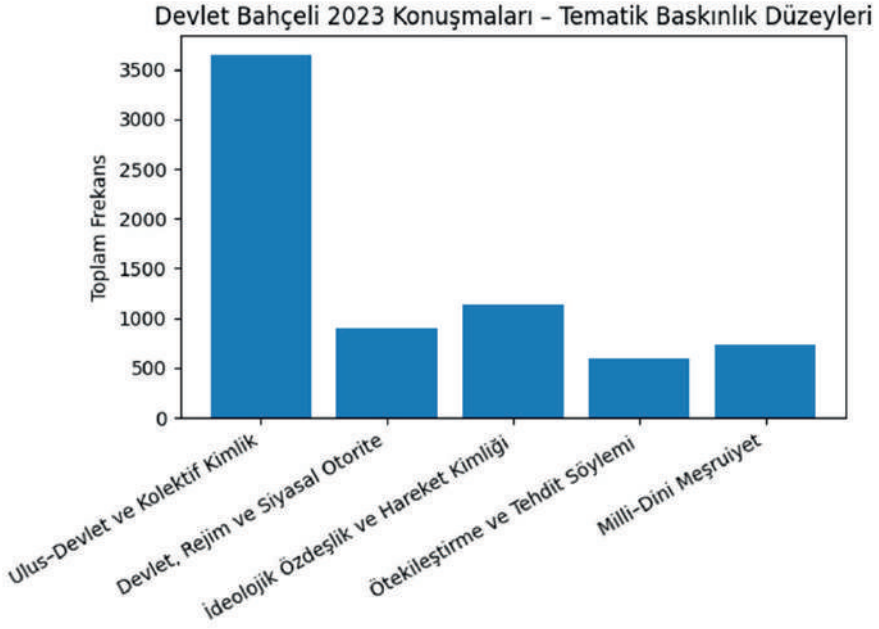
Bu bölüm, Devlet Bahçeli'nin 2023 yılı resmî konuşmalarına uygulanan frekans dağılımı, tematik analiz ve duygu analizi sonuçlarını sunmaktadır. Bulgular, milliyetçi söylemin kavramsal yoğunlaşma, tematik yapı ve duygusal örüntüler bakımından nasıl örgütlendiğini ortaya koymayı amaçlamaktadır. Analizler, yalnızca belirli kelime ve temaların sıklığını göstermeyi değil, bu unsurların milliyetçi ideolojinin söylemsel ve duygusal inşasındaki işlevlerini birlikte değerlendirmeyi hedeflemektedir. Bu doğrultuda bulgular, ilk olarak ideolojik açıdan anlamlı kavramların frekans dağılımı üzerinden ele alınmakta; ardından bu kavramsal yoğunlaşmanın tematik örüntülere nasıl dönüştüğü incelenmektedir. Son olarak, temalar ile duygusal kategoriler arasındaki ilişki analiz edilerek milliyetçi söylemin duygusal mimarisi ortaya konulmaktadır.

Grafik 1. Frekans Dağılımı

Bu çalışmada tematik analiz, Braun ve Clarke'ın (2006) veri temelli (inductive) yaklaşımı esas alınarak yürütülmüştür. Frekans analizi sonucunda ortaya çıkan ve işlevsel/bağlamsal kelimelerden arındırılmış 19 kavramsal birim, milliyetçi ideolojinin söylemsel çekirdeğini temsil eden anlamlı kümeler hâlinde sınıflandırılmıştır. Temalar, yalnızca kelime sıklığına değil, bu kelimelerin siyasal anlam üretimindeki işlevlerine göre oluşturulmuştur.

Grafik 2. Tematik Baskınlık Düzeyleri

Tema 1: Ulus-Devlet ve Kolektif Kimlik

Kavramlar:

Türkiye, Türk, millet, milletim, milli, cumhuriyet

Bu tema, milliyetçi söylemin temel ontolojik zeminini oluşturmaktadır. “Türkiye” ve “Türk” kavramları, siyasal topluluğun hem mekânsal hem de etnik/simgesel sınırlarını çizerken; “millet” ve “milletim” kullanımı, lider ile kolektif özne arasında doğrudan bir aidiyet ilişkisi kurmaktadır. “Milli” ve “cumhuriyet” kavramları ise bu kolektif kimliği devlet formu ve tarihsel süreklilikle ilişkilendirmektedir. Bu bağlamda tema, milliyetçi ideolojinin kimlik kurucu boyutunu temsil etmektedir.

Tema 2: Devlet, Rejim ve Siyasal Otorite

Kavramlar:

devlet, cumhur, cumhurbaşkanlığı

Bu tema, milliyetçi söylemin devlet-merkezli karakterini yansıtmaktadır. “Devlet” kavramı, soyut bir yönetim aygıtından ziyade korunması ve devam ettirilmesi gereken kutsal bir yapı olarak sunulmaktadır. “Cumhur” ve “cumhurbaşkanlığı” kavramları, yürütme erki ile ulusal irade arasında

doğrudan bir bağ kurarak siyasal otoriteyi meşrulaştırmaktadır. Bu tema, milliyetçi ideolojinin egemenlik ve yönetim boyutunu öne çıkarmaktadır.

Tema 3: İdeolojik Özdeşlik ve Hareket Kimliği

Kavramlar:

milliyetçi, hareket, ittifakı

Bu tema, milliyetçiliğin yalnızca bir düşünce sistemi değil, örgütlü ve süreklilik arz eden bir siyasal hareket olarak sunulduğunu göstermektedir. “Milliyetçi” kavramı ideolojik aidiyeti tanımlarken, “hareket” kelimesi bu ideolojiyi dinamik ve mücadeleci bir çerçeveye yerleştirmektedir. “İttifakı” kavramı ise milliyetçi söylemin koalisyon ve siyasal blok mantığı içinde yeniden üretildiğine işaret etmektedir. Tema, milliyetçi ideolojinin örgütsel ve siyasal strateji boyutunu temsil etmektedir.

Tema 4: Ötekileştirme ve Tehdit Söylemi

Kavramlar:

zillet, kılıçdaroğlu

Bu tema, milliyetçi söylemin çatışmacı ve dışlayıcı yönünü ortaya koymaktadır. “Zillet” kavramı, siyasal rakipleri ahlaki ve ulusal açıdan aşağılayıcı bir çerçevede konumlandırırken; “Kılıçdaroğlu” isminin yüksek frekansla kullanımı, ideolojik karşıtlığın kişiselleştirildiğini göstermektedir. Bu tema, “biz” ve “onlar” ayrımının söylem düzeyinde nasıl kurulduğunu ve milliyetçi ideolojinin negatif kimlik inşası boyutunu yansıtmaktadır.

Tema 5: Milli–Dini Meşruiyet ve Ahlaki Çerçeve

Kavramlar:

allah, aziz

Bu tema, milliyetçi söylemin dini referanslarla ahlaki bir zemin kazandığını göstermektedir. “Allah” ve “aziz” kavramları, siyasal söylemi kutsal bir çerçeveye yerleştirerek ideolojik pozisyonu yalnızca politik değil, aynı zamanda ahlaki ve manevi bir konum olarak sunmaktadır. Bu durum, milliyetçi ideolojinin seküler bir ulus anlatısı ile dini sembolizmi birlikte kullanan melez bir meşruiyet stratejisi izlediğine işaret etmektedir.

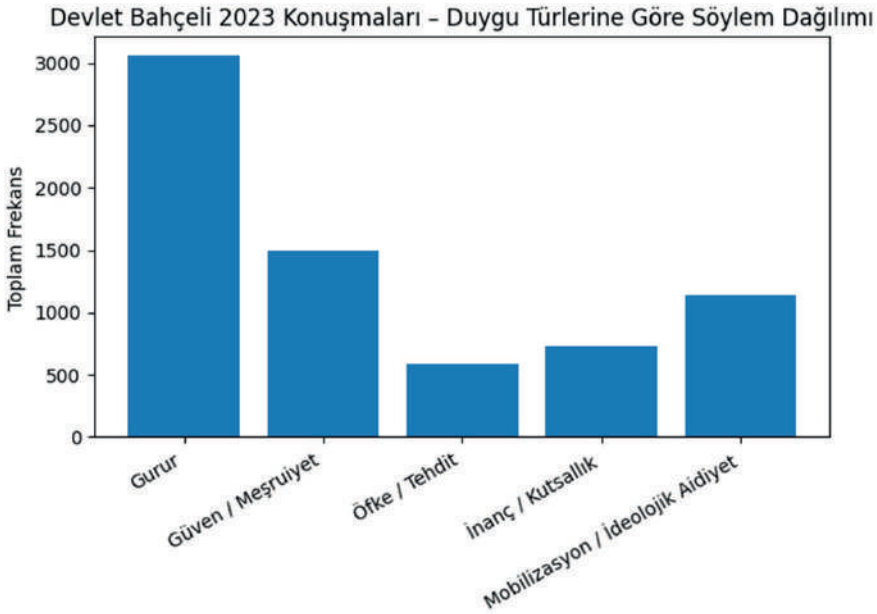
Ortaya çıkan tematik yapı, Devlet Bahçeli'nin 2023 yılı konuşmalarında milliyetçi ideolojinin beş ana eksen etrafında yoğunlaştığını göstermektedir:

- (i) kolektif ulusal kimlik,
- (ii) devlet ve siyasal otorite,

- (iii) ideolojik hareket ve ittifak,
- (iv) ötekileştirme ve tehdit algısı,
- (v) milli–dini meşruiyet.

Bu temalar birlikte ele alındığında, milliyetçi söylemin dağınık bir retorik üretimden ziyade, yüksek derecede tutarlı ve yoğunlaşmış bir ideolojik çekirdek etrafında yapılandığı görülmektedir. Tematik analiz, frekans bulgularını derinleştirerek söylemin yalnızca “ne söylendiğini” değil, nasıl bir siyasal dünya tasavvuru kurduğunu da ortaya koymaktadır.

Grafik 3. Duygu Analizi

Gurur (en baskın duygu)

En yüksek frekans “Gurur” kategorisinde ortaya çıkmaktadır. Türkiye, Türk, millet, cumhuriyet gibi kavramlar üzerinden inşa edilen bu duygu, milliyetçi söylemin pozitif kimlik ve aidiyet üretme kapasitesini göstermektedir. Söylemin merkezinde, kolektif özneye yönelik yüceltici ve onur verici bir anlatı bulunmaktadır.

Güven / Meşruiyet

İkinci en güçlü duygu kümesi, devlet, cumhur, cumhurbaşkanlığı, milli gibi kavramlarla şekillenen güven ve meşruiyet duygusudur. Bu durum,

milliyetçi söylemin yalnızca kimlik değil, aynı zamanda siyasal otoriteyi meşrulaştırıcı bir işlev gördüğünü ortaya koymaktadır.

Mobilizasyon / İdeolojik Aidiyet

Milliyetçi, hareket, ittifakı kavramları etrafında şekillenen bu kategori, söylemin eyleme çağırıcı ve örgütleyici yönünü temsil etmektedir. Milliyetçilik burada pasif bir kimlik değil, aktif bir siyasal aidiyet olarak sunulmaktadır.

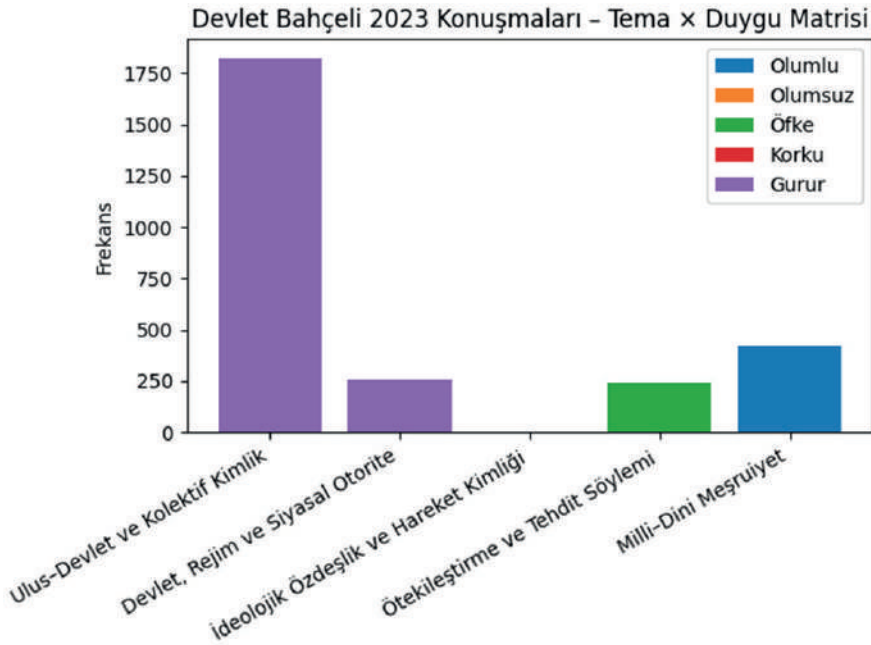
İnanç / Kutsallık

Allah ve aziz kavramları üzerinden ortaya çıkan bu duygu kümesi, milliyetçi ideolojinin dini ve ahlaki referanslarla desteklendiğini göstermektedir. Bu durum, söylemin seküler ulus anlatısını manevi bir meşruiyet zeminine eklemlediğini ortaya koymaktadır.

Öfke / Tehdit (nicel olarak sınırlı ama stratejik)

Zillet ve Kılıçdaroğlu kavramlarıyla temsil edilen bu kategori, nicel olarak daha düşük görünse de söylemin kutuplaştırıcı ve çatışmacı boyutunu yansıtmaktadır. Bu duygu, “biz” kimliğinin güçlendirilmesinde işlevsel bir karşıtlık üretmektedir.

Grafik 4. Tema x Duygu Matrisi

Grafik 4, duygusal kategorilerin tematik kümeler arasındaki dağılımını göstermektedir. Bulgular, milliyetçi söylemin ağırlıklı olarak gurur ve öfke etrafında yapılandığını; gurur duygusunun özellikle kolektif kimlik ve devlet olma temalarıyla güçlü biçimde ilişkilendiğini, buna karşılık öfke ve olumsuz duyguların ise ötekileştirme ve tehdit söylemi içerisinde yoğunlaştığını ortaya koymaktadır.

Tablo 1. Tema x Duygu matrisi Duygu Dağılımı

Tema	Olumlu	Olumsuz	Öfke	Korku	Gurur
Ulus–Devlet ve Kolektif Kimlik	0	0	0	0	1824
Devlet, Rejim ve Siyasal Otorite	0	0	0	0	257
İdeolojik Özdeşlik ve Hareket Kimliği	0	0	0	0	0
Ötekileştirme ve Tehdit Söylemi	0	242	242	0	0
Milli–Dini Meşruiyet	422	0	0	0	0

Tablo 1’de sunulan tema x duygu matrisi, Devlet Bahçeli’nin 2023 yılı resmî konuşmalarında milliyetçi ideolojinin duygusal mimarisinin sistematik ve tematik olarak ayrıştığını göstermektedir. Bulgular, milliyetçi söylemin duygusal mobilizasyonunun homojen olmadığını; aksine her temanın farklı bir duygu rejimiyle birlikte üretildiğini ortaya koymaktadır.

Ulus–devlet ve kolektif kimlik teması, neredeyse tamamen gurur duygusu üzerinden inşa edilmektedir. “Türkiye”, “Türk”, “millet” ve “cumhuriyet” gibi kavramların yoğunluğu, milliyetçi ideolojinin öncelikle pozitif bir kolektif özne yaratmayı amaçladığını göstermektedir. Bu bulgu, milliyetçi söylemin kriz ve tehdit algısından ziyade, aidiyet ve ulusal onur üzerinden meşruiyet ürettiğine işaret etmektedir.

Devlet, rejim ve siyasal otorite teması da benzer biçimde gurur duygusuyla ilişkilidir; ancak bu gurur, kolektif kimlikten ziyade kurumsal ve egemenlik temelli bir çerçevede ortaya çıkmaktadır. “Devlet” ve “cumhurbaşkanlığı” gibi kavramlar, siyasal otoritenin ulusal iradenin doğal ve meşru temsilcisi olarak sunulduğunu göstermektedir. Bu durum, milliyetçi ideolojinin devlet-merkezli karakterini duygusal düzlemde de yeniden üretmektedir.

Buna karşılık, ötekileştirme ve tehdit söylemi teması, öfke ve olumsuz duygular etrafında yoğunlaşmaktadır. “Zillet” ve siyasal rakiplerin kişisel olarak adlandırılması, milliyetçi söylemin çatışmacı boyutunun korku üzerinden değil, ahlaki ve siyasal öfke üzerinden kurulduğunu göstermektedir. Özellikle korku duygusunun bu temada sınırlı kalması, söylemin pasifleştirici

bir tehdit anlatısından ziyade, mobilize edici bir karşıtlık üretmeye yöneldiğini ortaya koymaktadır.

Milli–dini meşruiyet teması ise olumlu duygularla ilişkilendirilmiştir. “Allah” ve “aziz” gibi kavramlar, siyasal söylemi yalnızca ideolojik değil, aynı zamanda ahlaki ve kutsal bir zemine taşımaktadır. Bu tema, milliyetçi ideolojinin seküler ulus anlatısını dini sembolizmle tamamlayan melez bir meşruiyet stratejisi izlediğini göstermektedir.

Genel olarak tablo, Devlet Bahçeli'nin milliyetçi söyleminin korku merkezli bir kriz söyleminden ziyade, gurur ve öfke ekseninde yapılandığını ortaya koymaktadır. Bu duygusal yapı, milliyetçi ideolojinin seçmen mobilizasyonunu pasif korku anlatılarıyla değil, aktif aidiyet ve karşıtlık üretimi yoluyla gerçekleştirdiğini göstermesi bakımından literatüre özgün bir katkı sunmaktadır.

5. Tartışma

Bu çalışma, Devlet Bahçeli'nin 2023 yılı resmî konuşmalarını frekans dağılımı, tematik analiz ve duygu analizi yöntemlerini birlikte kullanarak inceleyerek, milliyetçi ideolojinin söylemsel ve duygusal yapısını çok boyutlu biçimde ortaya koymayı amaçlamıştır. Bulgular, milliyetçi söylemin rastlantısal ya da yalnızca konjonktürel bir retorik üretimden ziyade, yüksek derecede tutarlı ve yoğunlaşmış bir ideolojik çekirdek etrafında yapılandığını göstermektedir. Bu durum, Van Dijk'ın (2006) ideolojilerin söylem yoluyla sistematik biçimde yeniden üretildiği yönündeki kuramsal yaklaşımıyla doğrudan örtüşmektedir.

Frekans analizi sonuçları, milliyetçi söylemin kavramsal merkezinin açık biçimde “Türkiye”, “Türk”, “millet”, “devlet” ve “cumhuriyet” gibi ulus–devlet odaklı kavramlar etrafında yoğunlaştığını ortaya koymuştur. Bu bulgu, Anderson'un (1983) ulusu “hayal edilmiş bir siyasal topluluk” olarak tanımlayan yaklaşımıyla uyumludur. Bahçeli'nin söyleminde ulus, soyut bir tahayyül değil; sürekli olarak adlandırılan, yüceltilen ve duygusal olarak beslenen bir kolektif özne olarak inşa edilmektedir. Bu durum, milliyetçi ideolojinin yalnızca normatif bir kimlik iddiası değil, söylem aracılığıyla sürekli yeniden üretilen bir siyasal gerçeklik olduğunu göstermektedir.

Tematik analiz, bu kavramsal yoğunlaşmanın beş ana eksen etrafında örgütlendiğini ortaya koymuştur: ulus–devlet ve kolektif kimlik, devlet ve siyasal otorite, ideolojik hareket ve ittifak, ötekileştirme ve tehdit söylemi ile milli–dini meşruiyet. Bu tematik yapı, Smith'in (1991) milliyetçi ideolojinin temel bileşenleri olarak tanımladığı ortak kimlik, kader duygusu ve tehdit algısıyla büyük ölçüde örtüşmektedir. Ancak çalışmanın özgün katkısı, bu

bileşenlerin söylem içinde nasıl hiyerarşik biçimde düzenlendiğini ve hangi temaların merkezî, hangilerinin tamamlayıcı işlev gördüğünü ampirik olarak göstermesidir. Özellikle ulus-devlet ve kolektif kimlik temasının açık ara baskın olması, milliyetçi söylemin merkezine “biz” kimliğinin yerleştirildiğini ortaya koymaktadır. Bu bulgu, Billig’in (1995) “banal milliyetçilik” kavramıyla uyumludur; zira milliyetçilik burada olağanüstü bir kriz söylemi olarak değil, tekrar eden, kurumsal ve normalleştirilmiş bir siyasal dil olarak karşımıza çıkmaktadır. Bahçeli’nin resmî konuşmaları, ulusal kimliği istisnai anlara özgü bir mobilizasyon aracı olmaktan çıkarak, süreklilik arz eden bir siyasal referans çerçevesine dönüştürmektedir.

Duygu analizi bulguları, milliyetçi söylemin duygusal mimarisine ilişkin önemli ipuçları sunmaktadır. Analiz sonuçları, söylemin ağırlıklı olarak gurur ve öfke ekseninde yapılandığını; korku duygusunun ise görece sınırlı bir yer tuttuğunu göstermektedir. Marcus, Neuman ve MacKuen’un (2000) duygusal zeka modeli açısından değerlendirildiğinde, bu bulgu milliyetçi söylemin pasifleştirici bir tehdit anlatısından ziyade, aktif bir mobilizasyon stratejisi izlediğini düşündürmektedir. Gurur duygusu, kolektif kimliği güçlendirirken; öfke duygusu, siyasal karşıtlığı keskinleştirerek “biz” kimliğinin sınırlarını belirginleştirmektedir.

Tema × duygu matrisi, bu duygusal yapının temalar arasında homojen dağılmadığını açık biçimde ortaya koymuştur. Ulus-devlet ve kolektif kimlik teması neredeyse tamamen gurur duygusu üzerinden inşa edilirken, ötekileştirme ve tehdit söylemi teması öfke ve olumsuz duygularla ilişkilidir. Bu bulgu, Van Dijk’ın (2006) ideolojik kare yaklaşımında tanımladığı “bizim iyi yönlerimizin vurgulanması” ve “onların kötü yönlerinin öne çıkarılması” stratejisinin duygusal düzlemde nasıl işlediğini göstermektedir. “Biz” gururla yüceltilirken, “onlar” öfke ve aşağılayıcı söylemlerle konumlandırılmaktadır.

Millî-dini meşruiyet temasının olumlu duygularla ilişkilendirilmesi ise milliyetçi ideolojinin seküler ulus anlatısını dini ve ahlaki referanslarla tamamlayan melez bir meşruiyet stratejisi izlediğini göstermektedir. Bu durum, Bora’nın (2017) Türk sağında milliyetçiliğin devlet, düzen ve ahlak ekseninde şekillendiği yönündeki tespitleriyle uyumludur. Bahçeli’nin söyleminde din, bağımsız bir ideolojik alan olmaktan ziyade, milliyetçi kimliği güçlendiren tamamlayıcı bir unsur olarak işlev görmektedir.

Çalışmanın bulguları, milliyetçi söylemi popülizmin alt bir türevi olarak ele alan yaklaşımlara da eleştirel bir katkı sunmaktadır. Literatürde sıkça vurgulanan korku ve kriz merkezli popülist söylem modelinin aksine, Bahçeli’nin 2023 konuşmaları milliyetçi ideolojinin gurur ve aidiyet üretme kapasitesinin daha baskın olduğunu göstermektedir. Bu durum,

devlet-merkezli ve kurumsallaşmış milliyetçilik biçimlerinin, popülist dalgalanmalardan görece bağımsız bir söylem mantığına sahip olabileceğine işaret etmektedir.

Sonuç olarak bu çalışma, Devlet Bahçeli'nin 2023 yılı resmî konuşmalarında milliyetçi ideolojinin bilişsel (kavramlar), anlatısal (temalar) ve duygusal (duygu örüntüleri) boyutlarının birbirini tamamlayan bir bütünlük içinde yapılandığını ortaya koymaktadır. Milliyetçi söylem, bu bağlamda yalnızca siyasal bir iletişim aracı değil; kolektif kimliği, siyasal otoriteyi ve ideolojik sınırları yeniden üreten çok katmanlı bir söylemsel mekanizma olarak işlev görmektedir. Bu bulgular, lider söylemi, ideoloji ve siyasal duygu literatürüne Türkiye bağlamından ampirik ve teorik açıdan anlamlı bir katkı sunmaktadır.

Sonuç

Bu çalışma, Devlet Bahçeli'nin 2023 yılı resmî konuşmalarını çok katmanlı bir içerik analizi çerçevesinde inceleyerek, milliyetçi ideolojinin söylemsel ve duygusal yapısını ampirik olarak ortaya koymayı amaçlamıştır. Frekans dağılımı, tematik analiz ve duygu analizi yöntemlerinin birlikte kullanılması, milliyetçi söylemin yalnızca hangi kavramlar etrafında kurulduğunu değil, bu kavramların hangi tematik bağlamlarda ve hangi duygusal örüntülerle üretildiğini de görünür kılmıştır.

Bulgular, milliyetçi söylemin kavramsal düzeyde yüksek derecede yoğunlaşmış bir ulus-devlet çekirdeği etrafında yapılandığını göstermektedir. “Türkiye”, “Türk”, “millet”, “devlet” ve “cumhuriyet” gibi kavramlar, söylemin merkezinde yer alarak kolektif kimliğin ve siyasal meşruiyetin temel referans noktalarını oluşturmaktadır. Tematik analiz, bu kavramsal yoğunlaşmanın ulus-devlet ve kolektif kimlik, devlet ve siyasal otorite, ideolojik hareket ve ittifak, ötekileştirme ve tehdit söylemi ile milli-dini meşruiyet olmak üzere beş ana eksen etrafında örgütlendiğini ortaya koymuştur.

Duygu analizi ve tema × duygu matrisi bulguları, milliyetçi söylemin duygusal mimarisine ilişkin önemli bir sonuca işaret etmektedir: Söylem, ağırlıklı olarak korku merkezli bir kriz anlatısı üzerine değil, gurur ve öfke ekseninde kurulan bir mobilizasyon mantığı üzerine inşa edilmektedir. Kolektif kimlik ve devlet temaları gurur duygusuyla ilişkilendirilirken, ötekileştirme söylemi öfke ve olumsuz duygular üzerinden yapılandırılmaktadır. Bu durum, milliyetçi ideolojinin pasifleştirici bir tehdit söyleminden ziyade, aktif bir aidiyet ve karşıtlık üretme stratejisi izlediğini göstermektedir.

Çalışma, milliyetçi ideolojiyi popülizmin tali bir unsuru olarak ele alan yaklaşımlara eleştirel bir perspektif sunarak, devlet-merkezli ve kurumsallaşmış

milliyetçilik biçimlerinin kendine özgü bir söylem ve duygu mantığına sahip olabileceğini ortaya koymaktadır. Devlet Bahçeli'nin uzun süreli liderliği ve 2023 yılı gibi siyasal yoğunluğu yüksek bir dönemin seçilmesi, milliyetçi söylemin süreklilik ve istikrar boyutlarının analiz edilmesine olanak tanımıştır.

Bu çalışmanın bazı sınırlılıkları da bulunmaktadır. Analiz, tek bir liderin belirli bir yıla ait resmî konuşmalarıyla sınırlıdır. Ayrıca duygu analizi, sözlük temelli bir yaklaşım kullanılarak yürütülmüş olup, bağlamsal nüansların tamamını yakalama iddiası taşımamaktadır. Gelecek çalışmalar, farklı liderlerin söylemlerini karşılaştırmalı biçimde inceleyebilir; zaman serisi analizleriyle milliyetçi söylemin dönüşümünü takip edebilir ya da duygu analizinde bağlamsal ve derin öğrenme temelli yöntemleri içeren karma yaklaşımlar geliştirebilir. Sonuç olarak bu çalışma, milliyetçi ideolojiyi normatif bir tartışma konusu olmaktan çıkararak, ampirik olarak gözlemlenebilir, ölçülebilir ve duygusal olarak yapılandırılmış bir söylem pratiği olarak ele almakta; lider söylemi, ideoloji ve siyasal duygu literatürüne Türkiye bağlamından özgün ve bütüncül bir katkı sunmaktadır.

Kaynakça

- Anderson, B. (1983). *Imagined communities: Reflections on the origin and spread of nationalism*. Verso.
- Aytaç, A. A., & Elçi, E. (2014). Ideological construction of the politics of nationalism in Turkey: The Milliyetçi Hareket Partisi (MHP), 1965–1980. *Nationalism and Ethnic Politics*, 20(2), 182–204.
- Babayev, A., & Jumayeva, L. (2025). The partisan politics of foreign policy: Explaining Turkey's nationalist turn and its involvement in the 2020 Karabakh war. *Cambridge Review of International Affairs*, 38(1), 48–70.
- Billig, M. (1995). *Banal nationalism*. Sage.
- Bora, T. (2017). *Türk sağının üç hâli*. İletişim Yayınları.
- Braun, V., & Clarke, V. (2006). Using thematic analysis in psychology. *Qualitative Research in Psychology*, 3(2), 77–101. <https://doi.org/10.1191/1478088706qp063oa>
- Brubaker, R. (2017). Why populism? *Theory and Society*, 46(5), 357–385. <https://doi.org/10.1007/s11186-017-9301-7>
- Chilton, P. A., & Schäffner, C. (2002). Themes and principles in the analysis of political discourse. In P. A. Chilton & C. Schäffner (Eds.), *Politics as text and talk: Analytic approaches to political discourse* (pp. 1–44). John Benjamins.
- Chilton, P., & Schäffner, C. (2002). *Politics as text and talk: Analytic approaches to political discourse*. John Benjamins.
- Elçi, E. (2023). Right-wing populism and electoral discourse in Turkey: The 2023 general elections. *Turkish Studies*, 24(5), 673–692. <https://doi.org/10.1080/14683849.2023.2241127>
- Finlayson, A. (1998). Ideology, discourse and nationalism. *Journal of Political Ideologies*, 3(1), 99–118.
- Gnanapriya, S., & Anandan, K. (2025). Sentiment analysis in political discourse: Understanding public opinion from social media. *Discourse & Communication*, 19(1), 1–23.
- Grimmer, J., & Stewart, B. M. (2013). Text as data: The promise and pitfalls of automatic content analysis methods for political texts. *Political Analysis*, 21(3), 267–297. <https://doi.org/10.1093/pan/mps028>
- Krippendorff, K. (2004). *Content analysis: An introduction to its methodology* (2nd ed.). Sage.
- Liu, B. (2012). *Sentiment analysis and opinion mining*. Morgan & Claypool.
- Liu, D., & Ren, W. (2018). The appeal to political sentiment: An analysis of Donald Trump's and Hillary Clinton's speech themes and discourse strategies in the 2016 US presidential election. *Discourse, Context & Media*, 25, 143–152. <https://doi.org/10.1016/j.dcm.2018.05.003>

- Lucas, C., Nielsen, R. A., Roberts, M. E., Stewart, B. M., Storer, A., & Tingley, D. (2015). Computer-assisted text analysis for comparative politics. *Political Analysis*, 23(2), 254–277. <https://doi.org/10.1093/pan/mpu019>
- Marcus, G. E., Neuman, W. R., & MacKuen, M. (2000). *Affective intelligence and political judgment*. University of Chicago Press.
- Mudde, C. (2007). *Populist radical right parties in Europe*. Cambridge University Press.
- Neuendorf, K. A. (2017). *The content analysis guidebook* (2nd ed.). Sage.
- Piñero-Naval, V. (2020). The content analysis methodology: Uses and applications in communication research on Spanish-speaking countries. *Communication & Society*, 33(3), 1–15.
- Randour, F., Perez, J., & Reuchamps, M. (2020). Twenty years of research on political discourse: A systematic review and directions for future research. *Discourse & Society*, 31(4), 1–24.
- Smith, A. D. (1991). *National identity*. University of Nevada Press.
- Van Dijk, T. A. (2002). Political discourse and ideology. *Doxa Comunicación: Revista Interdisciplinar de Estudios de Comunicación y Ciencias Sociales*, 1, 207–236.
- Van Dijk, T. A. (2006). Ideology and discourse analysis. *Journal of Political Ideologies*, 11(2), 115–140. <https://doi.org/10.1080/13569310600687908>
- Yılmaz, İ., & Bashirov, G. (2018). The AKP after 15 years: Emergence of Erdoganism in Turkey. *Third World Quarterly*, 39(9), 1812–1830. <https://doi.org/10.1080/01436597.2018.1447371>
- Young, L., & Soroka, S. (2012). Affective news: The automated coding of sentiment in political texts. *Political Communication*, 29(2), 205–231. <https://doi.org/10.1080/10584609.2012.671234>
- Zürcher, E. J. (2004). *Turkey: A modern history*. I.B. Tauris.

Küresel Siyaset ve Ortadoğu Kıskaçında Türkiye'nin Dış Politikası: AK Parti Dönemi

Şaban Öztürk¹

Özet

Türkiye'nin dış politikasında uzun süre ana eksenini oluşturan Batıcı ve statükocu anlayışın ülke çıkarlarından ziyade Batı ile ilişkilerin seyrine odaklandığı söylenebilir. Soğuk Savaş sonrasında küresel siyasette yaşanan değişim, Türkiye'nin dış politikasında da yeni dönemi başlatmıştır. Yeni yüzyıla bu dış politika vizyonu ile giren Türkiye, uluslararası ilişkilerde bölgesel ve küresel güçlerle daha çok karşı karşıya kalmıştır. Küreselleşme ile birlikte Körfez Savaşı ve 11 Eylül sonrası Ortadoğu'da yaşanan gelişmeler, Türk dış politikasının yeni konseptinin oluşmasında önemli faktörler olmuştur. Bu durum aynı zamanda dış politikada yeni açılımlara ihtiyaç olduğunu göstermiştir.

Türkiye, iki binli yıllarda dış politikasını revize etmiş, bölgede ve dünyada meydana gelen gelişmeler karşısında aktif bir dış politika yürütmeye başlamıştır. Ekonominin de etkili olduğu bu dönemde dış politikanın, çok yönlü, çok boyutlu ve çok farklı aktörlerle yürütülmek zorunda kalınması dikkat çekmektedir. Yirmi üç yılı aşkın bir süredir dış politikaya yön veren AK Parti hükümetleri, “merkez ülke”, “komşularla sıfır sorun”, “yumuşak güç”, “insani dış politika” ve “ritmik diplomasi” gibi söylemler üzerinden geleneksel anlayıştan farklı bir çizgi takip etmiştir. Ancak iç siyasette yaşanan sorunlar ve bölgedeki gelişmeler Türk dış politikasının önüne çıkan bariyerler olarak kabul edilmiştir. Buna rağmen Türkiye'nin dış politika aktörleri, Ortadoğu ve Orta Asya'nın yanı sıra, Afrika'dan Güney Amerika'ya kadar geniş bir yelpazede bağımsız bir dış politika yürütmenin yollarını aramıştır. Geçmiş dönemlerle kıyaslandığında yeni dönem dış politikasının adeta çok bilinmeyenli denklem olarak tarif edilmesi dikkati çekmektedir. Çünkü uluslararası ilişkiler, dış politika ve diplomasi kıyasıya rekabetin yaşandığı bir alan haline gelmiştir. Tüm bunlara rağmen ahlaki normlara uygun, değer merkezli insani dış politika yürütebilmenin imkânı da vurgulanmaktadır.

1 Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Uluslararası İlişkiler Bölümü, sozturk78@gmail.com. ORCID:0000 0002 2095 195X.

Çalışmada dış politikaya etki eden faktörlere ilaveten Türk dış politikasının, son dönemlerde yaşadığı değişim ele alınmaktadır. Bu kapsamda Türkiye'nin, dış politika alanında yürütmüş olduğu politikalara ilişkin geniş bir literatür taraması yapılmıştır. Çalışmada, birbirinden farklı değerlendirmelere yer verilmesi ve özelde AK Parti dönemi Türk dış politikasının temel parametreleri ile ilgili ipuçlarına değinilmesi benzerlerinden farklılık olarak görülebilir.

GİRİŞ

Dış politikanın tüm ülkeler açısından zorluğu kabul edilse de bazı ülkelerde bu zorluğun oranı çok daha fazladır. Türkiye de dış politik açıdan diğer birçok ülkeye nazaran daha zorlu süreçlerden geçmektedir. Bunun temel sebepleri olarak; Türkiye'nin jeo-stratejik konumu, demografik yapısı, tarihi, sosyo-kültürel ve ekonomik yapısı gibi faktörlerin yanında komşularıyla ilişkileri, küresel siyasetin Ortadoğu'ya yansımaları ve dünya siyasetinin dinamik yapısı sayılabilir. Bununla birlikte tüm devletlerin olduğu gibi Türkiye'nin de barış, güvenlik, ekonomi gibi dış politik hedeflerinin olması kaçınılmazdır. Bu hedeflere ulaşma konusunda mevcut kaynakların en iyi şekilde kullanılması dış politika aktörlerinin başarılarına bağlıdır.

Uzun süre statükocu ve Batıcı bir anlayışla (Oran, 1996: 353, 368) yürütülen Türk dış politikasının, Özal ile birlikte yapısal değişikliğe uğradığı, iki binli yıllarda ise neo-liberalizm ve küreselleşmenin ulus-devletler üzerine etkilerinden ötürü yeni bir sürece girdiği söylenebilir. Bu süreçte iç politikanın, küresel siyasetin, dış ticaretin, iletişim araçlarının ve özellikle de bölgedeki krizlerin dış politikayı önemli ölçüde etkilediği kabul edilmektedir. Bu kapsamda koalisyonlar döneminden sonra uzun süren tek parti iktidarının avantajlarına karşın, iç siyasette meydana gelen gelişmelerin ve 11 Eylül 2001 ile başlayan bölgedeki savaş ve krizlerin Türkiye'nin dış politika yapım süreci ile yakından ilişkilendirilmesi mümkündür.

Çalışmada dış politikada yaşanan yeni gelişmeler ve yeni unsurlar ele alınmakta, literatür taraması üzerinden küresel siyaset, uluslar arası ilişkiler ve diplomasinin ulus-devlet politikalarına yansımalarına değinilmektedir. Bu çerçevede Türkiye'nin dış politikasında iki binli yıllarda göze çarpan değişim ve dönüşüm örnekler üzerinden değerlendirilmektedir. Bu çerçevede AK Parti döneminde dış politikada atılan adımlar, bölgesel ve küresel gelişmelerin Türk dış politikalarına etkisi ve yeni dönemde dış politikaya dair beklentilere yer verilmiştir.

1. Dış Politikayı Etkileyen Faktörler ve Türk Dış Politikasına Genel Bakış

Devletlerarası ilişkileri şekillendiren faaliyetler olarak da tanımlanan dış politikanın, dünyadaki gelişmelere bağlı olarak şekil ve muhteva değiştirdiği belirtilmiştir (İnan, 1998: 11). Buna ilaveten küresel siyasetin rekabetçi ve çatışmalı seyri, yirmi birinci yüzyılda da devam etmektedir. Geçmişten devralınan sorunlara dayalı olarak dünyanın birçok bölgesinde milliyetçilik, etnik ve dinsel farklılıklar, sömürgeciliğin sürdürülme isteği, enerji kaynaklarına dayalı rekabet ve çıkarlara dayalı güç eksenli realist politikaların, devletlerin dış siyasetinde temel etkenler olduğu gözlenmiştir.

Öte yandan geleneksel anlayışa göre dış politikada en etkili hususlar olarak tarih, coğrafya, din, kültür ve etnik yakınlık sayılmaktadır. Ancak küreselleşme dönemi dış politikada da yeniliklere kapı aralamış, iletişim ve ulaşım araçlarının çok hızlı değişimi nedeniyle dış politika alan ve kapsam olarak değişime uğramıştır. Bu sebeple geçmişte sadece küresel güçlerin başvurduğu geniş alanda dış politika yürütme anlayışı tüm devletler için uygulanabilir olmuştur. Ulus-devletler artık sadece komşuları, bölgelerindeki veya dini/etnik açıdan yakınlık duydukları ülkelerle değil, şimdiye kadar bir şekilde ilişki kurmadıkları ve mekân olarak da uzak ülkelerle de dış politik ilişkiler yürütebilmeleri dikkati çekmektedir.

Dış politikanın geleneksel aktörlerinin ve bu çerçevede diplomasinin de değişim ve dönüşümü dikkati çekmektedir. Geçmişte sadece yönetimin yani siyasi ve idari bürokrasinin etkin olduğu dış politikada özellikle son dönemlerde uluslararası kurum veya kuruluşların, ulus-ötesi firmaların/şirketlerin, sivil toplum kuruluşlarının ve kitle iletişim araçlarının da etkilerinden bahsedilebilir. Bunlara ilaveten, yumuşak güç unsurları (eğitim, kültür, sanat, tarih, turizm v.d.) ile kamu ve dijital diplomasi araçlarının da yoğun olarak kullanılması söz konusudur.

Türkiye açısından dış politikanın niteliğinin ve aktörlerin değişimi yönüyle neo-liberal küresel sürecin yeni yükler getirdiği biinmektedir. Bu dönemde eskiden beri var olan sorunlu dış politika alanlarına yenilerinin eklendiği, daha fazla sayıda aktörlerle ve devletlerle birlikte politika yapma zorunluluğu ortaya çıkmıştır. Artık bir devletin sadece kendi sorunlarına eğilmesi bölgedeki ve dünyadaki sorunlara kayıtsız kalması istenen bir durum değildir. Aktif dış politika olarak adlandırılan bu yeni durumda ekonominin başrol oynadığı, dış ticaretin temel belirleyici olduğu görülmüştür. Örneğin yeni dış politikaya uygun olarak ihdas edilen yeni kurumların ve aktörlerin Türkiye için olumlu olduğu beyan edilmektedir. Bu konuda Güder ve diğerleri (2020: 12)'nin aşağıdaki ifadeleri bunu açıkça göstermektedir:

“Türkiye’nin izlediği dış politikada yeni kurumların ihdas edilmesiyle ciddi bir aktör çeşitlenmesi gerçekleşmiştir. Bu durum Türkiye’nin dış politikada alternatif enstrümanlar geliştirmesine ve daha özgün bir dış politika uygulayabilmesine katkı sağlamıştır. Küresel güçlerle ilişkilerinde var olan orantısız güç dengesi daha çok Türkiye lehine bir yere evrilmiştir.”

Türk dış politikası uzun süre komşularla ilişkiler ve Soğuk Savaş döneminde iki kutuplu dünya düzeninin Batı eksenli politikaları üzerinden şekillenmiştir. Dolayısıyla bölgesel ve küresel gelişmelere ilgi gösterememiştir. Osmanlı bakiyesi olan bir devletin, yine Osmanlı hâkimiyetinde uzun süre kalmış diğer devletlerle sağlıklı bir dış politika kuramaması son derece ilginç karşılanmıştır. Ancak cumhuriyetin ilk yıllarında bir bakıma dönemin gerekliliği olarak yürütülen temkinli dış politikanın ve sonrasında yani İkinci Dünya Savaşı dönemindeki siyasetin faydaları görülmüştür. Sovyetler Birliği (SSCB)’nin tepkisine rağmen savaş dışında kalma stratejisi uygulanmış fakat tehdit sona ermemiştir (Şimşek, 2025:123). En azından yeni kurulan devleti savaş dışında tutmayı başarmıştır.

Sonraki yıllarda Türkiye’nin, NATO müttefikliği ve ABD ile yakınlaşması, bir taraftan güvenlik açısından rahatlamaya yol açsa da sürekli değişen gündemde statik bir dış politika izlendiği eleştirilerine yol açmıştır. Dolayısıyla izlenen politikaların Türkiye’nin, uluslararası alanda etkinliğinin azalmasına, bölgesel güç olma imkân ve fırsatlarının heba edilmesine sebep olduğu belirtilmiştir. Ayrıca bu şekilde yürütülen siyasetin acı sonuçlarının Kıbrıs Harekâtı ile açıkça görüldüğü kaydedilmiştir. Türkiye, Kıbrıs Harekâtı nedeniyle hem müttefikleri tarafından hem de yakın – uzak dostları tarafından yalnızlığa terk edilmiştir.

Soğuk Savaş döneminin dış politikası Yıldız (2025: 110)’ın Bağcı ve Şahin’den aktardığı şu ifadelerle de açıklanmaktadır:

“Soğuk Savaş boyunca Türkiye’nin dış politika yaklaşımı, ideolojik bağlılık kadar reel güvenlik hesaplarına ve bölgesel denge arayışına dayanmıştır. Türkiye, Batı ittifakının içinde yer alırken, aynı zamanda bölgesel istikrarı sağlama, komşularla ilişkileri kontrollü biçimde yürütme ve iç güvenliği dış tehditlere karşı tahkim etme hedefini gütmüştür. Dönemin uluslararası ortamı, Türkiye’nin dış politikada hem büyük güçler arası denge kurmasına hem de kendi ulusal çıkarlarını koruyan esnek bir pozisyon geliştirmesine imkân tanımıştır. Soğuk Savaş’ın sona ermesiyle birlikte Türkiye’nin dış politikası yeni tehdit ve fırsatlara yönelmiş olsa da bu dönemde geliştirilen ittifaklar, stratejik ortaklıklar ve güvenlik temelli refleksler, sonraki yıllarda da belirleyici olmaya devam etmiştir. Günümüzde Türk-Amerikan ilişkileri, Orta Doğu’daki krizler, terörle mücadele ve İsrail politikaları gibi konular etrafında şekillendiği gibi zaman zaman

gerilimler yaşansa da tarihsel derinliği ve stratejik bağlamı nedeniyle dengeli bir şekilde ilerlemeye devam etmektedir.”

Bu bilgiler ışığında Türk dış politikasının anılan dönemde iç ve dış güvenliğe ek olarak bölgesel istikrarı önemseydiği söylenebilir. Bununla birlikte Ortadoğu’da ulus-devletlerin dış politika yapımında sadece yakın ülkelerle değil aynı zamanda bölgesel ve küresel güçlerle de ilişkilerinin son derece önemli olduğu görülmüştür.

2. Küresel Siyasetin Aktörleri ve İki binli Yıllarda Türk Dış Politikası

Dünyada küresel siyasetle ilgili olarak bazı bölgelerin daha hareketli olduğu, bu bölgelerin devletlerin dış politikalarını etkilemeleri bakımından sürekli gündemde oldukları gözlenmiştir. Asya – Pasifik, Balkanlar, Orta Asya ve Ortadoğu bu bölgelerden bazıları olarak zikredilebilir. Küresel güçlerin, her biri siyasi, stratejik ve ekonomik yönlerden ön plana çıkmaları nedeniyle bu bölgelerden uzak durmadıkları gibi yürütmüş oldukları politikalarla diğer devletlerin hem iç hem de dış siyasetlerine baskı yapmaları artık alışılmış bir durum olarak karşımıza çıkmaktadır. ABD, Rusya ve Çin gibi küresel aktörlerin giderek artan rekabeti, diğer ülkeleri de pozisyon belirlemeye zorlamakta, barış ve güvenlik öncelikli politikalara yönlendirmektedir.

Buna ilaveten 11 Eylül 2001 saldırıları sonrasında Afganistan ve Irak işgalleri ile yaşanan hareketlilik ve ABD’nin yeni güvenlik yaklaşımı (Falk, 2005: 61), Türk dış politikasına da yansımıştır. 1 Mart tezkeresinin kabul edilmemesi ile başlayan yeni süreçte ABD ile uyuşmayan dış politika sıkıntılı süreçlerin yaşanmasına sebep olmuştur. ABD ile özellikle Suriye, Libya ve son olarak Filistin üzerinden farklı dış politika anlayışlarının ortaya konduğu görülse de sonuçta bir şekilde uzlaşma sağlamaya dönük çabaların olduğu görülmüştür.

Yirmi birinci yüzyılda Rusya ile dış politikada inişli çıkışlı bir sürecin yaşandığı söylenebilir. AK Parti hükümetleri komşularla sıfır sorun hedefi çerçevesinde Rusya’nın bölgedeki etkisinin farkında olduğunu hissettirmiştir. Ancak Suriye, Karabağ, Libya üzerinden iki ülkenin aksi yönde politik tutumları ilişkilere yansıtılmamaya çalışılmıştır. Bununla birlikte Türkiye’nin, Rusya-Ukrayna Savaşı esnasında tarafsız tutumu, arabulucu rolü ve boğazlar ile ilgili duruşu ilişkilerin gelişmesinin en önemli sebebi sayılabilir. Ancak Türkiye-Rusya ilişkilerinde Putin ve Erdoğan’ın yakın temaslarının sürece önemli katkı sağladığı değerlendirilmiştir.

Türkiye’nin özellikle dış politikası söz konusu olduğunda vurgulandığı üzere; jeo-stratejik konum önem arz etmektedir. Bu çerçevede Türkiye’nin,

1959 yılından beri AB'ye üyelik isteği aynı zamanda kendisini Avrupa'nın bir parçası olarak görmesinin de bir sonucu olarak kabul edilebilir. Bununla birlikte bulunduğu konum Türkiye'yi, Ortadoğu siyasetinin tam göbeğinde (Fuller, 2023: 35) olmasını zorunlu kılmaktadır. Sander (2000: 241-242) de, Türkiye'nin bulunduğu konumun önemine dikkat çekmiştir. Türkiye'nin, Avrupa, Batı Asya ve Kuzey Afrika arasındaki tüm kara, deniz ve havayollarının birleştiği, çok önemli Doğu Akdeniz alt sisteminde yer aldığını, üçü Ortadoğu ve üçü de Avrupa'da yer alan altı ülkeyle uzun deniz ve kara sınırlarına sahip olduğunu belirtmiştir. Sander'e göre bulunduğu konum Türkiye'nin, kendisini çevreleyen bölgelerde istikrar arayışını gerekli kılmaktadır.

Bu çerçevede Türkiye'nin Orta Asya ve Kafkasya ile ilişkilerinin reel düzlemde değerlendirilemediği ve Sovyetler Birliği'nin çöküşü ile bölgedeki ülkelerin bağımsızlıklarını kazanmalarının yanlış yorumlandığı belirtilmiştir. Kramer (2001: 148-155), bu konuda Türkiye'nin Batılı müttefikleri tarafından yanlış yönlendirildiğini, İran tarafından bölgenin hızla İslamleştirilmesi olasılığına karşı Orta Asya ve Kafkasya için bir model olabileceğinden hareketle bölge ile ilişkilerini geliştirmesi gerektiği üzerinde durulduğunu aktarmıştır. Ancak hem bunu başarabilecek maddi desteğin sağlanamaması hem de Rusya faktörünün yeterince hesaba katılmaması nedeniyle istenen sonuçların elde edilemediği vurgulanmıştır. Dolayısıyla Türkiye'nin, yeni bağımsızlığını kazanmış bu cumhuriyetler ile soydaşlığa dayalı güçlü bir Türki devletler birliği oluşturma vizyonundan, ekonomiye dayalı ve özelde enerji kaynakları üzerinden somut politikalara yönelmesi oldukça zaman almıştır.

Yeni yüzyıla girerken Türk dış politikasında yaşanan değişimler içinde bazıları, geleneksel anlayışın değişimini göstermesi bakımından daha çok ön plana çıkmaktadır. Türkiye, hem yakın çevresi ile hem de daha önce ilişkilerinin zayıf olduğu bölgelerle iletişime geçmiştir. Bu dönemde Ortadoğu'dan Afrika'ya kadar birçok devletle diplomatik ilişkilerin geliştirildiği görülmektedir. 2005 yılının Afrika yılı ilan edilmesi, yeni büyükelçiliklerin açılması, TİKA projesi kapsamı genişletilerek çok sayıda ülkede² faaliyete başlamıştır. Ortadoğu'da yürütülen diplomatik temaslar birçok ülkeyle yakın işbirliği anlaşmalarının yapılmasıyla sonuçlanmıştır. Böylece Türkiye'nin, bölgesinde dış politikası ile adından söz edilen ülke olarak gücünü artırdığı dile getirilmiştir.

2 Bkz.: <https://tika.gov.tr/>, Erişim Tarihi: 11.10.2025.

3. Ortadoğu’da Son Gelişmelerin Türk Dış Politikasına Yansımaları

Yukarıda da belirtildiği üzere Türkiye’nin dış politikası, iki binli yıllarda eksen değişimine uğramıştır. Bu dönemde çok yönlü dış politika anlayışının hâkim olduğu görülmektedir. Bir taraftan Avrupa Birliği politikaları ve üyelik için gerekli koşulları oluşturmaya çaba sarf eden Türkiye, diğer taraftan Ortadoğu ile ilişkilerini sürekli geliştirmektedir. Ayrıca hem Balkan ülkeleri ile çok yönlü dış politika yürütürken hem de Rusya ile diplomatik ilişkilerini geliştirmektedir.

Son yirmi üç yılda Türkiye’nin dış politikasında söz sahibi olan Adalet ve Kalkınma Partisi (AK Parti), dünya sisteminin yeniden tasarlandığı bir dönemde iktidara gelmiştir. Özal ile 1980’lerin ortalarında başlayan dış politikadaki değişim ve dönüşüm (Kramer, 2001: 323) AK Parti döneminde iyice belirginleşmiştir. Uluslar arası arenada Türkiye’nin konumu kabul görmüş, atılan adımlar kazanımlarla sonuçlanmıştır. Türkiye’nin özgül ağırlığının daha fazla hissedilmesinin temel neden ise ekonomi, kamu ve insani diplomasi ile ilişkili dış politika araçlarının aktif şekilde kullanılması olarak açıklanmıştır (Güden v.d., 2023: 136). Türkiye’nin iki binli yılların başında iki önemli dış politika argümanını sıkça dile getirdiği gözlenmiştir. Bunlardan birisi Atatürk’e atfen kullanılan “Yurtta Sulh Cihanda Sulh”(Sander, 2000: 145), diğeri ise “komşularla sıfır sorun”dur.

Uzun süren ve hâlihazırda devam eden hükümet olmasının yanı sıra, dış politikaya yansıtılan değişim ve dönüşüm AK Parti dönemindeki dış politikanın ayrıca ele alınmasını gerekli kıldığı ifade edilebilir. Cumhuriyet dönemi boyunca dış politikadaki alışkanlıkların bu dönemde değiştiği, küresel güçlerle (ABD, Rusya, AB ülkeleri) ilişkilerin boyutunda yaşanan gelişmelere ilaveten Afrika ve Ortadoğu politikalarıyla da dikkat çeken ülke olarak Türkiye AK Parti iktidarında neredeyse hiç gündemden düşmemiştir. Bu aktif dış politikanın hem aktörlerle hem de konjonktürle ilişkisi olduğu belirtilmiştir. Bu dönemde Türk dış politika aktörlerinin idealist olmaları, dinamik bir dış politika izlemeleri ve bölgesel anlamda ortaya çıkan krizlerde arabulucu sıfatıyla inisiyatif almaları dikkatle izlenmiştir. Türkiye’nin çıkış noktası olarak merkez ülke ve sıfır sorun, bir süre sonra bölgedeki gelişmelere bağlı olarak eleştirilere de tabi tutulmuştur.

AK Parti döneminde dış politikaya yön verenlerden biri olarak önce dış politika danışmanı, sonra dış işleri bakanı ve başbakanlık vasıflarını taşıyan Ahmet Davutoğlu’ na göre bulunduğu merkezi konum ve taşıdığı tarihi misyonuyla Türkiye bir model ülke olmalıdır³. Bu kapsamda merkez ülke

3 Bkz.: Ahmet Davutoğlu, Stratejik Derinlik: Türkiye’nin Uluslararası Konumu, İstanbul, Küre Yayınları.

olmasının avantajlarını kullanarak dış politikada yumuşak güç araçları ile hedeflerine çok daha rahat ulaşabileceği belirtilmiştir. Ancak bu anlayışın ulus-devlet misyonu ve bölgedeki diğer ülkelerin (İran, Mısır, v.d.) tepkisiyle karşılaşılabilirdiği endişeleri nedeniyle eleştirildiği gözlenmiştir. Bu eleştirilere rağmen bahsedilen dönemde Türkiye'nin dış politikada attığı adımların dikkat çektiği, bazı ülkelerin tepkilerine neden olsa da toplumlar düzeyinde rol model olarak gösterilmeye başlandığı bilinmektedir. Türk dış politikasını etkilediği düşünülen ve Davutoğlu tarafından çerçevesi çizilen dış politikadaki bu yeni anlayış “Stratejik Derinlik” adlı eserde ayrıntılı bir şekilde açıklanmıştır. Yeşiltaş ve Balcı (2013: 8)’nın da aktardığı gibi; Davutoğlu’nun, Stratejik Derinlik adlı çalışmasının, aslında teorik bir dış politika kavramsallaştırması olduğu görülmektedir. Teori; Türkiye’nin coğrafik ve tarihsel derinliğinin ön plana çıkarıldığı, jeopolitik, jeokültürel ve jeoekonomik konumunun uluslararası siyasetin dönüşümünde önemli olduğunu varsaymıştır. Türkiye’nin bölgesel ve uluslararası sistemdeki kültürel, tarihi ve coğrafi “merkeziyetini” ifade eder. Uzgel (2010: 63) ise “Stratejik Derinlik” kitabının, Türk dış politikasının geçmiş sürecinin eleştirisine dayandığını, bu dönemde elitist ve otoriter siyaset düşüncesinin iç politikayı olduğu kadar dış politikayı da şekillendirdiğini ifade etmiştir. Uzgel’e göre Davutoğlu kitabında “merkez ülke” konumuna geçebilmenin ancak devlet sisteminin iç politikadaki dönüşümüne bağlı olduğunu, böylece devletin kendi vatandaşlarının istek, beklenti ve dünya görüşlerine göre şekillenecek dış politika ile hedeflerine ulaşmasının mümkün olduğuna dikkat çekmiştir.

Bu düşünce ekseninde bir süre nispeten olumlu gelişmelerin seyrine karşın, gerek iç siyasette gerekse dış siyasette yaşanan gelişmeler sonraki süreçte Türkiye’nin dış politikada sert güce dayalı anlayışının ön plana çıkmasını sağlamıştır. Arap Baharı sonrasında bölgesel gelişmeler, bu anlayışın değişiminde büyük paya sahiptir. Nitekim 2011 yılında başlayan Ortadoğu coğrafyasının büyük bölümüne yayılan Arap Baharı, küresel güçlerin bölgede yürüttüğü istikrar bozucu politikalar ve iç siyasetteki olumsuzluklar dış politikayı da etkilemiştir. Bu dönem Türkiye açısından yaşanan olumsuz gelişmeler, hem kazanımların elden çıkmasına hem de bölgede oynadığı öncü rol vasfının yitirilmesine neden olmuştur. Burada bilinmesi gereken asıl meselenin dış dünyada ve uluslararası ilişkilerde yeni bir sürece girildiği ve bunun için yeni bir vizyon gerektiğidir. Küresel ve bölgesel güçlerin giderek daha çok realist yaklaşımla hareket etmesine karşın iç politikada toparlanma zaman almıştır. Dış politikanın yeni sürece evirildiği bu zaman diliminde Türkiye içinde yaşanan Gezi olayları ve 2015 seçimleri sonrasında tırmandırılan terör olayları ile 15 Temmuz 2016’daki başarısız

darbe girişimi ve Rusya ile yaşanan gerginlikler, atılması gereken dış politik adımları geciktirmiştir. Ancak belirtilen olayların her biri için yapılan hamleler sonuç vermiş, önemli sıkıntılara yol açsa da bir şekilde etkileri azaltılmış ya da tamamen bertaraf edilmiştir. Türkiye’de yaşanan sistem değişikliğinin de bu çerçevede ele alınması gerektiği ve toparlanma sürecine katkı sağladığı ifade edilebilir.

Dünyada ve bölgede yaşanan gelişmeler yukarıda belirtilen durumlarla sınırlı kalmadı. 2019 yılında başlayan ve yaklaşık iki yıl süren covid-19 pandemi süreci, Türkiye için diplomasinin gelişimine katkı sunmuştur. Fakat Rusya-Ukrayna Savaşı ile 7 Ekim 2023 sonrası Ortadoğu’da yaşananlar ve özellikle Gazze soykırımı⁴ Ortadoğu’da sıkıntılı sürecin olduğu kadar dış politika açısından da zorlu günlerin daha uzun süre devam edebileceğini göstermiştir.

4. AK Parti Dönemi Türk Dış Politikasında Yaşanan Son Gelişmeler

AK Parti’nin uzun dönem iktidar olması dış politikada farklı uygulamaları biraz da zorunlu olarak gündeme getirmiştir. Dış politikada yaşanan dönüşümler bazı eleştirilere tabi tutulsa da, doğası gereği bu farklı uygulamaların çoğu zaman tercih olmadığı bilinmektedir. Turan (2023: 67), AK Parti döneminde yaşanan kapsamlı değişimlerin, kontrol dışı olduğuna dikkati çekerek partiyi çözüm üretmede zorladığını vurgulamıştır. Turan’a göre;

“Bölgede (yakın coğrafyada) yaşanan Irak Savaşı, Büyük Ortadoğu Projesi (BOP), Arap Baharı, Suriyeli Göçü, Kırım’ın ilhakı ve Ukrayna-Rusya Savaşı gibi birçok belirleyici AK Parti’yi çeşitli tercihler yapmaya zorlayarak bir bunalımın/ sarmalın içerisine sürüklemiştir. AK Parti bir yandan bu tür bunalımları aşmaya çalışırken diğer yandan Yeni Osmanlıcılığı işletmeye çalışması ile kendisini ayrıca bir sarmalın içerisinde bulmaktadır. Dolayısıyla ülkenin maziden beslenen ülkeleri de politik tercihleri zorlaştırarak bir bunalım alanı yaratmaktadır. AK Parti tarihi geçmişini, dil, din ve kültür ortaklıklarını, ülkenin geleceğini, olası savaşları ve ekonomik sorunları/gidişatı hesap ederek kötünün iyisi olduğuna ya da iyi olduğuna inandığı politikalara yönelmeyi amaçlasa da yenilenen sorunlar yaşanan bunalımı derinleştirmiştir. Bu süreçte AK Parti ideolojik duruşuna ya da dini-etnik pozisyonuna göre mi hareket edeceğini yoksa pragmatist mi davranacağını belirlemek durumunda kalmıştır. Dış politikada yaşanan dönüşüm konusunda karar verilirken ülke içinde meşruluğun sürdürülmesi de

4 <https://www.bbc.com/turkce/articles/c5y5628jmy3o>, Erişim Tarihi: 10.10.2025.

önemli olduğundan ayrıca bir bunalım gerekçesi daha AK Parti'yi imtihana tabi tutmuştur...”

Bu dönemde yaşanan gelişmelerin sadece Turan tarafından yukarıda belirtilen hususlar olmadığı, ayrıca son yıllarda giderek artan kriz ve savaşların, hem bölgesel hem de küresel çapta sıkıntılara yol açtığı görülmüştür. Türkiye'nin yakın çevresinde cereyan eden olaylara ilişkin adeta “bıçak sırtı” bir dış politika yürütmesi gerektiği söylenebilir. Dış politikayı zorlayan bu olaylardan bazıları; Irak'ta DEAŞ benzeri yapılanmaların oluşturduğu tehdit, Suriye'de şiddetin artması/ YPG tehlikesi ve Suriye topraklarına düzenlenen (Zeytin Dalı, Fırat Kalkanı, Barış Pınarı gibi) harekâtlar, Karabağ için Azerbaycan'a verilen destek, Kıbrıs ile ilgili artan gerilim, Katar ve Libya'ya verilen destekler, Rusya ile yaşanan gerginlik, başarısız FETÖ darbesinin etkileri ve ABD ile yaşanan gerginlikler, Filistin Meselesi, ...v.d.

Görüldüğü üzere Türkiye'nin, çevresinde birçok sorunun varlığı ile çatışma ve şiddet sarmalına dönen bölgesindeki gelişmeler, zorlu bir dış politikanın yürütülmesini gerekli kılmaktadır. Ancak bu durumun ülkeler açısından fırsat olabileceği de söylenebilir. İzlenecek çok yönlü dış politika, Türkiye'nin aynı anda komşularıyla, Ortadoğu ve İslam ülkeleriyle, Balkanlar, Karadeniz ve Kafkasya gibi bölgelerle ilişkilerini geliştirmesini, işbirliğini artırmasını ve gerektiğinde ittifaklar kurmasının önünü açabilir.

Bu kapsamda, iki binli yılların başlarından ilk çeyreğin bitimine kadar uzun sayılabilecek bir dönem Türkiye'de iktidar olan AK Parti'nin dış politikasını genel olarak değerlendirmek mümkün ise de ülkelere ve bölgelere göre incelemek daha ayrıntılı bilgi verebilir. Dolayısıyla bu dönemde Türkiye'nin, komşularıyla, Ortadoğu ve Orta Asya, AB ülkeleri, Balkanlar, Çin, ABD gibi ülkeler ve bölgelerle yürütülen dış politikasının irdelenmesi önemlidir.

5. AK Parti Döneminde Küresel Güçlerle Yürütülen Dış Politika

Kasım 1989'da Berlin duvarının yıkılışı ile Soğuk Savaş'ın kesin olarak son bulduğu belirtilmiştir (Chomsky 2003: 74). Soğuk Savaş'ın sona ermesiyle beraber kaos ortamı, fırsatlar ve tehditler ülkeleri yön arayışına iterken, ABD öncülüğünde oluşturulan “Yeni Dünya Düzeni” formülü (Arı, 2001: 461) BM'nin de desteği ile ön plana çıkmıştır. Balkanlar, Ortadoğu ve diğer bazı bölgelerde ortaya çıkan sorunlar ve bu sorunlara müdahale şekilleri üzerinde yürütülen müzakereler kısa süre için de olsa umut vaat etmiştir. Yenidünya düzeni çerçevesinde uluslararası refah, barış, demokrasi ve diğer beklentiler artmıştır. Ancak bu beklentilerin boşa çıktığı, ABD başta olmak üzere ülkelerin realist politikalar üzerinden sadece çıkarlara ve güvenlik eksenli politikalara yönelmesi ile açığa çıkmıştır. Bu dönemde beklendiği gibi ne

nükleer silahların kullanımının sonlandırılması ne de diğer insani felaketlerin önüne geçilebilmesi için önemli adımlar atılabilmektedir (Falk, 2005: 62).

Tam aksine yirmi birinci yüzyılda gelişen teknoloji ve buna bağlı olarak enerjiye duyulan ihtiyaç, küresel güçler arasındaki rekabetin artmasına yol açmıştır. ABD'nin son dönemde nadir elementlerle ilgili farklı ülkelerden olağandışı talepleri bu düşüncüyü doğrulamaktadır. İki binli yıllardan itibaren farklı bir politika izlemeye başlayan Çin, ABD ile rekabetini bazen açıktan bazen örtülü olmak üzere neredeyse her alanda sürdürme niyetinde olduğunu dışa vurmuştur. Rusya ise Soğuk Savaş Dönemi sonrasında Putin ile birlikte küresel siyasetin belirleyici aktörlerinden biri olmaya başlamış, Ortadoğu hamleleri ve Ukrayna Savaşı ile bunu teyit etmiştir. Enerji kaynakları konusundaki avantajlı durumunu lehine kullanmaya çalışmıştır. Avrupa Birliği (AB) ülkeleri için yeni yüzyıl beklentileri karşılamamıştır. En azından ilk çeyrek dönem genel olarak ele alındığında küresel rekabette nispeten ağırlıkları azalmış, ABD, Rusya ve Çin'e oranla uluslar arası siyasette görünürlükleri azalmıştır.

Türkiye-ABD ilişkilerinin inişli çıkışlı bir seyir izlediği gözlenmektedir. Belirtildiği gibi; İkinci Dünya Savaşı sonrasında, Almanya'nın bölünmesi, İtalya, İngiltere ve Fransa gibi ülkelerin güç kaybetmesi Ortadoğu'ya da yansımıştır. Tüm dünyada olduğu gibi zayıflayan İngiliz ve Fransız hegemonyası yerini ABD ve SSCB liderliğinde cereyan eden Soğuk Savaş'a bırakmıştır (Öztürkci, 2017: 375). Kuşkusuz bu durum Türkiye'yi de etkilemiştir. İkinci Dünya Savaşı'nın ardından Sovyetler Birliği'nin tehditleri karşısında ABD ve NATO'ya yeşil ışık yakan Türkiye, zamanla ABD için bölgedeki en önemli müttefik olarak görülmüştür. Ancak ABD'nin Türkiye ile ilişkileri sadece iki ülkeyi ilgilendiren konularla sınırlı kalmamaktadır. Örneğin Kıbrıs konusunda ABD'nin tavrı genellikle Türkiye karşıtı olmuştur. İsmet İnönü'ye 1964 yılında yazılan Johnson Mektubu ve 1974 Kıbrıs Barış Harekâtı sonrası ABD Kongresi'nin ambargo kararı (Harris, 2002: 260) hatırlanabilir. Ayrıca Türkiye'nin İsrail ile ilişkilerinin seyri de ABD ile dış politikayı önemli ölçüde etkilemektedir. Türkiye'nin İsrail ile askeri, teknolojik ve ekonomik alanda dış politikasının iyi olduğu dönemde ABD ile de yakın ilişkilerinin olması dikkati çekmektedir. Bu durum ABD'deki Rum ya da Yahudi lobisinin dış politika üzerindeki etkisi olarak okunabilir. Aslında 2002 yılında iktidara gelen AK Parti, dış politikaya ilişkin atacağı adımlarda ABD'yi önemseydiğini her aşamada göstermiştir. İki ülke ilişkilerinde zaman zaman bazı kırılmalar yaşansa da müttefiklik olgusuna zarar verecek adımlardan her ki tarafta kaçınılmıştır. Türkiye-ABD arasında belirtilen kırılganlığın yaşandığı dönemlerden İkinci Körfez Savaşı olarak bilinen Irak'ın işgaliyle sonuçlanan süreçtir. ABD bu süreçte Türkiye'nin desteğini talep etmiştir. Dönemin AK

Parti Hükümeti tezkereyi destekleyeceğini ilan etmesine rağmen Türkiye, 1 Mart Tezkeresi ile ABD'nin Irak işgaline TBMM kararı ile hayır demiş ve destek vermemiştir. Ayrıca siyasi ve ekonomik bakımdan Türkiye'nin yanı başında devam eden bu süreçten son derece olumsuz etkilendiği de bilinmektedir. Ancak bu durum orta vadede her iki ülkenin bölgede ortak politikalar yürütmelerine engel olmamıştır.

Türkiye-ABD ilişkilerinin ele alındığı bir diğer düzlem ise Büyük Ortadoğu Projesi (BOP) olmuştur. Bağcı ve Sinkaya (2006: 22-23) tarafından da aktarıldığı gibi; Irak işgali başta olmak üzere ABD politikalarının Ortadoğu'da desteklenmesi esasına dayanan BOP, bölge ülkelerine sorumluluk yüklemekteydi. Buna göre Ortadoğu'da demokrasi, iyi yönetim, bilgi toplumunun oluşturulması, iktisadi ve toplumsal kalkınmanın bölgesel sorunları çözmenin en ideal yolu olduğu dile getirilmiştir. Ancak geçen süre hem küresel güçlerin hem de bölge ülkelerinin tamamen çıkarlarını önceleyen yaklaşımları nedeniyle projenin olumlu sonuçlanmadığını göstermiştir. Türkiye'nin, ABD ile beraber Büyük Ortadoğu Projesi (BOP) kapsamında Ortadoğu'ya ilişkin önemli politikalar yürütmek istediği ancak ABD'nin pragmatist politikaları nedeniyle demokrasi ve insan hakları bağlamında istenen hedeflere ulaşamadığı görülmüştür. BOP'da yer alan ana başlıkların siyasi, sosyo kültürel ve ekonomi olduğu, bu çerçevede aşırılıklar, terörizmin, uluslar arası suçların ve kaçak göçün önlenmesi olduğu, buna ilaveten serbest piyasa, sosyal ve siyasi durumun iyileştirilmesi, serbest seçimler, basın özgürlüğü ve insan hakları örgütlerinin desteklenmesi gibi önemli konuları kapsadığı ifade edilmiştir. Ancak geçen yaklaşık yirmi yıllık sürede ABD politikaları ne terörizmin ve aşırılığın zayıflamasını sağlamış ne de belirtildiği gibi serbest piyasa ve serbest seçimlerin Ortadoğu'da yaygınlaşmasına ön ayak olmuştur. Libya, Suriye ve Irak örneğinde olduğu gibi ABD, Türkiye'nin de içinde bulunduğu bölge ülkeleri açısından sorun oluşturan yapılanmalar ve örgütlerle işbirliği yapmaktan kaçınmamıştır. Kireççi (2023: 61) tarafından da belirtildiği üzere; ABD tarafından da terör örgütü olarak kabul edilen PKK'nın Suriye uzantısı olan PYD'ye, diğer adıyla Suriye Demokratik Güçleri/SDG'ye sağlanan çok büyük miktarda mühimmat ve askeri ekipman desteği Suriye'de istikrarsızlığın artmasına yol açtığı gibi iki ülke ilişkilerini son derece olumsuz etkilemiştir.

Öte yandan Türkiye'nin Avrupa Birliği ile ilişkileri beklendiği düzeyde gelişmemişse de en önemli adımların AK Parti hükümetleri döneminde atıldığı söylenebilir. Türkiye'nin AB'ye üye olamamasının ve ilişkilerin sağlam bir zemine oturtulamamasının hem AB'ye dönük hem de Türkiye'ye dönük sebepleri bulunmaktadır. AB ülkelerinden üyeliğe dönük farklı seslerin çıkması, ulusal çıkarların, birliğin hedeflerinin önüne geçmesi ve

Almanya örneğinde olduğu gibi bazı üye ülke liderlerinin Türkiye'ye ilişkin olumsuz bakış açıları süreci yavaşlatmıştır. Türkiye tarafında ise AK Parti hükümetinden önce başlayan ve iki binli yıllarda devam eden reformların son derece önemli olduğu ancak sürdürülemediği belirtilebilir. İç siyasette meydana gelen bir takım gelişmeler ile Kıbrıs ve Karabağ sorunları gibi dış politikaya ilişkin konular AB'ye üyelik konusunda Türkiye'nin önüne konan engeller olmuştur. Buna rağmen Türkiye'nin AB hedeflerinden vazgeçmediği, AB'den beklediği ilgiyi görmediği zamanlarda bile AB müktesebatında belirtilen hukuki, siyasi ve ekonomik ilerlemesini sürdürdüğü görülmektedir.

İki binli yıllardan sonra Rusya'nın uluslararası ilişkilerine/dış politikasına dair çok sayıda çalışmanın yapıldığı görülmektedir. Bu çalışmalarda genellikle Rusya'nın küresel siyasete ilişkin politikaları, Ortadoğu üzerine etkileri ve Ukrayna Savaşı ile ilgilidir. Türkiye'nin de bu her üç alanda Rusya ile dış politikasının kesiştiği, bazen karşı karşıya geldiği bazen de iki ülke ilişkilerinde önemli yakınlaşmaların olduğu gözlenmiştir. Ortadoğu'da gerek Suriye gerekse Libya üzerinde Türkiye-Rusya ilişkilerin karışıklık üzerine olduğu, sahada her iki ülkenin farklı taraflar üzerinden politika yürüttüğü görülmektedir. Buna karşın Rusya'nın Ukrayna savaşı sürecinde Türkiye ile yakın diyalog halinde olduğu, arabulucu rolünü takdirle karşıladığı ve barışa yönelik çabalarını karşılıksız bırakmadığı belirtilmiştir. Yine BRİCS ve Şanghay toplantılarına Rusya tarafından Türkiye'nin davet edilmesi ve ileriye dönük olumlu mesajlar verilmesi önemlidir. Küresel siyasette baş aktörlerden biri olarak Rusya'nın konumu, Türkiye açısından dikkate alınmaktadır. AB ülkeleri ile Rusya arasında ciddi sıkıntıların yaşandığı bir dönemde Türkiye-Rusya ilişkilerinin AB açısından da kayda değer olduğu kabul edilmektedir.

Bir diğer küresel aktör olarak Çin, son dönem etkin dış politikaları ile ABD'ye rakip olabileceğini göstermiştir. Dünyanın birçok bölgesinde, siyasi, askeri-teknolojik ve ekonomik alanlarda ABD-Çin çekişmesinin endişe yarattığı da bilinmektedir. Tayvan örneği, Washington-Pekin ilişkilerinin seyrini göstermesi bakımından önemlidir (Yalçın, 2022: 313). Türkiye-Çin ilişkilerinde en önemli konunun Doğu Türkistan Meselesi olduğu söylenebilir. Dolayısıyla ilişkilerin sekteye uğramasında Çin'in Doğu Türkistan'daki antidemokratik uygulamaları ve insan hakları ihlallerinin Türkiye'de özellikle sivil toplum kuruluşları tarafından gündeme getirilmesinin önemli payı bulunmaktadır. AK Parti döneminde Türkiye, bir taraftan dünyada gelişen bir küresel güç olarak Çin ile ilişkilerini sürdürmek, öte yandan Çin'den yükselen insan hakları ihlallerine yönelik çağrıları dikkate almak durumunda kalmıştır.

Türkiye yeni yüzyılda dış politikadaki tutumunu değiştirmeye çalışırken yeni dayanak noktaları olarak tarihi, coğrafik, jeostratejik ve sosyo-kültürel açıdan Ortadoğu, Orta Asya, Balkanlar, Afrika ve İslam dünyası olmuştur. Ancak Batılı ülkelerin belirtilen bölgelerde devam eden post-kolonyal yaklaşımları, pragmatist politikaları Türkiye'nin manevra alanını oldukça daraltmıştır. Bununla birlikte kendisini destekleyebilecek, iş birliği ve ortak politika üretebileceği ülkelerin bu vizyondan uzak olmaları birçok açıdan yalnızlaşmasına neden olmuştur. Türkiye'nin bölgedeki yapıcı dış politikası, Katar, Suriye ve Libya'daki gelişmelere müdahil olması bölge ülkelerinin (Mısır, Suriye, Suudi Arabistan, İran, Kuveyt, BAE'nin), rahatsızlık duymalarına sebep olmuştur. Ancak son dönem Filistin meselesi ve diğer gelişmeler belirtilen ülkelerin birçoğu ile yakınlaşmayı da beraberinde getirmiştir.

Bölgedeki gelişmeler konusunda geçmişten farklı tutum izleyen Türkiye'nin, AK Parti iktidarı sürecinde söylemleri ve politikaları ile takip edilen ve dikkate alınan ülke izlenimi oluşturduğu ifade edilebilir. Örneğin 2025 yılında Türkiye İran'a yapılan İsrail ve ABD saldırılarını sert bir şekilde kınamış⁵, Gazze'de İsrail tarafından yapılan katliamları soykırım olarak nitelendirmiştir. Ayrıca Türkiye, Sudan'da yaşanan insanlık dramına sessiz kalmayacağını beyan etmiştir⁶. Türkiye'nin bölgesel ve küresel gelişmelere ilişkin dış politik tutumu Ataman (2020) tarafından şu ifadelerle açıklanmaktadır:

“Türkiye küresel bağlamda ise yeni bir siyasal söylem ve davranış tarzı geliştirmiştir. Bir kere, geleneksel Batılı ortakların dışında Uzak Asya ve Afrika gibi yeni alanlara açılımlar gerçekleştirmiştir. İkinci olarak, dış politikada inisiyatifler almaya başlamıştır. Özellikle gelişmemiş ülkelere yönelik insani ve kalkınma yardımları ile etkili olmaya çabalamıştır. Askeri varlığını da Somali, Katar ve Libya gibi farklı bölgelere yaymıştır. Üçüncü olarak, Batılı devletlerle ilişkilerini yeniden tanımlamıştır. Hiyerarşik ilişkinin yerine yatay düzlemde bir ilişki biçimi geliştirmiş ve bununla Batılı devletlerin tepkisini çekmiştir. Bu yeni söylem eşitlikçi ve bağımsız bir dış politika anlayışını benimsemek demektir. Dördüncü olarak, içeriden bir aktör olarak uluslararası sistemin dönüştürülmesini savunmaya başlamış ve bir siyasi muhalefet söylemi geliştirmiştir. Başlattığı “Dünya beşten büyüktür” söylemi kısa sürede küresel bir talebe dönüşmüştür.”

Türkiye'nin bölgesel ve küresel çapta, giderek etkisini artıran bir ülke olmasında yürütmüş olduğu dış politikanın payı büyüktür. Ancak daha

5 <https://www.bbc.com/turkce/articles/c0qgjnvn9k8o>, Erişim Tarihi: 10.09.2025.

6 <https://www.trthaber.com/haber/gundem/disislerinden-sudanda-sivillere-karsi-saldiriya-tepki-924172.html>, Erişim Tarihi: 10.09.2025.

önemli husus ise küresel siyasette dikkate alınması ve ağırlığının tüm aktörler tarafından kabul edilmesidir. Bu nedenle NATO, BM ve G20'nin yanı sıra bölgesel işbirlikleri, İslam İşbirliği Teşkilatı gibi organizasyonlarda önemli aktörlerden biri olarak görülmektedir. Türkiye'nin, son dönem savunma sanayine yönelik elde ettiği teknolojik başarılarının dikkatleri çektiği, devletlerarası hukuka ve sorunlara barışçıl çözüm yollarını zorlaması yönüyle takdir topladığı, insani krizlerde önemli roller üstlendiği böylece uluslararası siyasal sistemde hatırı sayılır bir mesafe aldığı söylenebilir.

Ancak Çalış tarafından da ifade edildiği gibi; devletlerin dış politikaları üzerinde sistemsel yapıların, küresel/uluslararası rejimlerin etkili olduğu unutulmamalıdır. Bu yapılarla ilişkilerin sadece “kurumsal” düzlemde seyretmediği, bazen açık bazen de üstü örtülü olarak, normlar, ilkeler, değerler, kurallar, teamüller ve prosedürlerin varlığının dikkate alınması gerekmektedir (2022: 9). Bu durum devletlerin dış politika alanlarına katkıda bulunabileceği gibi önemli sınırlamalarda getirebilmektedir.

İki binli yıllarda Türkiye'nin izlediği yeni dış politikaya yönelik olumlu tepkiler olduğu kadar eleştirilerin de olması beklenen bir durumdur. Dolayısıyla Türk dış politikasına dair yapılan eleştirilerin şu noktalarda yoğunlaştığı söylenebilir: Öncelikle yürütülen dış politikanın ekonomik ve siyasal kapasiteyle uyumunun olması gerektiği belirtilmiştir. Bu noktada Türkiye'nin ekonomi politik yapısının göz önünde bulundurularak özellikle küresel güçlerle ilişkilerde dengeli politika vurgusu dikkati çekmektedir. İkinci olarak söylem ve eylem yönüyle dış politikanın uyumlu olması gerektiğinin altı çizilmiştir. Bir diğer husus; sembolik ifadelerin veya sloganların yerine daha rasyonel dilin kullanılması zorunluluğundan bahsedilmektedir. Dolayısıyla gerek “değerli yalnızlık” gerekse “komşularla sıfır sorun” yaklaşımlarının aktif bir dış politika anlayışı çerçevesinde gerçekçi olmayabileceği ifade edilmiştir (Doğan, 2022: 1174-75; Kutlay, 2012; Seufert, 2011). Ancak yapılan eleştirilerin, küresel siyasetteki hızlı dönüşüm ve buna bağlı olarak dünyadaki mevcut sistemde yani Vestfalyan düzende yaşanan değişimin tam olarak anlaşılamadığı nedeniyle yersiz olduğu belirtilmiş, değişen dünya sistemi anlayışı ve uluslararası ilişkilerin karmaşık seyrinde statükocu dış politikanın risklerinden de bahsedilmiştir (Aslan, 2014: 5).

Bugünden bakıldığında Türkiye için, küresel siyasetin tam ortası ve Ortadoğu gibi zor bir bölgede yürüteceği dış politikanın yarınlar için de umut verici olması elbette mümkündür. Bunun için küresel siyasal sistemin dönüşümüne ihtiyaç olduğu da bilinmektedir. Türkiye'nin bu dönüşüm için yapabileceği katkı hem kendi çıkarları hem de bölgesel ve küresel anlamda barış, refah ve güvenliğin tesisi için son derece önemli görülmektedir. Dış

politikanın kapsamının oldukça genişlediği, ulus-devletlerin savunmadan enerjiye, sağlıktan teknolojiye, ekonomiden çevreye kadar birçok farklı gündem ve konuyla ilgilenmesi gerektiği bir dönemde, çağın gereklerine uygun bir şekilde güncellenmesi uluslar arası ilişkilerde yeni kapıları aralayabilir.

Öte yandan uluslararası ilişkilerde realist politikaların revaçta olduğu bir süreçte, devletlerarası ilişkilerin güce dayalı yürütülmesi, ülkelerin sadece çıkarlarına odaklanmasına ve bu çıkarları için tüm değerleri gözden çıkarmalarına sebep olmuştur. Buna karşın değer merkezli, insani dış politikanın ya da ahlaki normlara uygun siyasetin hala bir şansının olabileceği belirtilmektedir (Güder v.d., 2020: 140). Ayrıca uluslararası sistemin çok daha karmaşık yapısı nedeniyle toplumların iç içe geçtiği global yapının, devlet merkezli olmaktan çok toplum merkezli olarak şekillendiği belirtilmiştir (Eralp, 2014: 152). Dolayısıyla Türkiye'nin son dönemlerde ahlaki dış politikaya ve değer merkezli küresel siyasete vurgu yapması, yürütmüş olduğu politikalarla da desteklendiği sürece toplumlar düzeyinde inandırıcılığını artıracaktır. Belirtildiği üzere anarşik bir ortamda bile ahlaki ve insani dış politikaya önem vermek, demokrasi ve insan haklarını önceleyerek bu değerleri söylem ve eylem düzeyinde küresel siyasetin merkezine taşımaya dönük çaba harcamak ancak kadim bir devletin nişanesi olabilir.

SONUÇ

Türkiye'nin dış politikasında Soğuk Savaş'ın bitmesiyle yeni bir dönemin başladığı söylenebilir. Bu dönem daha karmaşık ve zorlu bir sürecin başlangıcı olmuştur. Bu süreçte dış politika, sadece güvenlik merkezli olmaktan çıkarak ekonominin ağırlıkta olduğu, enerji ve kültür başta olmak üzere yeni stratejilerle desteklendiği, iş birliği ve müttefiklik anlayışının ön plana alındığı, yumuşak güç şeklinde tanımlanan yeni diplomasi araçlarının kullanıldığı bir alan olarak görülmektedir. Tüm bu uygulamalar tartışmaları da beraberinde getirmiştir. Bu çerçevede Türkiye dış siyasetinin realist politikalar yanında liberal ve jeopolitik teorilerin birlikte kullanıldığı yeni bir yöntem mi denediği yoksa uygulanan tüm araçların aslında konjonktüre de uyumlu olarak realist teori kapsamında ulus-devletin çıkarlarının maksimize edilmesi ve güvenliğin elden bırakılmasına mı dönük olduğu tartışılmaya devam etmektedir. Her şeye rağmen Türkiye, NATO için önemli bir müttefik olmaya devam eden, AB üyelik sürecini bu kadar yıllık bekletilmeye rağmen sürdüren, Rusya-Ukrayna Savaşı süresince arabulucu rolünü devam ettiren bir ülkedir. Ortadoğu'da özellikle 7 Ekim 2023 sonrası İsrail tarafından büyük bir insanlık trajedisine/soykırımı tabi tutulan Gazze sürecinde, ABD'ye rağmen tepkisini en sert şekilde ortaya koyan, iki devletli çözümü savunan

ve bölgesel sorunlarda İslam ülkeleri içinde en fazla dikkate alınan bir güç olarak yoluna devam etmektedir.

Türkiye'nin iki binli yıllardan itibaren bölgede ve dünyada giderek etkisinin arttığı görülmektedir. Kuşkusuz bu durum aktif dış politikanın bir sonucu olarak okunabilir. Gelecek dönemde çok daha zorlu ve karmaşık bir dış politika ile karşı karşıya kalınması muhtemeldir. Bu nedenle dış politikada güçlü bir yapının yanı sıra güçlü bir iradenin de gerekli olduğu muhakkaktır. İç siyasetten ekonomiye kadar bir ülkenin tüm dengelerini etkileyebilen dış politikanın, yeni ve kararlı stratejiler uygulamak suretiyle vizyoner olması, bölgesel ve küresel anlamda gücün hissettirilmesini sağlayacaktır. Ancak dış politikada siyasal söylemlerle kapasite uyumu ve rasyonellik son derece önemli görülmektedir. Özellikle küresel güçlerle ilişkilerin ve yürütülecek dış politikaların rasyonel düzlemde yani gerçekliğe uygun olmasına dikkat edilmesi önem arz etmektedir. Dış politika yapımcılarının, güncel gelişmeler ışığında zaman zaman strateji değişikliğine gidebilme ihtimali olsa da asıl hedeflerden saptırıcı ve ana eksenden uzaklaştıracak ani kararların sıkıntılara yol açabileceğine dikkat çekilmektedir. Dolayısıyla Türkiye'nin kapasitesinin göz önünde bulundurularak tutarlı ve ilkeli bir dış politikada ısrarcı olunması beklenmektedir.

Bu günden geriye bakıldığında, Türkiye gibi bir ülkenin uzun bir süre sınırlarıyla ilgili sorunlar bağlamında komşularıyla ya da Batı ve Doğu bloklarının rekabeti arasında suni sorunlarla uğraşmak zorunda bırakılması düşündürücüdür. Dış politik anlamda kabuğunu kırmaya çalıştığında ise hem iç siyasetteki gelişmelerin hem de dış müdahalelerin olması yine son derece anlamlı görünmektedir. Ayrıca dış politikayı besleyen en önemli faktör olarak ekonomideki olumlu gelişmelerin kesintilere uğraması, krizlerin ortaya çıkması sadece yönetsel problemlerin sonucu olarak görülmeyebilir. Son dönemde Küresel siyasette ve Ortadoğu'daki gelişmeler ülkeler arası ilişkilerin boyutlarının bilinenden daha derin ve çok boyutlu olduğunu göstermiştir. Bu durumda ülkelerin izleyecekleri dış politikaların zorluğu da artmaktadır. AK Parti döneminde küresel ve bölgesel çapta meydana gelen savaşlar, krizler, toplumsal olaylar v.s. zaten zorlu bir mecrada yürütülen dış politikanın giderek çok daha fazla zorlaştığını göstermiştir.

Tüm bunlara rağmen Türkiye, bölgesinde refah ve barışı önceleyen, bu amaçla yapıcı ilişkiler geliştirerek uzak ve yakın devletlerle hem çok yönlü hem de çok boyutlu dış politika yürütmeye devam etmektedir. Artık inisiyatif alabilen, savaş ve krizlerde önemli rol oynayabilen Türkiye, özellikle bölgesel meselelerde oyun kurucu (game changer) aktör olma vasfını sürdürmek istemektedir. Bunun için bölgesel ve küresel sorunlara daha fazla vakit

ayırma ve ortaya çıkan sorunlarda ara bulucu olma niteliğini ön plana çıkarmaktadır. Böylece devletlerarası siyasette etkinliğinin artacağına, uluslar arası sisteme katkı sağlayacağına ve küresel aktörler tarafından daha fazla dikkate alınacağına inanılmaktadır.

Yaklaşık yirmi üç yıllık iktidar döneminde AK Parti'nin, dış politika açısından Türkiye'ye bir dönüşüm ve değişim yaşattığı söylenebilir. Bölgesel ve küresel sorunların bu kadar yoğun yaşandığı zaman diliminde Türkiye, Batı ile ilişkilerinde ihtiyatlı davranmaya çalışmıştır. Bazı konularda karşı karşıya gelmesine rağmen ABD ve Avrupa ile ilişkileri tamamen koparmamış, alternatif politikalar üretmenin yollarını aramıştır. Fakat geçmiş dönemlere göre uluslararası ilişkilerin ve dış politikanın çok daha kırılgan olduğu bu dönemde küresel aktörlerin bile uzun soluklu dış politika yürütemedikleri görülmektedir. Dahası uluslar arası sistemin sarsıldığı ve küresel siyasetin ulus-devletler açısından önemli riskler taşıdığı bu zaman diliminde bağımsız bir dış politikanın zorluğu kabul edilmektedir. Batı'nın aksi tutumuna rağmen Türkiye, bölgesinde önemli bir aktör olarak vizyon sahibi bir dış politika yürütmenin yollarını aramaktadır.

Türkiye'nin dış politikadaki bu vizyonu ve uluslararası sisteme dönük eleştirel tutumundaki haklılığı Arap Baharı sürecinde, Rusya-Ukrayna Savaşı'nda ve Ortadoğu'da yaşanan son gelişmelerde daha iyi anlaşılmıştır. Buna ilaveten Türkiye'nin, bölgesel ve küresel sorunların çözümünde sunduğu öneriler, çatışma bölgelerinde arabulucu rolü oynaması ve insani politikalara öncelik tanınması uluslararası ilişkilerin yeni ve farklı boyutu olarak görülebilir.

İlke ve değerler üzerinden politika üretebilen bir ülkenin, iç siyasetini belli standartlara ulaştırmasının dış politikasına da olumlu etkileyebilecektir. Ekonomik hedeflerine ulaşmak ve kalkınmasını tamamlamak ise bu standartları daha yukarı taşıyacaktır. Küresel çapta ve bulunduğu bölgede meydana gelen gelişmeler karşısında gerçekçilik ve soğukkanlı davranabilme elbette bir devletin olgunluğuna işaret etmektedir. Dış politikada ve uluslararası ilişkilerde ayağı yere basan, kendi yaklaşımları ile hedeflerine ilerleyen bir Türkiye'nin sadece bölgesel siyasete değil küresel siyasete de katkıları olması muhtemeldir. Türkiye'nin her alanda güçlenmesi, korku ve endişenin değil aksine bölgenin istikrarı ve kazanımı açısından bir kazanım olacaktır. Ayrıca dünyada son yaşananlar üzerinden yapılacak bir değerlendirmede, ilkeler ve değerler üzerinden yürütülecek ahlaki dış politikaya, yalnızca Türkiye'nin ve Ortadoğu toplumlarının değil aynı zamanda insanlığın da ihtiyacı olduğu sonucuna varılması mümkündür.

Kaynakça

- Arı, T. (2001), Uluslararası ilişkiler ve Dış Politika, Alfa Yayınları, İstanbul.
- Aslan, A. (2014), *Türk Dış Politikası Eleştirilerinin Açmazları*, SETA Perspektif, Sayı: 64, https://file.setav.org/Files/Pdf/20140821155042_turk-dis-politikasi-elestirilerinin-acmazlari-pdf.pdf, Erişim Tarihi: 28.09.2025.
- Ataman, M. (2020), *19. Yılında AK Parti'nin Dış Politika Stratejisi*, <https://www.setav.org/19-yilinda-ak-partinin-dis-politika-stratejisi>, Erişim Tarihi: 11.08.2025.
- Bağcı, H. & Sinkaya, B. (2006), *Büyük Ortadoğu Projesi ve Türkiye: AK Parti'nin Perspektifi*, Akademik Ortadoğu Dergisi, C.:1, Sayı: 1, ss. 21-37. https://www.academia.edu/893180/B%C3%9CY%C3%9CK_ORTADO%C4%9EU_PROJES%C4%B0_VE_T%C3%9CRK%C4%B0YE_AK_PART%C4%B0N%C4%B0N_PERSPEKT%C4%B0F%C4%B0, Erişim Tarihi: 20.07.2025.
- Chomsky, N. (2003), Dünya Düzeni: Eskisi Yenisi, Metis Yayınları, İstanbul.
- Çalış, Ş. (2022), *Küresel Örgütler, Devletler ve Politikalar: Simbiyotik İlişkiler Ağı*, Uluslararası Örgütler, Devletler ve Dış Politika Ş.H. Çalış (ed.) içinde, ss. 1-28, Nobel Yayınları, Ankara.
- Davutoğlu, A. (2001), Stratejik Derinlik: Türkiye'nin Uluslararası Konumu, Küre Yayınları, İstanbul.
- Doğan, Z. (2022), *Küresel, Bölgesel ve Ulusal Gelişmeler Bağlamında 2014 Sonrası (Erdoğan Dönemi) Türk Dış Politikası*, Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi 24/3 (2022) 1155-1182 E-ISSN 2667-405X.
- Eralp, A. (2014), *Sistem*, Devlet ve Ötesi Uluslararası İlişkilerde Temel Kavramlar T. Bora (Ed.) içinde, ss. 125-153, İletişim Yayınları, İstanbul.
- Falk, R. A. (2005), Dünya Düzeni Nereye? Amerikan Emperyal Jeopolitikası, N. Domaniç & N. Arhan (Çev.), Meis Yayıncılık, İstanbul.
- Fuller, G. (2023), Yeni Türkiye Cumhuriyeti Müslüman Dünyada Kilit Bir Aktör Olarak Türkiye, M. Acar (Çev.), Serbest Kitaplar, Ankara.
- Güder, S., Çemrek, M. & Mercan M.H. (2023), Geleceğin Türkiye'sinde Dış Politika, İlke Yayınlar, İstanbul.
- Harris, G.S. (2002), *A.B.D.-Türkiye İlişkileri*, Türkiye'nin Yeni Dünyası Türk Dış Politikasının Değişen Dinamikleri, A. Makovsky & S. Sayarı (Ed.) içinde, ss.255-273, Alfa Yayınları, İstanbul.
- İnan, K. (1998), Dış Politika, Timaş Yayınları, İstanbul.
- Kireççi, M.A. (2023), *Türkiye'nin Bölgesel Politikaları: Fırtınada Güvenli Liman*, Türk Dış Politikası Yıllığı B. Duran, K. İnat ve M. Caner (Ed.) içinde, ss. 43-65, SETA Yayınları, İstanbul.

- Kramer, H. (2001), Avrupa ve Amerika Karşısında Değişen Türkiye, A. Çimen (Çev.), Timaş Yayınları, İstanbul.
- Kutlay, M. (2012), "Yeni Türk Dış Politikası"nın Ekonomi Politikası: Eleştirel Bir Yaklaşım", Uluslararası İlişkiler, Cilt 9, Sayı 35, s. 101-127.
- Oran, B. (1996), *Türk Dış Politikası: Temel İlkeleri ve Soğuk Savaş Ertesindeki Durumu Üzerine Notlar*, Ankara Üniversitesi SBF Dergisi, 51 (1), 353-370. <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/36395>, Erişim Tarihi:30.08.2024.
- Öztürkci, A. (2017), "Soğuk Savaş'ın 1950'li Yıllarda Orta Doğu'da Yaşanan Askeri Darbelere Etkileri", Journal Of Modern Turkish History Studies XVII/34, ss. 373-394, <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/474290>, Erişim Tarihi: 09.10.2025.
- Sander, O. (2000), Türkiye'nin Dış Politikası, İmge Kitabevi, Ankara.
- Seufert, G. (2011), *TESEV'in kamuoyu araştırması üzerine: Türkiye'de Dış Politika Algısı*, https://www.tesev.org.tr/wp-content/uploads/rapor_Tesevin_Kamuoyu_Arastirmasi_Uzerine_Turkiyede_Dis_Politika_Algisi.pdf, Erişim Tarihi: 16.10.2025.
- Şimşek, E. (2025), *Türkiye'nin Stratejik Güç Sarkacı: Soğuk Savaş'ta ABD ve SSCB Arasında Denge ve Karşı Denge Politikaları*, Rusya Araştırmaları Dergisi RUSAD 13, 115-159, <https://www.researchgate.net/publication/393170736>, Erişim Tarihi: 09.09.2025.
- TİKA, Türk İşbirliği ve Koordinasyon Ajansı Başkanlığı, <https://tika.gov.tr/>, Erişim Tarihi: 11.10.2025.
- Turan, A. (2023), AK Parti Döneminde Yaşanan Dış Politika Sarmalı: Sebepler, Araçlar ve Örnekler, Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, Sayı: 78, ss. 66-101. DOI:10.51290/dpusbe.1291015.
- Uzgel, İ. (2010), *Türk Dış Politikasında Bölgesel Güç İllüzyonu*, Yeni dönemde Türk Dış Politikası Uluslar arası IV. Türk dış Politikası Sempozyumu Tebliğleri O.B.Dinçer, H. Özdal ve H. Necefoglu (Ed.) içinde, ss. 61-66, USAK Yayınları, Ankara.
- Yalçın, M. O. (2022), *Türkiye'nin Doğu Asya Politikası 2022*, Türk Dış Politikası Yıllığı B. Duran, K. İnat ve M. Caner (Ed.) içinde, ss. 313-326, SETA Yayınları, İstanbul.
- Yeşiltaş, M. & Balcı, A. (2013), *A Dictionary of Turkish Foreign Policy in the AK Party Era: A Conceptual Map*, Center for Strategic Research (SAM), May 2013, No:7.
- Yıldız, M. (2025), *Türk Dış Politikasının Esasları: Tarihsel Süreçte Konjonktürel Değişimler*, Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, C.: 2, Sayı: 1, ss.: 101-120, https://www.researchgate.net/publication/393180068_Turk_Dis_Politikasinin_Esaslari_Tarihsel_Surecte_Konjonkturel_Degisimler, Erişim Tarihi: 22.05.2025.

<https://www.bbc.com/turkce/articles/c5y5628jmy3o>, Erişim Tarihi: 10.10.2025.

<https://www.bbc.com/turkce/articles/c0qgjnnv9k8o>, Erişim Tarihi: 10.09.2025.

<https://www.trthaber.com/haber/gundem/disislerinden-sudanda-sivillere-karsi-saldiriya-tepki-924172.html>, Erişim Tarihi: 10.09.2025.

Hollanda'nın Günümüzdeki Göç Politikaları ve Göç Kavramının Güvenlikleştirilmesi

Ayşegül Melis Yurdakul¹

Müge Palancı²

Ali Rıza Savaş³

Özet

2015 itibariyle patlak veren ve özellikle Avrupa'yı etkisi altına alan göç dalgası tüm dengeleri değiştirmiştir. Bununla birlikte Avrupalı devletler bu düzensiz göçle nasıl mücadele edecekleri üzerine çalışmalar yaparak çeşitli planlar geliştirdiler. Daha öncesinde pozitif bir çerçevede bulunan göçmen politikaları Avrupa başta olmak üzere tüm dünyada tam tersi bir yönde değişmiştir.

Tarih boyunca göç alan ve göç veren ülke konumları arasında yer değiştirmiş olan Hollanda, özellikle 1974 yılında işçi göçünün bitişiyle birlikte bu süreci kontrol altına almaya çalışmıştır. Özellikle 2000li yıllardan itibaren göçmenlere karşı ırkçılığa varan muameleler ortaya çıkmış, vatandaş olmalarını sağlayacak tüm süreçler de zorlaştırılmaya ve tüm dünyanın gerçeği olan göç konusu bir güvenlik sorunu haline getirilmeye başlanmıştır.

Dünyanın güvenlik kavramını dikkate alması, konuyla ilgili araştırma yapılması ve kavramın önemszenmesi II. Dünya Savaşı sonrasında gerçekleşmiştir. Özellikle ülkelerin herhangi bir tehdide karşı hazır duruma geçmesiyle birlikte Kopenhag Okulu tarafından ortaya atılan güvenlikleştirme teorisi önemli hale gelmiştir.

- 1 Tezli Yüksek Lisans Öğrencisi; İstanbul Üniversitesi Uluslararası Soykırım ve İnsanlığa Karşı İşlenen Suçlar Enstitüsü Sömürgecilik Tarihi ve Soykırım Araştırmaları Bölümü – ORCID ID: 0009-0008-7819-7153
- 2 Doktor Öğretim Üyesi; İstanbul Üniversitesi Uluslararası Soykırım ve İnsanlığa Karşı İşlenen Suçlar Enstitüsü – ORCID ID: 0000-0003-2944-9971
- 3 Doktor Öğretim Üyesi; Bitlis Eren Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümü Siyaset ve Sosyal Bilimler Anabilim Dalı - ORCID:0000-0003-0112-8033

Son dönemlerde özellikle göçmen karşıtlığı ve Avrupa'da aşırı sağ partilerin yükselişe geçmesi ile göç çalışmalarına olan ilgi artmıştır; Soğuk Savaş sonrasında güvenlik tanımının genişlemesiyle birlikte göç ve göçmenler de günümüzde öncelikli bir güvenlik tehdidi olmuştur. Yapılan araştırmalar literatür taraması, söylem analizi ve içerik analizi gibi yöntemlerle iletilecek olup Türkçe literatürde çalışılmamış bir alan olan Hollanda'da aşırı sağın yükselişi ile birlikte ülkenin göçü güvenlikleştirme konusu odağa alınacaktır. Yapılan çalışmayla birlikte güvenlikleştirme kavramının aşırı sağ ile olan bağlantısı ortaya konularak Hollanda örneği üzerinden açıklayıcı bir çerçeve sunulacaktır. Bu çalışma günümüzde sıklıkla karşımıza çıkan güvenlik ve güvenlikleştirme kavramlarının kapsamının anlaşılması açısından önem taşımaktadır.

GİRİŞ

İnsanlar var oldukları ilk andan itibaren hareket ederek yaşamlarını sürdürmüştür. Hava koşulları, yaşam şartları, kaynak kıtlığı, savaşlar gibi birçok sebeple birlikte yaşadıkları yerleri değiştirerek farklı bölgelerde hayatlarını geçirmeleri zorunlu olmuştur. Yüzyıllardır devam eden bu yer değiştirme durumları için göç kavramı kullanılmaktadır. İnsanlık tarihinin temel taşlarından biri olarak değerlendirilebilecek olan göç, küreselleşmenin etkisiyle bir tehdit olarak değerlendirilmeye başlanmıştır.

Dünyadaki gelişmelerle güvenlik önemli bir konuma evrilmiştir. Bu kavramın Soğuk Savaş sonrası derinleşmesiyle farklı alanlara doğru ilerlemesi kaçınılmaz olmuştur. Uluslararası, ulusal ve bireysel boyutları da bulunan güvenlik özellikle devletlerin varoluşlarının temeli olarak gördükleri bir kavram olarak karşımıza çıkmaktadır. Bir konunun güvenlikle ilgili olup olmadığını ya da güvenliğin tehdit edilip edilmediğini söylemek güvenlikleştirme kavramını açığa çıkarmış ve genellikle söylem yoluyla tayin edilen güvenlik problemleri için bir tanım ortaya konulmaya çalışılmıştır. Söylem üzerine hareket edildiği için herhangi bir olayın güvenlikleştirilmesi mümkündür yani ölçeği çok geniştir, bu sebeple de krizler çok çabuk bir şekilde alevlenebilmektedir.

Göç de günümüz küresel toplumunda, özellikle de gelişmiş ülkeler tarafından güvenlikleştirilen bir unsurdur. İnsanların gerek savaş gerekse yaşam şartlarını iyileştirmek için yer değiştirmesi ya da bunu yapmaya zorunda kalmasının, hedef ülkeler yani göç edilen ülkeler açısından tehdit oluşturulduğu düşünülmektedir. Bu düşünce, hükümetin politikalarını ve insanların tutumunu değiştirme gücüne sahip olduğu için göçmenleri ve göçün kendisini de odak noktası haline getirmektedir.

Çalışmamız içerisinde, göçü güvenlikleştiren ülkelerden biri olan Hollanda ve onun yıllar içerisinde değişen göç politikaları incelenecektir. Öncelikle Hollanda'nın sömürge tarihi ele alınarak göçle ilişkilerinin nerede başladığı açıklanmaya çalışılacaktır. Sonrasında göç olgusu ve Hollanda'nın göç politikalarının gelişimi gözlemlenecektir. Güvenlik kavramı, güvenlikleştirme olgusu ve son olarak da Hollanda'nın göçü güvenlikleştirme süreci incelenerek aşırı sağın yükselişi ve 2015 sonrasında göç krizinin bu süreci nasıl etkilediği açıklanmaya çalışılacaktır.

Yapılan araştırmalar literatür taraması, söylem analizi ve içerik analizi gibi yöntemlerle ilerletilecek olup Türkçe literatürde çalışılmamış bir alan olan aşırı sağın yükselişi ile birlikte ülkenin göçü güvenliklestirmesi konusu Hollanda örneği üzerinden açıklanacaktır. Bu çalışma günümüzde sıklıkla karşımıza çıkan güvenlik ve güvenlikleştirme kavramlarının kapsamının anlaşılması açısından önem taşımaktadır. Aynı zamanda göç ve güvenliğin hangi bağlamda birlikte hareket ettiğinin açıklanması hedeflenmektedir.

Araştırma boyunca “Hollanda'nın göçü güvenliklestirmesinde aşırı sağın yükselişinin nasıl bir bağlantısı olduğu, göç güvenliklestirilmeli midir, göçün güvenliklestirilmesinde 2015 krizi hangi açılardan önemlidir?” gibi soruların cevaplanması hedeflenmektedir. Araştırmanın birincil amacı Hollanda'nın göçü güvenliklestirmesi ve aşırı sağın söylemlerinin bu duruma olan etkisinin açıklanmasıdır.

1. Kuramsal ve Tarihsel Arka Plan: Göç ve Güvenlikleştirme

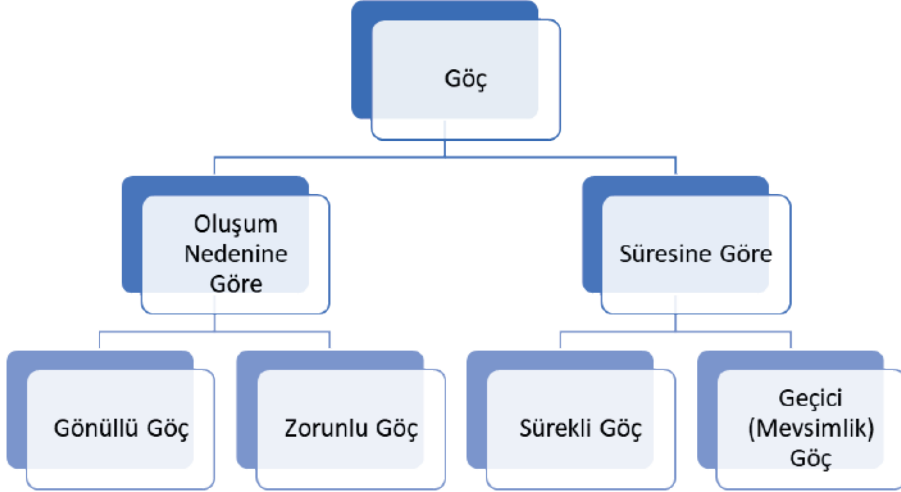
1.1. Göç Kavramının Tanımı ve Türleri

İnsanlık tarihi boyunca sürekli olarak devam eden bir unsur olan göç, net olarak bir tanıma sahip değildir. Göçü tanımlamak için birden çok unsurun dikkate alınması gerekmektedir. Uluslararası Göç Örgütü'ne göre göç, “insanların olağan ikamet yerlerinden, uluslararası bir sınırdan geçerek veya bir devlet içinde yeni bir ikamet yerine taşınması” olarak tanımlanmaktadır (IOM, 2025). Britannica'ya göre, dünya üzerinde gerçekleşen ilk göçün 50.000 yıl önce Afrika'dan çevreye yayılan insanların hareketiyle birlikte ortaya çıktığı düşünülmektedir.

Modern dünyada göç; küreselleşme, iletişimin ve ulaşımın gelişmesiyle önlenemez bir yükseliş yaşamış ve karmaşıklaşmıştır. Kendi içinde kategorilere ayrılmaya, bir tehdit haline gelmeye ve büyük bir sorun olarak görülmeye başlanmıştır. Kimi zaman gönüllü kimi zaman zorunlu olarak gerçekleştirilen göç eyleminin gerçekleştirilmesi için çeşitli sebepleri bulunmaktadır.

İnsanların göç eylemini gerçekleştirmek için birden fazla sebebi bulunduğu için göçün de farklı kategorileri mevcuttur. Genel bir ayırım yapmak gerekirse göç türleri, oluşum nedenine ve süresine göre şeklinde ikiye ayrılmaktadır.

Tablo1: Göç Türleri

Kaynak: Mistri, Avijit, Reja, Md Selim, and Das, Bhaswati (2025).

Tablo 1’de görüldüğü üzere kendi içinde farklı dallara ayrılabilen göç oluşum nedenlerine göre ikiye ayrılmaktadır. Gönüllü göç kavramı kendi kendini açıklamaktadır. Göçmenlerin eğitim, sağlık ve iş alanları için daha iyi yaşam şartları araması sonucu ortaya çıkan gönüllü göçler, ulaşımın ve iletişimin gelişmesiyle birlikte daha da kolaylaşmıştır. Zorunlu göç ise insanların ikamet yerlerini terk etme mecburiyetinde kalmasıdır. Savaş, terör, doğal afet gibi sebepler ve hayati tehlike bulunması sebebiyle yapılan yer değişikliklerini kapsamaktadır.

Oluşum nedenine olan göçler ile birlikte süresine göre gerçekleşen göçler de bulunmaktadır. Sürekli göç olarak adlandırılan kavram, insanların süresiz olarak ikamet yerlerini değiştirmeleri olarak tanımlanabilmektedir. Eğitim, iş ve sağlık imkânları sürekli göçlerin gerçekleşmesine sebep olabilmektedir. Mevsimlik göçler de adından anlaşılacağı üzere belli bir dönemde genellikle iş ile bağlantılı olarak gerçekleştirilen eylemlerdir. Kişiler çalışmak üzere yaşam alanlarını değiştirmekte ve daha sonrasında yaşadıkları yere geri dönmektedirler (Mistri, Avijit, Reja, Md Selim, and Das, Bhaswati, 2025).

II. Dünya Savaşı’nda savaşta hayatını kaybeden kişilerle birlikte iş gücü ihtiyacının artması ya da savaş kaybeden ülkelerin kalkınmak için ihtiyaçları

olan emek açığını karşılama amacı ülkeleri göç alma konusunda esnek konuma getirmiştir. Bu alanda çeşitli antlaşmalar yapılmış ve uzun süre insan kaynağı fazla olan ülkelere doğru bir hareketlilik başlamıştır. Bu gelen işçilerin kalıcı olmadıkları, çalıştıktan ve kendilerine ihtiyaç kalmadıktan sonra gidecekleri düşünülmüş, bu sebeple kendileri için çoğunlukla ‘misafir işçi’ kavramı kullanılmıştır (Van Meeteren, Van de Pol, Dekker, Engbersen, & Snel, 2013). Misafir işçilerin ülkelere dönmedikleri, aksine ailelerini de getirerek çalışmaya geldikleri ülkeye yerleştikleri ortaya çıktığında bunun bir sorun olduğu gerçeğiyle yüzleşilmiştir. Bu sebeple Batılı ülkeler göçü kontrol altına alabilmek için çeşitli politikalar oluşturmuşlardır.

Göç politikaları devletlerin kendileri için tehlikeli olacağını düşünmeleri ile ortaya çıkan bir dizi kanun ya da uygulama olarak geçmektedir. Bu politikalar ile ülkeye giren kişilerin hangi şartlarda kalabileceklerini, hangi statüye sahip olacaklarını göstermektedir. Tarihteki gelişimi ve günümüzde ulaştığı bağlam düşünüldüğünde gittikçe sıkılaştıran ve kısıtlayıcı bir hale gelen bu politikalar ülkeden ülkeye değişiklik göstermekle birlikte çoğu gelişmiş ülke açısından benzer şartlar gözlemlenmektedir.

1.2. Güvenlik Kavramının Dönüşümü

Yirmi birinci yüzyıl küreselleşmenin en üst düzeyde gerçekleştiği, her şeye ve herkese ulaşmanın çok kolay olduğu ve bunun da çeşitli tehlikeleri ortaya çıkardığı bir dönemi temsil etmektedir. Teknolojinin ve imkânların gelişmesiyle birlikte özellikle yirminci yüzyılda yaşanan tüm savaş, karışıklık ve katliamların ötesinde başka bir boyut olabileceği ve bunun önlenmesi gerektiği düşüncesi yaygınlaşmıştır. Özellikle yirminci yüzyılın getirdiği büyük savaşlar, güvenlik kavramının ortaya çıkışı ve beraberinde önemini ortaya koymuştur.

Güvenlik, tartışmalı ve net bir tanım üzerine uzlaşılamamış bir kavramdır. Güvenlik kavramının incelenmeye başlanması ve kavramlaştırılması görece yeni bir durum olsa da yüzyıllardır süregelen bir mücadele silsilesinin sonucudur. Devletler kurulur, var olmak için kendilerini ve vatandaşlarını güvende hissettirmeye çalışır ve bu uğurda her şeyi yaparlar. İkinci Dünya Savaşı’na kadar bunun sınırlarının çok zorlanmadığını söylemek mümkündür, daha sonrasında ise Soğuk Savaş dönemi başlamış ve hem taraflar hem de yöntemler farklılaşmaya başlamıştır.

Güvenlik, basit bir şekilde güvende olma hali, problem olmaması durumu şeklinde açıklanabilmektedir. Klasik bir güvenlik tanımıysa, bir devlet temsilcisinin üst düzey savunma mekanizmalarını herhangi bir anda kullanması gereken acil bir durumun varlığını açıklaması ve bu tehdidi

ortadan kaldırma süreci şeklinde yapılabilir. Waever'ın yaptığı bu tanım (1988) güvenlik tanımının özünde ne kadar geniş olduğunu gözler önüne sermektedir. Tanımın doğasında bulunan bu genişlik çalışma alanını ya da tehdit olarak algılanabilecek unsurları da sınırsız hale getirmekte olup herhangi bir ögenin güvenlik tehdidi olarak düşünülmesini sağlamaktadır.

Güvenlik tartışmaları II. Dünya Savaşıyla birlikte hız kazanmış ama asıl önemini Soğuk Savaş döneminde görmüştür. Soğuk Savaş sırasında ülkeler, bir tarafa mensup olmasa bile tehdit altındaydı. Tüm dünyanın tetikte beklediği bu dönem içerisinde güvenlik incelenmekle birlikte kapsamı da genişlemiştir. Güvenlik kavramının sınırları varoluşsal tehdit ve alınan aşırı güvenlik önlemleriyle birlikte çizilir. Bu tehditlerin farklı alanlardan gelebileceğini söyleyen Barry Buzan, (1991), bunları beş farklı sektör üzerinden değerlendirmeye almıştır. Weaver ve de Wilde ile yazdıkları kitapta (1998) da bu sektörlerden bahseden Buzan açısından ortada bir tehdit olması için bunun dile getirilmesi yeterlidir. Eski gelenekçi düşüncelerden kurtularak güvenlik araştırmalarına dâhil olan Kopenhag Okulu, ortaya konulan beş sektör ile birlikte tehditlerin sadece askeri olmadığını açıklamaya çalışmıştır.

Buzan'a göre (1991), Soğuk Savaş sırasında güvenlik tartışmalarının hız kazandığını, Soğuk Savaş sonrası dönemde de merkez ve çevre arasındaki çekişmenin arttığını söylemektedir. Buzan'a göre merkez daha gelişmiş durumda olan kapitalist ülkeleri kapsar; bununla birlikte çevre ülkeler, merkez ülkelerin kaynaklarından faydalandığı ve nispeten daha az gelişmiş durumda olarak değerlendirilebilir. Merkez ülkeler sömürgeciliğin başladığı dönemden beri yükselişte olup dominant bir yapıya sahiptir ve bu ülkeler kendilerini çevre ülkelerden gelecek tehditlere karşı korumak ve güvenliklerini sağlamak zorundadır. Merkez ve çevre tanımlamaları coğrafik tanımların ülkeleri ya da tarafları tam olarak kapsamaması ve sistemi tam anlamıyla açıklamaması sonucunda ortaya atılmıştır, Üçüncü Dünya teriminin ortadan kalktığı düşünülse de sadece çevre kavramıyla yer değiştirmiştir (Buzan, 1991: 432).

Güvenlikleştirme kavramı Soğuk Savaşın bu ortamının tam merkezinde Kopenhag Okulu tarafından ortaya konulmuş bir teoridir. Söylemle ortaya çıkan bir yapısı olan güvenlikleştirme, var olup olmamasından bağımsız, hayati tehlike yaratabilecek bir durumun dillendirilecek acil müdahale süreçlerinin hayata geçirilmesi olarak tanımlanabilir. Ortaya çıkan sorun herhangi bir alandan dolayı gelmiş olabilir veya böyle bir sorun olmayabilir. Güvenlikleştirme teorisi ile birlikte Miş'e göre (2011) kamusal alandaki tehditlerin nasıl ve niçin güvenlik alanına dahil edildiği öğrenilir hale gelmiştir. Güvenlik kavramı ulusal çevre içerisinde kaldığı, devletler bunu ulusal bağlamda kullandığı için çoğu zaman kısıtlamalar getirme, iç siyasetteki

demokratik alanı daraltma gibi sonuçlar karşımıza çıkar. Güvenlikleştirme siyasetle iç içe olsa da tamamen aynı düzlemde değildir. Siyasallaştırma göz önüne çıkarmayı ve genelde olumlamayı hedeflerken güvenlik yapısı ve getirileri gereğince olumlu bir kavram olarak değerlendirilemez (Buzan, Weaver, Wilde; 1998: 28-29). Güvenlikleştirme, hem olağandışı bir sorunla karşı karşıya olunduğunu hem de bununla olağandışı şekilde mücadele edilmesi gerektiğini gösteren bir kavramdır.

Göç günümüz şartlarıyla güvenlikleştirilen bir duruma gelmektedir. Özellikle 2015 yılında başlayan göç krizi tüm dünyayı etkilemiş ve ülkelerin kendilerini koruması gereken bir kavrama dönüştüğü gözlenmektedir. Güvenlikleştirme söylemle geliştiği için göçün siyasi arenada olumsuz ifadelerle kullanılması, dönemin şartlarıyla bir araya geldiğinde korkulan ve uzak durulması gereken bir durum haline getirmektedir.

Sorunlar kendiliğinden güvenlikle alakalı bir problem haline gelmez, aktörler bunları kendi ihtiyaçlarına göre yönlendirerek güvenlikleştirebilir. Bu sadece iktidarla birlikte olmaz, diğer sosyal gruplar ve muhalefet de belli sorunları güvenlikleştirebilir. Aktörün sorun olarak nitelendirdiği durum kabul edilirse önceliklendirilir ve önceliklendirilen unsur için her türlü eylem meşru hale geçebilir. Özellikle güvenlikleştirilen unsur kamuoyu tarafından da ciddiye alınırsa olağanüstü önlemlerin alınması kaçınılmaz hale gelmektedir.

Göç kavramı açısından özellikle siyasi bağlamda göz önünde olan kişilerin olumsuz fikir belirtmesi, göçü güvenlikleştirmektedir. Göç ve göçmenlerle ilgili gerçek olup olmamasına bakmadan tehdit olarak değerlendirilmektedir. Güvenlikleştirme durumuyla birlikte devlet politikalarının sıkışması ve toplum içerisinde göçmenlere karşı nefret eylemleri gözlemlenmektedir.

1.3. Kopenhag Okulu ve Güvenlikleştirme Teorisi

1985 tarihinde Kopenhag Üniversitesi bünyesinde kurulan “Barış ve Çatışma Merkezi (Centrefor Peaceand Conflict Research) ile Kopenhag Okulu’nun temelleri atılmıştır. Kopenhag Okulu’nun yapı taşını Barry Buzan’ın 1983 yılında yayınlanan ve 1991 yılında yenilenerek basılan “İnsanlar, Devletler ve Korku”(People, StatesandFear) adlı kitabı oluşturmaktadır (McSweeney,1996: 81). Bu çerçevede Kopenhag Okulunun tarihsel iddiası; savaşlarla hatırlanan Avrupa’nın artık barışla anılmaya başlamasının ardında yatan dinamikleri, AB’li devlet adamlarının İkinci Dünya Savaşı sonrasında yürüttüğü güvenlik dışına çıkarma çabaları açıklar (Bilgin, 2010: 82).Okul çalışmalarına başlarken, Avrupa merkezli güvenliğin araştırmasını temel alan projeler üzerinde durmuş ; “ Avrupa Güvenliğinin

Askeri Olmayan Boyutları” (Non-Military Aspects of European Security) başlığı ile çalışmalarını şekillendirmiştir.

Kopenhag Okulu askeri olmayan tehditler üzerinden güvenliğin alanını genişletmiştir. Bu kapsamda Kopenhag Okulu ile bütünleşen “güvenlikleştirme”, “sektörel analiz” ve “bölgesel güvenlik kompleksleri” olarak toplamda üç ana yaklaşım geliştirmişlerdir (Huymans, 1998:479-505). Kopenhag Okulu’nun güvenlik çalışmalarına sağladığı en önemli katkılardan birisi insan topluluklarının güvenliğinin etkilendiği beş ana sektörü güvenlikleştirme yaklaşımıyla ilişkilendirmiş olmasıdır. Okul, insan güvenliğinin etkilendiği beş ana sektörü “güvenlikleştirme” teorisine uyarlamış olması nedeniyle önem taşımaktadır. Bunlar; askeri güvenlik, siyasi güvenlik, ekonomik güvenlik, toplumsal güvenlik ve çevresel güvenlik konularıdır. Güvenlikleştirme yoluyla güvenliğin referans nesnesi genişlemiş ve farklı konuları kapsar hale gelmiştir. Göç konusu güvenliğe tehdit olarak çeşitli aktörler yoluyla bir güvenlik meselesine dönüşmüştür. Bu bağlamda güvenlikleştirme, daha önceleri güvenlikle ilgili olmayan bir konunun değişik nedenlerle güvenlik meselesi haline getirilmesidir. Bu bağlamda Güvenlikleştirme yaklaşımı ile ilgili önemli bileşenler olduğu bilinmektedir. Bunlar;

- Güvenlikleştirici aktör
- Referans Nesnesi
- Alımlayıcı Kitle
- Söz edimi

Göçün güvenlikleştirilmesi: göçmen karşıtı popülist söylemleri beslemekte, toplumsal kutuplaşmayı derinleştirmekte ve entegrasyon ve sosyal uyumu zayıflatmaktadır. Göçün güvenlikleştirilmesi, göç olgusunun nesnel risklerinden ziyade, siyasi söylemler ve güç ilişkileri aracılığıyla tehdit olarak inşa edilmesi sürecini ifade eder.

2. Hollanda'nın Güncel Göç Politikaları ve Güvenlikleştirme Uygulamaları

Göç olgusu Avrupa için özellikle dönüştürücü bir etkiye sahiptir. Yüzyıllar boyunca Avrupa ülkesi göç dalgalarıyla dinamikleri değişen bir bölge olmuştur. Özellikle II. Dünya Savaşı öncesinde çeşitli bölgelere göç veren bir kıta olmasına rağmen II. Dünya Savaşının bitişi ile birlikte göç alan ülke konumuna gelmiştir. Özellikle ‘misafir işçi’ politikasıyla birlikte Avrupa Birliği dışındaki çeşitli ülkelerden işgücü alınması ve sonrasında bu insanların ülkede kalarak yerleşmesiyle birlikte nüfus da artmaya başlamıştır.

Ülkelerin gelişmişlik düzeyinin zamanla artması da bu bölgelere göç etmeye olan isteği artırmıştır. Endüstrisi gelişmiş olan ülkelere rağbetin artması ülkelerin iç dinamiklerini de politikalarını da etkilemiştir.

2000li yıllara girilmesiyle birlikte düzensiz göç dalgalarının kontrol altına alınması bölge için elzem hale gelmiştir. 2010 yılından sonra Arap Baharı ve Suriye iç savaşının etkisiyle bölgeden uzaklaşmak isteyen kişilerin başlattığı göç hareketi, gelişmiş Batı ülkelerine doğru olmuştur. Genelde yasal olmayan yolları kullanarak Avrupa'ya girmeye çalışan insanların birçoğu bu tehlikeli yolculuk sonucu hayatını kaybetmiş olup kaybetmeyenler ise katı bir kabul sisteminin çarkları içerisinde mücadele etmiştir. İnsanların ülkeye kabul edilmesini zorlaştırılması adına yürürlüğe konulan yasalar ile birlikte azalması beklenen göç hareketleri aksine normal seyrinde devam etmiş hatta zaman içerisinde artış göstermiştir.

2.1. Hollanda'da Göçün Tarihsel Gelişimi (1945 – Günümüz)

Hollanda tarih sahnesinde oldukça değişken göç politikalarıyla yer almıştır. Hem göç alan hem de göç veren bir ülke olarak değerlendirilebilen Hollanda, zaman içerisinde politikalarında radikal değişiklikler yaşamıştır.

II. Dünya Savaşı bu politikaların değişmesinde önemli rol oynamıştır. II. Dünya Savaşı sırasında yaşanan kayıplar, Avrupa ülkelerinde işçi açığı doğurmuştur. Nüfusun azalmasıyla birlikte gelişmekte olan ülkelere çalışabilecek durumda olan kişilerin belli anlaşmalarla misafir işçi olarak getirilmesi sistemi hayata geçirilmiştir. Misafir işçi anlaşmaları Avrupa ülkelerine savaş sonrasında kalkınma süreçlerinde oldukça fayda sağlamıştır. Anlaşmalar 1960lara yaklaştıkça işlevini tamamladığı gerekçesiyle bitirilmeye çalışılsa da misafir işçi olarak gelen kişiler zamanla ailelerini de yanlarına çağırarak geldikleri ülkede kalıcı olmaya karar vermişlerdir. Bu süreç içerisinde misafirlik bitmiş ve vatandaşlık başlamıştır.

2000li yıllara kadar hoşgörülü bir politika sürdüren ve 'göçmen dostu' şeklinde tanımlanan Hollanda, milenyum sonrasında özellikle de 2010 yılından sonra yaşanan göç kriziyle birlikte bu tutumunu kaybetmeye başlamıştır. Göç krizinin ortaya çıkmasıyla sıkılaştıran politikalar ülkeye girişi ve ülkede kalmayı zorlaştırmıştır. Hem işçi göçleri hem de dekolonizasyon süreçleriyle birlikte göç alan ülke durumunun ortaya çıkması ve ülkedeki göçmen nüfusunun artmasıyla Hollanda, göçü bir tehdit olarak değerlendirmeye başlamıştır. Bu tehdidin asıl sebebiyse ülkenin kimliğinin kaybedileceği düşüncesinin ortaya çıkmasından kaynaklanmaktadır (Schierup, Hansen, & Castles, 2006). Hollanda'nın kendi kimliği, dili ve kültürünün yok olacağı endişesiyle birlikte hükümetin başlattığı bir entegrasyon yani uyum programı ortaya atılmıştır.

Ülkede uzun süre kalacak kişilerin daha kolay alışmalarına yardımcı olmak ve geldikleri ülkeye olan bağlılıklarını artırmak adına kullanılan bir sistem olan uyum sürecinin tamamlanması için kişilerin üç senesi bulunmaktadır (Hollanda Hükümeti Resmi Sitesi, 2025).

Belli durumlarda bu entegrasyon sürecinden muaf olunabilmektedir. Bunlar;

- *Avrupa Birliği'ne üye olan bir ülkenin vatandaşı olmak*
- *Lihtenştayn, Norveç, İsviçre veya İzlanda vatandaşı olmak*
- *18 yaşından küçük olmak*
- *Emeklilik yaşını geçirmiş olmak*
- *Zorunlu eğitime tabi olunan 8 yıl boyunca Hollanda'da yaşamış olmak*
- *Hollanda diploması, eğitim sertifikası ya da dil belgesi bulundurmak*
- *Eğitim ve çalışma amacıyla geçici olarak Hollanda'ya gelmek* (Hollanda Hükümeti Resmi Sitesi, 2025)

Bu kategorilerle bağlantısı bulunan kişilerin hiçbir zorunluluğu olmasa dahi gönüllü olarak entegrasyon sürecine dahil olabilirler.⁴

Hollanda hükümeti tarafından ortaya konulan entegrasyon programı uygulamaları iki bölüm olmak üzere ülkeye yerleştirilmiştir. İlk olarak 2013 yılında bir entegrasyon yasası ortaya konulmuştur. Bu yasanın işletilmesi hükümet tarafından yürütülmekteydi. 2013 yılındaki entegrasyon yasasına göre ülkeye yeni gelen kişiler (çalışma, aile birleşimi ya da mülteci) kendi kurslarını kendileri bulmak ve masraflarını kendileri karşılamak zorundadır, bunu tamamlamak için sosyal kredi de kullanma imkanları bulunmaktadır (Hollanda Sivil Entegrasyon Yasası, 2013).

2021 yılındaki entegrasyon yasasıyla birlikte süreci hızlandırabilmek adına bir internet sitesi kuruldu ve kişilerin kendi uyum programını hazırlayabilmesine olanak sağlandı. Uyumun gerçekleşmesi belediyelerin ve yerel yöneticilerin sorumluluğuna bırakılmıştır, böylece yerel seviyeden başlayarak daha kontrollü bir süreç işletilmesi hedeflenmektedir. Sığınmacılar için gerçekleştirilen uyum programları devlet tarafından karşılanmaktadır (Hollanda Sivil Entegrasyon Yasası, 2021). Entegrasyon süreci 1 Ocak 2022 öncesinde başlamış olanlar 2013 yasasına tabi olmakta, bu tarihten sonra uzun süre ülkede kalmak için gelenlerse 2021 yasasına tabi olmaktadır.

4 Detaylı bilgi için bkznz. <https://www.rijksoverheid.nl/onderwerpen/inburgeren-in-nederland/vraag-en-antwoord/moet-ik-als-nieuwkomer-inburgeren>

Tablo 2: Hollanda'nın Göç Politikalarındaki Değişim

Hollanda Politikaları	Göç	2000-2015 arası	2015 ve Günümüz
Genel yöntemler		Kısıtlayıcı ve ulusal kimlik odaklı	AB uyumlu politikalar
Dönemin önemli konuları		Uyum zorluğu, güvenlik, dil ve değerler	Yerel yönetimlerin güçlendirilmesi, mülteci krizi, istihdam ve toplumsal katılım
İş göçü ⁵		Ekonomik gereklilik temalı kontrollü göç	Avrupa Ekonomik Bölgesindeki ülke vatandaşları öncelikli
İltica Başvurusu		48 saatlik değerlendirme sürecinin ardından ret ya da kabul bildirilir; başvuran kişinin temyiz hakkı bulunur ve bu 6 ay içerisinde karara bağlanır	Başvurunun sonucunun bildirilmesi 82 haftayı bulabilmektedir

Kaynak: Van Meeteren, Van de Pol, Dekker, Engbersen, & Snel, 2013

Tablo 2’de görüldüğü üzere, Hollanda’nın göç politikalarının belli alanlarında yıllar içerisinde değişim yaşanmıştır. 2015 yılında patlak veren Suriye iç savaşı ile birlikte göç dalgası daha önce karşılaşılmamış bir şekilde kontrolsüz ve ani ortaya çıkmış, bu da Avrupa ülkeleri başta olmak üzere tüm ülkelerin kriz yönetimi senaryosuyla karşı karşıya gelmiştir. Bu kriz yönetimi Hollanda’nın 2015 yılı sonrasında Avrupa Birliği ile uyumlu bir şekilde hareket etmeye başlamasını ve daha sistematik süreçler işletmesini sağlamıştır. Hollanda 2013 ve 2021 yılında çıkarttığı Entegrasyon Yasaları ile birlikte bu süreçlerin hepsini netleştirmeyi amaçlamıştır.

Zaman içerisinde değişen ve sıkılaştıran göçmen politikaları 2000 yılından itibaren Avrupa’da yükselişe geçmeye başlayan aşırı sağ partilerin de etkisi bulunan bir süreçtir. Aşırı sağ partiler ulusal düşünceleri arttırmış, milliyetçi bir yapıyla çeşitli ülkelerden gelen göçmenlerin ülkelerin yapısına zarar verdiği gerekçesiyle güvenlik açısından bir tehdit olarak lanse edilmiştir. Özellikle seçim politikaları adına da kullanılan bu unsurlar, yaşanan en ufak bir sorunu göçmenlerin üstüne kalmasına kadar ilerlemiştir. Hollanda özelinde değerlendirmeye başladığımız zamansa gerek asimilasyona yatkın politikalar gerek uyum yasaları gerekse siyasi partilerin sırf göç

5 2000 yılı itibarıyla genel prosedür ‘eğer Hollanda vatandaşı ya da AB ülkelerinden bu işi yapmak isteyen kimse yoksa göçmenlere açılması’ şeklinde ilerlemektedir. Şekilde değişmiş olsa da büyük bir değişiklik bulunmamaktadır. (Van Meeteren, Van de Pol, Dekker, Engbersen, & Snel, 2013)

politikalarında uzlaşamadıkları için hükümetin kurulamadığı gibi vakalar değerlendirildiğinde zor bir süreçten geçildiği söylenebilir.

Ayhan Kaya'ya göre (2017: 3), yapılan araştırmalara göre aşırı sağ partilerin yakın zamanda hayatımızdan çıkması söz konusu değil.

“ Son araştırmalar; bu parti ve hareketlerin artık Avrupa’da kalıcı bir güç olduğunu gösteriyor. Örneğin Avusturya’da, aşırı sağ Özgürlük Partisi, 18-25 yaş arasındaki gençler arasındaki en popüler harekettir; Fransa’da ise Ulusal Cephe lideri Marine Le Pen’e olan desteğin genç seçmenler arasında daha güçlü olduğu görülmüyor. Bu durum, söz konusu parti ve hareketlerin, uzun vadede etkili siyasi aktörler olma potansiyelinin artmış olabileceğini göstermektedir. Hollanda Özgürlük Partisi, 2010 genel seçimlerinde oyların %15,5’ini almış ve 24 sandalyeyle Hollanda Parlamentosu’nun üçüncü büyük partisi olmuştur.”

Bununla birlikte geliştirilen politikaların yabancı düşmanlığına evrildiğini söyleyen Kaya'ya göre (2017: 6), göçü sömürerek, ülkenin ve vatandaşlarının refahını tehlikeye atacak unsurlar olduğunu savunan popülist partilerin ‘akın’, ‘istila’, ‘baskın’ gibi kelimeleri kullanarak da bu düşmanlığı körüklediği görülebilmektedir.

2000 yılında ortaya konulan Yabancılar Yasası ile birlikte Tablo 1’de de görüldüğü üzere iltica süreçleriyle ilgili düzenlemeler yapılmıştır. Öncelikle sonuçlanma süresi netleştirilmiş, daha sonra ise farklı iltica statüleri ortadan kaldırılmıştır. Yani insanların iltica edebilmesi için tek bir kalıba uyması gerekliliği ortaya çıkmıştır. İltica başvurusu yapan herkes aynı haklara sahip olup, başvuru sebebine bakılmaksızın herkes aynı geçici oturma iznini almaktadır (Van Meeteren, Van de Pol, Dekker, Engbersen, & Snel, 2013).

2.2. Sığınma ve Mülteci Politikaları

Hollanda özellikle 2015 yılındaki göç kriziyle birlikte Avrupa Birliği ile ortak çalışmalara girişerek göçle mücadele etmeyi ya da kontrol amaçlı önlemler almayı amaçlamıştır. Tüm Avrupa’nın bir birlik olmasını da yansıtan bu girişimler sonucunda ortak sığınmacı politikalarıyla hareket edilmeye başlanmıştır.

Hollanda, zor şartlar altında bulunan ve ülkesinden kaçmak zorunda kalan kişileri sığınmacı olarak almaktadır. İnsanlık dışı muamelelerden ve savaş gibi sebeplerle kaçan kişiler Hollanda’ya gelerek sığınma başvurusunda bulunabilmektedir. Sığınmacı başvurularının farklı türleri bulunmakta ve bunlar kişinin ülkeye hangi şartlarda girdiğine göre değişmektedir.

Sığınma prosedürlerinden biri Genel Sığınma Prosedürü (AA) olarak adlandırılır ve genelde altı gün sürmektedir. Bir diğer Genel Sığınma Prosedürü

(AA+) olarak adlandırılmakta ve bu da dokuz gün sürmektedir.⁶ Genel Sığınma Prosedürü dışında kalan ve o başlıklar altında değerlendirilemeyen kişiler Genişletilmiş Sığınma Prosedürü (VA) ile başvurularını yapmakla yükümlüdür. Sığınmacılar aşağıdaki durumlar altındaysa VA başvurusunda bulunmalıdır:

- *12 yaşından küçük ve ebeveynler olmadan Hollanda'ya gelinmiş olması*
- *Hasta olunması ve kaçma nedeninin açıklanabilmesi için önce iyileşme sürecinin tamamlanmasının gerekmesi*
- *Göç ve Vatandaşlık İdaresi'nin, sığınma başvurusu hakkında karar vermesi için daha fazla zamana ihtiyaç duyması. Örneğin, daha ayrıntılı bir soruşturma yapmak için.*
- *Mevcut tercümanın bulunmaması*
- *VA'da bulunan aile üyelerinin bulunması*
- *Göç ve Vatandaşlık İdaresi'nin başvurunun değerlendirilmesi için gerekli deneyime sahip personel bulamaması (Hollanda Göç ve Vatandaşlık İdaresi, 2025)*

Tekrarlayan Sığınma Başvurusu (HASA), kişi önceden bir sığınma başvurusunda bulundysa ve bunu yenilemek istiyorsa yapması gereken bir başvurudur. Dublin Prosedürü ise eğer başka bir AB ülkesi ya da İsviçre'nin kişinin sığınma sonucuna karar vermesi söz konusuysa kullanılmaktadır. Aşağıda belirtilen şartların sağlanması durumunda Dublin Prosedürüne tabi olunmaktadır:

- *Kişi ilk kez başka bir ülkede sığınma başvurusunda bulundysa*
- *Kişi Avrupa'ya başka bir ülkeden ve yasadışı olarak geldiyse*
- *Diğer ülke tarafından kişiye Schengen vizesi verildiyse (Hollanda Göç ve Vatandaşlık İdaresi, 2025).*

Dublin Prosedürünün genel özellikleri ise aşağıdaki gibidir:

- *Kısa süreli iltica prosedürü*
- *Prosedür süresince, Merkezi İltica Başvuru Kabul Ajansı'nın (Hollandaca: Centraal Orgaan opvang asielzoekers veya COA) kabul merkezinde kalınması ve konaklanması*

6 Başvuru süreçleriyle ilgili daha fazla açıklama için bkz, <https://ind.nl/en/residence-permits/asylum/apply-for-asylum-in-the-netherlands>

- *IND ile kimlik, uyruk ve seyahat rotası hakkında 1 görüşme yapılması. Neden sığınma başvurusunda bulunulduğu değil, neden Hollanda'nın sığınma başvurunuzu ele alması gerektiğinin düşünüldüğü söylenmesi. Ayrıca, kişinin başka bir ülkenin sığınma başvurusu hakkında nasıl bir karar verebileceği hakkında ne düşünüldüğünün söylenmesi*
- *Dublin Prosedürünün ardından, sığınma başvurunuzu ele alan ülkeye seyahat edilmesi. Bu süreçte kabul hakkı devam etmektedir.*
- *Göç ve Vatandaşlık İdaresi (IND) sığınma başvurunuzu reddederse Hollanda mahkemesine itirazda bulunma imkanı bulunmaktadır. Başvuru sonucu Hollanda içerisinde beklenebilir ve çoğu zaman kabul hakkı devam etmektedir. Avukat bularak yasal prosedürlerde destek alınması mümkündür.*
- *Hollanda'nın sığınma başvurusunuher halükardadeğerlendirmesi durumunda, Genel Sığınma Prosedürü (AA/AA+) kapsamında değerlendirilmektedir. (Hollanda Göç ve Vatandaşlık İdaresi, 2025).*

Başvuruda bulunduktan sonra sığınmacıların (kapasiteye bağlı olmak şartıyla) konaklayabilecekleri sığınmacı merkezleri bulunmaktadır. Başvurusunu tamamladıktan sonra sonuçlanana kadar ülkede bulunabileceğini gösteren geçici bir oturma iznine sahip olmaktadır. Aynı zamanda Hollanda hükümeti sığınmacılar için geçici ya da kalıcı olarak konaklayabilecekleri alanlar vermektedir (Hollanda Hükümeti Resmi Sitesi, 2025). Güncel olarak kullanılan sığınmacı prosedürlerine göre başvurunun reddedilmesi durumunda kişilerin ülke sınırlarından gönüllü ya da zorunlu olarak çıkması gerekmektedir.

2000ler ile birlikte değişen göç politikalarından sığınmacılar da etkilenmiştir. Özellikle 2024 yılında aşırı sağcı Özgürlük Partisi'nin (PVV) öncülüğünde kurulan koalisyon hükümetinin süresiz sığınmayı kaldırma ve aile birleşimini zorlaştırma gibi alanları da kapsayan katı bir göç düzenlemesi planlaması göçmen karşıtlığının en geldiği en üst seviyelerden biridir. Sığınmacı başvurularında kabulün zorlaştırılması, Hollanda içerisinde beş senesini dolduran kişilere süresiz oturma izni verilmesinin kaldırılması (BBC, 2024) gibi önlemlerin de bulunduğu düzenleme hızla yürürlüğe konulmuş ve başvurulara verilen cevap süresinin de uzatılmasıyla birlikte insanların kısa sürece bir sonuca ulaşmaları güçleştirilmiştir (Migration and Home Affairs Directorate, 2024)

2.3. Aile Birleşimi ve Vatandaşlık Politikaları

Avrupa’da özellikle II. Dünya Savaşı sonrasında nüfusun azalması sonucunda işçi açığı oluşmuştur. Bunun sonucunda diğer tüm ülkeler gibi Hollanda da, ekonominin düzelebilmesi için diğer ülkelerden işçilerin getirilmesi adına belli antlaşmalar yapılmıştır. İşçi göçlerinin bu şekilde başladıktan sonra ekonominin düzelmesi sonucunda bitmesi hedeflenmiştir. İşçi göçleri hedeflendiği gibi ihtiyaç karşılandıktan sonra kesilmemiş, aksine gelen işçiler geri dönmek istememiştir. ‘Misafir işçi’ olarak adlandırılan bu kişiler yanlarında ailelerini de getirerek aile birleşimi için adım atmışlardır. Misafir işçiler kalıcı göçmenler olarak Hollanda’da yaşamaya başlamıştır.

2000 yılından itibaren sıkılaştan politikaların aile birleşimini de etkilediği söylenmektedir. Aile birleşimi özellikle işçi göçlerinden sonra bir problem haline gelmiştir. Burada çalışan işçiler dönemin politikaları ile süresiz oturum izni ve vatandaşlık gibi imkânlar kazandıktan sonra ailelerini de çağırarak bir süre sonra onların da oturum izni ve vatandaşlık hakkı almaları sağlanmıştır.

Önceki bölümde de bahsedildiği üzere 2024 yılında aşırı sağcı Özgürlük Partisi’nin (PVV) öncülüğünde kurulan koalisyon hükümetinin aile birleşimini zorlaştırma konusunda belli çalışmalar yapmak istediği bilinmektedir. Daha sonrasında göç politikaları konusunda anlaşılmayan hükümetin tekrar kurulması adına seçime gidilmiş olsa da asıl problemin göç olduğu ve göçmenlerin sayısının azaltılması adına çalışılacağı söylenebilir.

Aile birleşimi kişinin partnerini, 18 yaş altı ve üstü çocuklarını kapsamaktadır. Hollanda’da aile birleşimi başvurusu vize yoluyla ve direkt Hollanda Konsoloslukuna başvuruya yapılabilmektedir. Hollanda’da yaşayan eşin Hollanda hükümetine evliliği bildirmiş olması şartı bulunmaktadır. Hollanda bu süreç boyunca başvuru yapacak kişilere destek olabilmek adına bir internet sitesi de oluşturmuştur, böylece kişiler başvuru süreçlerini planlayabilmektedir⁷.

Hollanda İltica ve Göç Bakanlığı’nın hazırladığı kılavuzlara göre Hollanda’nın aile birleşimi başvurularını değerlendirmesi beklenenden uzun sürmektedir. Başvuran kişinin eşi ve çocuklarıyla birlikte başvuruyor olması veya başvuru yapan kişinin 18 yaşından küçük olması ve anne babasıyla birlikte başvuruyor olması basit süreçler olduğu için daha hızlı sonuçlanabilmektedir (Hollanda İltica ve Göç Bakanlığı, 2025). Genelde verilen belgeler başvuru için yeterli olarak görülse de belli durumlarda hükümet daha derin bir araştırma isteyebilmektedir, bu araştırma DNA testi

7 Detaylı bilgi için bkzn. <https://ind.nl/en/residence-permits/family-and-partner/residence-permit-for-partner>

yapılmasını bile kapsamaktadır. Tahmini bekleme sürelerini içeren bir tablo da yine İltica ve Göç Bakanlığı tarafından oluşturulmuş ve başvuru yapan kişilere yol göstermek hedeflenmiştir.

Tablo 3: Aile Birleşimi Başvurusunda 18 Yaşından Küçük Çocukların Bekleme Süreleri

Aile Birleşimi için Başvuru Yapılan Ay	İltica ve Göç Bakanlığı Tarafından Başvurunun Değerlendirilmeye Başlanması
Ekim 2023 tarihinden Ekim 2024 tarihine kadar	Aralık 2025
Kasım 2024	Ocak 2026
Aralık 2024 ve Ocak 2025	Şubat 2026
Şubat 2025 tarihinden Nisan 2025 tarihine kadar	Mart 2026
Mayıs 2025 tarihinden Ağustos 2025 tarihine kadar	Nisan 2026
Eylül 2025 tarihinden Kasım 2025 tarihine kadar	Mayıs 2026

Kaynak: Hollanda İltica ve Göç Bakanlığı (2025)

Buradaki süreleri temel alarak oluşturulan bir diğer tabloya göre de başvuru yapan diğer aile üyelerinin değerlendirmeye alınma süresi üç sene sürmektedir. Bundan yola çıkarak başvuru yapan bir aile üyesinin en az üç sene sonra sonucunu öğrenebileceği söylenebilir. Bu durum hem süreci zorlaştırmakta hem de başvuru yapan kişileri zor duruma sokmaktadır. Alınan önlemler ve uygulanmaya çalışılan sıkı politikalarla birlikte bekleme süreleri uzatılarak göçmen sayısını azaltmayı planladıkları görülebilir.

Vatandaşlık konusunda ise başvurular sadece Hollanda ile bağı olan kişiler tarafından yapılabilir. Bu durum Hollanda vatandaşı olmak isteyen kişilerin aşağıdaki başvuru şartlarını sağlaması gerektiğini göstermektedir;

- *Hollanda Krallığında doğmuş olmak*
- *Hollanda vatandaşı olan birinin himayesi altında olmak*
- *Hollanda'da uzun süredir yaşıyor olmak*
- *1 Ocak 1985'ten önce doğmuş ya da Hollanda vatandaşı bir anne tarafından evlat edinilmiş olmak*
- *Daha önceden Hollanda vatandaşlığının bulunması (Hollanda İltica ve Göç Bakanlığı, 2025)*

Yukarıda verilen “uzun süredir Hollanda’da yaşamak” koşulu ucu açık bırakılmış olup bakanlık bunu açıklamak için ayrı bir alan oluşturmuştur. Bununla beraber kişi; *dört yaşını doldurduğu andan beri Hollanda Krallığı içerisinde yaşaması ve artık reşit olması durumunda, en az on beş sene Hollanda Krallığında geçerli bir oturum izniyle yaşaması ve en az üç sene bir Hollanda vatandaşıyla evli ya da kayıtlı partner olması ya da en az on beş sene Hollanda Krallığında geçerli bir oturum izniyle yaşaması ve şu an altmış beş yaşında veya daha büyük olması* (Hollanda İltica ve Göç Bakanlığı, 2025) durumlarında vatandaşlık kazanılabilmektedir.

Açıklanan işlemlerde görüldüğü üzere Hollanda hükümeti gittikçe zorlaşan aile birleşimi ve vatandaşlık politikaları oluşturmaya başlamaktadır. Gelecek dönemde politikaların nasıl değişeceği konusunda belirsizliklerin bulunması durumu daha karmaşık hale getirmektedir. Başvurmak isteyen kişiler sistemdeki bu karmaşalar dolayısıyla çekinceler göstermekte ya da başvurularını yaptıktan sonra uzun süre beklemek zorunda kalmaktadır. Vatandaşlık almak isteyen kişilerin tüm hayatlarını buna adanmış olmaları gibi bir durum oluşmasıyla on beş sene beklemenin sonunda yine de bir Hollanda vatandaşıyla en az üç sene evli olma şartı koyulması durumu daha da zorlaştırmaktadır.

3. Aşırı Sağ Partiler ve Popülist Söylemin Etkisi

Önceki bölümlerde bahsedildiği üzere Hollanda göç politikalarının 2000 yılından itibaren giderek sıkılaştığı ortadadır. Bunun bir etkisi de tüm dünyada yükselişini devam ettiren aşırı sağ partiler tarafından sağlanmaktadır. Hollanda’nın göç alan bir ülke olması artan göçmen nüfusuyla bir kriz ortamına dönüşmesine yol açmıştır. Aşırı sağ partiler de bu krizi körükleyerek göçmen karşıtı eylemlerin önünü açmıştır.

Hollanda’nın en çok göz önünde bulunan partisi olan Özgürlük Partisi (PVV) 2006 yılında göçmen karşıtlığını ana unsur olarak seçerek kurulmuştur. Öne çıktığı unsurlar göç ve göçmenlere karşı söylemleri olmuştur. Özellikle 2012 senesinde bir göçmenleri kötüleme odaklı bir internet sitesinin kurulmasına öncülük etmiştir. ‘Orta Doğu ve Doğu Avrupalılara ilişkin şikâyetler için internet sitesi’ isimli bu platformda göçmenlerin yaptıkları kötü davranışların şikâyet edilmesi ve işledikleri suçların bildirilmesi amaçlanmaktaydı. Bu durum ülke içerisinde ötekileşmeyi⁸ körüklemiştir. Daha sonrasında bu sitenin kapatılması adına oylamalar yapılmış olsa da meclisten

8 Ötekileştirme, bireylerin toplum tarafından onaylanmayan veya farklı görülen özellikleri itibarıyla, çoğu zaman ayrımcılık ve dışlanmaya maruz kalmalarını sağlayacak şekilde etkillemeleri durumudur (TÜBİTAK, 2025).

onay çıkmamıştır ve bu da Hollanda'nın hoşgörülü yapısını sarsacak nitelikte bir olay olarak arşivlerde yerini almıştır. Bu siteden esinlenen Belçika'da bir benzerini uygulamaya koymuş olup göçmenlerin hedef gösterilerek 'kötü' ve 'sorun çıkaran' imajının pekiştirilmesi amaçlanmıştır (Kaya, 2017: 6).

Hükümet ve vatandaşlar arasında bazı görüş farklılıkları da bulunmasından dolayı uygulanmak istenen politikalar tam olarak amacını gerçekleştirememektedir. Hollanda vatandaşlarının tutumlarına bakıldığında zaman bu karışık durumdan memnun olunmadığı gözler önüne serilmektedir. Farklı olanı suçlamanın çok kolay olması gerekçesiyle yaşanan çeşitli olaylardan göçmenlerin sorumlu tutulması gibi ufak sorunlardan geldikleri yere geri gitmelerini istemeye varacak kadar ilerleyebilmektedir. Bu durum toplumu büyük bir kutuplaşmaya itmektedir. Halk bir yandan kendi değerlerini kaybetmekten bir yandan da vicdanlarını çiğneyerek alacakları aksiyonların sonuçlarından korkuyor. Hollanda'nın Sosyal ve Kültürel Planlama Ofisi tarafından yapılan araştırmalardan biri hakkında yazılan makale (2025), kutuplaşma gerçek mi ve halk bu konuda ne düşünüyor konusu üzerine çalışmıştır. İnsanlar "dost canlısı olmayan bir toplum" imajından endişe ve rahatsızlık duyuyorlar, hükümetin politikalarını engelleyemiyorlar ve sonuç olarak göçmen karşıtı tutumlar sergileyen bir ülke olarak anılmaya başlıyorlar.

Hollanda'nın göç politikaları göçmenlerin tehlikeli olduğu, belli tanımlara uymayan kişilerin tehdit unsuru barındırdığı bu sebeple de ülkede bulunan kişilerin bilinen ve kalıplara uyan kişiler olması düşüncesi etrafında şekillenmiştir. Sosyal ve Kültürel Planlama Ofisi'nin internet sitesinde yer alan makale (2025), ülkedeki karışık durumu gözler önüne sermekle kalmayıp aynı zamanda Hollanda vatandaşlarının düşüncelerini de ortaya koymaktadır.

Alex Schulte'nin yaptığı araştırmaya göre 2024 yılı itibarıyla Hollanda vatandaşlarının %16'sı başka bir ülkede doğduğu ortaya çıkmıştır (Centuro Global, 2025). Bu araştırma ile birlikte bakılırsa Hollanda kendi gerçeğinden kaçarak göçmenlerden uzaklaşmaya çalışmaktadır. Aslında ülkenin kalkınmasını sağlayan ya da kendi vatandaşlarının yapmak istemedikleri düşük maaşlı işleri yapacak olan kişiler olan göçmenleri, kapı dışarı atmanın mantıklı olmadığını ve kendi tarihi geçmişini de bilmesine rağmen bu aksiyonları alması uzun vadede ülkeye oldukça zarar verecek ve nüfusunu azaltacaktır. Schulte'ye göre (2025), Hollanda'nın göç politikası kendisine faydalı olabilme potansiyeli bulunan kalifiye çalışanlardır, aynı zamanda halkın göçmenler konusundaki düşüncelerine de önem vererek politikalarını düzenlemektedirler.

Kalifiye işçiler için de belli kuralları bulunmakta olup entegrasyonu zorunlu bir koşul olarak vermektedir. Haziran 2025 tarihinde koalisyon hükümeti çöktü ve Ekim 2025'te tekrar bir seçim yapılana kadar geçici hükümet tüm yükü üstlendi. Bu çöküşün sebebi koalisyon hükümetinin öncelikli olarak göç politikaları konusunda anlaşılamamasından kaynaklanmaktaydı. 29 Ekim 2025'te açıklanan sonuçlara göre Hollanda'yı domine eden aşırı sağ parti seçimi kaybetti ve liberaller yükselişe geçerek birinci parti olmaya hak kazandı (BBC News Türkçe, 2025). 2000 yılından beri devam eden ve ülkenin göçmenlere karşı tutumunu da netleştiren politikaların ortaya çıkışı ve gelişmesi, aşırı sağın yükselişiyle paralel olarak ilerlemiştir. 2025 yılında seçimleri kaybetmiş olmaları bunun kesin bir sonuç olduğunu göstermese de Hollanda halkının düşüncesinin değişmeye başladığının bir göstergesi olarak değerlendirilebilmektedir.

Eylül ayında önerilen yeni düzenlemeler ile birlikte Hollanda vatandaşı olmayı zorlaştırabilmek için birçok şart getirilmeye başlandığını görmekteyiz⁹. Önceki bölümlerde de detaylıca bahsedilmiş olan Hollanda'nın yeni politikasının göçmenlere karşı mı yoksa tüm insanlara karşı mı olduğu konusu ise oldukça büyük soru işaretleri oluşturuyor.

Özellikle aşırı sağ partiler açısından bir değerlendirme için Prof. Dr. Ayhan KAYA, bir liderle anılmakta ve onunla birlikte güçlenmekte olduğunu söylemiştir:

“Geert Wilders’in Hollanda’daki popülerliğinin, Özgürlük Partisi’ninkinden de çok daha fazladır. Bölge ne olursa olsun, inceleme altındaki her durum için çok açık olan bir şey var: bir parti veya hareket olmadan popülizmi hayal etmek mümkünken, çağdaş popülizmi liderlik olmadan hayal etmek oldukça zordur.”

Aşırı sağ partilerin daha ne kadar gündemde kalacakları belirsiz olmakla birlikte kendilerini destekleyecek bir kesimin varlığının bulunduğu ortadadır. Söylemlerin halkın üzerinde bir etkisi olduğu yadsınamaz bir gerçektir. Bu durumda aşırı sağ partilerin hedef göstererek göçmenleri her olumsuzluktan sorumlu tutmaları toplum içerisinde huzursuzluk yaratmaktadır.

SONUÇ

İnsanlık tarihinin vazgeçilmez ve kaçınılmaz gerçeklerinden biri olan göç üzerinden ilerleyen bu çalışmada Hollanda'nın göçü ne açılardan güvenleştirdiği ve bunun tüm süreci ele alınmıştır. Bu çalışmayla birlikte

9 Detaylı bilgi için bkzn. <https://www.everaert.nl/en/dutch-naturalisation-period-may-increase-to-10-years/#:~:text=Key%20changes%20in%20the%20proposal,as%20is%20currently%20the%20case.>

hem güvenlikleştirme kavramının netleştirilmesi hem de göç denildiği zaman akla gelen ülkelerden biri olan Hollanda'nın bu süreçteki tutumu açıklanmaya çalışılmıştır. Elde edilen sonuçlara göre Hollanda'nın günümüzde gelen göçmenlere karşı sergilenen tutum ve ortaya konulan politikaların da göçmen karşıtlığına ve hatta yabancı nefretine vardığı görülmektedir.

Ortaya konulan göç politikaları ve aşırı sağın yükselişi göçün güvenlikleştirilmesine sebep olmakta ve insanların hem göçe hem de göçmenlere karşı olumsuz tutumlar sergilemesiyle sonuçlanmaktadır. Güvenlikleştirme özellikle tehdit durumunun ortaya çıkmasına ve bunun ilerletilerek düşmanlığa, ırkçılığa ve sonunda da eyleme geçilerek toplumsal şiddet ve huzursuzluğa sebep verebilecek güce sahiptir. Güvenlikleştirme teorisinin söylem temelli olduğu düşünüldüğü zaman göç ile ilgili yapılan konuşmaların insanların tetikte olacakları bir duruma getirebilecek güce sahip olduğu da söylenebilmektedir.

Günümüzdeki karmaşık dünya düzeni içerisinde göç, göz ardı edilemeyecek bir kavramdır. Özellikle ülkelerin sınır güvenlikleri bağlamında oldukça dikkat çektiği görülmektedir. Göç, kendi içerisinde farklı dallara ayrıldığı gibi, bu dalların etkilediği ve etkilendiği alanlar da oldukça çeşitli olmaktadır. Güvenlik bağlamında özellikle dikkat edilen ve sıkça tartışılan bir konu olmakla birlikte güvenlikleştirilmeye açık olduğu da gözlemlenmektedir. Aşırı sağ partilerin odağında bulunan ve sıklıkla parti programları içerisinde yer verilen bir unsur olarak bulunması, karşıt görüş olarak 'kontrol edilemez' bir kimliğe bürünmesini kaçınılmaz hale getirmiştir. Kontrolsüz sınır geçişleri, ekonomik temelli göçler, ilticalar gibi çeşitli alanlardan örnekler görebildiğimiz bu dönemde durumların ne şekilde değişebileceğinin öngörülmesi oldukça zordur. Hollanda bağlamında ise aşırı sağ partilerin desteklerini kaybetmediği müddetçe göç karşıtlığını ilerletecek bir zemin bulabilecekleri görülmektedir.

Ülkelerin kendi kültürlerini, yaşam tarzlarını ve şartlarını korumak uğruna zor durumda olan ya da şartlarını iyileştirmek isteyen insanlara karşı düşmanca tavırlar takınmaları hatta bunları devlet politikası olarak yasalastırmaları dünyanın küreselleştikçe kötüleştiğini göstermektedir. Kendi toplumsal güvenliklerini korumak adına göçmenleri bir öteki olarak tanımlayan Hollanda'nın batı değerleriyle uyuşmayan göç politikaları aşırı sağ tarafından bir tehdit unsuru haline gelmiştir. Günümüz dünyasındaki aşırı sağ partilerin yükselişi ve istikrarlı hallerini korumaları durumunda Avrupa topraklarında batı değerleriyle çelişen politik yapıların güçlenmesi olası görünmektedir.

Kaynakça

- Ayata, A., & Sütçü, E. (2022). *Avrupa'da bir güvenlikleştirme konusu olarak göç*. Ankara: İKSAD Publishing House. Erişim adresi: <https://iksadyayinevi.com/wp-content/uploads/2022/09/AVRUPADA-BIR-GUVENLIKLESTIRME-KONUSU-OLARAK-GOC.pdf>
- Bilgin, P. (2010). Güvenlik çalışmalarında yeni açılımlar: Yeni güvenlik çalışmaları. *Stratejik Araştırmalar*, 8(14), 69-96.
- Britannica. (2025). Migration. *Encyclopedia Britannica*. 10 Aralık 2025 tarihinde erişildi. Erişim adresi: <https://www.britannica.com/science/population-biology-and-anthropology/Migration#ref60665>
- Buzan, B. (1991). New patterns of globalsecurity in the twenty-first century. *International Affairs*, 67(3), 431-451.
- Buzan, B., Waever, O., & de Wilde, J. (1998). *Security: A new framework for analysis*. Boulder, CO: Lynne Rienner Publishers.
- Çoban, M. (2025). Ötekileşme. *TÜBİTAK Bilim ve Toplum Başkanlığı Popüler Bilim Yayınları*. Erişim adresi: <https://ansiklopedi.tubitak.gov.tr/ansiklopedi/otekileşme>
- Hollanda Göç ve İçişleri Genel Müdürlüğü. (2024, 16 Eylül). *Netherlands: Government presents new asylum and migration rules*. European Commission. Erişim adresi: https://home-affairs.ec.europa.eu/news/netherlands-government-presents-new-asylum-and-migration-rules-2024-09-16_en
- Hollanda Göç ve Vatandaşlık İdaresi. (2025, 16 Nisan). *Hollanda'nın sığınmacı kabulleri*. 10 Aralık 2025 tarihinde erişildi. Erişim adresi: <https://ind.nl/en/asylum-procedures-in-the-netherlands>
- Hollanda Hükümeti Resmi Sitesi. (2025). *Hollanda göç politikaları*. 15 Aralık 2025 tarihinde erişildi. Erişim adresi: <https://www.government.nl/topics/immigration-to-the-netherlands/the-netherlands-immigration-policy>
- Hollanda Hükümeti Resmi Sitesi. (2025). *Hollanda iltica politikaları*. 10 Aralık 2025 tarihinde erişildi. Erişim adresi: <https://www.government.nl/topics/asylum-policy>
- Hollanda Hükümeti Resmi Sitesi. (2025). *Hollanda'ya entegrasyon*. 10 Kasım 2025 tarihinde erişildi. Erişim adresi: <https://www.rijksoverheid.nl/onderwerpen/inburgeren-in-nederland>
- Hollanda İltica ve Göç Bakanlığı. (2025, 14 Kasım). *Eş için oturma izni*. 13 Aralık 2025 tarihinde erişildi. Erişim adresi: <https://ind.nl/en/residence-permits/family-and-partner/residence-permit-for-partner>
- Hollanda İltica ve Göç Bakanlığı. (2025). *İltica ve aile birleşimi: Son gelişmeler*. 15 Aralık 2025 tarihinde erişildi. Erişim adresi: <https://ind.nl/en/asylum-and-family-reunification-latest-developments>

- Hollanda Mülteciler Konseyi. (2023). *Sığınma prosedürleri ve aile birleşimi broşürleri*. 12 Aralık 2025 tarihinde erişildi. Erişim adresi: <https://www.vluchtelingenwerk.nl/nl/voorlichtingsfolders-over-de-asielprocedure>
- Hollanda Sosyal ve Kültürel Planlama Ofisi (SCP). (2025, 15 Ekim). *Kutuplaşma mı iyilik mi?: Seçim bizim*. 10 Kasım 2025 tarihinde erişildi. Erişim adresi: <https://www.scp.nl/actueel/nieuws/2025/10/15/column-scp-directeur-polarisatie-of-vriendelijkheid-de-keuze-is-aan-ons>
- Hollanda Sosyal ve Kültürel Planlama Ofisi. (2025). *Kendi entegrasyon planınızı oluşturun*. 10 Aralık 2025 tarihinde erişildi. Erişim adresi: <https://www.inburgeren.nl/wizard/stappenplan-nederlands/stappenplan-nederlands.jsp#>
- Kaya, A. (2017). *Avrupa'da popülist sağın yükselişi: Çeşitlilik ve birlik içerisinde kaybolmak*. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları. Erişim adresi: <https://openaccess.bilgi.edu.tr/items/5f498532-9aab-4a4a-be8f-565ee632b95c>
- McSweeney, B. (1996). Identity and security: Buzan and the Copenhagen school. *Review of International Studies*, 22(1), 81-93.
- Mistri, A., Reja, M. S., & Das, B. (2025). *Migration studies*. London: Routledge. doi:10.4324/9781003586791
- Miş, N. (2011). Güvenlikleştirme teorisi ve siyasal olanın güvenlikleştirilmesi. *Akademik İncelemeler Dergisi*, 6(2), 345-381. Erişim adresi: <https://dergi-park.org.tr/en/download/article-file/17786>
- Özkan, Y. (2024, 14 Kasım). *Hollanda'da en katı sığınma ve göç planı açıklandı: Süresiz sığınma hakkı kalkıyor, aile birleşimi zorlaşıyor*. BBC News Türkçe. 14 Kasım 2025 tarihinde erişildi. Erişim adresi: <https://www.bbc.com/turkce/articles/c5y3y1kppylo>
- Özkan, Y. (2025, 12 Kasım). *Hollanda seçimlerinde sürpriz: Aşırı sağ kaybetti, liberaller zafer kazandı*. BBC News Türkçe. 12 Kasım 2025 tarihinde erişildi. Erişim adresi: <https://www.bbc.com/turkce/articles/crxxv102dqvo>
- Schierup, C. U., Hansen, P., & Castles, S. (2006). *Migration, citizenship, and the European welfare state: A European dilemma*. Oxford: Oxford University Press.
- Scholten, P. (2011). *Framing immigrant integration: Dutch research-policy dialogues in comparative perspective*. Amsterdam: Amsterdam University Press. 13 Kasım 2025 tarihinde erişildi. Erişim adresi: <https://library.oapen.org/bitstream/handle/20.500.12657/34619/391376.pdf>
- Schulte, A. (2025, 28 Temmuz). *The Netherlands: Immigration policy compliance guide for 2025*. Centuro Global. 8 Kasım 2025 tarihinde erişildi. Erişim adresi: <https://www.centuroglobal.com/article/netherlands-immigration-policy/>
- Şahin, G. (2016). *Küresel güvenlik ve NATO: Teori – aktör – tehdit – risk*. Ankara: Detay Yayıncılık.

- TÜBİTAK. (2025). Ötekileştirme. *TÜBİTAK Ansiklopedi*. 14 Aralık 2025 tarihinde erişildi. Erişim adresi: <https://ansiklopedi.tubitak.gov.tr/ansiklopedi/otekilesme>
- United Nations. (2020, 9 Kasım). *Global compact on migrationreview of theNetherlands*. 13 Kasım 2025 tarihinde erişildi. Erişim adresi: https://migrationnetwork.un.org/sites/g/files/tmzbd1416/files/docs/the_netherlands.pdf
- vanMeeteren, M.,van de Pol, S., Dekker, R., Engbersen, G., &Snel, E. (2013). DestinationNetherlands: History of immigrationandimmigrationpolicy in theNetherlands. J. Ho (Ed.), *Immigration, acculturation, socioeconomicchallenges, andculturalpsychology* (s. 113-170) içinde. New York, NY: Nova Publisher.

Yüz Yılın Seçimi 8

Ahmet Hikmet Zabun¹

Özet

Türk siyasal hayatında demokrasi mücadelesi ve seçimler hem siyasal elitlerin, hem bürokratların hem de toplumsal kesimlerin ya da seçmen kitlelerinin gündeminde olan konular arasında yer almıştır. Siyasal tartışmalar doğrultusunda seçimler üzerinde önemle durulmuş ve her seçime hayati bir önem atfedilmiştir. 2023 yılı Cumhurbaşkanlığı ve genel seçimleri de bu seçimlerden biri olmuştur. Seçmenin tercihini yansıtması ve demokrasi bağlamında her seçim önemli olmakla birlikte 2023 seçimlerinin yeni bir sistem olan Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sisteminin seçmen tarafından onaylanıp onaylanmadığı çerçevesinde önemli olduğunu belirtmek gerekir.

Çalışma kapsamında birinci bölümde Cumhuriyet Dönemi Türk siyasal hayatında 2023 genel seçimleri öncesine ilişkin kısa bir özet sunulmuştur. 2023 genel seçimleri seçimler ve iktidar oluşumları genel bir çerçevede ele alınmıştır.

Çalışmanın ikinci bölümünde Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sistemi sürecinde ortaya çıkan ittifaklar ile daha önce yasal çerçevesi olmadan yapılan ittifaklar ve seçim süreçleri işlenmiştir. Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sistemi sürecinde yapılan anayasal değişiklikle yasal çerçevesi oluşturulan ittifaklar da bu kapsamda incelenmiştir. Başlangıçta Cumhur İttifakı ve Millet İttifakı olarak iki ana ittifakın ilk süreçte ortaya çıkması, devamında 2023 Cumhurbaşkanlığı ve genel seçimlere gidilirken ortaya çıkan ittifaklar ve cumhurbaşkanları adaylarına ilişkin değerlendirmeler de ikinci bölüm kapsamında ele alınmıştır.

Çalışmanın üçüncü bölümünde cumhurbaşkanı adaylarının sosyal medya hesaplarında yer alan kampanya çalışmaları ve seçim vaatleri incelenmiş, video ya da metin mesajlarına ilişkin değerlendirmeler yapılmıştır. Kullanılan vaatler, video mesajların süresi ve niteliği hedef kitlelerin olası tutumları bu kapsamda analize tabii tutulmuştur.

1 Dr. Öğr. Üyesi-Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi- zabun@ksu.edu.tr, ORCID: 0000-0003-3783-8168

Çalışmanın dördüncü bölümünde seçim sonuçlarına yer verilmiştir. 2023 genel seçimlerinde cumhurbaşkanı adaylarının aldığı oy oranları ve genel seçimlere katılan partilerin oy oranları paylaşılmıştır. Beşinci ve son bölümde seçim sonuçlarının karşılaştırmalarına yer verilerek bir değerlendirme yapılmıştır.

GİRİŞ

Osmanlı Devletinin yıkılışın ardından verilen Milli Mücadele sonrası Türkiye Cumhuriyeti Devleti 1923'te cumhuriyetin ilanı ile kuruluş sürecini tamamlamış ve Türk siyasal hayatının yeni dönemi başlamıştır. Tek parti dönemi olarak adlandırılan, Mustafa Kemal Atatürk ve İsmet İnönü dönemleriyle birlikte 27 yıl süren iktidar dönemi sonrasında yargı güvencesinde yapılan seçimlerle Türkiye'de yeni bir döneme geçiş yaşanmıştır. Atatürk döneminde girilen çok partili hayat denemeleri başarısızlıkla sonuçlanmış ve siyasal eleştirilerin odağı olan tek parti dönemi 1950 yılında Demokrat Parti'nin iktidar olmasıyla son bulmuştur.

1950'den günümüze Türk siyasal hayatında çok sayıda seçim olmuş, Türkiye'nin istikrar arayışı ve demokrasi yolculuğu siyasal çalkantılar ve düzen/sistem arayışları ile bugüne kadar gelmiştir. Siyasal sürecin tamamında eleştirel bir yön ortaya çıkmış ve Türkiye'nin kalıcı bir demokratik sisteme kavuşturulması çabaları hep ön planda olmuştur. Bu çabalar Türkiye'de seçimleri bir ölüm kalım mücadelesi şekline büründürmüş ve seçimlere sürekli bir anlam yükleme motivasyonunu da ön plana çıkarmıştır. Gerek yerel seçimlerde gerek genel seçimlerde gerekse de referandumlarda seçmene doğru tercihi yapmaması durumunda karanlık dönemler işaret edilerek seçimlere bir hayatiyet kazandırılmaya çalışıldığı ifade edilebilir. Tüm bu siyasal sürecin içerisinde Türkiye Cumhuriyeti'nde uygulanan hükümet sistemleri sırasıyla 'meclis hükümeti sistemi', 'parlamentar hükümet sistemleri' ve 'cumhurbaşkanlığı hükümet sistemi' olarak ifade edilebilir.

Cumhuriyet dönemi Türk siyasal hayatı 16 Nisan 2017'de yapılan referandumla Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sistemi adı verilen ve başkanlık sistemine benzeyen ancak siyasi partiler kanunu ve seçim sistemleri bağlamındaki temel farklılıklarıyla bu sistemden ayrılan yeni bir sistemi yaşama geçirmiş ve bu yeni sistemle siyasal yolculuğunu tekrar başlatmıştır. Sistemin ilk hükümeti 2002 yılından itibaren kazandığı seçimlerle tek başına hükümette yer alan daha sonra sistemin bir zorunluluğu gibi gözüken ittifakla Cumhur İttifakı adı altında birleşerek seçime katılan AK Parti/MHP bloğunun seçtiği Erdoğan Hükümetidir. Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan, Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sisteminin halk tarafından seçilen ilk cumhurbaşkanı olarak yürütmeyi temsil etmekte ve sistemin ilk uygulama

süreci tamamlanmış olup ikinci uygulama süreci devam etmektedir. Hükümet sistemi tartışmaları yeni sistemle son bulmamış aksine karşı bir ittifak olan Millet İttifakı adı verilen oluşum “Güçlendirilmiş Parlamenter Sistem” önerisiyle Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sisteminin sürdürülebilir olmadığını iddia ederek 2023 seçim çalışmalarını yeni bir çerçevede yürütmüştür. Daha önce de ifade edildiği üzere Türkiye’de sistem arayışları çerçevesinde seçimlere farklı anlamlar yüklenmeye çalışılarak seçim süreçleri gerçekleştirilmiş olup, 2023 seçimleri sürecinde de bazı anlaşmaların geçersiz kalacağı ve ülkenin “üzerindeki prangalardan kurtulacağı” savıyla yine seçime hayatiyet kazandırılmaya çalışılmıştır. Bunun karşısında Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sisteminden bir dönüş olmaması durumunda da ülkenin farklı noktalara sürükleneceği savıyla yine seçimlere bir anlam kazandırılmak istenilmiştir. Yine hayati (!) bir seçimle karşı karşıya kalınmıştır.

Bu çalışma 2023 seçimlerine gidilen sürecin hem kronolojik bir çerçevesini ortaya çıkarma hem de bu süreçte yürütülen kampanya çalışmalarının betimsel bir analizini ortaya koymayı amaçlamaktadır. Sistem arayışları ya da kurulan sistemin tahkimi anlamında 2023 seçimleri önemli bir seçim olup yıllardır süre gelen başkanlık sistemi taleplerine ve bu çabalar sonucu ortaya konulan ve hayata geçirilen cumhurbaşkanlığı sistemine seçmenin vereceği tepkiyi çözümleme anlamında da önemlidir. Çünkü cumhurbaşkanlığı hükümet sistemi olarak hayata geçirilen yeni sistem referandumla çok az bir farkla onaylanmıştır. Uygulama döneminin seçmen tarafından olumlu karşılanıp karşılanmadığı durumu da 2023 yılında yapılan genel seçimlerde seçmenin yaptığı oylama ile netleşmiştir. Çalışma kapsamında ayrıca seçimin belirleyici niteliği olan ittifaklara yer verilmiş ve bu ittifaklara ilişkin de ayrıntılar sunulmuştur. Başlığa “Yüzyılın Seçimi” adı verilmesinin nedeni seçimin taraflarınca yüklenen anlam sebebiyle olup yazar tarafından sadece diğer tüm seçimler gibi önemli bir seçim olarak görülmüş diğer yaşanan seçimlerden herhangi farklı bir anlam yüklenmemiştir. Sonuçta seçmenin tercihini ortaya koyması anlamında her seçim önemlidir ve sonuçları dolayısıyla her seçimin siyasetçilere ve diğer seçmenlere verdiği mesajlar bulunmaktadır.

1. 2023 SEÇİMLERİ ÖNCESİ CUMHURİYET DÖNEMİ TÜRK SİYASAL HAYATININ KISA BİR ÖZETİ

Osmanlı İmparatorluğunun yıkılmasının ardından kurulan Türkiye Cumhuriyeti’nin ilk yıllarında çok partili siyasal hayat denemeleri olmuş ancak hayata geçirilememiştir. 1946 yılında ilk çok partili seçim gerçekleşmiş ancak seçim sonuçları seçimin uygulama biçiminden dolayı (açık oy, gizli tasnif) eleştirilmiştir. 1950 yılında yargı güvencesi altında yapılan seçimlerde tek parti dönemi sona ermiş ve Demokrat Parti (DP) dönemi başlamıştır.

1950, 1954 ve 1957 seçimlerini kazanan DP'nin iktidarı 27 Mayıs 1960 Askeri Müdahalesi ile sona ermiştir. 1961 yılında yapılan ve referandumla kabul edilen 1961 Anayasasının ardından çok partili seçimlerin olduğu yeni bir dönem tekrar başlamıştır.

1961 yılında yapılan seçimleri CHP kazanmış ancak 1965 yılına kadar tek başına iktidar olanağı sağlayan vekil sayısına ulaşamadığından üç koalisyon hükümeti kurularak ülke yönetimi gerçekleştirilmiştir (Tokgöz, 2010: 43). 1965 yılında yapılan genel seçimler Adalet Partisi (AP)'nin tek başına iktidarıyla sonuçlanmış, 1969 yılında yapılan seçimlerde de AP tek başına iktidarını devam ettirmiştir. AP lideri Süleyman Demirel hükümet süreci içerisinde istifalarla kaybettiği meclis çoğunluğu sonrası yönetimi 24 Şubat 1971'de yapılan MGK toplantısı sonrası askerlere bırakmıştır (Kurt, 2013: 224-227).

12 Mart 1971 Askeri Muhtırası sonrası CHP'de yaşanan lider değişimi ile Bülent Ecevit liderliğinde 1973 ve 1977 seçimlerini CHP kazanmış ancak tek başına iktidar olanağı elde edecek sayıya ulaşamayan dönemler siyasal istikrarsızlık dönemleri olarak Türk siyasal hayatındaki yerini almıştır. Bu dönem 12 Eylül 1980 Askeri Müdahalesiyle sona ermiş ve siyasi partiler kapatılarak liderlerine siyaset getirilmiştir.

12 Eylül Askeri Müdahalesi sonrası seçime girmesine izin verilen partiler arasında yer alan Turgut Özal liderliğinde kurulan Anavatan Partisi (ANAP) 6 Kasım 1983'te yapılan seçimleri hükümet kuracak çoğunluğu sağlayacak şekilde kazanmıştır. 1987 yılında yapılan genel seçimlerde de bir önceki seçime göre oy oranı düşmesine rağmen ANAP tek başına iktidar olanağını elde etmiştir. ANAP lideri Turgut Özal'ın cumhurbaşkanı olmasının ardından 1991 yılında Mesut Yılmaz liderliğinde seçimlere giden ANAP, tek başına hükümet kurma çoğunluğunu kaybederek ikinci sıraya düşmüş ve muhalefete geçmiştir (Mutlusu, 2013: 385-389).

1991 genel seçimlerinde geçerli oyların % 27'sini alan DYP seçimlerin birincisi olmuştur. ANAP % 24 oy oranı ile ikinci, Sosyal Demokrat Halkçı Parti (SHP) % 20,8'lik oyla üçüncü parti olmuştur. 1991 genel seçimlerinde % 16,9 oy oranı ile Refah Partisi (RP) dördüncü sırada yer alırken Demokratik Sol Parti (DSP) barajı geçerek beşinci parti olarak TBMM'ye girmiştir (Özkan, 2014: 174). Bu seçimler sonucunda DYP-SHP koalisyon hükümeti kurulmuştur.

1995 yılında yapılan genel seçimlerde % 21,4 oy oranı RP birinci olmuş ancak 158 milletvekili çıkarmasına rağmen RP ile koalisyon hükümeti kurulmasına diğer partilerin yanaşmaması nedeniyle uzlaşa sağlayan DYP ve

ANAP'ın koalisyon yaptığı 53. Hükümet kurulmuştur. Ana-Yol hükümetinin güven oylamasının anayasaya aykırılığı gerekçesiyle açılan davada, yapılan güven oylaması Anayasa Mahkemesi tarafından iptal edilmiş ve Ana-Yol hükümeti sona ermiştir. Haziran 1996'da Refah Partisi ile Doğru Yol Partisi Refah-Yol hükümetini kurmuş ancak bu hükümet dönemi 28 Şubat Süreci adı verilen ve post modern askeri müdahale olarak nitelenen süreç ile 1997 yılında sona ermiştir (Poyraz, 2013: 321-322). 1997-1999 yılları arası siyasal hayat açısından çalkantılı bir dönem olmuş ve 28 Şubat sürecinin etkisinde 1999 genel seçimlerine gidilmiştir.

1999 yılında yapılan genel seçimlerde DSP % 21,7 oy oranıyla 136 milletvekili, Milliyetçi Hareket Partisi (MHP) %18,03 oy oranıyla 129 milletvekili çıkarmıştır. 1995 seçimlerinin galibi olan RP'nin yerine kurulan Fazilet Partisi (FP) %15,4 oy ile 3.sırayı almıştır. 1999 genel seçimlerinde %13,2 oy oranı ile ANAP 86 milletvekili çıkarmış, DYP ise %12,26'lık oy oranıyla 85 milletvekilliği elde etmiştir. 1999 genel seçimlerine gidilirken Başbakan olan Bülent Ecevit solun güvenilir lider imajı ve döneminde PKK elebaşı Abdullah Öcalan'ın yakalanmasını avantaja dönüştürmüş ve birinci parti olmuştur (Özkan, 2014: 294). 1999 genel seçimleri sonrasında DSP-MHP-ANAP ortaklığıyla koalisyon hükümeti kurulmuş, bu hükümet döneminde meydana gelen depremler ve sonrasında yaşanan ekonomik krizler ile 2002 yılında erken seçime gidilmiştir.

2002-2015 yılları arası, FP'den ayrılan ve yenilikçiler olarak nitelenen milletvekillerinin Recep Tayyip Erdoğan liderliğinde kurduğu Adalet ve Kalkınma Partisi (AK Parti) dönemi olarak gerçekleşmiştir. AK Parti 2002 yılından beri girdiği seçimleri tek başına iktidar olanağı sağlayacak çoğunlukla kazanmıştır. 2002, 2007 ve 2011 seçimlerini kazanan AK Parti, 2014 yılında Recep Tayyip Erdoğan'ın cumhurbaşkanı seçilmesiyle 2015'te yapılan genel seçimlere Ahmet Davutoğlu liderliğinde girmiştir. Haziran 2015'te yapılan seçimlerde AK Parti birinci olmasına rağmen tek başına iktidar olacak çoğunluğu sağlayamamıştır. Hükümet kurulamaması nedeniyle seçimler yenilenmiş, Kasım 2015'te yapılan seçimlerde AK Parti yeniden tek başına iktidar olmuştur. 2002 ve 2023 yılları arası Türk siyasal hayatı açısından siyasal istikrarın yanı sıra siyasal krizler açısından da çalkantılı dönemler olarak karşımıza çıkmaktadır. 2007 yılında yaşanan Cumhurbaşkanlığı seçimi krizi ve 27 Nisan e-muhtırası, 2008 yılında AK Parti'ye açılan kapatma davası, 2013 yılında yaşanan 17-25 Aralık Olayları, 2015 yılında hükümetin kurulamaması nedeniyle ortaya çıkan boşluk ya da 4 aylık seçim hükümeti dönemi, 2016 yılında yaşanan askeri darbe girişimi bu dönemin öne çıkan olayları arasındadır. 2017 yılında yapılan referandumda Türkiye'de hükümet sistemi değişmiş ve parlamenter sistemden Cumhurbaşkanlığı

Hükümet Sistemi adı verilen yeni bir sisteme geçilmiştir. Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sistemi adı verilen yeni sistem ile 2018 yılında Cumhurbaşkanlığı seçimleri ve TBMM seçimlerine gidilmiş bu seçimleri Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan ve Cumhuriyet İttifakı olarak AK Parti ve MHP kazanmıştır. Cumhurbaşkanlığı hükümet sisteminin ilk uygulama dönemi olan bu dönem 5 yıllık olağan süresini tamamlamıştır. Ancak bu süreç 2023 yılında yapılan seçimler içinde yeni bir test olarak görülmüş ve 2023 seçimlerine özel ya da hayati bir önem atfedilmiştir. Cumhurbaşkanlığı hükümet sistemine geçiş ve bu süreçte ittifaklar ön plana çıkmıştır. 2023 seçimleri de bir ittifaklar mücadelesi olarak gerçekleşmiştir.

2. CUMHURBAŞKANLIĞI HÜKÜMET SİSTEMİ SÜRECİNDE ORTAYA ÇIKAN İTTİFAKLAR VE İTTİFAK DIŞI PARTİLER

Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sistemi % 50+1 odaklı sistem olduğu için Türk siyasal hayatında koalisyonların ardından ittifakları da kısmen zorunu kılan bir sistem olarak ortaya çıkmıştır. Karizmatik liderlik, istikrarlı ve seçim galibiyetlerinden oluşan bir süreç olarak AK Parti dönemlerine bakıldığında, AK Parti'nin tek başına aldığı %49'luk oy oranı konuyu kısmen diye nitelememizi gerektirmektedir. Bir partinin tek başına % 50+1'i yakalaması hem olanaklı hem de zor bir olgu olarak kendini göstermektedir. Olanaklı ama zor olma durumu ya da ihtimali süreçte ittifakları bir çözüm olarak ortaya koymaktadır. 2017 yılında yapılan referandumun ardından 2018 yılında yeni sistemin ilk seçimine gidilen süreçte ittifaklar somut olarak kendini göstermeye başlamıştır.

İttifakların 16 Nisan 2017'de yapılan referandumla yasal bir zemine oturtulduğunu vurgulamak gerekir. Türk siyasal hayatında ittifak stratejisi yasal zemini olmasa da daha önceki seçimlerde bir parti çatısı altında seçimlere birlikte katılma şeklinde uygulanmıştır.

1991 yılında yapılan genel seçimlerde RP çatısı altında Milliyetçi Çalışma Partisi (MÇP) ve Islahatçı Demokrasi Partisi (IDP) ile yapılan RP-MÇP-IDP ittifakı ve Sosyal Demokrat Halkçı Parti (SHP) çatısı altında Halkın Demokrasi Partisi (HADEP) ile yapılan SHP-HADEP ittifakı, 1995 genel seçimlerinde Anavatan Partisi (ANAP) çatısı altında Büyük Birlik Partisi (BBP) ile yapılan ANAP-BBP ittifakı, 2002 genel seçimlerinde DYP çatısı altında Demokratik Türkiye Partisi (DTP) ve Aydınlik Türkiye Partisi (ATP) ile yapılan DYP-DTP-ATP ittifakı ve Demokratik Halk Partisi (DEHAP) ile Emek Partisi (EMEP)'in yaptığı DEHAP-EMEP ittifakı, parti ittifaklarının bir süreci olarak karşımıza çıkmaktadır. Yine 2007 yılında yapılan genel

seçimlerde Cumhuriyet Halk Partisi (CHP) atısı altında Demokratik Sol Parti (DSP) ile CHP-DSP ittifakı, “Bin Umut Adayları” platformu ile Demokratik Toplum Partisi (DTP), Özgürlük ve Dayanışma Partisi (ÖDP), Emek Partisi (EMEP) ve Sosyalist Demokrasi Partisi (SDP) üyesi bağımsız adayların desteklenerek %10 seçim barajını bağımsız adaylar yoluyla aşma konusunda bir iş birliği/ittifak seçim ittifakı olarak karşımıza çıkmıştır. 2011 yılında yapılan genel seçimlerde Demokrat Parti (DP) ve Bağımsız Türkiye Partisi (BTP) ve “Emek Demokrasi ve Özgürlük Bloğu” altında 2007 yılında yapılan benzer ittifak ile Barış ve Demokrasi Partisi (BDP), Özgürlük ve Dayanışma Partisi (ÖDP), Emek Partisi (EMEP) ve Sosyalist Demokrasi Partisi (SDP) üyesi bağımsız adayların desteklenmesi yoluyla bir ittifak gerçekleştirilmiştir. 2015 yılında yapılan genel seçimlerde yapılan SP-BBP ittifakı ve Halkın Demokrasi Partisi (HDP) atısı altında EMEP ile yapılan HDP-EMEP ittifakı da seçim ittifakları bağlamındaki çalışmalar olarak kendini göstermiştir (Gündoğmuş, 2021:35). Yasal dayanağı olmayan ve bir partinin çatısı altında gerçekleştirilen bu ittifaklar ve destekler Türk siyasal hayatında hem seçim barajını aşma konusunda bir avantaj sağlamış hem de siyasal hayatı derinden etkileyecek yeni siyasal süreçlerin alt yapısını oluşturmuş ve siyasete yön vermiştir. Türk siyasal hayatındaki ideolojiler ve partiler bağlamındaki bölünmüşlük ve çeşitlilik gerek seçimler gerekse de hükümet kurma süreçlerinde iş birliğini zorunlu kılmıştır. Başkanlık sistemi olarak siyasal hayatımıza giren Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sisteminin de bu zorunluluktan payını aldığını vurgulamak gerekir.

2.1.Cumhur İttifakı

Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sisteminin mimarı olarak ilk ittifak AK Parti-MHP iş birliği ile “Cumhur İttifakı” olarak siyasal arenada yerini almıştır. Bu ittifaka BBP de dahil olarak iş birliği genişletilmiştir. İttifak bu haliyle 2018 seçimlerinde yer almış, ittifakın yapısında 2023 Cumhurbaşkanlığı ve TBMM seçimleri sürecinde değişimler yaşanmıştır.

Cumhurbaşkanlığı seçim sürecine girildiğinde Yeniden Refah Partisi (YRP) Cumhur İttifakına katılmış ve 24 Mart’ta Cumhur İttifakı protokolü YSK’ya sunulmuştur. İttifaka destek veren ve AK Parti listelerinden seçime girecek olan HÜDA-PAR ise ittifakın protokol dışı üyesi olarak 2023 seçimlerine girecek olan partiler arasında yer almıştır (yenişafak.com).

Cumhur İttifakı kazandığı 2018 seçimleri ve olağan süresini tamamlaması dolayısıyla politik gündemde çok fazla yer almazken, karşısına alternatif olarak çıkan farklı bileşenleriyle Millet İttifakı hem toplantıları hem de önerileri ile politik gündemde çok daha fazla yer almıştır.

a. Millet İttifakı

16 Nisan 2017 anayasa değişikliği referandumunda “Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sistemi”nin onaylanmaması yönünde çaba sarf gösteren CHP ve İYİ Parti “Millet İttifakı” olarak bir araya gelmiştir. İttifaka sonrasında Saadet Partisi (SP) ve Demokrat Parti (DP) ile AK Parti’den ayrılan siyasetçilerin kurdukları Demokrasi ve Atılım Partisi (DEVA) ve Gelecek Partileri (GP) de katılmıştır. Millet İttifakı 2018’de yapılan seçimlerin ardından “Altılı Masa” olarak anılmaya başlanmıştır. Bu nitelemeye “Güçlendirilmiş Parlamenter Sistem” vaadiyle bir araya gelinme ve yapılan toplantıların etkili olduğu söylenebilir.

Millet İttifakı, 2018 yılında yapılan ve cumhurbaşkanlığı hükümet sisteminin hayata geçirileceği seçim döneminde Mayıs 2018’de kuruldu. Parti yöneticisi Bülent Tezcan’ın açıklamasıyla CHP, İYİ Parti ve Saadet Partisi’nin üçlü ittifak kurduğu ve Yüksek Seçim Kurulu’na ittifak protokolünün verildiği ifade edildi. İttifak içerisinde bulunmayan Demokrat Parti’nin ise İYİ Parti’yi destekleyeceği belirtilen açıklamada ittifakın adının Millet İttifakı olduğu da belirtilerek Cumhur İttifakının karşısında ikinci resmi ittifak da siyasal hayatta yerini almış oldu. Dönemin genel başkanları olarak CHP, İYİ Parti ve SP genel başkanları Kemal Kılıçdaroğlu, Meral Akşener, Temel Karamollaoğlu ve Demokrat Parti Genel Başkanı Gültekin Uysal tarafından imzalanan “Partiler Arası Seçim İşbirliği Bildirisi” ile de ittifakın amaç ve hedeflerine ilişkin bir metin kamuoyu ile paylaşıldı. Bildiride;

“Farklı yaşam tarzlarına ve siyasi görüşlere sahip olan toplumsal kesimlerin demokratik ilkeler etrafında sağlayacağı uzlaşma, milletimizin ihtiyacı olan barış, huzur ve istikrarın ön şartıdır. Demokrasilerde, hukukun üstünlüğünü esas alarak yapılan ve uygulanan anayasa ve seçim kanunları, yönetimlerin meşruiyet kaynağıdır ve bir uzlaşma rejimi olan demokrasinin temel yapıtaşlarıdır.”

ifadeleri ve devamında ülke sorunlarına farklı bakan ve kendi görüşlerine göre farklı çözüm yolları öneren siyasi partilerin seçim işbirliği yaparak temsilde adaleti sağlamayı amaçladıkları belirtilmiştir. Ülkenin zor koşullar içerisinde bulunduğu farkında olarak yapılan iş birliğinde belirlenen amaçlar ise; “Toplumsal ayrışma ve kutuplaşmaya son vermek, halkımızın özlediği huzur, kardeşlik ve güven ortamı içinde adil ve güvenli bir seçimin yapılmasına katkıda bulunmak”, “Ülkemizin siyasal sistemini bir an önce normalleştirmek, çoğulcu demokrasi esaslarına göre rekabetçi demokratik siyasal zemini, tüm gerekleri ile yeniden inşa etmek”, “Kuvvetler ayrılığı ilkesine göre hukukun üstünlüğünü, yargı bağımsızlığını ve tarafsızlığını sağlamak”, “Başta ifade ve basın özgürlüğü olmak üzere tüm hak ve özgürlüklerin vatandaşlarımız ve

kurumlarımız tarafından layıkıyla kullanılmasını temin etme ilkelerini hayata geçirmek üzere seçim iş birliği için bir araya geldik” şeklinde ifade edilmiştir (sözcü.com.tr).

Millet ittifakının değişen hükümet sistemi sürecinde bir araya gelme vurguları içerisinde daha çok bir ‘normalleşme’ vurgusu benimsediği, doğrudan siyasal sistemle ilgili bir hedef ortaya koymadığı görülmektedir. İlerleyen zamanlarda ittifakın genişlemesi ve hükümet sistemi hususunda bir değişiklik amacı da ortaya çıkmıştır.

DEVA ve GP’nin ittifaka katılıp katılmayacağına ilişkin tartışmalar sürerken CHP Grup Başkan Vekili Engin Altay bir iş birliği arayışının olduğunu ifade etmiştir (indyturk.com).

Siyasal süreçte yaşanan görüşmeler ilerleyen zamanlarda “Altılı Masa” olarak bir adlandırmaya sebep olmuş ve bir ittifaktan ziyade biraradalık daha fazla ön plana çıkarılmıştır. Her bir partinin ev sahipliğinde 2022 yılı içerisinde 10 toplantı düzenlenerek “Liderler Buluşması” gerçekleştirilmiş ve kamuoyuna açıklama yapılmıştır.

“Güçlendirilmiş Parlamenter Sistem” Anayasa Değişikliği Önerisi

Millet İttifakının ‘Güçlendirilmiş Parlamenter Sistem’ anayasa değişikliği 28 Kasım 2022 tarihli toplantı öncesinde kamuoyu ile paylaşılmıştır. Paylaşılan metinde 1982 Anayasasının 84 maddesi, 9 bölüm başlığı, alt başlık ve madde başlığı altında değişiklik önerilerinin olduğu belirtilmiştir. Bu önerilerle “etkin ve katılımcı bir yasama”, “istikrarlı, şeffaf ve hesap verebilir bir yürütme”, “bağımsız ve tarafsız bir yargı”, “kurumsal kültürün hâkim olduğu bir kamu yönetimi ile kuvvetler ayrılığının tesis edildiği, güçlü, özgürlükçü, demokratik adil bir sistem inşa etme” kararlılığı vurgulanmaktadır. Genel gerekçe içerisinde Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sisteminin yürütme gücünün tamamını Cumhurbaşkanına sunarak yasama organını zayıflattığı, yargının kontrolünü Cumhurbaşkanına sunduğu ve birbirini denetlemesi gereken üç temel fonksiyonun tek bir kişinin iradesine bağlı hale getirdiği ifade edilmekte, “Güçlendirilmiş Parlamenter Sistem” önerisinin Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sisteminin etkisiz kıldığı yasama organının yetkilerini iade ederek Milli Mücadele yıllarından itibaren devlet ve toplum hayatında sahip olduğu güce ve itibara kavuşturmayı amaçladığı belirtilmektedir. Önerilerin sadece yürütmeye ilişkin bir içerik taşımadığı, yargı ve anayasal hürriyetleri de barındıran bir içerik taşıdığı da ifade edilmektedir.

Önerilere bakıldığında; “yürütme görevinin cumhurbaşkanı yerine cumhurbaşkanlığı ve bakanlar kurulu tarafından yerine getirileceği”, “temel

hak ve ödevler başlığının temel hak ve hürriyetler olarak değiştirileceği ve içeriklere ilişkin değişiklikler”, “basın ve yayımla ilgili hükümlerde değişiklik”, “sürelili ve süresiz yayın hakkı ile değişiklikler”, “basın araçlarının korunması”, “kamu tüzel kişilerinin elindeki basın dışı kitle iletişim araçlarından yararlanma hakkı”, “düzeltme ve cevap hakkı”, “toplantı hak ve hürriyetleri”, “toplantı ve gösteri yürüyüşü düzenleme hakkı”, “sosyal ve ekonomik haklar ve ödevler”, “çalışma hakkı ve ödevi”, “sağlık, çevre ve konut, sağlık hizmetleri ve çevrenin korunması”, “yabancı ülkelerde çalışan Türk vatandaşları”, “devletin iktisadi ve sosyal ödevlerinin sınırları”, “siyasi haklar ve ödevler”, “parti kurma, partilere girme ve partilerden ayrılma”, “siyasi partilerin uyacakları esaslar”, “vergi ödevi”, “dilekçe, bilgi edinme ve kamu denetçisine başvurma hakkı”, “Türkiye Büyük Millet Meclisi, milletvekili seçilme yeterliliği”, “Türkiye Büyük Millet Meclisi ve cumhurbaşkanının seçim dönemi”, “seçimlerin geriye bırakılması ve ara seçimler”, “seçimlerin genel yönetim ve denetimi”, “yasama dokunulmazlığı”, “milletvekilliğinin düşmesi”, “Türkiye Büyük Millet Meclisinin görev ve yetkileri”, “kanunların teklif edilmesi ve görüşülmesi”, “kanunların cumhurbaşkanınca yayımlanması”, “milletlerarası andlaşmaları uygun bulma”, “kanun hükmünde kararname çıkarma yetkisi verme”, “Türkiye Büyük Millet Meclisinin faaliyetleri ile ilgili hükümler”, “iç tüzük, siyasi parti grupları ve kolluk işleri”, “toplantı ve karar yeter sayısı”, “görüşmelerin açıklığı ve yayımlanması”, “Türkiye Büyük Millet Meclisinin bilgi edinme ve denetim yolları, gensoru, meclis soruşturması”, “cumhurbaşkanının niteliği, tarafsızlığı ve adaylığı, seçimi, görev ve yetkileri”, “cumhurbaşkanının sorumluluk ve sorumsuzluk hali”, “cumhurbaşkanına vekalet”, “cumhurbaşkanlığı genel sekreterliği”, “devlet denetleme kurulu”, “bakanlar kurulu, göreve başlama ve güvenoyu”, “görev sırasında güvenoyu”, “görev ve siyasi sorumluluk”, “bakanlıkların kurulması ve bakanlar”, “seçimlerde geçici bakanlar kurulu”, Türkiye Büyük Millet Meclisi seçimlerinin Cumhurbaşkanınca yenilenmesi”, milli savunma”, “milli güvenlik kurulu”, “olağanüstü hal yönetimi”, “idarenin esasları”, “yönetmelikler”, “yargı yolu”, “mahalli idareler”, “yükseköğretim kurumları”, “Yükseköğretim Üst kurulu”, “RTÜK”, “radyo ve televizyon kuruluşları ve kamuya ilgili haber ajansları”, “Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu”, “kanunsuz emir”, “hakimlik ve savcılık teminatı”, “hakimlik ve savcılık mesleği”, “duruşmaların açık ve kararların gerekçeli olması”, “savunma mesleği ve barolar”, “yüksek mahkemeler”, “anayasaya aykırılığın diğer mahkemelerde ileri sürülmesi”, “anayasa mahkemesinin kararları”, “yargıtay”, “danıştay”, “yüksek seçim kurulu”, “sayıştay”, “hakimler kurulu”, “savcılar kurulu”, “mali ve ekonomik hükümler ve piyasaların denetimi” ve

“dış ticaretin düzenlenmesi” başlıklarında değişiklik önerileri bulunmaktadır (devapartisi.org).

2.3. Ata İttifakı

Zafer Partisi ve Adalet Partisinin 13. Cumhurbaşkanlığı ve TBMM seçimleri dolayısıyla kurduğu ve YSK’ya verdikleri protokol çerçevesinde kurulan Ata İttifakı, Cumhuriyet ve Millet İttifaklarının yanında üçüncü bir ittifak olarak seçmen karşısına çıkmıştır. Zafer Partisi, Adalet Partisi, Doğru Parti, Türkiye İttifakı Partisi ve Ülkem Partilerinden oluşan ittifak cumhurbaşkanı adayı olarak Sinan Oğan’ı göstermiştir (gazetevatan.com).

Ata İttifakı özellikle iki seçenek arasında sıkışıp kalan başta milliyetçi seçmen olmak üzere tüm seçmenlere bir alternatif olarak ortaya çıkarılmış ve kampanya sürecinde de bu vurgu kendine yer bulmuştur. 2023 seçimlerinin ikinci tura kalmasında bu ittifakın çalışmaları ve seçim sonucunda aldığı oy etkili olmuştur. Seçimlerin ikinci tura kalmasıyla Ata İttifakı da ikiye bölünmüş ve İttifakın kurucusu olarak ortaya çıkan Zafer Partisi ve lideri Ümit Özdağ Millet İttifakını, İttifakın cumhurbaşkanı adayı Sinan Oğan ise Cumhuriyet İttifakını desteklemeyi tercih etmiştir.

2.4. Emek ve Özgürlük İttifakı

Emek ve Özgürlük İttifakı; Halkların Demokratik Partisi (HDP), Türkiye İşçi Partisi (TİP), Emek Partisi (EMEP), Emekçi Hareket Partisi (EHP), Sosyalist Meclisler Federasyonu (SMF), Toplumsal Özgürlük Partisi (TÖP)’nden oluşmaktadır. İttifakın partileri TİP dışında 81 ilde seçimlere Yeşiller ve Sol Gelecek Partisi (Yeşil Sol Parti) çatısı altında ortak listelerle girmiştir. TİP ise 49 il ve 52 seçim çevresinde kendi listeleriyle girmiş, diğer illerde Yeşil Sol Parti’yi desteklemiştir (karar.com). İttifak ortak bir cumhurbaşkanı adayı çıkarmama kararını da kamuoyuna deklere etmiştir.

2.5. Sosyalist Güç Birliği İttifakı

2023 genel seçimleri için 21 Ağustos 2022 tarihinde kurulmuştur. ‘SOL Parti’, ‘Türkiye Komünist Partisi (TKP)’, ‘Türkiye Komünist Hareketi (TKH)’ ve ‘Devrim Hareketi (DH)’ olarak dört partinin iş birliği ile kurulan ittifak cumhurbaşkanlığı seçiminde aday çıkarmamıştır. Birliğin seçim odaklı kurulmadığı, laiklik, antiemperyalizm ve sermaye karşıtlığı temel ilkeleri çerçevesinde bir birliktelik amaçlandığı ifade edilmiştir (cumhuriyet.com.tr). Sosyalist Güç Birliği İttifakı seçimlerde % 0,29 gibi bir oy oranıyla etkinlik gösteremeyen oluşumlar arasında yer almıştır.

2.6. İttifak Dışı Partiler ve İttifaklar

2023 Cumhurbaşkanlığı ve TBMM seçimlerine herhangi bir ittifaka dahil olmadan tek başına giren ya da milletvekilliği seçimlerinde ittifak yapıp, cumhurbaşkanlığı seçimlerinde mevcut cumhurbaşkanı adaylarına destek açıklaması yapan partiler bulunmaktadır. 2023 genel seçimlerinde oy pusulalarında bağımsız adaylar hariç 20 parti ve ittifak yer almıştır. Oy pusulasında sırayla; “Yeni Türkiye Partisi”, “Türkiye Değişim Partisi (TDP)”, “Millet Partisi”, “Hak ve Özgürlükler Partisi”, “Sosyalist Güç Birliği İttifakı”, “Genç Parti”, “Memleket Partisi”, “Cumhur İttifakı”, “Emek ve Özgürlük İttifakı”, “Büyük Türkiye Partisi”, “Adalet Birlik Partisi”, “Anavatan Partisi”, “Yenilik Partisi”, “Halkın Kurtuluş Partisi (HKP)”, “Milli Yol Partisi”, “Vatan Partisi”, “Güç Birliği Partisi”, “Millet İttifakı”, “Ata İttifakı” ve “Bağımsız Türkiye Partisi (BTP)” yer almıştır (ntv.com.tr).

14 Mayıs 2023 tarihinde yapılan genel seçimlerde ittifaklar dışında seçime bağımsız olarak giren partiler % 1’lik oy oranının altında kalmıştır (ysk.gov.tr).

3. 2023 SEÇİMLERİ KAMPANYA ÇALIŞMALARI

2023 Cumhurbaşkanlığı ve TBMM seçimleri olarak gidilen süreçte daha çok cumhurbaşkanı adaylarının kampanyaları ön plana çıkmış, TBMM seçimleri cumhurbaşkanlığı seçimlerine göre geri planda kalmıştır. Bu kapsamda cumhurbaşkanlığı adaylarının sosyal medya platformlarındaki seçime yönelik paylaştıkları içerikler değerlendirilmiştir. Cumhurbaşkanlığı adaylığı için 1 Nisan 2023 tarihinden itibaren seçmenlere yönelik yapılan paylaşımlar ve vaatler kampanya materyalleri kapsamında değerlendirilmiş ve yorumlanmıştır.

3.1. Cumhurbaşkanı Adayı Recep Tayyip Erdoğan’ın Seçim Kampanyası

Cumhurbaşkanlığı seçimi propaganda döneminin başlangıcı olarak 31 Mart 2023 tarihinin YSK tarafından ilan edilmesinin ardından 1 Nisan 2023 itibarıyla yapılan çalışmalar sosyal medya platformlarından takip edilmiştir. Hükümetin başı olarak yapılan cumhurbaşkanlığı etkinlikleri seçim kampanyaları bağlamında yorumlanmış ve incelenmiştir. 1 Nisan 2023 tarihinde Elazığ’da yapılan ve yapımı tamamlanan deprem konutlarının teslimi ve temeli atılan konutlar için yapılan etkinlik kapsamında yapılan paylaşımlarda; Elazığ’da inşa edilecek 7.452 konuttan temeli atılan 505 konutun bilgisi ile 1164 sosyal konutun sahiplerine teslim edildiği bilgilerinin yer aldığı görseller yer almıştır. Ayrıca Elazığ’da yapılan ve yapımı devam

eden konut süreçlerine ilişkin bir görselde 1 Nisan 2023 tarihinde paylaşılan görseller arasındadır.

2 Nisan 2023 tarihinde “Bağcılarlı vatandaşlarımızla buluşuyor, ilçemizde 97 eser ve hizmetin toplu açılışını yapıyoruz.” Mesajıyla toplu açılış töreni gerçekleştirilmiş ve etkinlikten fotoğrafların olduğu bir görsel “Bağcılar, 14 Mayıs’ta “kumar masası”nı sandığa gömmeye hazır. Teşekkürler Bağcılar, teşekkürler İstanbul!” mesajıyla paylaşılmıştır. 3 Nisan’da ise 2019’da siparişi verilen TOGG’un teslim alındığı görsel paylaşımı yapılmıştır. 4 Nisan’da “Deprem’in ilk gününden itibaren devlet-millet el ele, tüm kurumlarımız ve imkânlarımızla kararlı bir mücadele yürütüyoruz. Dün itibarıyla 70 bin konut ve köy evinin yapım süreci başladı. Seçim sürecinin bu çalışmalarımızı yavaşlatmasına izin vermeyeceğiz.” mesajıyla paylaşılan görselde ise depremlerden sonra başlanılan konut yapım süreci sayısal verileriyle beraber hedef kitle ile paylaşılmıştır.

5 Nisan 2023 tarihinde yapılan ve “Çalışırken ve Emeklilikte İnsanımızın Yanındayız” başlıklı paylaşımda 12 bölümde çalışanlar ve emekliler için yapılan çalışmaların hedef kitlelerle paylaşıldığı görülmektedir. 5 Nisan’a kadar yapılan paylaşımlarda resmi görev ve etkinlik içeriği de yer alırken bu tarihten itibaren yapılan çalışmaların doğrudan seçim çalışmalarına yönelik olduğunu söylemek mümkündür. Cumhurbaşkanı adayları Kemal Kılıçdaroğlu’nun emeklilere yönelik video paylaşımının ardından çalışma hayatı ve emekliliğe yönelik kapsamlı bir çalışmanın yapıldığı da bu bağlamda ifade edilebilir.

7 Nisan 2023 tarihinde sağlık çalışanları ile bir iftar etkinliği paylaşımının yapıldığı ve yine aynı gün yapılan başka bir paylaşımda “Sağlık Ordusu gençleştiriliyor Türkiye genelinde 42.500 sağlık personeli alınıyor” başlıklı bir görsel yer almaktadır. Bu görselde 12 bölümde sağlık ve çalışanları ile ilgili yapılanlara yer verildiği görülmektedir. 8 Nisan’da yapılan “Başakşehir-Çam ve Sakura Şehir Hastanesi-Kayaşehir Metro Hattı” açılışı ve hatla ilgili bilgileri içeren görsel paylaşımı bir başka çalışma olarak kendini göstermektedir. 8 Nisan Romanlar Günü dolayısıyla yapılan iftar etkinliği ve Roman vatandaşlara yönelik yapılan düzenlemelerin yer aldığı “Roman vatandaşların bütün haklarının ve sorunlarının takipçisiyiz” başlıklı görsel de Cumhurbaşkanı Erdoğan’ın sosyal medya hesaplarından yaptığı bir başka paylaşım olarak karşımıza çıkmaktadır.

Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan tarafından yapılan paylaşımlar Yürütme erkinin icraatları olarak değerlendirilse de görsellerin niteliği 2023 Cumhurbaşkanlığı seçim sürecinin kampanya materyalleri olarak da değerlendirilmeye uygun bir nitelik taşımaktadır.

Recep Tayyip Erdoğan'ın sosyal medya hesaplarından 9 Nisan'da bir açılış töreni paylaşımı daha yapılmıştır. “Güncel yatırım bedeli 4 milyar lirayı aşan 168 farklı eser ve hizmet Pendik’e hayırlı olsun” başlığıyla paylaşılan görsel, tesis vb. içerikler taşımaktadır. Paylaşımın devamı niteliğinde kentsel dönüşüm projesi kapsamında yapılacak projeye ilişkin detayların olduğu ikinci bir görsel de paylaşılmıştır. Aynı gün yapılan bir başka paylaşım ise “Son birkaç haftada yaptıklarımız” başlığı ile daha önce yapılan paylaşımlardaki içeriği birleştiren yeni bir çalışma olarak sunulmuştur. 10 Nisan'da yapılan “TCG Anadolu Gemisi Teslim Töreni ve Yeni MİLGEM Fırkateynleri Sac Kesme Töreni” etkinliği ile ilgili beş görsel ve video paylaşımı ile savunma sanayi alanına ilişkin bilgilendirmeler yapılmıştır.

11 Nisan'da “AK Parti Seçim Beyannamesi ve Milletvekili Aday Tanıtım Toplantısı” ile ilgili video ve görseller ile doğrudan seçime yönelik ve parti faaliyetleri kapsamında paylaşımlar yapıldığı görülmektedir. “Türkiye Yüzyılı İçin Doğru Adımlarla Yola Devam” üst sloganı ile başlayan paylaşımlar “İnşallah 14 Mayıs'ta Türkiye Yüzyılı şafağını beraberce başlatacak; huzuru, kardeşliği, barışı, güveni, şehirleri, hayatı ve mutluluğu beraberce inşa edeceğiz. Yaşasın Türkiye Yüzyılı!” mesajını içermekte ve görselde yer alan sloganların özeti niteliğini taşımaktadır. Beynamede yer alan içeriklerden 22 görsel ile en fazla paylaşım 11 Nisan'da yapılmıştır. ‘Deprem bölgesindeki 11 ilde 319 bini 1 yılda teslim edilecek şekilde, toplam 650 bin yeni konut yapımı’, ‘sağlık turizminde 3 milyon misafir ve 10 milyar dolar gelir hedefi’, ‘Gelir Tamamlayıcı Aile Destek Sistemi’nin hayata geçirilmesi’, ‘ev hanımlarının emekliliğine destek vermekten her ailede en az bir çalışan olmasını sağlamaya yönelik ‘Aile Koruma Kalkanı Programı’ uygulamasının başlatılacağı’, ‘Gençlere eğitim, istihdam, evlilik ve çocuk bakımı gibi her alanda maddi katkı verileceği’, ‘kaynağı kendi ürettiğimiz doğal gaz ve petrol gelirlerinden sağlanacak Aile ve Gençlik Bankası kurulacağı’, ‘Yükseköğretimdeki gençlere cep telefonu ve bilgisayarda vergi muafiyeti sağlanacağı ayrıca aylık 10 GB ücretsiz internet verileceği’, ‘turizmde 90 milyon turist ve 100 milyar dolar turizm geliri elde edileceği’, ‘bilişim ihracatında 15 milyar dolara ulaşılacağı’ ve ‘Türkiye’nin bu alanda küresel bir merkez haline dönüştürüleceği’, ‘1 trilyon dolar dış ticaret hacmine ulaşılacağı, hedefe ulaşana kadar yatırıma, üretime, ihracata ağırlık verileceği’, ‘yıllık %5,5 büyüme sağlanacağı ve millî gelirin 1,5 trilyon dolara, ardından da asıl hedef olan 2 trilyon dolara çıkartılacağı’, ‘kişi başına düşen millî gelirin 16 bin dolara, ardından daha yüksek rakamlara ulaştıracağı’, ‘5 yılda 6 milyon yeni istihdam oluşturulacağı’, ‘işsizlik oranının %7 seviyesine geriletileceği ve kadın ve genç istihdamına özel önem verme kararlılığının sürdürüleceği’, ‘kamuya işe alımlarda görevin getirdiği zorunluluklar

dışında mülakatın kaldırılacağı ve gençlerin sınavlardaki başarı sıralamasının dikkate alınacağı, ‘tasarım ve kriptoloji altyapısı kurulan Dijital Türk Lirası Projesinin hayata geçirileceği’, ‘İzmir-Ankara Hattı başta olmak üzere hızlı tren hattıyla birbirine bağlanan il sayısının 52 olacağı’, ‘Ankara-İstanbul arasında süper hızlı tren hattı kurulacağı’, ‘5G teknolojisinin nüfusumuzun tamamı tarafından kullanılabilmesinin temin edileceği’, ‘6G teknolojisinin hazırlıklarına başlanacağı’, ‘7 yılda 1 milyon TOGG’un yollara çıkmasının temin edileceği’, ‘bitkisel üretimin 132 milyon ton, su ürünleri üretiminin 750 bin ton seviyelerine çıkartılacağı’, ‘su depolama hacminin 193 milyar metreküpe çıkartılacağı’, ‘80 milyon dekar arazinin sulanacağı ve 37 bin megavat enerji üretecek hale gelineceği’, ‘büyükbaş hayvan varlığının 19 milyona, küçükbaş hayvan varlığının 68 milyona çıkartılacağı’, ‘ekonomik fiyatlarla ete erişimin kolaylaştırılacağı’, ‘mera, yaylak ve kışlak alanların ıslah edileceği’, ‘hayvancılığın destekleneceği’ni içeren 22 paylaşım yapılmıştır. 11 Nisan tarihli son paylaşım ise seçim beyannamesindeki başlıklardan oluşan bir görseldir. “Afetlere karşı risk ve kriz yönetimi”, “sağlam toplumsal yapı”, “istikrarlı ve güçlü ekonomi”, “adalet, demokrasi, insan hak ve hürriyetleri”, “Türkiye eksen” ve “güven ve istikrarla huzurlu gelecek” başlıklarından oluşan görsel,²¹ yıllık envanter ve Türkiye Yüzyılı vizyonu ile vurgularıyla yayınlanmıştır.

12 Nisan tarihli Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan hesaplarından yapılan paylaşımlara bakıldığında; Ankara AKM - Gar - Kızılay Metro Hattı’nın açılışı etkinliklerinden görüntüler ve yapılan çalışmalara ilişkin görsel kullanımı ile karşılaşılmaktadır. Depremzedeler ve arama kurtarma ekipleriyle yapılan iftar, CNN Türk-Kanal D ortak yayın duyurusu da yapılan diğer paylaşımlar arasında yer almaktadır. Depremzedelere yönelik bir görsel çalışması da “Kardeşlik köprüsü kuruldu. Depremden en fazla etkilenen 7 ilimizi 250 belediyemize zimmetledik, tek tek görevlendirmelerini yaptık. Hayat normale dönene kadar 250 kardeş belediyemiz bölgede çalışmayı sürdürecektir” başlığı ile sunulmuş ve AK Partili belediyelerin deprem bölgelerine gönderdiği malzemeler sayısal olarak içerikte verilmiştir.

13 Nisanda Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan’ın hesabından beş paylaşım yapılmıştır. İftar ve tören içerikli paylaşımlarda Malatya’da ve deprem bölgelerinde yapılan çalışmalara ilişkin görseller paylaşılmıştır. “Bugün Malatya’da inşa edeceğimiz 6 bin 700 konut ve köy evinin temelini attık. Altyapısıyla, okuluyla, hastanesiyle, çarşısıyla, parkıyla âdetâ Malatya’nın çevresini küçük küçük şehirlerle donatacağız.” ve “Deprem 67’nci günündeyiz. Bugüne kadar 93 bin 925 konut ve köy evinin ihalesini yaptık, bunlardan yaklaşık 43 bininin temelini attık. İnşasına başladığımız köy evlerinden bir kısmını inşallah Ramazan Bayramı’nda teslim edeceğiz.”

mesajlarıyla paylaşılan görsellerde sayılarla yapılan konut ve köy evlerine ilişkin bilgiler sunulmuştur.

14 Nisanda Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan'ın sosyal medya hesaplarından Diyarbakır'da gerçekleştirilen açılış töreni, iftar buluşması ve yatırımlarla ilgili bilgi içeren görsel paylaşımı yapılmıştır. Temeli atılan 2 bin 720 konut, vatandaşlara teslimi yapılan 1.432 konut ve Selahaddin Eyyubi Camii ve Külliyesi'nin açılış bilgilerinin ve görsellerin yer aldığı yedi paylaşım yapılmıştır. 15 Nisan'da ise İMECE yer gözlem uydusu fırlatma töreni ve Kocaeli Şehir Hastanesi ve diğer yatırımlar toplu açılış töreni ile ilgili paylaşımlar yapılmıştır. Paylaşımlarda Kocaeli'de 2.3 milyarlık yatırımın hizmete açıldığı, devam eden 3.8 milyarlık yatırımın da en kısa sürede hizmete alınacağı içeriğine yer verilmiştir.

Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan'ın sosyal medya hesaplarından 16 Nisan'da Şanlıurfa'da yapılan etkinlikler ve yatırımlara dair görseller paylaşılmıştır. “Şanlıurfa'ya son 20 yılda güncel rakamlarla toplam 138 milyar lira tutarında kamu yatırımı yaptık.” ve “Bugün Şanlıurfa'da, Birecik ve Eyyübiye ilçelerimizdeki 897 deprem konutunun temelini attık, 659 konut ve 61 dükkân sahiplerine teslim ettik. Her gün binlerce yeni konutun sözleşmesini yaparak inşasına başlamaya devam edeceğiz.” mesajlarıyla paylaşılan görsellerde deprem dolayısıyla yapılan çalışmalar ve son 20 yılda yapılan yatırımlara ilişkin bilgiler seçmen kitleleriyle paylaşılmıştır.

Cumhurbaşkanı Erdoğan'ın sosyal medya hesaplarından 17 Nisan'da İstanbul Finans Merkezi açılış törenine dair bir video paylaşım ve finans merkezi hakkında bilgileri içeren bir görsel paylaşımı yapılmıştır. 17 Nisan'da ayrıca İstanbul'da yapılacak uydu kent planı ve Fikirtepe'de kentsel dönüşüm kapsamında vatandaşlara teslim edilen evler ve başlanan etaplarla ilgili bir başka paylaşım daha yapılmıştır. 18 Nisan'da Afyonkarahisar'da yapılan törenler ve son 20 yılda yapılan kamu yatırımlarına ilişkin bilgileri içeren bir görsel paylaşılmıştır. 18 Nisan'da Eskişehir'de nadir toprak elementi tesisi ile birlikte pek çok eser ve hizmetin toplu açılışının yapıldığı bir video, miting görüntüsü ve Eskişehir'e yapılan kamu yatırımlarını içeren bir görsel paylaşımı yapılmıştır. 19 Nisan'da Denizli'de yapılan tören ve etkinlikler ile Denizli'ye yapılan kamu yatırımlarını içeren bir görsel paylaşımı hedef kitlelerle paylaşılmıştır.

19 Nisan'da ayrıca “Ülkemizin ürettiği doğal gaz ve petrol gelirlerinden ayrılacak kaynakla kurulacağı”, “Aile Kalkınma Programı'yla ev hanımlarından çocuklara ve gençlere kadar ailenin tüm bireylerine destek verileceği”, “Ev hanımlarının primlerinin üçte birinin devlet tarafından karşılanarak ev hanımlarına emeklilik hakkı getirileceği ve yıpranma hakkı da verilerek ev

hanımlarının daha kısa sürede emekli olabilmelerinin sağlanacağı”, “Evlenmek isteyen gençlere 2 yılı ödemesiz 48 ay vadeli, faizsiz 150 bin lira kredi verileceği”, “En az bir bireyinin çalışmadığı aile bırakılmayacağı, sigorta primi ya da maaşının bir kısmı karşılanarak her ailede bir bireyin istihdam edileceği” vaatleri seçmenlerle paylaşılmıştır.

20 Nisan’da Karadeniz doğal gazının devreye alındığı bilgisi paylaşılarak 1 yıl boyunca evlerdeki mutfak ve sıcak su tüketimi için gereken doğal gazın ücretsiz olacağı ve ayrıca 1 ay boyunca konutlarda ısınma dâhil tüm doğal gaz tüketiminden de ücret alınmayacağı müjdeleri seçmenlerle paylaşılmıştır. 21 Nisan’da Sultanahmet Camii ve Külliyesi’nin kapsamlı restorasyon çalışmalarının tamamlandığı bilgisi görseli ile birlikte paylaşılmıştır.

21 Nisan’da evleri riskli durumdaki tüm vatandaşların İstanbul’da başlatılan yüzyılın dönüşümüne dâhil olmaya, katkı sağlamaya davet edildiği bir paylaşım yapılmıştır. Bu planlamaya göre, “Avrupa Yakası’ndaki rezerv alanlarda 500 bin, Asya Yakası’ndaki rezerv alanlarda 500 bin konut yapımı”, “500 bin konutun ise yerinde dönüştürülmesinin planlandığı” bilgisi verilmiştir. Her yıl 300 bin, 5 yılda toplam 1,5 milyon yeni konutla en az 6 milyon İstanbullunun Kentsel Dönüşümde Yarısı Bizden Kampanyası ile güvenli yuvalara kavuşturulma hedefi ve kentsel dönüşümüne katılan kiracılara bu bağlamda yeni kira desteği seçmen kitleleri ile paylaşılmıştır.

22 Nisan’da Amanos Tünellerinin inşasına başlanacağı bilgisini içeren görsel, deprem bölgesinde 105 binden fazla konutun yapım sürecine başlandığı ve yapımı tamamlanan köy evlerinin teslim edildiği bilgisini içeren görsel, 23 Nisan’da Kırsal Dönüşüm Projesi ile çiftçilere yönelik 10 yeni müjde, Sakarya Akyazı Spor tesislerinin açılışı görseli, yeni Altay tankının Türk Silahlı Kuvvetlerine teslimi görseli, Alevi-Bektaşî vatandaşların sorunlarının çözüleceği mesajı, 24 Nisan’da ticari araçlarını yenilemek isteyen esnaftan ÖTV alınmayacağı bilgisini içeren görsel, “Siro Batarya Geliştirme ve Üretim Kampüsü” inşaatına başlandığı bilgisini içeren video paylaşım, TOGG satışlarında 36 ay vadeli kredi olanağı sunulması, 25 Nisan’da 3500 engelli öğretmen atamasının yapılması video paylaşımı, Öğretmenlik Meslek Kanunu ve kazanımlarına ilişkin bilgi mesajı, deprem bölgesinde gönüllü olarak görev alanlara verilen Üstün Fedakarlık Nişanı ve Madalyası verilmesi bilgisi, deprem bölgesinde yapılan çalışmalara ilişkin bilgi ve görsel paylaşımı, tersine beyin göçü ile ilgili video paylaşımı, gençlere yönelik ilk evim, ilk arsam ve üniversite eğitimi olanaklarına ilişkin bilgi paylaşımı, “Ankara - Kırıkkale - Yozgat - Sivas Hızlı Tren Hattımız Mayıs ayı sonuna kadar ücretsiz...” paylaşımı, Kırıkkale, Yozgat ve Sivas’a yapılan kamu yatırımları paylaşımı yapılmıştır.

27-28 Nisan'da Akkuyu Nükleer santrali ile ilgili görsel ve bilgi paylaşımları, 28 Nisan'da Adana 15 Temmuz Şehitler Köprüsü açılışı ve Adana'ya yapılan kamu yatırımları bilgi paylaşımları, 29 Nisan'da yurt dışında yaşayan vatandaşlara yönelik vaatler, 29 Nisan'da Uluslararası Uzay İstasyonunda 14 gün kalacak gençlere ilişkin bilgi paylaşımı, İzmir'e yapılan kamu yatırımları bilgi ve görsel paylaşımları, 30 Nisan'da deprem bölgesinde yürütülen çalışmalara ilişkin bilgi paylaşımı, Ankara'ya yapılan kamu yatırımları paylaşımı, 1 Mayıs'ta savunma sanayi kapsamında yapılan üretimlere ilişkin bilgi ve görsel paylaşımları, 2 Mayıs'ta Antalya ve Konya'ya yapılan kamu yatırımları bilgi ve görsel paylaşımı, 3 Mayıs'ta yaş çay alım fiyatı duyurusu ve Trabzon ve Rize'ye yapılan kamu yatırımları bilgi ve görsel paylaşımları, 4 Mayıs'ta Samsun, Giresun ve Ordu'ya yapılan kamu yatırımları paylaşımı, 5 Mayıs'ta Van ve Erzurum'a yapılan kamu yatırımları paylaşımı Cumhurbaşkanı Erdoğan'ın sosyal medya hesaplarından yapılmıştır. 5 Mayıs'ta ayrıca yurt dışına kaçırılmış 9 bin 43 eserin ait olduğu topraklara geri getirildiğine dair video paylaşımı da yapılmıştır.

6 Mayıs'ta Kayseri ve Mersin'e yapılan kamu yatırımlarına ait bilgi paylaşımı, 1 milyon küçük esnafın prim ödeme gün sayısının SSK'lılarla eşitlenerek 7 bin 200 güne indirildiği müjdesi, depremzedelere yönelik yapılan çalışmalar görsel paylaşımı Cumhurbaşkanı Erdoğan'ın sosyal medya hesaplarından yapılmıştır. Ayrıca cumhurbaşkanı adayı Kemal Kılıçdaroğlu'na yönelik soruları içeren ve helalleşme çağrısının başlangıç noktasını işaret eden bir mesaj paylaşımı da yapılmıştır. 6 Mayıs'ta yapılan yatırımlarla enerji için yurt dışına giden paraların halkın hizmetine sunulacağı, daha önce vaat edilen; aile ve gençlik bankası ile gelir tamamlayıcı aile desteği sistemi seçim vaatleri tekrar hatırlatılmıştır. Cumhurbaşkanı Erdoğan'ın seçim kampanyası, açılış törenleri, mitingler, kamu yatırımlarının duyurulması, seçim vaatleri, deprem dolayısıyla yürütülen faaliyetler ile güçlü ve büyük Türkiye ve Türkiye Yüzyılı söylemleri üzerine oturtulmuştur.

7-8 Mayıs tarihlerinde İstanbul'da yapılan miting, İstanbul'a yapılan kamu yatırımı bilgisi ve Büyük İstanbul Tüneli projesi bilgi ve görsel paylaşımı yapılmıştır. 8 Mayıs'ta 45 Bin öğretmen ataması, Edirne, Kırklareli ve Tekirdağ seçim etkinlikleri paylaşımları yapılmıştır. 9 Mayıs'ta Kamu Toplu İş Sözleşmesi ve kamu işçilerine yönelik % 45 zam açıklaması, memurlara yönelik enflasyon farkı ve refah payı açıklaması, Aydın'da yapılan seçim çalışmaları paylaşımları, deprem bölgesindeki öğrencilere yönelik üniversitelerde % 25 kontenjan ayrılması, 10 Mayıs'ta Adana'da yapılan seçim çalışmaları paylaşımları, milli irade eliyle hazırlanan yeni ve özgürlükçü bir anayasa vaadi, Batman ve Mardin seçim çalışmaları paylaşımları yapılmıştır.

11 Mayıs'ta Cumhurbaşkanı Erdoğan "Sevgili Kürt kardeşlerim" başlığı ile Kürt vatandaşların hakları ve terörden kaynaklı yaşadıkları sorunlar konusunda mesajlarını paylaşmıştır. 11 Mayıs'ta kamu işçilerine verilen zammın ardından ortaya çıkan tepkiler sonrası en düşük memur maaşının 22 Bin liraya çıkarılacağı ve memur emeklilerinin de maaşlarına yansıtılacağı vaadi seçmen kitleleriyle paylaşılmıştır. Memurun enflasyona ezdirilmeyeceği açıklaması sonrası ilgili açıklama somut bir içeriğe büründürülmüş maaşlar arasında ortaya çıkan farklılığın giderileceği mesajı verilmiştir. 11 Mayıs'ta yine en düşük emekli maaşı alanların maaşlarının 7500 Türk Lirası yapılması sonrası prim farkıyla 7500 Türk Lirası üzerinde maaş alan emeklilerle ilgili de maaşlarını iyileştirici bir düzenleme yapılacağı müjdesi verilmiştir. 11-12 Mayıs'ta ayrıca Ankara ve İstanbul'da yürütülen seçim çalışmaları, katılım sağlanan programlar ve TV programından parçalar seçmen kitleleri ile paylaşılmıştır.

13 Mayıs'ta Cumhurbaşkanı Erdoğan sosyal medya hesabından "Aziz milletim" başlığı altında; gençlik yıllarından beri aktif siyasetin içinde olduğunu, demokrasiyi ve milli iradeyi savunduğunu, hiçbir vatandaşın hayat tarzına karışmadıklarını ve iktidarları süresince yapılanları özetleyen bir mesajı paylaşmıştır. Erdoğan mesaj içeriğinde demokrasi, adalet, özgürlük, terör başta olmak üzere genel bir çerçevede seçmene hitap etmiş ve 14 Mayıs sonrası için de mesaj vermiştir. 14 Mayıs 2023 seçimlerine gidilirken verilen son mesaj ise partililere yönelik olmuş ve sandık görevlilerinin sandıklara sahip çıkması istenilmiştir. 15 Mayıs'ta seçim sonuçlarına dair sosyal medya hesaplarından bir değerlendirme yapan Cumhurbaşkanı Erdoğan, seçimin kazananının Türk demokrasisi ve Türk milleti olduğunu ifade ederek ve % 49,51 oy oranıyla şahsına büyük bir teveccüh gösterildiğini belirterek oylarını kullanan tüm vatandaşlara teşekkür etmiştir. "Durmak yok, yola devam" ve "Türkiye Yüzyılı" vizyonu doğrultusunda 28 Mayıs için bugünden itibaren çalışmaya başladıklarını ifade eden Erdoğan "Hangi siyasi partiye gönül verirse versin tüm vatandaşlarımın oyuna talip olduğumuzu ifade etmek istiyorum." diyerek ikinci tur seçimler için de çalışmalarını başlatmıştır.

Cumhurbaşkanı Erdoğan 17 Mayıs'ta "Sevgili genç kardeşlerim" başlıklı bir mesaj ile gençlere seslenmiştir. 17 Mayıs'ta Karadeniz Tahıl Koridoru antlaşmasının süresinin 2 ay süreyle uzatıldığı bilgisi, CHP ve ortaklarına yönelik bir siyasi değerlendirme, 18 Mayıs'ta "Şoför esnafımızla beraberiz" başlığı altında video paylaşımı, 19 Mayıs'ta yurt dışında yaşayan vatandaşlara yönelik mesaj paylaşımı, hemşehri dernekleri buluşması, 20 Mayıs'ta gençlere yönelik eğitim ve teknolojiye dair yatırımları içeren bilgi paylaşımı, 20-21 Mayıs'ta deprem bölgesi Kahramanmaraş, Adıyaman, Hatay ve Gaziantep'ten paylaşımlar yapılmıştır.

22 Mayıs'ta uzun bir mesaj ile seçmene seslenen Erdoğan oy kullanacak seçmene sorgulamaları için sorular sorarak 14 Mayıs'ta meclis çoğunluğunun Cumhur İttifakına verildiğini ifade etmiş ve % 49,51 oy oranıyla kendisine gösterilen teveccühün ise 28 Mayıs'ta rekor oy ile tamamlanacağını vurgulamıştır. 22 Mayıs'ta ayrıca Büyük Rumeli Buluşması paylaşımı, TRT canlı yayını paylaşımı, 23 Mayıs'ta Türk cumhuriyetleriyle ilişkiler, Malatya'dan paylaşımlar, 14 Mayıs'taki iradenin sandığa daha güçlü yansıtılması mesajı, Sivas'tan paylaşımlar, muhalefetin terörle ilişkisine dair metin mesajı seçmenlerle paylaşılmıştır.

24 Mayıs'ta deprem bölgesine yönelik yapılan çalışmalara ilişkin bir içerik, sivil toplum kuruluşları ve muhtarlar buluşması, hemşehri dernekleri buluşması, 14 Mayıs seçim sonuçlarına ilişkin değerlendirme mesajı, yurt dışında yaşayan vatandaşlara yönelik oy kullanma mesajı, 25 Mayıs'ta seçim sürecine ilişkin değerlendirme mesajı, güçlü Türkiye, güçlü İstanbul, güçlü sanayi paylaşımı, CHP'ye yönelik değerlendirme mesajı, ortak canlı yayın programı paylaşımı, 27 Mayıs ve 29 Mayıs tarihlerine gönderme ile 28 Mayıs'ı şölene çevirme mesajı paylaşımı, kadınlar buluşması, kadınlara yönelik yapılan çalışmalara ilişkin metin mesajı, TV programı duyurusu, Esenler seçim çalışmaları paylaşımı, 27 Mayıs'ta sandığa çağrı mesajı, "Tek yürek, tek bileğiz. Son nefesimize kadar hep birlikte Türkiye'yiz!" video paylaşımı, Adnan Menderes ve arkadaşlarını anma mesajı, Beykoz seçim çalışmaları paylaşımı, milliyetçilikle ilgili mesaj paylaşımı, 21 yılda yapılanlara dair video paylaşımı, partilere yönelik sandıklara sahip çıkma mesajı ve 28 Mayıs'a dair "Son 21 yıldır Türkiye bize emanetti, yarın biz de Türkiye'ye emanetiz; milletimiz bize emanetti, yarın biz de milletimize emanetiz. Mevla görelim n'eyler, n'eylerse güzel eyler. Rabbim yolumuzu, bahtımızı açık etsin" mesajlı son video paylaşımı Cumhurbaşkanı Erdoğan'ın sosyal medya hesaplarında yer almıştır (x.com/RTErdoğan).

28 Mayıs'ta yapılan seçimler Cumhurbaşkanı Erdoğan'ın tekrar seçilmesiyle sonuçlanmıştır. Cumhurbaşkanı Erdoğan'ın kampanya süreci, 14 Mayıs öncesi ile birlikte değerlendirildiğinde hükümetin başı olarak ve devlet başkanı sıfatıyla katıldığı etkinlikler de dâhil edilerek yürütülmüştür. Asrın felaketi olarak değerlendirilen ve 11 ili etkileyen büyük depremlerin yaralarının sarılması doğrultusunda yapılan çalışmalar seçmeni olumlu yönde etkilemiştir. Terörle mücadele, savunma sanayine yönelik atılımlar ve bunların tanıtımının yapılması seçmeni etkileyen diğer unsurlar olarak değerlendirilebilir.

3.2. Cumhurbaşkanı Adayı Kemal Kılıçdaroğlu'nun Seçim Kampanyası

Kemal Kılıçdaroğlu kampanya stratejisi kapsamında “Sana Söz” ile başlayan içeriklerle seçmen karşısına çıkmıştır. Genel bir içerik taşıyan ve toplumun farklı kesimlerine yönelik bir çalışma “Sana söz yine baharlar gelecek, Bay Kemal sözünden dönmeyecek” sunumuyla tamamlanmaktadır. Cumhurbaşkanı adayları Kemal Kılıçdaroğlu'nun bu genel içerik taşıyan paylaşımının ardından ilk paylaşımı yaşanan deprem felaketinin ardından depremzedelere yönelik konut vaadi kapsamında gerçekleşmiştir. Sosyal medya platformlarında eşzamanlı olarak yapılan video paylaşımında “Anayasa konut hakkında ne diyorsa, ona uyacağım. Konutları, depremzede vatandaşlarımıza ücretsiz teslim edeceğiz.” mesajıyla yapılan paylaşım hedef kitle bağlamında da özel bir tercihi yansıtmaktadır.

Kemal Kılıçdaroğlu'nun 3 Nisan 2023 tarihli “Hep geçmişti yad etmenizi istemiyorum, yaşayın istiyorum.” başlıklı video mesajı emeklilere yönelik hazırlanmış olup, emeklilere yönelik bayram ikramiyesinin asgari ücret seviyesine çıkarılacağı ve Ramazan Bayramı'nı da kapsayacak şekilde geriye dönük ödeme gerçekleştirileceği çerçevesiyle seçmenle paylaşılmıştır. Ekonomik içeriği ve geniş hedef kitlesi ile paylaşımın kampanya kapsamında gündem oluşturan bir içerik olduğu ifade edilebilir.

Kemal Kılıçdaroğlu'nun 4 Nisan 2023 tarihli paylaşımı metin mesajı olup, astsubayların görev tazminatlarının hak edilen oranda verileceği içeriğini taşımakta ve ekonomik bir nitelikte değerlendirilmektedir.

Kemal Kılıçdaroğlu 6 Nisan 2023 tarihinde “Tiktok” adlı sosyal medya platformundan gençlere yönelik bir paylaşımında bulunmuş “İşveren tarafından sorulamayacak ve bireyin beyan etmek zorunda olmadığı unsurlar kanunla net bir şekilde tanımlanacak. Örneğin kadınlara evlilik ya da doğum planları sorulamayacak. Soranlar kanuna aykırı hareket ettikleri gerekçesiyle cezalandırılacak.” başlığıyla vaadini hedef kitesine ulaştırmıştır.

İlk hafta içerisinde yapılan video ya da metin içerikli paylaşımlara bakıldığında Kemal Kılıçdaroğlu'nun cumhurbaşkanı adayı olarak tüm toplumsal kesimlere ilgili mecralardan ulaşma çabasının olduğunu belirtmek gerekmektedir. En büyük hedef kitle olarak emeklilerin ilgili sosyal medya kanallarını kullanım durumlarıyla ilgili bir veri bulunmamakta, mesajların hedefine ulaşp ulaşmadığı ya da etkili olup olmadığının ise seçim sonuçları üzerinden bir değerlendirmesinin yapılması gerekliliği ifade edilebilir.

Cumhurbaşkanı adayı Kemal Kılıçdaroğlu'nun 7 Nisan tarihli dört video paylaşımı olmuştur. Birinci videoda sansürle yayınlanması engellenen

3 reklam filmi olduğu ifade edilmekte ve bunların sırasıyla sosyal medya aracılığıyla yayınlanacağı belirtilerek seçmen kitlesi davet edilmektedir. “Hazineden çalınan 418 Milyar Dolar” ifadesiyle başlayan videolarda bu paranın geri alınacağı ve bu para ile emekçilerin üzerindeki sigorta ve vergi yükünün azaltılacağı, öğrencilere ücretsiz süt, su ve ücretsiz öğle yemeği verileceği ve atama bekleyen yüz bin öğretmenin öğrencileriyle buluşturulacağı vaatlerine yönelik içerikler hedef kitlelerle paylaşılmaktadır. Üç video mesajın da ekonomik içerikli çalışmalar olduğu görülmektedir. Ayrıca 8 Nisan’da “Roman vatandaşlarımızın tüm sorunlarını biliyorum, onların yanındayım. İktidarımızda hak temelli sosyal devlet politikaları sayesinde Romanlar da güçlenecek. Eşit yurttaşlık önündeki tüm engeller aşılacak.” İçerikli bir metin paylaşımı da yapılarak “Dünya Romanlar Günü” kutlaması yapılmıştır.

9 Nisan’da Kemal Kılıçdaroğlu’nun sosyal medya hesaplarından sana söz etiketiyle “Bu ülkede hiçbir çocuk yatağa aç girmeyecek” mesajıyla paylaşılan videoda “aile destekleri sigortasının geleceği ve her evin asgari gelir güvencesi olacağı” vaadi paylaşılmıştır. 9 Nisan’da ayrıca yaklaşık iki dakikalık ‘Soğan’ başlıklı bir video paylaşımı yapılarak seçmenin aklıyla alay edildiği, yiğit muhtaç olmuş kuru soğana sözüne vurgu yapılan bir içerikle seçmenlere seslenilmiştir. Gelişen teknoloji ve bireylerin uzun içeriklere çok rağbet göstermemesi göz önüne alındığında ‘sana söz’ etiketli kısa video mesajların daha fazla hedef kitleleri yakalayabileceğini, 30 saniyeyi aşan içeriklerin sosyal medyada çok fazla karşılık bulmadığını ifade etmek gerekmektedir. 10 Nisan’da çiftçilere yönelik bir kısa video paylaşımının yapıldığı görülmektedir. Kırsalda çalışan her kadın ve gencin sigorta priminin devlet tarafından karşılanması ve 85 milyonun cumhurbaşkanı olunacağı mesajını içeren video, ekonomik içerikli bir başka vaat olarak karşımıza çıkmaktadır. 11 Nisan’da Tiktok uygulamasında gençlere yönelik bir video hazırlayan Kemal Kılıçdaroğlu Millet İttifakına destek verilmesi için üç sebep olduğunu ifade ederek bunları “ilk arabanın ÖTV’siz olacağı”, “KYK burs ve kredi miktarlarının artacağı”, “enflasyonun iki yıl içinde kalıcı bir şekilde sabitleneceği ve beş yıl içinde beş milyon yeni iş imkânı yaratılacağı ve gençlerin en büyük kaygısının işsizlik değil hangi işi seçsem olacağı” şeklinde sıralamaktadır. Cumhurbaşkanı adayı Kemal Kılıçdaroğlu’nun tüm mesaj içeriklerinin ekonomi odaklı olduğu ifade edilebilir.

12 Nisan’da cumhurbaşkanı adayı Kemal Kılıçdaroğlu’nun sosyal medya hesaplarından yayınladığı video mesaj “Cumhurbaşkanı olarak beni rahatlıkla eleştirebileceksiniz. “O, bugüne dek 200 bin kişiye soruşturma açtırdı. En acısı, yalnızca 2021 yılında 305 çocuğu dava etti. Çocukların 101’i 12-14 yaş arasındaydı. Korkunç travmalar yaşattı çocuklara. Ben asla bunları

yapmayacağım. #SanaSöz” içeriğiyle paylaşılmıştır. Kılıçdaroğlu’nun eleştiri özgürlüğü ve güvencesi bağlamında bir mesajla özellikle gençlere yönelik bir içeriği hedef kitlelerle paylaştığı görülmektedir. İlk on iki gün içerisinde cumhurbaşkanı adayı Kılıçdaroğlu’nun kısa videolarla bir kampanya stratejisini izlediği ifade edilebilir. Kılıçdaroğlu’nun 13 Nisan’da seçim vaadi kapsamlı bir paylaşımı yapılmamış olup Ankara Büyükşehir Belediyesi 4.Yıl projeleri tanıtım töreninden bir paylaşımı sosyal medya hesaplarında yer almıştır.

14 Nisan’da İzmir Büyükşehir Belediyesi ev sahipliğinde gençlerle gerçekleştirilen etkinliğin fotoğrafları paylaşılmıştır. Ayrıca sandık güvenliği kapsamında “14 Mayıs’ta gerçekleşecek seçimlerde her bir oy çok değerli. Halkın iradesinin sandığa güvenli ve şeffaf bir biçimde yansımaları için herkesi Türkiye Gönüllüleri’ne katılmaya davet ediyorum.” mesajı içeren bir video paylaşımına da yer verilmiştir.

15 Nisan’da Kırcaali’den Türk dünyası politikası, Akdeniz politikası, dış politika, savunma sanayi politikalarının devlet politikaları olduğu ve partilerden bağımsız olduğu belirtilen bir mesaj yayınlanarak bu politikaların şahsileştirilmeden sürdürüleceği ifade edilmiştir. 15 Nisan’da dört dakikalık bir video yayını yapılmıştır. “Türkiye’yi şahlandırmaya her şeyimizle hazırız. Vizyonumuz, şampiyonlar ligi ekonomistler, dürüst bürokratlar, çalışkan insanlar, bolca temiz yatırım parasıyla. Erdoğan şimdi bunu da yazar beyannameye, sonra da bir lansman patlatır. Koş Erdoğan koş da, sende bunların hiçbirisi yok.” mesajıyla paylaşılan video içeriğinde “Bay Kemal’in Tahtası” adı verilen çerçevede üretim, yatırım ve istihdam alanlarında yapılacakların sıralı olarak verildiği bir bilgilendirme yapılmıştır. Kısa video mesajların sosyal medya platformlarında daha fazla izlendiği, uzun içeriklerin ise özellikle genç sosyal medya kullanıcıları tarafından izlenmediği unsurunun bu çalışmada da göz ardı edildiğinin belirtilmesi gerekir.

16 Nisan’da akademisyenlerin özlük hakları, dul ve yetim aylıkları ile ilgili iyileştirme vaadi bulunan metinsel mesaj paylaşımları yapılmıştır. Ayrıca değişim senin elinde etiketiyle İzmir’de gençlerle yapılan bir söyleşiden kesit de paylaşımlar arasında yer almıştır. “Gençler ülkenin resetlenme zamanının geldiğinin farkında. Değişimin anahtarı da onların elinde. Anlatacağız, dinleyeceğiz, anlayacağız, birlikte resetleyeceğiz.” mesajıyla ilgili programın linki de paylaşılmıştır.

17 Nisan’da “Seçimin kaderini kim belirleyecek?” başlığı ile Kemal Kılıçdaroğlu gençlerle yapılan söyleşiden bir özeti hedef kitlesi ile paylaşmıştır. Bu paylaşım içerisinde özellikle gençlerin yurt sorunu ve yüksek öğretim ile ilgili değerlendirmeler görülmektedir. 17 Nisan’da Ayrıca “Kürtler” başlıklı

yaklaşık bir buçuk dakikalık bir video ile hedef kitlelere yönelik bir paylaşım daha yapıldığı görülmektedir. Bu paylaşımında Kürtlerin seçim kampanyası kapsamında suistimal edildiği, seçim dönemlerinde Kürtlere toplu bir yaftalama, terörist muamelesi yapma gibi bir durumun ortaya çıkarıldığı ve ayrıştırıcı bir dilin seçim uğruna kullanıldığı ifade edilmektedir. Seçim vaadi kapsamında buna asla izin verilmeyeceği de ayrıca vurgulanmaktadır.

18 Nisan'da Kemal Kılıçdaroğlu "Bay Kemal'in Tahtası! Evet yatırım parası da var, projelerimiz de var, şampiyonlar ligi insan kaynağımız da..." mesajıyla paylaştığı videoda dokuz özel ekonomi bölgesinde kurulacak elli ekonomi üssü vaadine ilişkin detayları paylaşmıştır. Kılıçdaroğlu 19 Nisan'da "Alevi" başlıklı video ile ilk kez oy kullanacak gençlere seslenmiş ve alevi kimliğine ilişkin bilgilendirme yapmıştır. Kılıçdaroğlu ülkenin can yakan mezhep tartışmalarından kurtulması için gençlerin oyuna ihtiyaç olduğunu ifade ederek destek istemiştir.

Kemal Kılıçdaroğlu 20 Nisan tarihinde sosyal medya hesaplarından 'Memur Teoman' başlıklı bir görüntü paylaşmıştır. Bu video içeriğinde devlet memurlarının çalışma şekillerine ilişkin değerlendirmeler yapmış ve memurların parti memuru gibi değil devletin memuru olarak görevlerini yerine getirmeleri gerektiğini belirtmiştir. Mesaj içeriğinde rüşvet almadığı için sürgün yediği ifade edilen Memur Teoman'ın ziyaret edilerek 15 Mayıs'tan sonra hak ettiği şekilde değerlendirileceği ifade edilmiştir. Mesaj içeriğinde tüm memurlara seslenen Kılıçdaroğlu, yolsuzluklarla ilgili evrak imhası işine girilmemesi gerektiğini belirtmiş ve 15 Mayıs'tan sonra yolsuzlukların izini süreceğini ifade etmiştir.

20 Nisan'da sosyal medya hesabından yine 2 paylaşım yapan Kılıçdaroğlu, Erdoğan'ın panik halinde olduğunu ifade ettiği mesajında devleti yönetenin vaadi olmayacağını taahhütü olacağını ifade etmiş ve kovid, yangınlar, ekonomik kriz ve deprem sırasında unutulana ama seçim sırasında hatırlanan halkın yararına bolca taahhütte bulunmalarını isteyerek devletin sözü olan bu taahhütleri Bay Kemal'in seve seve yapacağını hedef kitlesi ile paylaşmıştır.

"Neyse biz işimize dönelim. Ev hanımlarına Aile Destek Sigortalarını öderken, faiz hassasiyeti olanlara katılım bankası seçeneği vereceğiz. Katılım altın hesapları açtıracağız ve ödeme bu hesaplara yapılacak. Gençler bunu annelerinize anlatmamız için yardımınızı rica ediyorum." başlıklı 22 Nisan tarihli paylaşılan video mesajda Kılıçdaroğlu, en çok değer verdiği projenin Aile Destek Sigortası olduğunu belirtmiştir. Kemal Kılıçdaroğlu, geliri olmayan ya da geliri asgari ücretin altında olan vatandaşların gelirlerini asgari ücrete tamamlamak olmak üzere bu projeyi hayata geçireceği vadisini seçmen kitlesi ile paylaşmıştır. Kılıçdaroğlu 22 Nisan'da ayrıca tarım ve hayvancılık

alanında yapılacakları “Bay Kemal’in Tahtası” adını verdiği sayısal verileri kullandığı içerikle hedef kitlelerine ulaştırmıştır.

23 Nisan’da gençlerin yoğun olarak kullandığı “Tiktok” uygulaması için hazırlanan içeriği sosyal medya hesaplarından paylaşan Kemal Kılıçdaroğlu, iktidarın kendisine ait vaatleri kopyaladığını ve kullandığını ifade ederek bütünleme sınavlarına gönderme yaptığı seçim yarışını ilk turda bitirme çağrısı yapmıştır. 23 Nisan’da yapılan ve “yiğitlerim” başlıklı bir başka paylaşımda iki cumhurbaşkanı yardımcısı aday Ekrem İmamoğlu ve Mansur Yavaş ile birlikte verilen video mesajda özellikle Türkiye’nin afetlere hazırlanması ve hane ekonomisinin güçlendirilmesi bağlamında yapılacak olan görev dağılımı hedef kitlelerle paylaşılmıştır. İki büyükşehir belediye başkanının sürece dâhil edilmesi 2019 yılında kazanılan seçimlerin anımsatılması bağlamında kampanyaya katılmaları bir strateji olarak kullanılmıştır.

25 Nisan’da “Bay Kemal’in Tahtası-4.” başlıklı video mesajda “Acil söndürülmesi gereken yangınlar var ama orta vadede halkımızı zenginleştirecek vizyon da şart. Ateşler söndürülür ama kalkınma için başka bir kafa lazım. Bu ancak şampiyonlar ligi insan kaynağı ve bolca yabancı yatırım ile olur. O da sadece bizde var.” içeriğiyle bir paylaşım yapılmıştır. Türkiye’nin dünyanın ucuz iş gücü ve Batı’nın mülteci deposu olmadığı vurgusu yapılarak endüstriyel dönüşümü sağlayacak atılımların yapılacağı vaadi ve bu atılımların nasıl olacağı sıralanmıştır.

“Yurt dışından oy kullanacak vatandaşlarımıza sesleniyorum. Ülkemize baharları getirmek ve Türkiye’nin dünyadaki itibarını en yükseğe taşımak için hepinizi Halil İbrahim Soframıza davet ediyorum. Bir de size özel vaatlerimizi duyun. Ülkenin düze çıkması için sorumluluğunuz var.” mesajıyla 27 Nisan’da yapılan iki paylaşımda AK Parti’nin kutsalları seçim için kullandığı ifade edilerek değişim için yine gençlerden destek istenilmiştir.

28 Nisan’da “Atatürk Havalimanı” başlığıyla gençlere seslenilen bir video mesaj paylaşımı yapılmıştır. Atatürk Havalimanının havacılık ve uzay çalışmalarının merkezi haline getirme vaadi içeren paylaşımda bunun nasıl gerçekleştirileceği seçmen kitleleriyle paylaşılmıştır. Beş dakikadan fazla süren paylaşım ile tersine beyin göçünün hedeflendiği de bu içerik içerisinde yer almıştır. Kemal Kılıçdaroğlu’nun video mesajlar ile özellikle genç seçmen kitlelerine ulaşma çabasının etkili bir kampanya stratejisi olduğunu ifade etmek gerekir. Ancak sosyal medya kullanıcılarının özellikle de gençlerin uzun içerikleri takip etmediği olgusunun kampanya materyallerine yansımadağı da vurgulanmalıdır. 28 Nisan’da Mansur Yavaş ve Ekrem İmamoğlu ile “Haydi Birlikte Sandığa, Haydi Türkiye Haydi”, GP lideri Ahmet Davutoğlu ile “Haydi Yeniliğe, Haydi Türkiye Haydi”, DEVA lideri

Ali Babacan ile “Haydi berekete, Haydi Türkiye Haydi”, DP lideri Gültekin Uysal ile “Haydi mutluluğa, Haydi Türkiye Haydi”, İYİ Parti lideri Meral Akşener ile “Haydi Tarih Yazalım, Haydi Türkiye Haydi”, SP lideri Temel Karamollaoğlu ile “Haydi umuda, Haydi Türkiye Haydi”, İBB Başkanı Ekrem İmamoğlu ile “Her şey Çok Güzel Olacak, Haydi Türkiye Haydi” ve ABB Başkanı Mansur Yavaş ile Birlikte Kazanacağız, Haydi Türkiye Haydi” içerikli seçmene seslenen kısa video mesajlar yayınlanmıştır. Uzun mesajlar içeren video mesajlarla karşılaştırıldığında birlikteliği ve kararlılığı içeren kısa mesajların daha etkili olduğu söylenebilir.

Kılıçdaroğlu 28 Nisan’da “Bay Kemal’in Tahtası” başlıklı video serilerinden beşincisinde İskenderun’da gemi inşa sanayisi kurulacağına dair bir içeriği seçmenlerle paylaşmış ve Türkiye’nin lojistik ve ticaret üssü vaadini dile getirmiştir. 29 Nisan’da kiralar başlığı ile bir video mesaj yayınlanmış ve kiraların yüksekliğinin nedeninin TOKİ’nin amacı dışında kullanılması ve sosyal konut üretimine gerektiği önemi vermediği belirtilmiştir. Seçim vaadi olarak TOKİ’nin amacı doğrultusunda sosyal konut üretimine döndürüleceği ifade edilmiştir. Ayrıca 29 Nisan’da DP lideri Gültekin Uysal’ın deprem bölgelerindeki moloz yığınlarıyla ilgili bir paylaşımı alıntılanarak depremzedelere yeni konutlarının anayasa gereği ücretsiz olarak verileceği ve deprem bölgelerinin moloz yığınlarından temizleneceği vaadi hedef kitlelerle paylaşmıştır.

30 Nisan’da “Emekçiler” başlığı ile bir video mesajı yayınlanmış dört dakikalık bir içerik sunulmuştur. Beyaz yakalı mavi yakalı demeden orta sınıfın güçlendirilmesi gerektiği ifade edilmiştir. Yoksulluk sınırının 30 bin liranın üzerinde olduğunu ifade ederek Kılıçdaroğlu, orta sınıfın güçlendirilmesi için neler yapacağını yedi başlık içerisinde hedef kitleleriyle paylaşmıştır.

1 Mayıs’ta “İlk Turda Bitirelim” başlıklı “Haydi Türkiyem Haydi” sloganlı müzikli içerik hedef kitlelerle paylaşılmıştır. 2 Mayıs’ta “Kaçaklar, Sığınmacılar” başlıklı bir başka video mesaj yayınlanarak konunun yabancı düşmanlığı, sığınmacı düşmanlığı olmadığı belirtilerek sığınmacı sorunun nasıl çözüleceği ile ilgili içerik hedef kitlelerle paylaşılmıştır. 3 Mayıs’ta “Bay Kemal’in Tahtası” başlıklı bir başka video mesaj ile petrokimya özel ekonomi bölgeleri kurulacağı vaadi seçmenle paylaşılmıştır. 4 Mayıs’ta Milli savunma sanayi başlıklı bir video mesajla savunma sanayinin devletin bir kolunu olduğu ve bu kolonu güçlendirme vaadi verilerek devlet ve parti işlerinin birbirlerine karıştırılmayacağı mesajı seçmenlerle paylaşılmıştır. 5 Mayıs’ta kamu ve memurlar başlıklı video mesaj ile en düşük memur maaşının asgari ücretin iki buçuk katına çıkarılacağı vaadi verilmiştir. Ayrıca polisler ve öğretmenler ile ilgili yapılacak iyileştirme ve düzenlemelere video içerisinde

yer verilmiştir. 5 Mayıs'ta Kılıçdaroğlu ayrıca çay taban fiyatının 15 TL'ye çıkarılacağı vaadini çay üreticileri ile paylaşmıştır.

5 Mayıs'ta organize sanat bölgeleri, 6 Mayıs'ta engelliler ve ailelerine yönelik vaatler, depremzedelere yönelik ücretsiz konut ve işyeri vaadi, "Ne Batı Ne Doğu Türk'ün Yolu" başlığıyla tarihi Türk yolu projesinin paylaşımı, 8 Mayıs'ta eğitimle ilgili vaatler, sağlık kentleri projesi, dijital alt yapı ile ilgili vaatler, 9 Mayıs'ta ilk turda bitirelim mesajı, 10 Mayıs'ta vizyon mesajı, 11 Mayıs'ta "Gerçekler" başlıklı video mesajda tarla ve mutfaktaki yangını söndürme vaadi, 12 Mayıs'ta "Anneler Seçecek" başlıklı bir video seçmenlerle paylaşılmıştır. 12 Mayıs'ta paylaşılan bir başka video ise Kılıçdaroğlu ile ilgili montajla hazırlanan bir videonun seçim kampanyası kapsamında kullanılmasına ilişkindir.

12 Mayıs'ta animasyon olarak hazırlanan ve "Bay Kemal çıktığı yoldan asla dönmez. Milletimiz için, milletimizle birlikte. Allah yardımcımız olsun." başlıklı bir video mesaj ile "halkın 418 milyar dolar parasının beşli çetelerden alınacağı bu doğrultuda tehdit ve suikast ile korkutulmaya çalışıldığı" içerikleri seçmen kitleleri ile paylaşılmıştır. Ayrıca 12 Mayıs'ta demokrasi vaadi içeren bir metin mesajı da seçmen kitleleriyle paylaşılmıştır.

13 Mayıs'ta "Mustafa Kemal Atatürk", "Sandıklarda olacak Kahramanlara", "Bay kemal'in en çılgın projesi demokrasidir gençler. Çünkü demokrasi ve özgürlük, gençlere hediye edilebilecek en iyi devrimdir." mesajlarından oluşan paylaşımlar yapılmıştır.

14 Mayıs'ta yapılan cumhurbaşkanlığı seçimi adaylardan hiçbirinin % 50+1'i sağlayamaması üzerine ikinci tura kalmıştır. Kemal Kılıçdaroğlu en yüksek oyu alan ikinci aday olarak Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan ile ikinci tura kalmıştır. Kemal Kılıçdaroğlu'nun 14 Mayıs'a kadar olan kampanyası değerlendirildiğinde daha önce de belirtildiği gibi sosyal medyada video mesajlarla hedef kitlelere ulaşma şeklinde karşımıza çıkmaktadır. Millet Buluşmaları kapsamında yapılan mitingler bir başka kampanya çalışması olarak görülmektedir. Sosyal medya platformlarında takip yapan kitlelerin uzun süreli içerikleri benimsemediği göz önüne alındığında uzun içerikli video mesajların seçmenleri etkilemekten uzak bir kampanya stratejisi olduğu ifade edilebilir. Daha çok ekonomi ve refah vaat eden mesajlar olmasına rağmen video mesaj yönteminin seçmen nezdinde etkili olmadığı seçim sonuçları bağlamında da göze çarpan bir husustur.

Cumhurbaşkanlığı seçimlerinin ikinci turu için kampanya çalışmaları hemen başlatılmış ve 17 Mayıs'ta "Türkiye İçin Karar Ver" başlıklı bir video mesaj seçmen kitleleri ile paylaşılmış ve genel bir içerik kullanılmıştır.

“Vatanını Seven Sandığa Gelsin” başlıklı bir video mesaj ile Cumhurbaşkanı Erdoğan’la monolog içeren bir video mesaj 19 Mayıs’ta sosyal medya platformlarından paylaşılmıştır. 19 Mayıs’ta yurt dışında oy kullanacak vatandaşlara yönelik vaatleri içeren “Vatan borcu” başlıklı bir video mesaj yayınlanmıştır.

20 Mayıs’ta cumhurbaşkanı adayı Kemal Kılıçdaroğlu’nun sosyal medya hesaplarından “Bu artık bir seçim değil, referandumdur. Bir önceki referandumun sonucu ortada... Sevgili gençler; montaj ve iftiralar her yerde, mesajımı yaymam için, bu namertliğe karşı birlikte mücadele etmeliyiz. Videomu her yerde paylaşın! Her yerde anlatın! Vatanını seven sandığa gelsin.” mesajı içeren bir video yayınlanmıştır. İkinci bir paylaşım da gençlerden bu mesajın paylaşımlarla yayılması istenilmiştir. Cumhurbaşkanlığı seçimlerinin ikinci turunda sürenin de kısıtlı olması dolayısıyla video sürelerinin sınırlandırıldığı görülmektedir. Gençlerden sosyal medya platformlarından paylaşım desteği istenilmesinin ise bu kapsamda önemli olduğu ifade edilebilir.

“Gelen kaçaklar, kızlarımızın hayatını tamamen karartmadan, vatanını seven sandığa gelsin. Unutmayın, bu bir referandumdur!” mesajı içeren ve “Vatanını seven sandığa gelsin” çağrısıyla sona eren 18 saniyelik mesaj 22 Mayıs’ta Kemal Kılıçdaroğlu’nun sosyal medya hesaplarından yayınlanmıştır. 22 Mayıs’ta ayrıca “Kimin bu güzel vatandan kimin bu güzel vatanı satandan yana olduğu belli! Biz bu ülkeyi terörden ve mültecilerden kurtarmaya geliyoruz. Bu bir referandumdur; artık kimse kimseyi kandıramayacak. Sandığa gelmeyen 8 milyon vatandaşımızı ve tüm gençlerimizi sandığa çağırıyorum!” mesajıyla sandığa gitmeyen seçmenlerin harekete geçirilmeye çalışıldığı da belirtilmelidir. Sığınmacılar konusundaki mesajlarıyla cumhurbaşkanlığı seçiminde yaklaşık yüzde beşlik bir oy oranına ulaşan ve ikinci tura kalamayan Ata İttifakı cumhurbaşkanı adayı Sinan Oğan’ın aldığı oyların ikinci tur seçimlerde Kemal Kılıçdaroğlu tarafına kaydırılması için bir strateji takip edildiği bu kapsamda ifade edilebilir.

23 Mayıs’ta “Bu bir referandumdur. Ekonomik yıkımı yaşayan güzel ülkemizi son çıkışta kurtaracak mıyız, yoksa uçurumdan aşağı yuvarlanacak mıyız? Vatanını seven sandığa gelsin!” mesajı, 24 Mayıs’ta ise “Cehennemini kapılarını kapatacağız” mesajı seçmen kitleleriyle paylaşılmıştır. Ayrıca 24 Mayıs’ta, “Benim için değil kendiniz için geleceksiniz sandıklara gençler. 28 Mayıs, gençliğinizi geri almak için son şanstır. Bu sizin için yaşama sevinci referandumudur. Vatanını seven sandığa gelsin!” mesajı hedef kitlelere iletilmiştir. 25 Mayıs’ta kredi kartı borcu olan vatandaşlara faizi silinerek sadece anaparanın 36 ay vade ile ödeneceği, faizlerin ise devlet tarafından

karşılanacağı vaadini içeren bir video mesaj paylaşılmıştır. 26 Mayıs'ta ise EYT konusunda mağduriyet yaşayanların mağduriyetlerinin giderileceği bir içerik seçmenlerle paylaşılmıştır. EYT konusundaki çözümü içeren mesajın paylaşımı için de seçmenlerden destek istenilmiştir. Sosyal medya platformlarında yapılan kampanya sürecinin sosyal medya kullanıcıları tarafından da desteklenmesinin istenilmesi kampanya sürecinin sosyal medya platformları dışında etkin ve verimli bir şekilde gerçekleştirilemediği şeklinde bir izlenime neden olmuştur. Belirli bir yaş grubunun dışında ve sayıca fazla olan ve sosyal medya kullanmayan bir hedef kitleye yeterince ulaşamadığı bu kapsamda ifade edilebilir.

Seçimden önceki son gün olan 27 Mayıs'ta 2019 yerel seçimlerinde kazanılan belediyelerin örnek gösterildiği bir video yayınlanmış ve başarının mümkün olduğu mesajı 2023 seçimleri için de hedef kitlelerle paylaşılmıştır. Kemal Kılıçdaroğlu 27 Mayıs'ta yaptığı diğer paylaşımlarda; seçimin kazanılması halinde maçların şifresiz olarak TRT'de yayınlanmasının sağlanacağı ve TRT'nin milletin kanalı olacağı yine çiftçilere buğday taban fiyatının fark primi dâhil 13 TL olacağı vaatlerini sunmuştur. Kemal Kılıçdaroğlu 2.tur için yürütülen kampanyayı "Vatanını seven sandığa gelsin!" video mesajı ile tamamlamıştır (x.com/kilicdarogluk).

İkinci tur için yapılan kısa süreli kampanya genel olarak değerlendirildiğinde özellikle genç seçmenlere yönelik kısa süreli video mesajların ağırlık kazandığı görülmektedir. Yine aynı şekilde çok sayıda kişinin ilgilendiği futbol maçları ve çiftçilerin buğday taban fiyatı ile ilgili mesajı hedef kitleleri etkilemeye yönelik çabalar olarak değerlendirilebilir. Seçimlerin ilk turu olan 14 Mayıs'a kadar paylaşım yapılan video mesajlarda sürelerin uzunluğu 2. tur için yapılan kampanyada göz önüne alınmış ve video mesajların süreleri sosyal medya kullanıcılarının dikkat ettiği sürelere çekilmiştir. Kampanyanın sadece sosyal medya üzerinden yürütülüyor görüntüsü bu bağlamda siyasal iletişim anlamında bir eksiklik olarak değerlendirilebilir. Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan'ın sosyal medya hesaplarında yapılan paylaşımlara bakıldığında vaatlerin görsellerle paylaşılması, hedef kitleleri zaman bağlamında daha fazla dikkate alan bir çerçeve olarak görülmektedir. Sosyal medyanın etki gücü tartışılmaz olup sadece sosyal medyadan bir kampanya stratejisi yürütmenin eksiklik olduğu da ifade edilmelidir. Seçmen kitleleri içerisinde 40 yaş ve üzeri çoğunluğun sosyal medyada daha kısa zaman geçirdiği düşünülmektedir. Bu hedef kitlelere billboardlarla gazetelerle ve televizyon kanalları ile ulaşılması gerektiği düşünülebilir. Yine 40 yaş üzeri seçmenlere içeriği kısa olan etkili mesajların iletilmesi gerektiği de vurgulanmalıdır. İkinci tur seçimlerde Kemal Kılıçdaroğlu yaklaşık % 48 olarak rakibinin gerisinde kalmıştır.

Yürütülen seçim kampanyasının etkili olduğu ancak yeterli olmadığı seçim sonuçlarından anlaşılmaktadır. 21 yıllık kesintisiz iktidar süreci bu seçimlerde de seçmen tarafından onaylanmış ve cumhurbaşkanlığı seçimi Millet İttifakı tarafından kaybedilmiştir. İktidar süreçlerinin bir yıpranma olgusu ile karşı karşıya olması durumu muhalefet tarafından kullanılamamıştır.

3.3. Cumhurbaşkanı Adayı Sinan Oğan'ın Seçim Çalışmaları

#OAnGeliyor etiketiyle paylaşım yapan 100 bin imza ile cumhurbaşkanı adayları olarak gösterilen Sinan Oğan'ın ilk paylaşımı POMEM adaylarının bekletilmemesi içeriğini taşımaktadır. 2 Nisan tarihli "Ehline denk gelmeyen her şey ziyan olur. Can da, inci mercan da..." paylaşımı, "Sevgili kadınlar, Sizlerin, eşit şartlarda yaşayacağı toplumu inşa etmek için çalışacağız. Haklarınızı destekleyen İstanbul Sözleşmesi'nin yeniden tarafı olacağız. Kadın hakları, insan haklarıdır!" vaatli paylaşımı, "Uzman çavuşların özlük haklarını iyileştirmek yerine daha da kötü hale getirmek doğru bir politika değildir. Kadro, uzman çavuşlarımızın hakkıdır. İnşallah haklarını sonuna kadar savunacak ve adil bir hale getireceğiz." paylaşımı, 3 Nisan tarihli "Doğuda doğmuş büyümüş, Kürt kardeşlerimizle kirvelik yapmış birisi olarak o bölgenin sorunlarını çok iyi biliyorum. Sorunları çözmeye terörü bitirmekle başlayacağız." paylaşımı, 5 Nisan tarihli yargı mensupları ve infaz koruma memurlarına yönelik özlükle ilgili düzenleme vaadi paylaşımı ve 6 Nisan tarihli çocuklara, gençlere ve yetişkinlere aktivite ve spor alanlarına daha rahat ulaşabilme sözü paylaşımı yanı sıra önemli gün ve haftalar dolayısıyla yapılan kutlama mesajları, sosyal medya platformları ya da televizyon kanallarında yapılacak programlara ilişkin çok sayıda paylaşım yer almaktadır.

Cumhurbaşkanı adayları Sinan Oğan'ın ilk hafta paylaşımlarına bakıldığında daha çok metin mesajı tercih ettiği ve vaatlere yönelik görsel çalışması yapılmadığı görülmektedir. Yürütme erki adayının seçmen kitlelerine yönelik en önemli aracının vaat görselleri olduğu değerlendirildiğinde bu konuda bir çalışmanın ilk haftalar dolayısıyla öncelenmediği ifade edilebilir.

Cumhurbaşkanı adayları Sinan Oğan'ın 6 Nisandan itibaren yaptığı paylaşımlar incelendiğinde; "Biz, Chip Teknolojisi Üssü olan bir Türkiye hayal ediyoruz!", "Biz siyaseti son derece temiz bir dille yapıyoruz. Bize de aynı şekilde yaklaşılmasını bekliyoruz. Türkiye'ye ahlaki bir siyasi dil getireceğiz.", "Ata İttifakı Olarak Kürdistan Kurulmasına İzin Vermeyeceğiz!", "Tehdit ve tehlike bu kadar NET!", "Diğer üç aday da köhne eskimiş siyaseti temsil ediyor. Geleceği, Türkiye'nin aydınlık yüzünü Sinan Oğan temsil ediyor." Ülkemiz gençlerinin geleceğinden çalan tüm sığınmacı ve kaçakları geri

göndereceğiz. Hem de 1 numaralı Cumhurbaşkanlığı kararnamesi ile...”, “Türk siyasetini gençleştireceğiz. Artık siyasetimizin dedelere değil dinamik, enerjik siyasetçilere ihtiyacı var.”, “14 Mayıs itibari ile politikalarımızı uygulamaya koyarak asgari ücreti yoksulluk sınırı olan 30.000 Türk lirasının üzerine çıkaracağız.” gibi mesajlardan oluşan ve katılım sağlanan TV programlardan kesitlerin hedef kitlelerle paylaşıldığı görülmektedir. Oğan’ın adaylık sürecinde ikinci haftanın içerisinde de seçmenlere yönelik bir görsel çalışması içinde bulunmadığı ifade edilebilir. Hedef kitlelerin uzun içerikli video ya da metin mesajlarına karşı ilgisi göz önüne alındığında kampanya stratejisi açısından riskli olduğunu vurgulamak gerekmektedir.

Cumhurbaşkanı adayı Sinan Oğan’ın sosyal medya hesaplarından yaptığı paylaşımlar iddialara cevaplar, cumhurbaşkanı adayi olarak katıldığı TV programlarından kesitler ve seçim ve sandık güvenliği bağlamında devam etmiştir. 12 Nisan tarihinde “Gıda arz güvenliğini sağlayacağız. Yerli ve milli üretimi destekleyeceğiz. Kendimize güvenirse başkalarından almamıza gerek kalmaz. Kızım Zeynep’in de dediği gibi “sonra ayıp olur” Burada biz üretebiliriz...” metniyle yapılan paylaşım kampanya materyali bağlamında değerlendirilebilir. 12 Nisan tarihli ve “Gençler internet sıkıntısı çekmeyecek! Gençlerimizin, vatandaşlarımızın ücretsiz internete kavuşacağı ve fatura korkusu yaşamayacağı #OAnGeliyor Unutmayın, #BirOyDeğiştirir” mesajıyla yapılan video paylaşım seçim kampanyası odaklı çalışmaların başladığı şeklinde nitelenebilir.

Ata İttifakı cumhurbaşkanı adayi Sinan Oğan’ın 13 Nisan’da 14 paylaşım yaptığı görülmüştür. Katılım sağlanan TV programları, ziyaret ve programlardan oluşan paylaşımlar arasında “14 Mayıs itibariyle kadınlarımızın ve çocuklarımızın şiddete, taciz ve tecavüze karşı korunması için etkili reformlar yapacağız. Unutmayın, #BirOyDeğiştirir” başlıklı vaat paylaşımı göze çarpmaktadır. Oğan’ın paylaşımlarında görüntü ve mesajdan oluşan 9 saniyelik bir video ile içerik oluşturduğu ifade edilebilir. Seçim vaatlerinin sunumunda görsel materyallerden yararlanma çalışmaları artmıştır.

14 Nisan’da “20 senede Türkiye’yi gerektiği yere getirememiş bir iktidara ve 20 senede iktidarı indirememiş bir muhalefete verecek bir senemiz daha yok. Artık ülkemizin genç ve dinamik bir cumhurbaşkanına ihtiyacı var.” mesajıyla seçim kampanyası bağlamında bir paylaşımı yapıldığı, diğer paylaşımların ise katılım sağlanan ya da sağlanacak olan TV programları şeklinde olduğu görülmüştür. 15 Nisan’da Sinan Oğan’ın sosyal medya hesaplarından “Artık kimse liyakatsizlikten ve adaletsizlikten korkmayacak! Adaleti ve liyakati tesis edeceğimiz #OanGeliyor” mesajıyla bir video mesaj paylaşımı yapılmıştır. Ayrıca çeşitli kutlama mesajları, Muharrem İnce ile

yapılan sandık güvenliği görüşmesi, İstanbul'da yapılacak olan aday tanıtım toplantısına dair duyuruların yer aldığı paylaşımlar yapılmıştır.

16 Nisan'da "Sinan Ateş'in ailesine ve sevenlerine sözüm var. Muhsin Yazıcıoğlu'nun dava arkadaşlarına sözüm var. Faili meçhul cinayetleri aydınlatacağımız #OAnGeliyor", açık oturum çağrısına verilen yanıt, İstanbul buluşması paylaşımları yapılmıştır. Ayrıca "Gençlerimiz artık hangi ülkeye gidebilirim diye düşünmeyecek. Beyin göçünün önüne geçeceğimiz #OAnGeliyor" mesajı ve video paylaşımı yapılmıştır.

17 Nisan'da "Ne domuz bağı ne Kandil dağı...", "Bir numaralı kararnamemiz 13 milyon sığınmacı ve kaçığın gönderilmesi olacakken iki numaralı kararnamemiz Afet Bakanlığı'nın kurulması olacaktır." mesajlı video paylaşım, "Oy ver Sinan Oğan'a Muhtaç olma kuru soğana :)" mesajlı görsel, "İktidar tarafından ötelenen, Türk milliyetçisi ve Atatürkçü olduğu için yetkin olduğu kadrolardan uzaklaştırılanlar için liyakati esas alan bir sistem sunacağız." başlıklı video mesaj, "Bugün betonlaşan şehirlerden kaçarak yeşile koşan bir neslimiz var. Bu sebeple, çağın getirdiği kolaylıkları üretimimize katkı sağlayacak şekilde kullanabilmek adına Köy Enstitülerini yeniden açacağız." mesajlı görsel paylaşımı yapılmıştır. Ayrıca 17 Nisan'da katılım sağlanan programlar ve yapılacak esnaf ziyaretlerine ilişkin bilgiler de cumhurbaşkanı Oğan'ın sosyal medya hesaplarından hedef kitlelerle paylaşılmıştır.

18 Nisan'da eğitimde fırsat eşitliğinin sağlanacağı vaadi, seçim güvenliği konusunda hassas olunması mesajı ve "Köhne siyasetten yorulmadınız mı? Kutuplaştırıcı dilden bıkmadınız mı? Artık aydınlık yarınları konuşmanın zamanı gelmedi mi? O halde geçmişe bir sünger çekelim ve tertemiz bir sayfa açalım... #BirOyDeğiştirir#OAnGeliyor," mesajı seçmen kitleleri ile paylaşılmıştır. 18 Nisan'da ayrıca "Dili, dini, kültürü bir Türk dünyasını bütün hale getireceğimiz, iş birliklerini artıracığımız #OAnGeliyor" mesajıyla Türk dünyasıyla bütünleşme vaadi video mesaj olarak sunulmuştur.

19 Nisan'da "Adalet mülkün yani devletin temelidir! Adaletin olmadığı devlet çözülmeye başlar. Biz adaleti yeniden tesis edeceğiz." mesajıyla adalet vaadi, sanayi atılımlarının yükseldiği bir Türkiye mücadelesi vaadi, Sinan Ateş'in hesabının sorulacağı sözü, "Biz cumhurbaşkanı seçildiğimizde röportaj yaptı diye hiçbir gazeteci gözaltına alınmayacak! @serdarakinan#GazetecilikSucDegildir#OAnGeliyor" mesajıyla basın özgürlüğü vaadi, "Cumhur İttifakı denize düşünce yılana; Millet İttifakı da denize düşünce kara yılana sarılmış durumdadır! Tek çıkar yol tüm yılanların başını ezecek olan ATA İttifakı ve Sinan Oğan dır. #OAnGeliyor" mesajı ile seçim işbirliklerine yapılan gönderme hedef kitlelerle paylaşılmıştır. 19-21

Nisan tarihleri arasında ayrıca; seçim gezileri, katılım sağlanan TV ya da sosyal medya platformu programları ve yapılan ziyaretlere ilişkin paylaşımlar yapılmıştır.

21 Nisan'da "Arena Statlarının yeniden Atatürk Stadı olmasını istiyorsan unutma! #BirOyDegistirir" mesajıyla adı değiştirilen stadyumların tekrar eski isimlerine dönüştürüleceği vaadi, 22 Nisan'da Türk dünyasında birliğin katlanacağı vaadi ve #BirOyDegistirir etiketli paylaşımlar yapılmıştır. 23 Nisan'da CHP'nin "Suriyelilerin geri dönüşü mutlaka gönüllülük üzerine olacak" içerikli bir açıklaması alıntılanarak "Biz sizden farklı olarak açıkça söylüyoruz; 'Gerekirse zorla'" paylaşımı yapılarak sığınmacılar konusundaki tutum ve vaat hedef kitlelerle paylaşılmıştır. 23 Nisan kutlaması, yurt dışı gezileri ve katılım sağlanan etkinliklerin yanı sıra Türk ismini her yerden silmeye çalışanlara karşı Kızılay'ın tekrar Türk Kızılay'ı yapılacağı ve "#TürkiyeGöçmenistanOlsun diye Cumhurbaşkanı olduğumuzda ilk kararnamemiz, göçmenleri ülkelerine göndermek için olacak" vaatleri hedef kitlelerle paylaşılmıştır.

24 Nisan'da "Devletin sadece uçak kiralamaları için bu yılın ilk 3 ayında harcadığı para ile 120 bin konteyner almak ve halen çadırlarda yaşayan depremzedeleri korunaklı bir alana geçirmek mümkün. Üstelik Cumhurbaşkanlığı'na ait 13 uçak varken... Bizim dönemimizden itibaren tasarruf olacak. SÖZ!!!" vaadiyle hem bir eleştiri hem de vaat içeren bir paylaşım yapılmıştır. "Doktorlar giderse gitsin diye bir mantık olamaz. Ülkemizin kıymetli evlatlarına üvey evlat muamelesi yapılmasına son vereceğimiz #OAnGeliyor" mesajıyla katılım sağlanan bir programdan yapılan alıntı seçmen kitleleriyle paylaşılmıştır. 24 Nisanda ayrıca "Kutlu Turan, büyük Türkiye hayali ile canhıraş çalışan sizlerle birlikte başaracağız. Unutmayın; #BirOyDegistirir" başlığıyla bir video paylaşımı yapılmıştır.

25 Nisan'da "Bu toprakların insanlarının öğrencisinden siyasetçisine, gencinden yaşlısına artık birbirine saygı göstereceği #OAnGeliyor" mesajıyla bir video paylaşımı, 26 Nisan'da "Esnafın yüzünün güleceği #OAnGeliyor ... Unutma #BirOyDegistirir" mesajlı video paylaşımı, 27 Nisan'da "Dış politikamızın vazgeçilmez unsurlarından olan Mavi Vatan'ı daha güçlü savunacağız. Unutma; #BirOyDegistirir" mesajlı video paylaşımı, 28 Nisan'da "Bugün Şehit Aileleri Federasyonu'nu ziyaret ettik. Şehit aileleri ve federasyon başkanımız Hamit Köse ile görüştük. Vatan uğruna toprağa düşmüş tüm şehitlerimizi rahmetle anıyoruz. İktidara geldiğimiz zaman gazilerimize gereken her türlü desteği sağlayacağız ve şehitlerimizin mukaddes hatırasına, geride bıraktıklarına devlet olarak en üst düzeyde sahip çıkacağız." görsel paylaşımı, 29 Nisan'da "Biz kazanırsak adalet hakim olur."

mesajlı katılım sağlanan bir programdan video paylaşımı, 30 Nisan'da “Her bir vatanseverin, her bir Türk milliyetçisinin, her bir Atatürkçünün seçimlerin en azından birinci turunda neden ATA İttifakına ve Cumhurbaşkanı Adayı Sinan Oğan’a oy vermesi gerektiğini tane tane anlattık. Saatlerce konuşmaya, sayfalarca yazmaya gerek yok. Bu videoyu izleyin, izlettirin, Türk milleti gerçekleri görsün ve kararını ona göre versin. Seçimlerin ikinci tura kalacağı net bir şekilde ortadayken Türk milletinin safı belli olsun, biz ikinci tura kalacağımıza inanıyoruz ama eğer biz ikinci tura kalamazsak siz yine istediğinize verin. Gelin Türk milletini sigortasız bırakmayın, güvencesiz bırakmayın, HDP ve HÜDA PAR’ın insafına bırakmayın. Seçimlerin belirleyeni Türk milliyetçileri olsun. Bu videoyu mümkün olduğu kadar çok insana ulaşması için paylaşın lütfen... #OAnGeliyor” başlıklı video paylaşımı yapılmıştır. 30 Nisan’da ayrıca “Biz geldiğimizde tüm sığınmacı ve kaçakları göndereceğiz. Sığınmacılar ve kaçaklar kalsın diyenler size; Sığınmacılar ve kaçaklar gitsin diyenler bize oy verecek!” mesajlı bir paylaşım daha yapılmıştır. Cumhurbaşkanı Erdoğan’ın sığınmacıları göndermeyeceğini ifade ettiği bir video kesiti alıntılanarak yapılan paylaşım ile sığınmacılara yönelik yürütülecek politikalar tekrar vurgulanmıştır. 30 Nisan-6 Mayıs tarihleri arasında vatandaş buluşmalarını içeren şehir ziyaretleri ve katılım sağlanan TV programları ile ilgili paylaşımlar yapılmıştır.

6 Mayıs’ta “500 bini aşkın İ.İ.B.F’linin mağduriyetini bir İ.İ.B.F mezunu Cumhurbaşkanı adayı olarak çok iyi anlıyorum. Görev başına geldiğimizde bu sorunu çözeceğimizden hiçbir İİBF mezunu kardeşimizin şüphesi olmasın. Tüm bu sorunları çözeceğimiz #OAnGeliyor” mesajıyla İ.İ.B.F mezunlarına yönelik çözüm vaadi paylaşılmıştır. 6 Mayıs’ta “Ülkenin geleceğini emeklilik yaşı geçmişlerde aramayın #OAnGeliyor” mesajıyla gençlere yönelik destek isteği içeren bir video mesaj yayınlanmıştır. 7 Mayıs’ta “Kamu personel alımlarında yaşanan fırsat eşitsizliğine son vereceğimiz #OAnGeliyor” mesajıyla yayınlanan video mesaj ile özellikle İ.İ.B.F mezunlarının yaşadığı atama sıkıntısı ile ilgili çözüm vaadi hedef kitlelerle paylaşılmıştır. 7 Mayıs’ta “Uzman Çavuşlarımızı muvazzaf statüye geçireceğimiz ve mesleki güvenceye kavuşturacağımız #OAnGeliyor” başlığı içeren video mesaj ile uzman çavuşlara yönelik mesleki güvence vaadini hedef kitlelerle paylaşılmıştır. 8 Mayıs’ta Kilis’te yapılan ziyaretlerden kareler paylaşarak “Sığınmacı ve kaçakların ülkelerine döneceği, ekonominin rayına oturacağı #OAnGeliyor” mesajı paylaşılmıştır. Suriyeli sığınmacı yoğunluğunun en fazla olduğu iller arasında yer alan Kilis’ten sığınmacı sorununun çözüleceği mesajı tekrar paylaşılmıştır. 8 Mayıs’ta ayrıca “100 bin öğretmen ataması yapacağımız ve öğretmenlerin mali durumlarını iyileştireceğimiz #OAnGeliyor” video mesajı paylaşılarak atama bekleyen

öğretmen adaylarına seslenilmiştir. Ayrıca 8 Mayıs'ta başka bir video mesaj ile özel sektörde çalışan öğretmenler için taban maaş belirleneceği ve sendikalaşmalarının teşvik edilip çalışma şartlarının düzenleneceği vaadi paylaşılmıştır.

9 Mayıs'ta "Sağlıkta şiddeti ortadan kaldıracacağız, doktorlarımızın çalışma koşullarını iyileştireceğiz ve yurtdışına gitmelerini engelleyeceğiz. Az kaldı #OAnGeliyor" başlıklı video mesaj ile sağlık çalışanlarına yönelik vaatler hedef kitlelerle paylaşılmıştır. 9 Mayıs'ta ayrıca "Hastane ve Cezaevleri başta olmak üzere Psikoloji Bölümü mezunlarının tüm kamu kurumlarında istihdam edilmelerini sağlayacağız." başlıklı video mesaj ile psikolog istihdamına yönelik vaat paylaşımı yapılmıştır.

9 Mayıs'ta TRT'de yayınlanan propagandakonusmasından bir kesit ""Eşitler arasında birinci" hukukuna son vereceğimiz, herkes için adaletin sağlanacağı #OAnGeliyor" içerikli bir video mesaj yayınlanmıştır. Aynı gün "İnfaz ve Koruma memurlarının özlük haklarını iyileştireceğiz, ücretlerini artıracacağız ve yıpranma payı vereceğiz." mesajıyla infaz ve koruma memurlarına yönelik iyileştirme sözü verilmiştir. 10 Mayıs'ta "Kamuda çalışan Mühendisler için Meslek Kanunu çıkararak maaş, özlük ve emeklilik haklarında iyileştirme yapacağız." içerikli kamu mühendislerine yönelik düzenleme mesajı, devlet kurumları arasındaki farklılıkların ortadan kaldırılarak gazilere hak ettiği değeri göreceği mesajı, sözleşmeli erlerin istihdamı ile ilgili yönetmeliğin bir an önce çıkarılarak yaşanan mağduriyetlerin giderileceği mesajları hedef kitlelerle paylaşılmıştır.

12 Mayıs'ta "Bağkur ve SSK arasındaki emekli maaş farklarını ortadan kaldıracacağız, 9000 prim günü şartını düşüreceğiz, deprem bölgesinde EYT şartlarını sağlamış fakat vefat etmiş vatandaşlarımızın ailelerine gerekli desteği sağlayacağız, staj ve çıraklık başlangıcını SGK giriş tarihi olarak başlatacağız." mesajıyla bir video paylaşım yapılmış ve EYT kaynaklı eşitsizliklerin giderileceği hedef kitlelerle paylaşılmıştır.

13 Mayıs'ta "Memleket topraklarının bereketini bilen bir çiftçi çocuğu olarak tüm çiftçilerimizin çiftçiler gününü kutluyorum. Çiftçilerimizin kadrinin bilineceği; #OAnGeliyor" başlıklı video paylaşım ile kampanya süreci sona ermiştir (x.com/DrSinanOgan).

14 Mayıs 2023 tarihinde yapılan seçimlerde Ata İttifakı cumhurbaşkanı adayı Sinan Oğan, oy oranı olarak ilk iki sırada yer alamadığından seçimlerinin ikinci turuna katılma olanağını kaybetmiştir. Cumhurbaşkanlığı seçimlerinin ikinci tura kalmasında kazanılan yaklaşık % 5'lik oy oranı ile Ata İttifakı ikinci turda destekleyeceği aday bakımından kilit ittifak durumuna gelmiştir.

ATA İttifakı ortağı Zafer Partisi'nin Genel Başkanı Ümit Özdağ, CHP lideri Kılıçdaroğlu'nu, Cumhurbaşkanı Erdoğan ile görüşme gerçekleştiren Oğan seçimlerin ikinci turunda belirli şartlar dâhilinde Cumhur İttifakı adayı Erdoğan'ı destekleme kararı almıştır (cnnturk.com, 2023). Ata İttifakının kurucu partisi olan Zafer Partisi genel başkanı Ümit Özdağ 24 Mayıs 2023te düzenlediği basın toplantısında “Yılda 11 milyar dolar sığınmacılara harcayarak Türk halkının fakirleşmesini engelleyemeyiz. 14 Mayıs seçimlerine giderken Zafer Partisi olarak sığınmacıların vatanlarına geri gönderilmesi için seçmene bir çağrıda bulunduk. İkinci tur için Numan Kurtulmuş gelip bizden destek istedi. Ancak Kurtulmuş'un ifadelerinde sığınmacıların vatanlarına dönmesi için bir politika yer almadı. Kemal Kılıçdaroğlu ile de bir fikir birliğine vardık. Zafer Partisi olarak Cumhurbaşkanı seçiminin ikinci turunda Kılıçdaroğlu'nu destekleyeceğiz” diyerek Millet İttifakı cumhurbaşkanı adayı Kemal Kılıçdaroğlu'nu destekleme kararını duyurmuştur.

3.4. Cumhurbaşkanı adayı Muharrem İnce'nin Seçim Kampanyası

Cumhurbaşkanı adayı Muharrem İnce'nin seçim kampanyaları kapsamında paylaştığı ve 4 sayfadan oluşan ilk görsel “Aday olduğum için bana kızan değerli kardeşlerime” başlığıyla yer almakta ve cumhurbaşkanlığı adaylık süreci ve hakkındaki iddialara cevap içeren uzun bir metin olarak karşımıza çıkmaktadır. Paylaşımın 10 milyon üzerinde görüntüleme, 35 bine yakın beğeni, 7500'e yakın retweet ve 11 bini aşan yorumla etkileşim anlamında önemli bir paylaşım olduğunu belirtmek gerekmektedir. 3 Nisanda yapılan bir paylaşımında “Ne sağdan, ne soldan Atatürk'ün yolundan” başlıklı Anıtkabir ziyareti görseli bir paylaşım olarak karşımıza çıkmaktadır. İnce, 4 Nisan tarihli “Emekli maaşımdan, Sayın Kemal Kılıçdaroğlu ve Sayın Sinan Oğan'ın Cumhurbaşkanlığı seçim hesaplarına sembolik bir bağışta bulundum. Açıldığında Sayın Erdoğan'ın hesabına da bağışta bulunacağım. Tüm Cumhurbaşkanı adaylarına içlerindeki Memleket sevgisi kadar başarılar diliyorum.” başlıklı video mesajı ile siyasetin dilini yumuşatmak amacıyla olduğunu belirten bir içerikle de paylaşımlarına devam etmiştir. 4 Nisan tarihli “Vatan Savunmasının Sözleşmesi Olmaz” başlığı ile uzman çavuşlarının kadro sorununun Memleket Partisi tarafından çözüleceğini ifade eden paylaşım cumhurbaşkanı adayı Muharrem İnce'nin ilk hedef kitleye yönelik mesajı olarak karşımıza çıkmıştır.

Muharrem İnce'nin 4 Nisan'dan itibaren kendisine yönelik iddialara cevap, değerlendirme içeren metinlerden oluşan tweetler, iftar buluşmaları ve planlanan miting görseli paylaşımları olmuştur. İlk hafta içerisinde sosyal medya hesabından kampanya görseli niteliği taşıyan bir paylaşım yapılmamıştır. Bir ittifaktan bağımsız olarak sürdürülmeye çalışılan kampanya

süreci ve ekonomik olanaklar ile henüz yeterli hazırlığın yapılmamış olması gibi etkenlerin söz konusu olduğu bu bağlamda ifade edilebilir.

9 Nisan tarihli “Memleket Partisi olarak biz netiz. Suriyelileri ülkelerine göndereceğiz. Yabancıya konut satışını yasaklayacağız. Tek bir çocuğumuzu bile tarikat yurtlarına muhtaç etmeyeceğiz!” mesajıyla paylaşılan mitingden bir video ile hedef kitlelere ulaşılmaya çalışılmıştır. Tarımın ayağa kaldırılarak tarımsal ürünlerin ucuz hale getirileceği, devlet okullarının niteliğinin artırılacağı, gençlerin istihdamı, üniversite öğrencilerinin yurt sorunun çözülmesi, Türkiye’de üretilen yerli araçlarda ÖTV düzenlemesi ve yüz bin yeni öğretmen ataması yapılacağı gibi iki buçuk dakikalık birçok ekonomik içerikli vaadin olduğu bölüm paylaşılmıştır. 10 Nisanda aynı mitingden “Gençler hiçbir yere gitmek yok, bu Memleket bizim” başlığı ile paylaşılan bölümde ise doktorların yurt dışına gitmemesi çağrısı, üniversite rektörlerinin cumhurbaşkanınca atanmayacağı ve üniversite öğrenci burslarının asgari ücretin yarısı olacağı vaatleri paylaşılmaktadır. Cumhurbaşkanı aday Muharrem İnce’nin mitinglerden kesitlerle kampanya materyali üretme stratejisi uyguladığı ifade edilebilir.

Cumhurbaşkanı aday Muharrem İnce’nin 13 Nisan’a kadar iddialara cevap ve katılım sağlanan TV programı duyurusu ile karşılaşılmaktadır. 13 Nisan’da yapılan metin mesajı paylaşımında seçime yönelik tespit ve vaatler sıralanmıştır. “Olmayan mülteci ve sığınmacı politikası, olmayan sınır güvenliği neticesinde ülkemize giren milyonlarca insanın, konut fiyatları ve kiralar üzerinde oluşturduğu baskı yetmezmiş gibi vatandaşlık için yabancılara yapılan konut satışları, konut fiyatlarını astronomik düzeylerde artırmakta ve vatandaşlarımız barınma sorunu yaşamaktadır. Yaşadığımız deprem felaketi nedeniyle büyükşehirlerde deprem bölgesinden gerçekleşen göç, bu şehirlerimizdeki kiraları ve ev fiyatlarını daha da artırmıştır.” tespitleriyle başlayan mesajda İnce; yabancıya konut satışının hemen durdurulacağı, mal sahipleri arasındaki davalar nedeniyle boş kalan konutlara geçici olarak el konulacağı, boş konutlar için ek vergi getirileceği, tapudaki alım satımların gerçek değerler üzerinden yapılmasının sağlanacağı ve paranın gayrimenkule akmasına sebep olan yanlış ekonomi politikasının terk edileceği vaatlerini sıralamıştır.

14 Nisan’da Muharrem İncenin sosyal medya hesaplarından Rize’de yapılan etkinliğe ilişkin iki paylaşım yapılmıştır. “Rize’deyiz. Türkiye ne tek adama ne de tek adaya mahkum değildir. Üçüncü bir seçenek var, üçüncü bir yol var, Memleket Partisi var!” mesajıyla yapılan paylaşımın yanı sıra gençlerle birlikteyiz içerikli bir video paylaşımı da yapılmıştır. 16 Nisan’da Twitter Space odasında gençlerle söyleşinin olacağını duyuran bir görsel ve

programın başladığına dair bir başka görsel paylaşımı yapılmıştır. Ayrıca “Çok güzelsin Ankara. Üçüncü yolda hep birlikte yürüyüp hep birlikte başaracağız” mesajıyla Ankara’da yapılan bir yürüyüşten kareler paylaşılmıştır.

Memleket Partisi cumhurbaşkanı adayı Muharrem İnce’nin sosyal medya paylaşımları incelendiğinde katılım sağlanan programlardan görüntüler, iddialara verilen cevaplar, düzenlenen mitinglerden ve yapılan ziyaretlerden alınan fotoğraf karelerinin ağırlıklı olduğu görülmektedir. Seçim vaatleri bağlamında paylaşımların ise az olduğu görülmektedir. Muharrem İnce’nin seçim vaatleri partisinin resmi sosyal medya hesaplarından yayınlanmıştır.

22 Nisan’da “Erdoğan sen gideceksin. Memlekete huzur gelecek, barış gelecek, neşe gelecek!” mesajlı video paylaşımı, 23 Nisan’da “Türkiye’yi Suriyelileştirip çökertmeye çalışan bizzat Davutoğlu ve sensin Erdoğan. Seni de Suriyelileri de göndereceğiz.” başlıklı video paylaşımı, 24 Nisan’da “Polisimiz, AKP’nin değil Devletin polisidir. Bu milletin polisidir. Ben canımı emanet ettiğim polislerin hakkını yedirtmem!” başlıklı video paylaşımı, 26 Nisan’da “Yurt dışında oy kullanan kardeşlerimize.” başlığıyla yurt dışında yaşayan vatandaşların sorunlarına yönelik çözüm vaatlerini içeren üç dakikalık bir video mesaj paylaşımı, 27 Nisan’da “Uzman çavuş kardeşlerime” başlıklı bir video mesaj ile uzman çavuşların özlük hakları ve sosyal hakları içeren vaat paylaşımı, 28 Nisan’da “Savunma sanayiinde oyunun kurallarını yeniden yazacağız” 29 Nisan’da “Özel öğretim kurumlarında çalışan meslektaşlarıma” başlıklı video mesaj ile özel öğretim kurumlarında çalışan öğretmenlerin gelirlerine yönelik düzenleme vaat paylaşımı, 30 Nisan’da “Motorlu kurye kardeşlerim, sizin sorunlarınızı 3 günde çözeceğiz. Sözümüz söz” başlıklı video paylaşımı ile kuryelere yönelik çözüm vaadi, “Konut fiyatlarındaki ve kiralardaki artışı durdurmak için” başlıklı bir video mesaj ile konut ihtiyacı ve kiralarla ilgili yasal düzenleme ve çözüm vaatleri paylaşılmıştır.

2 Mayıs’ta “Farklılıklarımız” başlıklı bir bildiri görseli paylaşan cumhurbaşkanı adayı Muharrem İnce cumhurbaşkanı olması durumunda hiç kimsenin etnik kökeni, mezhebi, inancı ya da inançsızlığına göre pozisyon alıp menfaat sağlayamayacağı vaadini seçmen kitleleri ile paylaşmıştır. 2 Mayıs’ta “Astsubay kardeşlerime” başlıklı video mesaj, 5 Mayıs’ta BDDK, SPK, Rekabet Kurumu, EPDK ve diğer saygın bağımsız ve saygın olması gereken kurumların dünyadaki örneklerine uygun olarak yeniden yapılandırılacağı vaadi paylaşılmıştır.

6 Mayıs’ta “FETÖ’yü kendi elleriyle besleyip büyütenlere mahkûm değilsin Türkiyem. Yepyeni, pırıl pırıl, hiç kirlenmemiş bir parti var, Memleket Partisi var. Sizin yeriniz tam Memleket Partisi!” mesajlı video paylaşım, 7 Mayıs’ta “Sorunun kaynağı olan Erdoğan, bu ülkenin hiçbir sorununu çözemez. Biz

Memleket Partisi olarak Türkiyemizin tüm sorunlarını çözmeye hazırız!” başlıklı mesaj paylaşımı, 8 Mayıs’ta “Girin koluma, düşün peşime; gelin Atatürkçülerin Partisi Memleket Partisi’ni Meclis’e taşıyalım. Hep birlikte #MemleketMeclise” başlıklı video mesaj paylaşımı, 9 Mayıs’ta “Gençler; ben size ölmeyi değil, öldürmeyi değil, yaşamayı ve yaşam sevincini vaat ediyorum. Gülmekten, sevmekten, müzikten ve danstan vazgeçmeyin.” mesaj paylaşımı yapmıştır (x.com/vekilince).

Muharrem İnce 11 Mayıs’ta Memleket Partisi Genel Merkezinde düzenlediği bir basın açıklaması ile cumhurbaşkanlığı adaylığından çekildiğini duyurmuştur. Bu kapsamda yurt dışında oy verme işleminin gerçekleşmesi ve seçim pusulalarının basımı dolayısıyla Muharrem İnce’ye verilen oyların sayılacağı YSK tarafından duyurulmuştur.

4. SEÇİM SONUÇLARI

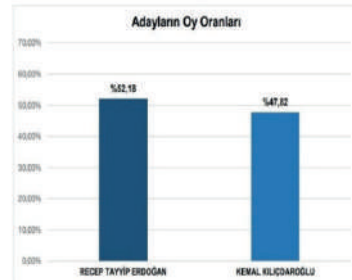
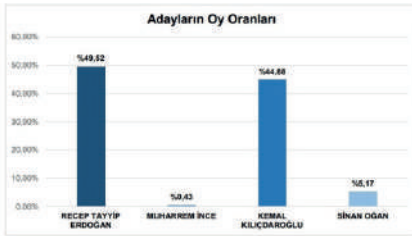
2023 Cumhurbaşkanlığı seçimleri ilk turda sonuçlanmamış, Muharrem İnce’nin seçimden önce yarıştan çekilmesiyle üç aday arasında gerçekleşen seçimde % 50+1’lik çoğunluk sağlanamamıştır. İlk turda Cumhurbaşkanı Erdoğan % 49,52, Millet İttifakı adayı Kemal Kılıçdaroğlu % 44,88 ve Ata İttifakı adayı Sinan Oğan % 5,17 oy almıştır. Adaylıktan çekilen Memleket Partisi lideri Muharrem İnce’nin ise % 0,43 oy aldığı görülmüştür. İlk turda en yüksek oy alan iki aday Recep Tayyip Erdoğan ve Kemal Kılıçdaroğlu ikinci tura kalmıştır.

28 Mayıs’ta gerçekleşen cumhurbaşkanlığı seçimlerinin ikinci turunda Cumhurbaşkanı Erdoğan % 52,18 oy oranı ile cumhurbaşkanlığı seçimlerini kazanmıştır. Kemal Kılıçdaroğlu ise % 47,82 oy oranında kalmıştır.

Görsel 1: Cumhurbaşkanlığı Seçim Sonuçları

ADAYLAR	YURT İÇİ	YURT DIŞI	GÜMRÜK KAPILARI	ÜLKE GENELİ	OY ORANI (%)
RECEP TAYYIP ERDOĞAN	26.066.102	907.180	80.567	27.133.849	49,52
MUHARREM İNCE	216.470	15.759	3.554	235.783	0,43
KEMAL KILIÇDAROĞLU	23.873.749	665.111	59.316	24.598.176	44,88
SINAN OĞAN	2.796.613	26.218	6.408	2.831.239	5,17
TOPLAM	52.972.934	1.676.268	146.847	54.796.049	100,0

ADAYLAR	YURT İÇİ	YURT DIŞI	GÜMRÜK KAPILARI	ÜLKE GENELİ	OY ORANI (%)
RECEP TAYYIP ERDOĞAN	26.690.520	1.059.494	94.566	27.834.580	52,18
KEMAL KILIÇDAROĞLU	24.728.027	714.995	61.732	25.504.754	47,82
TOPLAM	51.418.556	1.774.489	146.298	53.339.313	100,0

Kaynak: ysk.gov.tr; 2023

yapılan düzenlemeler, deprem bölgesinde yapılanlar ve yapılacak olanların duyurulması, farklı toplumsal kesimlere yönelik vaatler ve düzenlemeler gibi birçok alanda yürütülen seçim çalışmaları hem TBMM seçimlerinde hem de cumhurbaşkanlığı seçimlerinde etkisini göstermiştir. 2023 cumhurbaşkanlığı seçimlerini ilk turda oy oranı olarak önde tamamlayan ve ikinci turda da % 52 oy oranı ile seçimi sonuçlandıran Recep Tayyip Erdoğan kazanmıştır.

Millet İttifakının cumhurbaşkanı adayı CHP Genel Başkanı Kemal Kılıçdaroğlu, kampanya döneminde tüm toplumsal kesimlere yönelik başta ekonomik olmak üzere sunduğu vaatlerle aktif bir kampanya dönemi geçirmiştir. Cumhurbaşkanı adayı Kılıçdaroğlu, yatırım programları, çalışanlar, emekliler, kadınlar, gençlere yönelik vaatler, deprem bölgesi için yapılacak olanlar gibi tüm toplumsal kesimlere yönelik çok sayıda vaat paylaşımı yapmıştır. Sosyal medya platformlarını aktif olarak kullanan Kemal Kılıçdaroğlu'nun kampanyasında kullandığı video mesajlar süre açısından uzun tutulmuştur. Sosyal medyadaki ortalama izleme süreleri göz önüne alındığında video mesaj sürelerinin uzun kaldığı söylenebilir. Kemal Kılıçdaroğlu'nun Millet İttifakı ile birlikte en önemli vaatleri arasında yer alan “Güçlendirilmiş Parlamenter Sistem”e Dönüş ve demokrasi vaadinin seçmen nezdinde istenilen etkiyi yaratmadığı görülmektedir. Kemal Kılıçdaroğlu'nun cumhurbaşkanlığı seçimlerinde muhalefet bloğunun tamamının oyunu aldığı görülmüştür.

Ata İttifakı cumhurbaşkanı adayı Sinan Oğan, kampanya sürecinin başlarında katılım sağlanan TV programlarından kesitlerle yapılan paylaşımlarla bir kampanya süreci organize etmiştir. İlerleyen süreçte kısa süreli video mesajlarla hedef kitlelere ulaşmaya çalışan Oğan, seçmenin iki ittifaktan birine mahkûm olmadığı savıyla etkili bir kampanya süreci yönetmiştir. Cumhurbaşkanlığı seçiminin ikinci tura kalmasıyla tercihini Cumhuriyet İttifakından yana yapan Sinan Oğan, 2023 cumhurbaşkanlığı seçim sonuçlarını etkileyen ittifak adayı olarak görülebilir.

2023 cumhurbaşkanlığı seçimlerinin dördüncü adayı Memleket Partisi lideri Muharrem İnce “Ne Sağ’dan Ne Sol’dan Atatürk’ün yolundan” paylaşımıyla kampanyasını başlatmış ve sosyal medyada yapılan paylaşımlarla vaatlerini seçmen kitleleriyle paylaşmıştır. Kendisine yönelik iddialara sıklıkla cevap veren İnce, birçok kesime yönelik de vaatlerde bulunmuştur. Ancak etkili olması beklenen vaatlerin görseller olarak Memleket Partisi sosyal medya hesaplarından yapılması kampanya kurgusu açısından bir eksiklik olarak ifade edilebilir. Cumhurbaşkanı adaylığı eleştirilere sebep olan İnce, cumhurbaşkanlığı adaylığından ayrılması sebebiyle de eleştirilmiştir.

2023 cumhurbaşkanlığı seçimleri süreç ve sonuçları itibarıyla değerlendirildiğinde çalışmanın başında da ifade edildiği üzere hayatiyet atfedilmesi dolayısıyla gergin bir seçim süreci olarak gerçekleşmiştir. Muhalefetin ve iktidarın birbirini terörle işbirliği içerisinde olmakla itham etmesi, asrın felaketi olarak nitelendirilen depremle ortaya çıkardığı yıkım ve maliyet, farklı toplumsal kesimlerin talep ve beklentilerine yönelik vaat yarışı seçim sürecinde tansiyonu düşürmemiştir. Cumhurbaşkanı Erdoğan ve Cumhur İttifakı, iktidar olmanın avantajı, karizmatik liderlik özelliği ve iktidar tecrübesi ile cumhurbaşkanlığı seçimlerini tekrar kazanmıştır. Muhalefetin özellikle ekonomik içerikli çok sayıda vaadinin seçmen nezdinde bir etki oluşturmadığı ortaya çıkmıştır. Bu bağlamda Cumhurbaşkanı Erdoğan'ın seçmen üzerindeki otoritesinin devam ettiği söylenebilir. Her dönemde seçimlere bir ölüm-kalım mücadelesi verme, hayatiyet kazandırma anlayışının geçerli olmadığı da seçim sonrası ortaya çıkan ya da devam eden siyasal düzenden anlaşılmaktadır. Cumhuriyet dönemi Türk siyasal hayatında yapılan seçimlerin sonuçları üzerinde bazen konjonktür, bazen ekonomi bazen de karizmatik liderlikle ortaya çıkan durumun etkili olduğu ifade edilebilir.

Kaynakça

- Gündoğmuş, B. (2021). “M. Duverger’in Parti İttifakları Teorisi Işığında Türkiye’de Cumbur ve Millet İttifakına Yönelik Bir Değerlendirme”, Dicle Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Sayı: 27, Haziran, s.28-41.
- Kurt H. (2013). *Adalet Partisi*, Siyasal Partiler, Edt.Turgay Uzun, Ankara: Orion Kitabevi, ss.219-237.
- Mutlusu A. F. (2013). *Anavatan Partisi*, Siyasal Partiler, Edt.Turgay Uzun, Ankara: Orion Kitabevi, ss.379-395.
- Özkan, N. (2014) *Seçim Kazandıran Kampanyalar*, İstanbul: Mediacat Yayınları.
- Poyraz, F. (2013). *Milli Nizam Partisinden AK Partiye*, Siyasal Partiler, Edt.Turgay Uzun, Ankara: Orion Kitabevi, ss.313-343.
- Tokgöz, O. (2010), Seçimler, Siyasal Reklamlar ve Siyasal İletişim, Ankara: İmge Kitabevi.

İnternet Kaynakları

- Cumhuriyet Gazetesi (2023, Mart 15) Sosyalist Güç Birliği İttifakı hangi partilerden oluşuyor? Sosyalist Güç Birliği’nin cumhurbaşkanı adayı kim?<https://www.cumhuriyet.com.tr/turkiye/sosyalist-guc-birligi-ittifaki-hangi-partilerden-olusuyor-sosyalist-guc-birliginin-cumhurbaskani-adayi-kim-2061399>
- CNN Türk (2023, Mayıs 22) Sinan Oğan kararını açıkladı! Sinan Oğan’ın destek vereceği aday kim? <https://www.cnnturk.com/turkiye/sinan-ogan-kararini-ne-zaman-saat-kacta-aciklayacak-sinan-oganın-destek-verecegi-adaya-5-sarti>
- Deva Partisi. (2022, Şubat 28) Güçlendirilmiş Parlamenter Sistem<https://cdn.devapartisi.org/guclendirilmis-parlamenter-sistem/Guclendirilmis-Parlamenter-Sistem-Mutabakat-Metni.pdf>
- INDEPENDENT Türkçe. (2021, Eylül 22) CHP’den “Deva ve Gelecek Partisi Millet İttifakı’na katılacak mı?” sorusuna yanıt: Önümüzdeki gün ve aylarda netleşir. <https://www.indyturk.com/node/414911/siyaset/chpden-deva-ve-gelecek-partisi-millet-i-CC%87ttifak%C4%B1na-kat%C4%B1lacak-m%C4%B1-sorusuna-yan%C4%B1t>
- Karar Gazetesi (2023, Nisan 8) Emek ve Özgürlük İttifakı, mutabakatı açıkladı: Yeşil Sol Parti 81 ilde, TİP 49 ilde seçime giriyor. <https://www.karar.com/guncel-haberler/son-dakika-emek-ve-ozgurluk-ittifaki-mutabakati-acikladi-yesil-sol-1741154>
- NTV (2023, Nisan 8) 2023 seçimleri oy pusulası sıralaması: Hangi parti, kaçınıcı sırada? <https://www.ntv.com.tr/turkiye/2023-secimleri-oy-pusulası-sıralaması-hangi-parti-kacınıcı-sırada,GT3uX8ecu021To2RLV5Haw>

Sözcü Gazetesi. (2018, Mayıs 5) Millet ittifakı resmen kuruldu... İşte detaylar, <https://www.sozcu.com.tr/2018/gundem/millet-ittifaki-resmen-kuruldu-iste-detaylar-2389681/>

TBMM, (2023, Mayıs) 28.Dönem Milletvekilleri Sandalye Dağılımı, <https://www.tbmm.gov.tr/sandalyedagilimi>.

Vatan Gazetesi (2023, Mayıs 22) Ata ittifakı nedir, kimlerdir? Ata ittifakı partileri ve ata ittifakı adayı! <https://www.gazetevatan.com/galeri/ata-ittifaki-nedir-kimler-var-ata-ittifak-partileri-ve-ata-ittifaki-adayi-2088986/1>

Yenişafak Gazetesi. (2023, Nisan 6) 2023 seçiminde hangi parti kiminle ittifak yapıyor?, <https://www.yenisafak.com/hangi-parti-hangi-ittifakta-yer-aliyor-cumhur-ittifaki-millet-yesil-sol-parti-ittifaki-ata-ittifakin-da-olan-partiler-listesi-h-4520330>

YSK (2023, Mayıs 19) Yurt İçi, Yurt Dışı Ve Gümrük Sandıkları Dahil Cumhurbaşkanlığı Seçim Sonucu <https://www.ysk.gov.tr/doc/dosyalar/docs/14Mayis2023/KesinSecimSonuclari/2023CB-TumSecimSonucu.pdf>

YSK (2023, Mayıs 28) Yurt İçi, Yurt Dışı Ve Gümrük Sandıkları Dahil Cumhurbaşkanlığı Seçim Sonucu <https://www.ysk.gov.tr/doc/dosyalar/docs/14Mayis2023/KesinSecimSonuclari/2023CB-TumSecimSonucuIkinciTur.pdf>

<https://x.com/RT Erdogan>

<https://x.com/kilicdaroglu>

<https://x.com/vekilince>

<https://x.com/DrSinanOgan>

Türkiye’de Siyasal İdeolojiler ve İletişim: Söylem, Algı ve İktidar

Editörler:

Ali Rıza SAVAŞ

Müge PALANCI